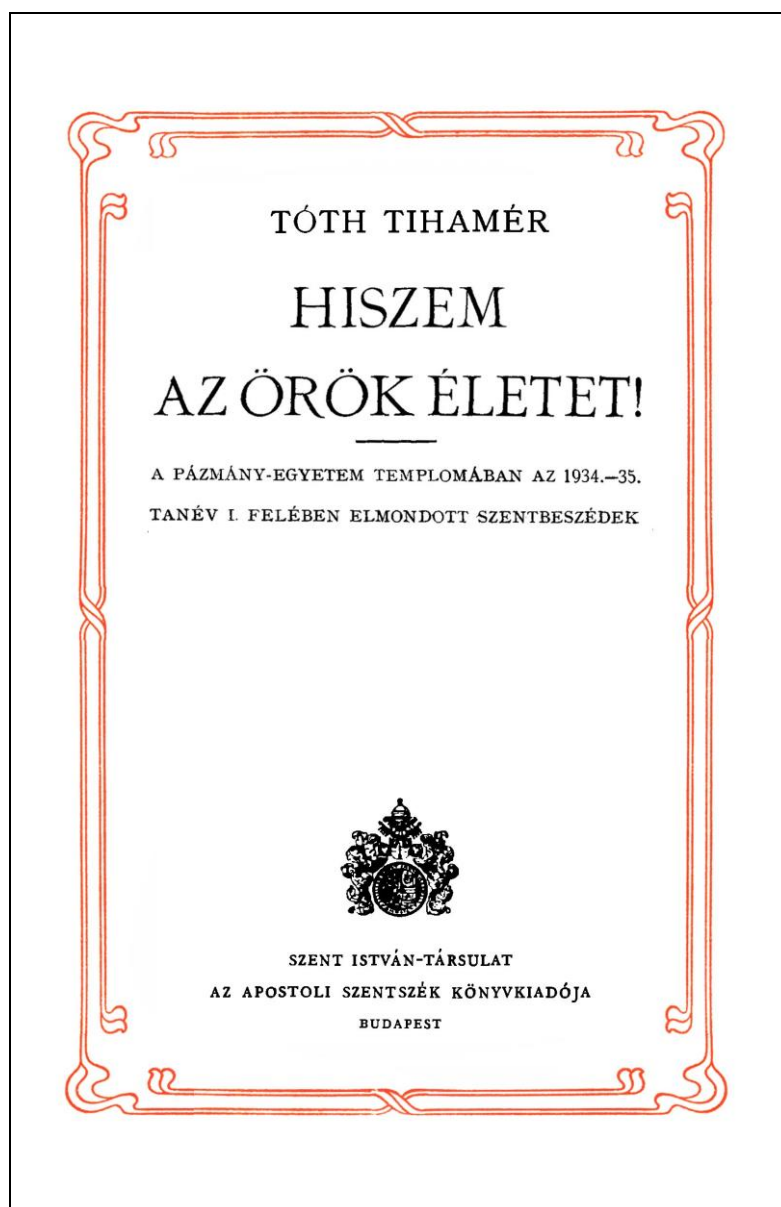

Tóth Tihamér

Hiszem az örök életet!

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Tóth Tihamér
Hiszem az örök életet!

A Pázmány Egyetem templomában
az 1934-35. tanév I. felében elmondott szentbeszéd

Nihil obstat.
Dr. Michael Marczell,
censor dioecesanus.

Nr. 2692/1936. Imprimatur.
Strigonii die 25. Augusti 1936.
Dr. Julius Machovich,
vicarius generalis.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció Tóth Tihamér *Összegyűjtött munkái* díszkiadásának XX. kötete, melyet a Szent István Társulat jelentetett meg 1936-ban.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék	3
I. Hiszem az örök életet!.....	6
I. <i>A kérdés fontossága.</i> A) Ősidőktől fogva két világnézet küzd: nincs örök élet – van örök élet. B) Aszerint, hogy melyik táborba állunk, más és más lesz életünk, halálunk és a csapásban vigasztalásunk. II. <i>Az emberiség mindig hitt az örök életben.</i> A) Hittek a történelem előtti népek is, B) a nagy történelmi népek is, és C) hisz ma is minden nép. III. <i>Van-e túlvilág vagy nincs?</i> Még ha mindkét tábor egyformán tudna is érvelni a saját igaza mellett, akkor is a túlvilág hite mellé állana a józan emberi ész.....	6
II. Van-e lélek?	12
I. <i>A tudomány nem tagadja a lelket;</i> sem a jogtudomány, sem a bölcselet, sem a történelem, de még a természettudomány sem. II. <i>Sőt a logikus okoskodás megköveteli a lelket.</i> A) Megcáfolja a lélektagadó materializmust az ember gondolkodó képessége, amely föltételezi az anyagtól különböző szellemi lelket és B) megcáfolja az ember akaratának működése, mely szellemi lélek nélkül lehetetlen volna.	12
III. Mit mond a hit: van-e örök élet?	19
I. <i>Krisztus Urunk hirdette az örök életet.</i> A) Hányszor és hány változatban említi azt nyílt tanításában és példabeszédeiben egyaránt! B) Szent Pál is Krisztus tanítása nyomán tudta oly fölényesen leírni a föltámadást. II. <i>Az örök életet hirdeti az Isten eszméje is.</i> Ha van Isten, kell lennie túlvilági életnek is, mert ezt megköveteli A) Isten fönsége, B) jósága és C) igazságossága.	19
IV. Mit mond a bölcselő ész: van-e örök élet?	25
I. <i>Az örök életet bizonyítja az ember esze.</i> A) Csak úgy van célja életünknek, ha van örök élet. B) Lehetséges élet a halál után is, test nélkül is. C) Sőt testünk sem pusztul el végleg, hanem új életre fog föltámadni. II. <i>Az örök életet bizonyítja az ember akarata.</i> A) Elemi erővel vágyódunk az igazságosság után. B) Még a kereszténység ellenfelei sem tudnak szabadulni ettől a gondolattól. III. <i>Az örök életet bizonyítja az ember szíve.</i> A) Elemi erővel vágyódunk a boldogság és B) az igazság után és ezt csak az örök életben érjük el teljesen.	25
V. Mit ad az örök élet hite?	32
I. <i>Lendület az életben.</i> A) Az által, hogy célt ad az ember életének, B) teljesen át is alakítja ezt az életet. II. <i>Erő a kísértésben.</i> A) Azért említi annyiszor Krisztus az örök életet, hogy áldozatokra képessé tegyen. B) Az örök élet óriási figyelmeztetés a kísértés idején! III. <i>Bíztatás a szenvedésben.</i> A) „Credo vitam aeternam” – mily energiaforrás ez az élet küzdelmeiben! B) De csak akkor, ha eleven bennem ez a hit!	32
VI. Az örök élet kapuja: a halál	39
I. <i>Az örök élet kapuja: a halál.</i> A) A halál kapuján át keli mennie minden embernek, mert B) „el van határozva, hogy az emberek egyszer meghaljanak”. (Zsid 9,27.) C) Okos dolog tehát keresztény lélekkel megbarátkozni ezzel a gondolattal. II. <i>Hogy fogunk átmenni a halál kapuján?</i> A) Milyen lesz a meghalás? B) Milyen lesz az ítélet? C) És mi lesz az ítélet után?	39
VII. A győzedelmes halál	46
I. <i>Bizonyos, hogy mindnyájan meghalunk.</i> A) Meghaltak a fáraók, B) a francia „napkirály”, C) az osztrák császárok és magyar királyok, D) az orosz cárok, E) mi is meghalunk. II. <i>Bizonytalan, hogy mikor halunk meg.</i> A) Bizonytalan, hogy mikor, hol, hogyan és milyen lelki állapotban fogunk meghalni. B) Egyszer csak ott fekszel te is a ravatalon. C) És még	

vannak emberek, akik úgy élnek, mintha ezt nem is hinnék! D) Ha még ma kellene elmenned, mit tennél?.....	46
VIII. A tanító halál	53
„Doctor Mors” három dologra tanítja meg az embert: I. <i>Milyen semmisség az élet!</i> A) Minden mulandó, hirdeti. B) Bárcsak mindenki meghallaná ezt a szavát! II. <i>Milyen kincs az élet!</i> A) A múlt már nem a tied, B) a jövő még nem a tied, C) használd fel tehát azt, ami a tied: használd fel a mai napot! III. <i>Milyen felelősség az élet!</i> A) Ez teszi nehezzé a halál percét. B) Készen vagy-e mindig a halálra?	53
IX. A figyelmeztető halál	60
I. <i>Az idő múlásán mindnyájan megilletődünk.</i> A) Minden elavul és megöregszik, mint a ruha, B) Te azonban, Istenem, ugyanaz maradsz és éveid el nem fogynak. II. <i>A halál figyelmeztet felelősségünkre.</i> A) Az „élet könyvében” minden föl van írva. B) Vajon milyen lesz életem végén a rovincsolás eredménye? III. <i>A halál figyelmeztet kötelességünkre.</i> A) Adjunk hálát Istennek az eddigi életben vett minden jóért is csapásért, és B) tegyünk férfias elhatározást ezutáni életünk hűséges felhasználására.	60
X. A kijózanító halál	66
I. <i>Mily rövid ez a földi élet!</i> A) Az élet rövid. B) Nem szeretünk erre gondolni, C) pedig a mulandóság átérzése az első lépés az igazi élet felé. II. <i>Mily fontos a földi élet!</i> A) Nem csak élvezet, B) nem csak munka, C) hanem még más is, D) istenszolgálat. III. <i>Használd fel az életet!</i> A) Fizesd ki adósságodat és B) jól gazdálkodjál!	66
XI. Az útmutató halál	72
I. <i>A túlvilági élet hitének napsugara mellett másképp fogom látni a földi élet eseményeit.</i> A) Mily rettenetes is volna, ha csak sírjaink volnának, de kereszt nem emelkednék rajtuk! B) Viszont a túlvilág fényénél még az élet mulandóságának tudata sem szegi szárnyát munkakedvünknek. C) A túlvilág hite összekötőkapocs az élő és már meghalt családtagok között; és D) létrehozója a felebaráti szeretet kegyeletes megnyilvánulásainak. II. <i>Másképp viselem el az élet szenvedéseit is.</i> A) Vigasztal a túlvilág abszolút igazságszolgáltatása. B) Így vált a kereszténység a legoptimistább világnézetté, mely a szenvedésben és halálban is az örök élet diadalát tudja zengeni.	72
XII. A vigasztaló halál	78
I. <i>A halál a földi élet vége.</i> A) Véget vet a földi szenvedésnek. B) igazságot oszt, C) kiegyenlíti a társadalmi egyenlőtlenséget és D) törleszti Isten előtti adósságunkat. II. <i>A halál az örök élet kezdete.</i> A) A halállal nemhogy vége volna az életnek, hanem azzal kezdődik az igazi élet. B) A halál hazatérés mennyei Atyánkhoz.	78
XIII. A legyőzött halál	85
I. <i>A halál csak azon tud győzni, aki nem hisz az örök életében.</i> A) Egész életünk szakadatlan birkózás a halállal, B) és a végén látszólag mégis a halál győz. II. <i>Aki azonban hisz az örök életben, az legyőzi a halált.</i> A) Az örök élet hitével győzzük te a halált. B) Aki így gondolkodik, az nem pogány módra gyászolja elhunyt kedveseit. III. <i>Utolsó harcunk döntő pillanatában megjelenik mellettünk Krisztus.</i> A) Egyházunk elhozza betegágyunkhoz Krisztust az Oltáriszentségben, B) külön szentséggel is erősít betegségünkben. C) Lelketlenség a beteget megfosztani ettől az erősítéstől!	85
XIV. A tisztítóhely	91
I. <i>Valóban van-e tisztítóhely?</i> A) A kereszténység mindig vallotta ezt a hitet, B) sőt valamiféle formában megtaláljuk már a kereszténység előtti korban is. II. <i>Miben áll a tisztítóhely?</i> A) A tisztítóhely a tisztulás és vezeklés helye. B) Ezt a vezeklést csak a felületes gondolkodás tartja Istenhez méltatlannak. III. <i>Mi következik a tisztítóhely hitéből?</i> A) Tanítás: ez a hit enyhíti az örök pokol veszedelmét, könnyebbé teszi a mennyország elnyerését és fölöslegessé a reinkarnáció hirdetését. B) Figyelmeztetés: mi, élők, segítsünk	

a megholtakon és igyekezzünk a bűneinkért járó jóvátételből még ebben az életben minél többet elvégezni.	91
XV. Az örök kárhozat	98
I. <i>Van pokol!</i> A) Még a keresztény hit nélkül is rájött erre az okoskodó emberi ész; B) teljes bizonyosságra emelte aztán ezt a hitet a keresztény vallás. II. <i>A pokol örök!</i> A) Örök pokol! Mindent elhisznek egyesek, de itt fennakadnak. B) Pedig mindjárt megenyhül a pokol hitének rettenetessége, mielőtt azt is megfontoljuk, hogy tulajdonképp ki is kerül a pokolba. C) Hogyan kerülhetjük el a poklot?	98
XVI. Az örök boldogság	105
I. <i>Van-e mennyország?</i> A) Az Úr Jézus szavaiból világosan tudjuk, hogy van; és pedig mennyire másképp beszél róla az Úr, mint előtte beszéltek! B) Nem tudjuk, hányan jutnak az égbe; de bízunk és dolgozunk. II. <i>Milyen lesz a mennyország?</i> A) Látni fogjuk Istent és ez végtelen örömmel lesz forrásává. B) Soha ezt az örömet meg nem unhatjuk. C) Nemcsak látni fogjuk az Istent, hanem bírni is.	105
Visszhangok rádiós szentbeszédeimre	112
Az elszakított területekről.....	113
Csonka-Magyarországról.....	122

I. Hiszem az örök életet!

I. *A kérdés fontossága.* A) Ősidőktől fogva két világnézet küzd: nincs örök élet – van örök élet. B) Aszerint, hogy melyik táborba állunk, más és más lesz életünk, halálunk és a csapásban vigasztalásunk. II. *Az emberiség mindig hitt az örök életben.* A) Hittek a történelem előtti népek is, B) a nagy történelmi népek is, és C) hisz ma is minden nép. III. *Van-e túlvilág vagy nincs?* Még ha mindkét tábor egyformán tudna is érvelni a saját igaza mellett, akkor is a túlvilág hite mellé állana a józan emberi ész.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Öt évvel ezelőtt kezdtem el ezen a szószéken a keresztény „Credo”-nak magyarázatát és öt év alatt eljutottam „Hiszekegy”-ünk utolsó mondatához. Ennek az utolsó mondatnak megbeszélésére szeretném fordítani a most kezdődő új egyetemi tanév első felét. Igen: egy egész egyetemi félévet!

Mert az a mondat, amelynek magyarázatához a mai alkalommal érkeztünk, nemcsak befejezése és koronája hitünknek, hanem alapja és oszlopa is. „*Hiszem testnek föltámadását és az örök életet*” – ebben a diadalmas bizakodásban csendül ki a keresztény „Credo”, de ezen épül is fel az egész keresztény hit.

Örök élet! Hallatlan ígélet! Elképzelhetetlen remény! Utolérhetetlen gyönyörűség! Mennyi biztatás, mennyi vigasztalás, mennyi életerő és lendület sugárzik ebből a hitünkből!

Örök élet! Ha csakugyan van örök élet, ó, akkor nem olyan megsemmisítő tragédia, még ha szakadatlan fájdalom és szenvedés lenne is ez a földi életem! Ha van örök élet, akkor nem olyan rémes baj, ha megértés és szeretet nélkül kellene is végigélnem a földi életet! Ha van örök élet, akkor nem olyan szörnyűség az, mikor a halál elveszi tőlem ezt a földi életet! Ha van örök élet, akkor ebben a földi életben csak egyetlenegy cél a fontos: biztosítani földi életemmel a boldog örök életet... Ó, igen, ha van örök élet!...

De hátha nincs ...

Olyan egészen bizonyos dolog az, hogy van? Rendíthetetlen bizonyossággal lehet-e kimondani a Credo utolsó szavait: „Hiszem az örök életet!” Nem képzelődés-e ez? Nem csalóka álom-e? Nem alaptalan vágyakozás-e?

Szeretném majd ezalatt a félév alatt az én kedves hallgatóimmal minden apró részletében átdolgozni az örök élet kérdéseit, mert hiszen ezzel egészen más világlátást kap, más jelentőséget nyer a földi élet is és annak valamennyi megnyilatkozása. Nem lesz a kérdésnek egyetlen olyan részlete sem, amelyet közösen meg ne beszélünk.

Bizonyos-e, hogy van örök élet? – ez a gondolat foglalkoztat majd az első beszédekben. Mint oldja meg az örök élet hite a földi élet nagy kérdéseit, és főleg a halál problémáját! – ennek megvilágítására szánom a későbbi beszédeket. A sorozat végén pedig majd igyekeznünk, amennyire lehet, betekinteni a reánk váró örökkévalóságba: milyen is lesz az az örök élet?

Engedje az örök élet Királya, a mi áldott mennyei Atyánk, hogy mindnyájunk lelkében, akik e kérdéseket itt közösen végigelmélkedjük, rendíthetetlenné váljék az örök életbe vetett hitünk. És engedje még inkább azt, hogy egykor majd a boldog örökkévalóság kiérdemelésével záruljon le életünk, és hogy mindnyájunk sírkövére fel lehessen írni, amit a nagy francia katolikus hírlapíró, *Veillot Lajos* (1813-1885) saját sírfeliratául szerkesztett:

A végima után síromra
 Állítsatok kis keresztfát,
 S emlékül sírom kövére
 Csak ezt írjátok: „Hitt s most lát!”

I. A kérdés fontossága

A következő beszédekben tehát sorra vizsgáljuk azokat az érveket, amiket az örök élet valósága mellett az emberi észből és az isteni kinyilatkoztatásból meríthetünk. Mielőtt azonban ezt tennők, néhány bevezető gondolatban **magának a kérdésnek fontosságát szeretném megvilágítani**. Utóvégre, ha egy témáról félévig akarok beszélni, meg kell vizsgálni, vajon valóban olyan sorsdöntően fontos tárgyról van-e szó, hogy érdemes annak ennyi időt szentelni.

A) Ha végigtekintünk az emberi szellem történetén, azt látjuk, hogy ősidők óta **küzd két világnézet egymással s két nagy táborra osztja az embereket**.

a) *Két táborba, amelynek hívei sohasem egyezhetnek meg.*

Élni, élvezni, minél többet szórakozni, hisz oly rövid az élet és utána nincs semmi! – ez az egyik tábor jelszava. „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja?” (Mt 16,26) – ez a másiké. És nekünk mindnyájunknak döntenünk kell, hogy a két tábor jelszava közül melyiket választjuk?

Világos, hogy akárhova állasz, döntő lesz egész életedre. Mert, ha nincs másvilág és nincs örök élet, akkor ostobaság magamtól e földön bármit is megtagadni. Ha nincs másvilág, akkor hajrá: féktelenül ki kell élvezni ezt az arasznyi földi életet. Nagyon igazán beszélt Szent Pál: „Ha csak ebben az életben reménykedünk Krisztusban, nyomorultabbak vagyunk minden embernek (1Kor 15,19) Viszont, ha meg van másvilág és van örök élet, akkor meg mindent meg kell tennem, hogy eljussak az örök életre, és pedig a boldog örök életre!

b) *Igaza van Pascalnak, a nagy gondolkodónak:* „A lélek halhatatlansága oly fontos, minket annyira mélyen érintő dolog, hogy mindenféle érdeklődésünket el kellene veszítenünk, ha közömbösek akarnánk maradni, hogy hogyan áll ez a kérdés. Egész cselekvésünk és gondolkodásunk annyira teljesen eltérő irányba terelődik, aszerint, amint vannak vagy nincsenek remélhető örök javak, hogy az ember nem járhatja józan ésszel az utait anélkül, hogy azok irányát e legfőbb szempontokból ne állapítsa meg”.

Valóban: minden emberi életnek ez az egyetlen döntő kérdése: *van-e másvilág vagy nincs?* Döntő kérdés, amely elől ki nem térhetek. Úgy nem tehetek, mint az egyszeri katona, aki – szegény – odahaza elfelejtett imádkozni, de a csatában a csapkodó golyózáporban elkezdett imádkozni ilyenformán: „Istenem (ha ugyan van Isten), mentsd meg lelkemet (ha ugyan van lélek), hogy ne jussak a pokolba (ha ugyan van pokol), hanem a mennyországba (ha ugyan van mennyország)”. Nem, Testvéreim, ezt mi nem tehetjük meg. Nekünk mindnyájunknak választanunk kell: van-e örök élet vagy nincs!

B) Mert, íme, nézzétek csak, **mennyire más lesz az egész életem, ha hiszek a túlvilágban, s mennyire más, ha nem hiszek!**

a) *Mennyire más lesz már ez a földi élet is!*

Ha hiszem, hogy ez az élet csak kezdet és Isten igazságos trónja előtt vár annak folytatása, akkor nincs többé számomra megoldatlan problémája az életnek, akkor nem tör össze a földi igazságtalanság, és akkor kitartok a legnehezebb életküzdelemben is. Igen, e földi életnek csak akkor van célja, ha van folytatása az örök életben.

De mi lesz akkor, ha nem hiszek a túlvilágban? Mint ezernyi ezer szfinksz vigyorog akkor reám az életben a csapás, szenvedés, betegség és halál. A túlvilági élet hite nélkül elviselhetetlen kín az élet. Olyan, mint az elszabadult mozdony, amely cél nélkül száguld a sínen, míg valahol kisiklik és a földbe fúrja magát. Nézd az embert, mint halhatatlan

teremtmenyt, és minden nagy lesz rajta, minden érthető, minden célszerű; de vedd, mint halandót, és sötét fekete felhők borítják árnyékba céltalan útjait.

b) *De mennyire más a halál is, ha hiszek az örök életben, mint ha nem hiszek!*

Meghal a hitetlen is, meghal a hívő is, de mily ég és föld a kettőnek halála közt! A hitetlen valami szálnalmas, veritékes, reménytelen, görcsös gesztussal elkeseredetten kapaszkodik reszkető tíz ujjával az egyre jobban elillanó életbe. És a hívő? Ahogy közeledik élete végéhez, egyre csendesebbé, szótlanabbá lesz, végső gyónásában még egyszer elrendezi számláját az Úristennel és így várja az utolsó, ünnepélyes pillanatot.

Mikor a nagy angol konvertita, Newman bíbornok 1890-ben halálát egész közel érezte, mindenkit kiküldött szobájából e szavakkal: „I can meet my end alone”, „egyedül akarok meghalni!” Mennyi hit, mennyi erő, mennyi akarat! Ez az igazi „euthanasia”, „jó halál”, mikor a Zsoltárossal mondhatjuk: „Járjak bár a halál árnyékában, nem félek semmi bajtól sem, mert te velem vagy”. (Zsolt 22,4)

„Légy üdvözölve, halál testvér!” – kiáltotta diadalmasan Assisi Szent Ferenc, mikor közölték vele, hogy hamarosan meg fog halni. Valóban, az ilyen halál fölött már ott dereng a másik életnek az a szelíd fénye, amely Murillo híres képét, „Szent Klára halálát” oly megragadóan kedvessé teszi.

Dante azt írta egyszer, hogy „az élet sietés a halál felé”. (Purg. XXIII. 53.) Valóban: az élet folytonos halál s csak az élet utolsó órájában szűnünk meg meghalni. Ez az utolsó perc eljön arra is, aki nem hitt az örök életben, de – jaj – ekkor éri meg „a halottaság tragédiáját”, amelyről Jean Paul beszél. Mert ebben a percben ez az ember is úgy jár, mint a börzespekuláns, aki egy börzekrach után kezébe veszi a jegyzés-listát, és megdöbbenve veszi észre, hogy minden részvénye értéktelenné vált.

c) *És mennyire más a csapásban vigasztalásom, ha hiszek az örök életben, mint ha nem hiszek!*

Néha oly banálisak, oly semmitmondók azok a vigasztalások! „Nekem is volt édesanyám, ő is meghalt.” Hát vigasz ez nekem? Meg a többi: „Majd az idő enyhíti sebedet”. „Emlékét nem fogjuk elfeleldni...” „Olyan csendes halála volt, szépen elaludt...” Nem, nem! Csak az örök élet hite vigasztal: hogy ő tovább is él és látni fogjuk egymást. Így már érzem, hogy „boldogok, akik sírnak” – akik így sírnak –, mert ők majd vigasztalást találnak”. (Mt 5,5)

Ó, igen, ez a vigasztalás! Mily igazán írja Mayer Róbert, a múlt század világhírű fizikusa: „Az erős, tudományos öntudatra alapozott hit a lélek személyes továbbéléséről és az emberi sors magasabb irányításáról volt az én legerősebb vigaszom, mikor haldokló édesanyám hideg kezét a kezem közt tartottam”.

Valóban, a legnagyobb életbölcesség: az életet a halál szempontjából mérlegelni, de a halált meg az örök élet fényénél nézni. Így válik a halál az élet nagy kiegyenlítőjévé, szabályozójává. A szomorúnak és szenvedőnek azt mondja: Légy türelemmel, hiszen már nem sokáig tart! A léha dorbézolónak azt mondja: Vigyázz, oly hamar vége mindennek! A gőgös felfuvalkodottnak azt mondja: Várj csak, várj, mi lesz belőled nemsokára! A lelkiismeretesen küzdőnek pedig azt mondja: Tarts ki, s a végén elveszed az erény jutalmát!

Azt hiszem, Testvérem, ezekután nem kell tovább időznöm ennél a bevezető gondolatnál, hogy valóban fontos-e az a kérdés, amelyről ebben a félévben szeretnék beszélni.

II. Az emberiség mindig hitt az örök életben

Tegyük meg tehát mindjárt a mai beszédben az első lépést, mutassunk rá arra az érdekes tényre, hogy soha nem élt olyan nép a földön, amelyik valamiféle formában ne hitte volna a túlvilági életet.

A) Bármily messzire menjen vissza kutatásunk a történelem előtti időkbe is, ahol az ember nyomát megtaláljuk, egyben megtaláljuk hitét is a síron túli életben. Mi keltette fel az

emberben a halál utáni élet hitét? Kétségtelenül az Istennek az emberi lélekben csendülő szava. És mi éltette ezt a hitet? A földi élet tömérdek tökéletlensége, igazságtalansága, befejezetlensége, nyomora, amelyre megoldást csak az örök élet tökéletessége adhat.

Erről a hitről beszélnek már a történelem előtti embereknek kegyelettel elkészített sírjai. A holttest még a történelem előtti ember számára sem jelentett valami undorító dolgot, amit sietett volna az útszélre kidobni s magára hagyni, hanem ellenkezőleg: kegyeletes gondoskodás tárgya volt. Hogy a lélekről nem volt tiszta fogalmuk s nem gondolkoztak arról a mi keresztény tudásunkkal, ez semmiben sem gyöngíti azt a tételünket: hogy a legprimitívebb népek is hittek a halált követő élet valóságában, és ezért ételt, italt, fegyvert helyeztek a sírokra, s megölték a megholtak feleségét és szolgálát, hogy legyen, aki abban a másik világban is szolgálja őket.

B) Ha pedig a nagy történelmi népeket nézzük, náluk is mindenütt megtaláljuk a halál utáni élet hitét, persze a legváltozatosabb és sokszor egészen fantasztikus formákban.

Erről beszélnek Egyiptomban az annyi gonddal és művészettel elkészített piramisok, szarkofágok és feliratok. Erről beszélnek a babyloni emlékek. Erről a görögök Olympusa és Tartarusa.

„A halállal mindennek vége! Milyen pogány beszéd ez!” – szoktuk mondani. Pedig nem is pogány beszéd, hanem még a pogánynál is rosszabb! Mert még azok sem beszéltek így!

Halljuk csak, mit felel *Socrates*, mikor barátja, *Kriton*, megkérdi halála előtt: „Van-e valami kívánságod még, melyet teljesítsünk? Talán, hogy hogyan temessünk el téged?” „Mit akartok? – felelte *Socrates*. Engemet akartok eltemetni? A testemet eltemethetitek ... De engemet nem tudtok eltemetni.” Erre a nagyszerű feleletre nem jut-e önkéntelenül eszünkbe, amit *Gárdonyi* sírkeresztjén az egri várban olvasunk: „Csak a teste!”

Cicero meg egész könyvet ír „a lélek halhatatlanságáról” („*De immortalitate animae*.”) Egy másik munkájában pedig mélyrelátó lélektani megfigyeléssel így okoskodik: „A legnagyobb bizonyíték arra, hogy maga a természet hallgatólagosan elismeri a halhatatlanságot, az, hogy mindenkinek a szívében fekszik, és pedig nagyon is a szívében fekszik, hogy mi lesz a halál után ... Vajon mit gondolhatott a mi államunkban az a sok nagy ember, aki a hazáért a halálba ment? Vajon azt-e, hogy földi életük végével még a nevük is elpusztul? A halál utáni továbbélésbe vetett nagy remény nélkül egyik sem ment volna a hazáért a halálba ... Benne gyökérzik a lélekben – nem tudom, hogyan – jövő századok előérzete, és pedig a nagy szellemekben és mélyebb kedélyűekben gyakrabban és szembetűnőbben nyilvánul ez meg. Ha ezt az előérzetet elvonnák, ki volna oly ostoba, hogy örökké fáradtságban és veszélyek közt éljen? ... Ha egyrészt a közmegegyezés a természet szava, másrészt pedig mindenki a világon megegyezik abban, hogy van valami, ami az életből eltávozottakra vonatkozik, akkor ezt a véleményt a magunkévá is kell tennünk”. (Tusc. Disp. I. 14.)

Nemde, mily érdekes szavak már a kereszténység előtti időkben.

C) De ugyanezt a felfogást találjuk meg a ma élő népeknél is.

Tudományosan megállapított igazság, hogy nincs nép, nincs egyetlen nép sem, amely ne hinné, hogy a halál csak egy kapu, mely mögött valami formában az élet folytatódik. Nézzük akár a ma élő legmesszebbfekvő népeket, lappokat, eszkimókat, hottentottákat, zulukaffereket, botokundokat, patagóniaiakat... mind-mind hiszi valami formában ezt az igazságot: a földön csak vándorok vagyunk egy másik haza felé, ahol örökké fogunk élni.

Ma általában azt szokták mondani, hogy a világ legkevésbé vallásos népe a kínai. És érdekes, hogy a halál utáni élet hite náluk is nemcsak megvan, hanem oly erős, hogy egész vallásuk körülbelül a meghalt ősök szellemének tiszteletében merül ki.

„Az érzékies mohamedán és a jámbor indus, a finom műveltségű görög és a földies gondolkodású római, az őstermészetű germán és a durva szkita, a komoly indián és Déli-tenger szigeteinek jókedvű lakója, a könnyűvérű néger és a komor ausztráliai, a megvetett hottentotta és a vad Tűzföld-lakó – mindnyájan, akik a halál utáni életben hisznek, örömmel bizakodnak a túlvilági viszontlátásban”. (Schneider.)

Márpedig amiben az emberiség mindig és mindenkor megegyezett, az az emberi lélek mélyéből fakad, az a természetes ész ősfilozófiájának eredménye, annak igaznak kell lennie.

Nem mondhatja ezzel szemben senki, hogy azt is sokáig hitte az emberiség, hogy a nap forog a föld körül, és mégis kiderült, hogy nem igaz. Valóban, ezt hitte az ember, mert az érzékei így mutatták és az érzékei rászedték. De mikor a túlvilági életet hiszi, hisz érzékei ellenére; hisz annak ellenére, hogy érzékei minderről nem mondanak neki semmit, sőt ellene mondanak.

III. Van-e túlvilág, vagy nincs?

Egy lépéssel azonban még tovább is mehetünk az okoskodásban.

A) Tegyük föl – bár éppen nincs így –, de tegyük föl, hogy mi, akik hiszünk a túlvilágban, mi sem tudnók hitünket erősebb érvekkel alátámasztani, mint azok, akik tagadják azt. Majd fogjuk látni a következő beszédekben, hogy mennyire nem így van, hogy mennyi erős érv áll a mi hitünk rendelkezésére! De mégis tegyük fel, hogy egyformán bizonytalan volna mind a két állítás és hogy egy hajszállal sem biztosabb az, hogy van örök élet, mint az, hogy nincs. Kérdem: Még ekkor is nem azt követelné-e a józan emberi okosság, hogy inkább a túlvilág hite mellé álljak? Nem okosabb dolog-e számítani egy veszedelemre, még ha nem is következik az be, mint nem törődni vele, pedig bekövetkezhetik!

Ugye, az emberek mindenféle biztosításokat kötnek. Kötnek tűzbiztosítást. Azért kötik-e, mert biztosan kigyullad a házuk? Dehogy! Hanem azért, mert lehet, hogy kigyullad, – és milyen jó lesz, ha erre az esetre bebiztosították magukat! Kötnek balesetbiztosítást, jégkárbiztosítást, betörés elleni biztosítást... – biztos, hogy baleset jön, betörő jön, jégeső jön? Nem! De lehet, hogy jön!

Nos, Kedves Testvéreim, ha a túlvilággal is csak így volnánk: lehet, hogy van, lehet, hogy nincs – éppen nem így vagyunk; de mondjuk, hogy így volnánk –, akkor is nem követelné-e a józan emberi gondoskodás, hogy *úgy éljünk, mintha volna túlvilág!*

B) Már engedjétek meg, hogy ennyire egészen emberiesen okoskodom; de vannak emberek, akikre főleg az ilyen érvek hatnak..

Vegyük a legrosszabb esetet: Úgy éltem, mintha volna túlvilág. Úgy vigyáztam erkölcsömre, becsületemre. Aztán meghalok. És kiderül, hogy nincs semmi az élet után. Mit vesztek akkor? Mindössze a bűnös földi élvezetek kétes örömét veszítettem el; de még így is élveztem azt a fölemelő érzést, amely a becsület útján kíséri az embert. Ha ellenben van túlvilág, akkor megnyertem mindent.

De vegyük most a másik esetet: Úgy éltem, mintha nem volna túlvilág, oly léhán, könnyelműen, szürcsölve az élet bűnös élvezeteit. Meghalok. És kiderül, hogy csakugyan nincs semmi a halálon túl. Mit nyertem akkor? A bűnös élvezeteknek régen elmúlt csalóka örömeit. De ha kiderül, hogy van túlvilág! Mit vesztettem akkor? Ó, akkor mindent! Mindent! örökre!

„O, du lieber Christ, wie du betrogen bist, wenn der Himmel eine Fabel ist!” – szólt egy hitetlen gúnyolódva a hívőhöz. Ez azonban megfelelt neki: „O, du lieber Atheist, wie du betrogen bist, wenn die Hölle keine Fabel ist!”

Igen, Testvéreim, ha becsületesen élek, ez a legkisebb veszteség s a legnagyobb jutalom. De ha bűnben élek, ez a legkisebb jutalom s a legnagyobb veszteség. Hát nem a túl világ mellé kellene-e állnunk még akkor is, ha éppoly gyöngye érveink volnának mellette, mint amilyenek ellene hadakoznak?

Pedig a dolog éppen nem így áll! Hogy a halál nem végső állomása az életnek, hanem csak egy kapu, amelyen át kell mennünk s amely mögött egy szebb, színpompásabb, el nem múló élet vár, e mellett – mint majd látni fogjuk – az emberiség közmeggyőződésén kívül az ember okoskodó esze és a keresztény kinyilatkoztatás is egyaránt tanúskodnak; annyi és oly erős érvek

tanúskodnak e mellett, hogy az emberi észnek igazságot megismerő képességét kellene tagadnunk, hogyha a túlvilági élet valóságát kétségbevonnók.

* * *

Kedves Testvéreim! Mióta ember él a földön, mindig élt benne a törekvés is, hogy csak egy arasznyival is meghosszabbítsa életét. Milyen szenvedélyes mohósággal kereste az ember az örök életet biztosító életelixírt! Az egyik kínai császárról beszélnek, hogy égbenyúló tornyot építtetett, a torony tetejére aranyrúdon arany csészét helyezett s az abban fölfogott kristálytisztá harmatba a legértékesebb drágakövek összetört porát keverte és ezt a folyadékot itta, – csak hogy soha meg ne haljon. Mily hiú kísérlet! Mily balga törekvés!

Mennyi kutató munkát fordított már az ember ennek a kérdésnek tanulmányozására! Hogy hogyan kell józanul táplálkoznunk, hogyan ruházkodnunk, hogyan házainkat építeni, hogyan napirendünket berendezni ..., csak hogy minél tovább élhessünk. És mégis annyi törekvésünk után sem tudtuk életünket a sírtól megmenteni és ma is még mindig igazat mond Jób könyve: „Az ember rövid ideig él és elhervad, eltűnik, mint az árnyék”. (Jób 14,2)

Pedig van egy csodálatos, biztos életmeghosszabbítás, mely nem pár évre érvényes, nem százra, nem millióra, – hanem örökre: a mi szent keresztény hitünk!

„Non omnis moriar”, „nem halok meg teljesen”, – így írta bizakodóan Horatius, a nagy latin költő a saját irodalmi hírnevéről. Amit azonban ő csak a hírnévre értett, szabad nekünk abból az egész emberiség ösztönös vágyát kiérezni a halhatatlanság után, az élet után: **Nem halok meg teljesen! A halál után is élni fogok! Hiszem testnek föltámadását! Hiszem az örök életet! Amen!**

II. Van-e lélek?

I. *A tudomány nem tagadja a lelket*; sem a jogtudomány, sem a bölcselet, sem a történelem, de még a természettudomány sem. II. *Sőt a logikus okoskodás megköveteli a lelket*. A) Megcáfolja a lélektagadó materializmust az ember gondolkodó képessége, amely föltételezi az anyagtól különböző szellemi lelket és B) megcáfolja az ember akaratí működése, mely szellemi lélek nélkül lehetetlen volna.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A keresztény hitvallás ezekkel a diadalmas szavakkal végződik: „Hiszem testnek feltámadását és az örök életet!” A múltkori beszédemben rámutattam a kérdés fontosságára, hogy mennyire átalakítja az ember egész földi életét, mennyire befolyásolja minden tervét, számítását, ha hisz az örök életben, vagy ha nem hisz.

Mi, keresztény katolikusok, hiszünk, rendíthetetlenül hiszünk a túlvilági életben: lássuk hát, mily alapon hiszünk benne! Hogy a kérdést részletesen megtárgyalhassuk, három beszédet is szentelek erre a célra. Ma megvizsgáljuk azok állításait, akik tagadják az örök életet, mert azt is tagadják, hogy az embernek lelke van. Vajon milyen érvekre támaszkodnak ezek? A jövő két alkalommal pedig majd az isteni kinyilatkoztatást és a gondolkodó emberi ész kérdézzük: mit mondanak ezek a halál utáni életről.

Ma tehát azok foglalkoztatnak minket, *akik nem hiszik a lelket* és így természetesen *az örök életet sem*.

Hát vannak ilyen emberek is? Vannak ilyen föld felé horgadt arcok is? Ilyen elsötétült szemek is? Ilyen reménytelenül, céltalanul botorkáló földi lények is? És sokan vannak-e?

Pár évtizeddel ezelőtt még sokan voltak. Akkor a természettudományban egy dermesztő irányzat, a materializmus ülte diadalát, amely az anyagon kívül semmit a világban elismerni nem akart és mindent pusztán az anyagból igyekezett kimagyarázni. „Nincs lélek, csak anyag, – ez volt hangzatos jelszavuk. Amit eddig léleknek s lelki jelenségeknek mondtak, az nem más, mint az anyag legfinomabb megnyilatkozása. Ami nem anyag, az nincs is. Amit tehát érzékeinkkel meg nem foghatunk, vagyis amit hinni kellene, az nincs. Nincs hit, csak tudás.”

Ilyen beszédektől volt akkoriban hangos a világ. Azóta azonban nagyot fordult a világ kereke, és a materializmus, mint világnézet már az ócskaságok közé került. Hogy az érzékeinkkel lemérhető, felfogható és kitapintható anyagi világon kívül az anyagon fölüllálló, bámulatosan színes és gazdag szellemi világ is van, azt ma már csak azok tagadják, akiknek tudománya megállott a félélszázad előtti szinten.

Sajnos, vannak még ma is ilyen emberek.

Vannak, akik itt is, ott is elejtenek az örök élet ellen olyan megjegyzéseket, amelyek a materializmus beroszdásodott arzenáljából kerültek ki. Nem lesz tehát fölösleges a mai beszédet teljesen ennek a kérdésnek szentelni és rámutatni arra, hogy I. a tudomány nemcsak nem tagadja a lelket, hanem II. a logikus okoskodás egyenesen megköveteli azt.

I. A tudomány nem tagadja a lelket

Aki állít valamit, azt bizonyítania is kell. A kereszténység állítja, hogy van túlvilág, van a síron túl is élet, – majd látjuk, mennyi érve van ehhez. De akik tagadják a túlvilágot, milyen érveket hoznak azok föl? Minek nevében tagadják azok?

Akik a túlvilági életet tagadják, legtöbbször fölényes gesztus kíséretében a „tudományra” szoktak hivatkozni. „A lélek léte és a síron túli hite ellenkezik a tudománnyal” – mondják nem közönséges öntudattal.

Ugye nem lesz jogtalan eljárás részünkről, ha megkérdezzük őket: legyetek szívesek megmondani, melyik az a tudomány, amelyiknek tételei ellene mondanak annak a hittételünknek, hogy az emberi lélek halhatatlan? Melyik az a tudomány?

a) *Talán a jogtudomány?* Ha a lélek halhatatlan, ha van élet a halál után, is, vajon akkor megdőlnék-e a jog törvényei, vagy nem éppen ezzel a hittel kapjuk-e meg a legfőbb szentesítésüket?

b) *A bölcsészet?* Talán a túlvilági élet tagadásával könnyebb megoldani a világ rejtélyeit? Nagy igazságok gyökereznek az emberben, melyeket ösztönösen megérez, világosan meglát, bizonyosnak tart, bár bebizonyítani nem tudja. Így érzi a halhatatlanságot is. Az emberiség közmeggyőződése egyértelműen hiszi a halál utáni életet, bár kétszerkettő négy módjára bizonyítani nem tudja. Illetve, hogy „kétszerkettő négy”, ez is egy alapigazság, amelynek bizonyosságáról meg vagyunk győződve, hogy közmondássá vált: „Oly bizonyos, mint kétszerkettő négy” – és matematikailag mégsem lehet ezt bebizonyítani!

Valóban, ha a halhatatlanság hite, amely az emberi szív legmélyén gyökérik, amely bölcsőtől a koporsóig legegésőbb vágyunk és sóvárgásunk, ha ez rémkép, mese, és nem igazság, akkor nincs többé igazság a földön.

c) Hát akkor melyik tudomány mond ellene az örök élet hitének? *A történelem? A matematika?* Hol, melyik törvénye mond ellene a lélek továbbélésének?

d) Azt mondja erre valaki: „*A természettudomány!* A természettudomány kimutatta, hogy az ember csak testből áll, lelke nincs; amit közönségesen lelki jelenségnek nevezünk, azok nem mások, mint az agyvelő funkciói. Ha tehát nincs lélek, akkor nincs, ami továbbéljen a test halála után...”

Azok a „modern” emberek, akik még ma is azzal érvelnek, hogy az élettan minden lelki folyamatot meg tud az anyagi testtel magyarázni, hogy tehát az embernek nincs is lelke, azok nem is sejtik, hogy ők *ennyire nem modernek, sőt egyenesen maradiak!* Valóban így beszéltek az emberek néhány évtizeddel ezelőtt, mikor a lelket tagadó anyagelvűség özönvize öntötte el a tudományos világot. De halljátok csak, mit ír egy magyar orvosi lap „A lélek és az agyvelő”-ről szóló tanulmányban:¹

„Képzljük el, hogy a tudomány már ott tart, hogy képessé tesz bennünket az élő, működő agyvelőbe betekinteni és képesek volnánk nemcsak megmérni hőmérsékletét, hanem a tudománynak valamely csodálatos haladása folytán láthatóvá, vagy legalább is kiszámíthatóvá tudnók tenni az agyvelő molekuláris mozgásait és gyönyörködhetnénk ezeknek bámulatos törvényszerűségeiben s összhangjában. Még ez esetben is egészen biztosnak látszik, hogy bármely csodálatos is volna e látvány, semmiféle részében nem találunk rá magára a *gondolatra*. Láthatnánk esetleg rezgéseket, látnók a molekulák helycseréit, a különféle mozgások rendszerét, de gondolatokat, érzelmeket, vágyakat, terveket s magát a mozgalmat, színes lelkiéletet nem láthatnók. Semmit, ami csak a legtávolabbról is hasonlítana hozzá. Az agyvelő bonctana és szövettana a gondolatnak még a nyomát sem mutatja” ...

És tovább ugyanez a folyóirat így ír: „Claude Bernard, a híres élettantudós megállapítása szerint: „Azt állítani, hogy a gondolat az agyvelő váladéka, annyit jelent, mint azt mondani: az idő az óra váladéka!”.

„Ha az „én” nem volna egyéb, mint az agyvelő tömege, ha a gondolat, elhatározás, terv, lelkesedés, öröm, bánat, ítélet, tudomány, művészet, költészet nem volna más, mint az agyvelő atomjainak élettani körmozgása, – úgy a tudománynak feltétlenül tudnia kellene, hogy az

¹ „Jó egészség” c. folyóirat 1931. évf. 191-192. l.

agyvelő melyik molekula csoportja az, amely gondolkozik, melyik kémiai atomcsoport érez, melyik tervez, melyik ítél, melyik aggódik, melyik örvend? Semmiképpen nem lehet kimutatni, hogy miként eredhet merő anyagból oly anyagtalan szellemi valami, aminő a gondolat általában az egész színes s változatos lelkiélet!”

Igen, ez a mai tudományos gondolkodás! És itt most mindjárt végig is vizsgáljuk, hogyan jutott erre a megállapításra a gondolkodó ember.

II. A logikus okoskodás megköveteli a lelket

„Nincs élet a síron túl, mert nincs, ami a test halála után éljen: nincs lélek. Még senki lelket kezében nem tartott! Nincs lélek, csak agyvelő. Amit léleknek nevezünk, az az agyvelő működése. Kicsi a gyerek agyveleje: kicsinyesek gondolatai is. Beteg az ember agyveleje: betegek gondolatai is. Öreg az ember agyveleje: öregek gondolatai is. Elpusztul az ember agyveleje: elpusztul a lelke is!” – így érvelnek fölényesen azok, akik tagadják a lelket – és nem is sejtik, hogy egy lélegzetvételnél milyen tömörkedés lehetetlenségét és tévedést hordottak össze.

„Még senki kezében nem tartott egy lelket!”

– Ugyan, ugyan! Hát kezében tartottad te már a napsugarat? Kezedben tartottad már az igazságot? Kezedben tartottad már az elektromos áramot?

– Az elektromos áramot ugyan nem tartottam kezemben, – mondják erre, érzem, hogy van, mert melegít, világít és nagyot üt rajtam; tehát magát az áramot nem látom ugyan, de látom, hogy működik.

– Nos, akkor helyben vagyunk. A lelket sem látjuk ugyan, de látjuk, hogy működik. Az, hogy az ember gondolkodni és akarni tud, az tökéletesen megcáfolja a lélektagadók érvelését. Nézzük csak, hogyan cáfolja meg.

A) Először megcáfolja őket az ember gondolkodóképessége.

Az agyvelő a lélek – mondják.

a) Dehát mi az agy velő? Mérlegen lemérhető anyagtömeg. És mi a gondolat? A szeretet, a lelkesedés, erény, harag, bűn stb., amit a lélek működésének nevezünk, – mi az? *Szellemi* valami. Nos, fejtsd meg a talányt, ha tudod; *szellemit az anyag hogyan hozhat létre?* Ki tud erre megfelelni, aki tagadja a lelket?

„Nincs bennünk szellemi lélek, csak anyag?” Dehát akkor ki érti meg egész szellemi gondolkodóképességünket? Ha egy zsákot telehányok anyaggal, almával vagy krumplival, akármilyen nagy az a zsák, egyszer mégis tele lesz és nem megy már több bele. Nem megy, – mert anyag. De a lelkem, a gondolkodóképességem korlátozás nélkül fogadhatja magába a külvilág képeit és soha nem lesz tele, soha ki nem csordul, – mert nem anyag.

Az igaz, hogy a lelkem ebben a földi életben rászorul működése közben a testre is, mint szerszámmra, *de viszont olyan gondolati működései vannak, amiket pusztán az anyaggal kimagyarázni nem lehet.* Ki tudná pl. anyaggal megmagyarázni az elvont, általános fogalmakat, amiknek alkotása közben a lélek teljesen elvonatkozik az érzékelhető egyedektől és oly általános képeket alakít, amik a valóságban nem találhatók! Vagy mikor felállít törvényeket, amelyek az anyagi világban érvényesek ugyan, de melyek semmi anyagiast nem hordanak magukon! Sőt egész tudományágakat állít össze – pl. a matematika –, amelyek teljesen eszmei természetűek! Ezt csak akkor képes az ember megtenni, ha olyan lélek él benne, amely természeténél fogva nem áll szükséges összefüggésben az anyaggal, nem szorul rá, tehát nem anyag, hanem szellem.

Megvallom, soha nem tudnám elhinni – pedig a szellemi lélek tagadójának el kellene hinnie –, hogy pl. mikor Michelangelo a páratlan Mózes-szobrát alkotta vagy a Szent Péter kupoláját tervezte, hogy akkor csak a keze, a ceruzája, meg a vésője dolgozott. Csak ez – és semmi más! Sőt ellenkezőleg, azt hiszem, hogy mindennél sokkal fontosabb munkát végzett a művész lelke, amely a műremek gondolatát termelte és kidolgozta.

b) *Logikus gondolkodóképességem fölébe emel a világ minden teremtményének.* Mily fontosak a fényes csillagok egy csendes augusztusi éjszakán! De mindez csak anyag; és egyetlen emberi gondolat többet ér, mint az egész anyagi csillagvilág. Csak az ember, a világegyetemnek ez a parányi részecskéje alkot elvont fogalmakat, emelkedik gondolataiban transzcendentális magaslatokba, és gondolkodik a végtelenről. Pedig nem tudna a végtelenre gondolni, ha benne is nem élne valami végtelen: a lélek; amint a szem nem tudná észrevenni a fényt, ha nem a fényre volna teremtvé.

Wär' nicht das Auge sonnenhaft,
Wie könnt' es in die Sonne schauen?

c) „Nincs lélek, csak agyvelő!” – *mennyire megcáfolja ezt az ember öntudata is!* Mert ha ez igaz volna, akkor az ember nem tudná kimondani ezt a fontos, rejtélyes, kimeríthetetlen tartalmú szót: „Én” Az „én”-nek tudatos érzése, az öntudat teszi az embert személyiséggé és emeli egyben magasba minden teremtetett lény fölé.

Mennyit lehetne ezen a kétbetűs kis szavon elgondolkodni! Ki az az „én” bennem? A fejem gondolkodik? Nem. Hanem én gondolkodom! A szívem szeret? Nem. Hanem én szeretek! Ki az az én? Láta már valaki? Senki! Hallotta valaki? Senki! És mégis van! Kitől van? Kitől van bennem az a titokzatos én? Az örök Én-től, aki azt mondta magáról: „Én vagyok az, Aki vagyok (2Móz 3,14), azaz akinek lényege az, hogy legyen.

Ez az „én” mindig ugyanaz bennem, tegnap is, évekkel és évtizedekkel ezelőtt is, tehát valamennyi öntudati jelenségnek bennem egy állandó, reális alapjának kell lennie. Hiába, az „én”-nek ez az érzése, az öntudat olyas valami, amit ideges agyállományból kimagyarázni nem lehet.

d) „*Dehát agyvelő nélkül nincs lelki működés!*” – mondod talán.

És ez igaz is ebben a földi életben. *Az agyvelő azt a szerepet tölti be, mint a telefonközpont:* odaszalad minden drótszál (vagyis: idegszál), s ott ül a kisasszony (a lélek), aki fölveszi és összegezi a benyomásokat, de ugye, *mégsem a drót termeli a gondolatot, a beszédet,* amely rajta végigszalad! Ha aztán rossz a drót, bizony rossz a telefon működése is, – pedig ott ül a központban a kisasszony, mégsem lehet telefonálni. De nem lehet akkor sem, ha a kisasszony elhagyja a termet, pedig ott marad a jó gép! Éppígy, ha a lélek elhagyja a testet, abban a pillanatban nincs többé egyetlen gondolatom sem, pedig ott marad az agyvelő!

Látjátok fejem fölött ezt a fehér márvány kockát? Ez a rádió mikrofonja, amelybe most belebeszélek. Elektromos áram szalad át rajta, fölveszi minden szavamat és szétszórja az egész világba. A mikrofon az agyvelő, én vagyok a lélek. Kell agyvelő is, kell lélek is. Ha aztán elromlik fölöttem ez a mikrofon, akkor ugyan hiába beszélek, nem hallja meg szavamat a templomon kívül senki! Tehát mikrofon nélkül nem tudok a külvilággal érintkezni, nem tudom vele gondolataimat közölni; de hát ezért mondhatnám-e, hogy *ezeket a gondolatokat, amelyeket most hallotok, a mikrofon gyártja?* Bizony nem!

Amint pedig mikrofon nélkül nem tudok rádiós hallgatóimmal érintkezni, és hogyha rossz a mikrofon, mondjuk, ha „beteg”, akkor csak recsegőn, gyöngén, „betegesen” hallják szavamat: éppígy, ha az ember agyveleje kicsiny, öreg vagy beteg, akkor csak kicsinyesen, öregesen, betegesen képes a lélek gondolatait közvetíteni. De viszont hiába egészséges az agy, ha a lélek otthagyja, amint hiába függ itt a legjobb mikrofon is, ha kimegyek a templomból, bizony nem hallotok semmit sem! Rossz szerszámmal a legjobb szobrász sem tud jól dolgozni; de szerszám nélkül sem. S mégis ki mondaná, hogy a szerszám a művész? Pedig ezt mondja, aki azt állítja, hogy az agyvelő a lélek!

„De, kérem, – mondhatná valaki – engem még mindig megzavar annak a gyermeki, beteges vagy előregedett agyvelőnek a viselkedése. Ezeknek a fejletlen vagy elbetegedett agyvelejű

embereknek gondolkozása annyira képtelen és beteges, hogy mégis csak az agyvelővel kell itt mindent magyarázni! Hol van itt a lélek?” ...

Pedig ott van, Testvéreim; ott van egy normális, nem gyermeki, nem beteges emberi lélek, csak – nem tud szóhoz jutni. Figyeljétek csak meg ezt a hasonlatot. Két ember ül ugyanabban a szobában. Az egyiknek fülén egy egyszerű detektoros rádiófölvevő készülék kagylója van, a másik előtt meg egy hatlángos erős készülék. A szoba telve van száz meg száz leadóállomás hullámaival, amelyek egyformán jelentkeznek, kopognak és bebocsátást kérnek mind a két készüléken. Akinek jó erős felvevőkészüléke van, az meg is hall ezekből sokat; a detektoros ember ellenben ott ül és nem hall az egész színes hangtömegből semmi mást, mint legföljebb a helyi adó közvetítését. Miért nem hallja? Mert gyöngé a fölvevőgépe. A gyermeki, fejletlen vagy beteg agyvelő is ilyen gyöngé kis detektoros fölvevő gép. Ott van ugyan mellette a nem gyermeki és nem beteg léleknek leadóállomása, de hiába küldi ez a legszebb közvetítéseket is, ha egyszer nincs gép, amely fölvegye azokat!

B) De azokat, akik a lelket tagadják, megcáfolja még, és a lélek szellemiségét, tehát halhatatlanságát bizonyítja még a lélek akarati működése is.

a) *Az ember tud akarni az anyagi természet vágyai ellenére is.* Le tud mondani olyasmikről, amiket érzékei epedve kívánnak, és meg tud tenni olyasmiket, amik ellen egész anyagi mivolta tiltakozik. Az embernek igazi szabadságlevele ez a nagyszerű kiváltsága! Ezért becsüljük különösképpen azokat, akik ezt gyakorolják, mert ebből fakadnak az emberiség legszebb erényei: önzetlenség, áldozatos barátság, önfeláldozó felebarátig és hazaszeretet. Amíg ezek az erények virulnak a földön, mindig lesz kezünkben dönthetetlen érv amellett, hogy a lélek nem anyag, hanem több mint az anyag, más mint az anyag: szellem! Mert ha a lélek anyagi volna, vagyis az anyag hozzátartoznék a lélek lényegéhez, akkor mindez lehetetlen volna: a lélek nem cselekedhetné a saját természete ellenére.

Érezzük: más bennünk a lélek s más a test. Vagy nem más? Hát akkor honnan bennem a szemrehányás, ha rosszat tettem? – nem a lélekből-e? Honnan jöhet reám szomorúság akkor is, mikor mindent megadtam testemnek és nincs testemnek semmi baja, – nem a lélekből-e?

b) „Nincs lélek, csak agyvelő!” Dehát akkor el kellene hinnem azt a lehetetlenséget, hogy *a minden anyagtól elvonatkozó általános fogalmak, és az anyagnak ellentmondani tudó erkölcsi elhatározások bennem mind anyagi eredetűek!* Akkor el kell hinnem, hogy egy Cézárnak, Nagy Károlynak, Napóleonnak óriási akarateréje, egy Michelangelónak, Raffaelnek, Leonardo da Vincinek zsenialitása, egy Aristotelesnek és Szent Tamásnak világot átfogó szellemi ereje, egy Assisi Szent Ferencnek s Szent Erzsébetnek önmagukat fölemésztő emberszeretete, – hogy ez mind-mind nem más, mint testünk atomjainak rezgése! El kell hinnem, hogy a katona halálmegvető hazaszeretete, hogy az édesanya betegágyánál virrasztó éjszakai önfeláldozása, hogy minden szent lelkesedés és kötelességteljesítés semmi más, mint a test molekuláinak tánca, keveréke, elektromos rezgése ...

c) „Nincs lélek, csak agyvelő!” Dehát akkor mi fejti ki *azt a csodálatos erőt, amellyel a haldokló betegek néha órákon, napokon át életben tartják magukat!* Ki nem hallott még eseteket, amelyek világos jelei annak, hogy a lélek tartotta még az életet a már oszlani indult testben. Olvastam egy anyáról, akinek halálát már minden percben várták, de ő nem akart meghalni, míg két fia: egyik a messzi északról, a másik délről meg nem érkezett. És mikor megérkeztek, – tíz perc múlva már megszűnt dobogni az anyai szív. Ki tudja ezt megérteni, ha nincs lélek!

d) „Nincs lélek, csak agyvelő!” Ki tudja akkor megérteni azt a nem ritka jelenséget, hogy *hosszú éveken át elborult elméjű emberek röviddel haláluk előtt visszanyerik egész tiszta látásukat!* Ez közismert tény az orvostudományban. Elég talán egy világhírű esetet említenem, V. Károly császár anyját, az „örült” Johannát, akinek elméje 49 évig volt elsötétülve és halála napján, 1555. április 5-én teljesen magához jött s imával ajkán halt meg. Magához jönni akkor, amikor az agyvelő éppen egyre rosszabbá válik, csak úgy lehet, hogy nem az agyvelő minden,

hanem a lélek s ez a lélek a halál perceiben már bontogatja magát az anyag bilincseiből s nem szorul többé működésében az anyagra.

Csak így érthető ez, ha hisszük, hogy mindez a jelenség az első életjele a test bábujából kifelé készülő pillangós léleknek, az első mozgolódása a tojásban a kifelé repülni készülő kis madárnak, amelyiknek előbb szét kell törnie a tojás héját, hogy kijuthasson arra az új életformára!

Nagy tapasztalati igazság van a francia írónak, *Hugo Viktornak* szavaiban: „Azt mondjátok, hogy a lélek csak a testi erők kifejezése, – de akkor honnan van az, hogy lelkem fényesebbé válik, mikor testi erőim már-már el akarnak hagyni?” Valóban, ki értené meg azt a gyakori esetet, hogy haldokló betegek a testi élet és testi erő végső pillanataiban meglepő, sőt azelőtt talán nem is mutatott szellemi képességekről tesznek tanúságot? (pl. hogy az egész életüket egy pillanat alatt áttekintik). Ezt csak úgy értjük meg, mint a hipnózisban felfokozott szellemi képességeket: a lélek már szinte elhagyja a testet s annak bilincsei nélkül cselekszik. Ha Socrates azt mondhatta, hogy a filozófia kezdete: tudni, hogy nem tudunk semmit, akkor ma már hozzátehetjük, hogy a filozófia vége pedig: tudni, hogy hinni kell.

* * *

Kedves Testvéreim! A mai beszédet azoknak szántam elsősorban, akik nem hisznek az örök életben. De nem érdekes dolog-e, hogy a síron túli élet gondolatától még az ilyen emberek sem tudnak megszabadulni! Még azok sem, akik szívesen akarnának! Még azok sem, akik úgy mondják, hogy nem törődnek a kérdéssel!

Mert ez olyan kérdés, amellyel nem lehet nem törődni. Olyan kérdés, amely a lélek legmélyéről tör elő: Mi lesz belőlünk a halál után? Minden elpusztul, vagy marad valami belőlünk? A halál vége-e az életnek, vagy egy új élet kezdete?

Mily igaza van *Platónak*, amikor a haldokló Socratessel ezeket mondatja a körülállókhoz: „Valóban érdemes, hogy megjegyezze az ember. Ha a lélek halhatatlan, akkor nem szabad csak ennek a földi életnek idejéről gondoskodnunk, hanem az egész időről, és csak akkor tűnik elő a lélekelhanyagolás veszélyének egész szörnyűsége. Ha u. i. a halál elválást jelentene mindentől, a gonoszoknak nyereség lenne meghalni, mert azzal testüktől, lelküktől s ezúttal gonoszságuktól is elválának. Minthogy azonban a lélek halhatatlannak tűnik föl, számára nincs más menekvés a rossztól, mint az a törekvés, hogy oly jóvá és észszerűvé legyen, amennyire ez csak lehetséges. Mert a lélek semmi más tulajdont nem visz magával a túlvilágba, mint a saját magára fordított önnevelést és azt, amivel táplálta magát és erről állítjuk, hogy a halottnak mindjárt megérkezésekor a legnagyobb hasznára vagy kárára lesz”.

Mily nagyszerű szavak egy Krisztus fényét még nem ismerő lángésznek ajkáról! Mennyire tanúsítják, hogy a lélek halhatatlanságára maga a bölcselkedő, okoskodó emberi ész is rájött! És tanúsítják az emberiség állandó hitét, mely a földi élet hervatag múlandósága fölött a túlvilágon újra kihajtó örök élet szépségével vigasztalta magát.

Elhervad a rózsza, lehull a levél!
Ezért születünk hát, ez azéleti cél?
Csak eddig a pálya, semmit se tovább?
Vagy itten az ember csak öltözik át?

Elhervad a rózsza, lehull a levél!
Hiába hisz ember, hiába remél?
Hát semmi, de semmi, ami vigasztal.
Ott túl amaz árkon újra tavasszal?

Minden korok minden emberének ez volt a kínzó problémája.
De, íme, halljuk meg a választ is rá:

Sírhalmot ölelve az anya zokog.
Majd kigyúl a csillag, kisüt a hold,
S ott fenn a keresztfán suttogja a szél:
Kinyílik a rózsza, kihajt a levél!”
(Vajda János)

III. Mit mond a hit: van-e örök élet?

I. *Krisztus Urunk hirdette az örök életet.* A) Hányszor és hány változatban említi azt nyílt tanításában és példabeszédeiben egyaránt! B) Szent Pál is Krisztus tanítása nyomán tudta oly fölényesen leírni a föltámadást. II. *Az örök életet hirdeti az Isten eszméje is.* Ha van Isten, kell lennie túlvilági életnek is, mert ezt megköveteli A) Isten fönsége, B) jósága és C) igazságossága.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A szent kereszténységnek van egy örömtől csattanó, győzelmi szava, amely a liturgiában lépten-nyomon visszatér. Ez a szó: „Alleluja”.

Alleluja! Dicsérjétek az Urat! Örvendjétek!

Honnan ez a győzelmes lelkendezés? Onnan, hogy a kereszténység valóban a győzelem vallása! A kereszténységben a szeretet legyőzte a gyűlöletet, a hit a hitetlenséget, az Istenfia a bűnt, és – ami minket talán legnagyobb öröme tud hangolni – az élet legyőzte a halált.

Alleluja! Örvendjétek, mert az élet legyőzte a halált!

Hogy mindnyájan meghalunk, afelől nincs nézeteltérés az emberek közt; csak hogy mi jön azután, afölött indul meg a vita. Hogy *Böcklin*, a nagy svájci festő egészen az emberi szomorúság legmélyéről festette meg a „Toteninsel” c. képét, azt mindenki elismeri; de valahogy érezzük azt, hogy a kép minden művészi értéke ellenére is befejezetlen, valami hiányzik róla.

Elismerjük, megrázó a kép. Meredek szikla emelkedik ki a tengerből dacosan, mint a kikerülhetetlen sors. Néhány ciprusfa búslakodik rajta szomorú gyászban. A sziklafalban barlangok tátogatják szájukat: a halál lakóhelyei. Fekete felhők boronganak az égen. Mint szakadatlan fájó panasz csacsognak a hullámok ... Éppen egy kis csónak érkezik a parthoz: koporsót hoz, a koporsóra fehérlepedős alak borul tisztelettel ... És a tátongó nyílások fekete szája mintha megszólalna: Ma ez jött el hozzánk ... Holnap más ... És egyszer majd te jössz ... Egész bizonyosan eljössz te is!...

Valóban, megrázó kép, művészi festmény, és mégis hiányos. Valami hiányzik róla. Hogy mi van ott a barlang szája mögött, és mi vár reánk a halál után, – ez hiányzik.

És itt mutatkozik meg a kereszténység: óriási fölénye, mikor diadalmas biztonsággal hirdeti, hogy *a szomorú Toteninsel mögött az örök élet óceánja vár!*

Az örök élet gondolatát nem a kereszténység állította be először a világba; a kereszténység csak megerősítette és a krisztusi szavak csatározhatatlan erejével föltétlen bizonyosságra emelte azt a vágyat, óhajt, ösztönös sejtelmet, ami benne élt mindig az emberben a földi élet folytatásáról, a halált követő új életformáról.

Nézzük tehát a mai beszédben, mit tanít a kereszténység az örök életről. Nézzük csak, **I. mint hirdette az örök életet Krisztus Urunk is, de egyben II. mint kezeskedik mellette az Isten eszméje is.**

I. Krisztus Urunk hirdette az örök életet

Forgatjuk az evangéliumot. Semmit, egyetlen gondolatot annyszor és annyiféleképpen megismételve nem találunk, mint az örök élet tanát, a másvilág hitét; ebből indul ki Krisztus és erre tér vissza; minden tanításának egyetlen gondolat az alapja: Mentsd meg lelkedet! Dehát minek, ha nincs másvilág?

A) **Vegyük csak szemügyre az Úr tanítását**, nézzük csak, hányszor és mily nyomatékkal emlegeti Krisztus, hogy e földi élet csak kezdet, csak átmeneti próbaidő, csak előszó, de a könyv aztán jön az örök életben.

a) *Mily változatosak az Úr szavai erről az örök életről!*

„Legyetek készen, mert amely órában nem gondoljátok, eljön az Emberfia”. (Mt 24,44)
 „Ébren legyetek tehát, mert nem tudjátok a napot, sem az órát.” (Mt 25,15) De miért vigyázzunk és miért legyünk ébren, ha a halállal vége mindennek!

„Fáradozzatok, de ne olyan eledelért, mely veszendő, hanem azért, mely megmarad az örök életre.” (Jn 6,27) „Ha valaki e kenyérből eszik, örökké él.” (Jn 6,52)

„Tágas a kapu és széles az út, mely a pusztulásba viszen, és sokan vannak, kik azon bemennek. Mily szűk a kapu és keskeny az út, mely az életre viszen, és kevesen vannak, kik azt megtalálják. (Mt 7,13.14)

Aztán itt vannak az Úrnak megrendítően mély szeretetet sugárzó szavai: „Úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy mindaz, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen”. (Jn 5,16)

Aztán halljuk csak, mint készíti elő apostolait az üldöztetésekre: „Ne féljete azoktól, kik megölik a testet, de nem tudják megölni a lelket, hanem inkább attól féljete, aki mind a lelket, mind a testet elvesztheti a gehennában”. (Mt 10,28)

Aztán tudjuk, mit ígért a kereszten a megtért latornak: „Ma velem leszesz a paradicsomban”. (Lk 23,43)

És halljuk az ő nagy ígérteét mindnyájunkhoz: „Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, annak örök élete vagyon; és én feltámasztom őt az utolsó napon”. (Jn 6,55)

Mily értetlenül áll sok ember ezek előtt a krisztusi szavak előtt! Feltámasztom őt? A halott is élni fog? Hát lehetséges ez? Nem vakmerő túlzás? Mennyien vonnak vállat hitetlenül! Mennyien nevetik ki érte Krisztust!

Kinevetik? Életében is már kinevették egyszer! Amikor Jairus halott leányához odalépett és a síró, jajveszékélő, tehetetlen kétségbeeséssel ruhájukat tépő gyászolókhöz így szólt: „Mit zajongtok és sírtok? nem halt meg a gyermek, hanem alszik”. „És kinevették őt” (Mk 5,40) – mondja a Szentírás. Dehát mit törődött ezzel Krisztus! Megfogta a leány kezét: „Leányka, mondom neked, kelj fel” (Mk 5,41) s az fölkel és járt.

Íme, az erős Krisztus tanította annyiszor és oly sok változatban, hogy van folytatása a földi életnek, van örök élet!

b) *De ugyanezt tanítják szebbnél-szebb példabeszédei és hasonlatai is.*

A földművesek ki akarják tépni a búza közül a konkolyt; de a gazda azt mondta, hogy most még ne bántsák: majd aratáskor kiszedik és tüzre vetik. (Mt 13,30)

A halászok a hálóból kiválogatják a halakat és kivetik a selejteket. „Így lesz a világ végén is: Majd kimennek az angyalok és az igazak közül kiválogatják a gonoszokat”. (Mt 13,49)

Máskor így szól a gazdag ember a sáfárjához: „Adj számot sáfárságodról”. (Lk 16,2)

Így szól a vőlegény az öt balga szűzhöz: „Nem ismerlek titeket”. (Mt 25,12)

Így szól az Úr a hűséges szolgálóhoz: „Jól van, derék és hű szolgáló; ... menj be urad örömébe”. (Mt 25,21)

Valóban, ha mindezt egybefoglaljuk, azt kell mondanunk, hogy az Úr Krisztus egész küldetése, élete, szenvedése, halála az örök élet hitén épül fel. Ezért tesz oly sokszor és határozottan különbséget a földi élet meg a túlvilági élet közt! Ezért emeli ki, hogy ez utóbbi az igazi, a tulajdonképpeni, az erős és szép élet. Minden szó, amit Krisztus kiejtett, minden cselekedet, amit végbevitt, minden parancs, amit előírt, minden tilalom, amit fölállított – mind a túlvilági életet föltételezi.

B) Krisztus Urunk tanításából tudta aztán Szent Pál is olyan fenségesen leírni a föltámadást.

a) *Halljátok csak szavait:* „Hirtelenül, egy szempillantás alatt, a végső harsonaszóra; mert megszólal a harsona, és a halottak föltámadnak romolhatatlanságban, és mi elváltozunk. Mert

ennek a romlandó testnek romolhatatlanságba kell öltöznie, és ennek a halandó testnek halhatatlanságba kell öltöznie. Midőn pedig ez a halandó test halhatatlanságba öltözött, akkor beteljesedik az íge, mely írva vagyon: Elnyelte a halált a diadal! Halál, hol a te győzelmed? Halál, hol a te fullánkod?” (1Kor 15,52-55)

„A halál pontot tett életére” – hallja néha az ember valakinek halála után. Pedig nem így van! A halál nem pont, csak vessző; vessző után pedig jön a mondat folytatása.

A halottak alszanak ugyan a földben, mint maga a föld is alszik télen: de várja a tavaszt.

A halottak mozdulatlanok ugyan a koporsóban, mint a hernyó bábja is mozdulatlan a gubóban; de várja a pillangó színes életét.

A halottak porladnak ugyan a sírban, mint az elvetett mag is porlad a földben: de várja a kikelet csendülő életét.

b) *Mi is úgy támadunk föl, mint Krisztus föltámadott halottaiból.*

Krisztus lelke ismét egyesült testével, – de mi lett most ebből a megkínzott, megölt testből! A föltámadásban megdicsőült test többé nincs alávetve az anyag törvényeinek. Átmegy az ablakon, mint a napsugár és be nem töri azt. Megjelenik a szobában s nem kell előtte ajtót nyitni. Jár-kel köztünk, az apostolok hol itt látják, hol ott, s nincs szüksége lábaira. Fölmegy az égbe, s nincs szüksége emelő erőkre. Ah! hát ilyen leszek én is föltámadásom után! Fényes és szép és sugárzó és semmi fájdalomnak többé ki nem tett és idő és tér korlátait nem ismerő ... De hogy a lelkem ily végleges, tökéletes diadalt arathasson egykor testem felett, már most, a földi életben meg kell tennem mindent a dicsőséges föltámadásért!

Föltámadunk-e?

Igen! Mindnyájan föltámadunk, de nem mindnyájan az örök életre. Csak az a halott támad az örök életre, amelyik tulajdonképp soha nem is szűnt meg élni. Így van ez az egész nagy természetben is. Tavasszal kihajt a fű, mert gyökere a földben élő volt a tél nagy temetőjében is. Kihajt a zöldellő falevél, mert élő volt a bimbója. S kihajt s föltámad az az ember is, akinek lelke a hit és erkölcs életét élő volt. Akik bűnben élnek, akik már életükben meghaltak, hogyan éljenek hát azok haláluk után?

Igen, ez az örök életnek az a keresztény felfogása, amelyet az Úr Jézus tanításából merítettünk.

II. Az örök életet hirdeti az Isten eszméje is

De ha keresztény hitünk isteneszméje fölött elelmélkedünk, Krisztus Urunk világos tanításán kívül még egyéb érvekre is rájövünk, amelyek szintén a túlvilági élet valóságát követelik meg. Ha van Isten, kell lennie túlvilági életnek is, mert ezt az életet egyformán megköveteli A) Isten fönsége, B) jósága és C) igazságossága.

A) **A halálon túli életet mindenekelőtt is megköveteli Isten fönsége.**

a) Mert hiszen csak a túlvilági élet és annak *ítéletsszolgáltatása fogja az Urat mindenben igazolni*. Itt a földön oly vakmerőek a bűnösök, oly kihívó bátorsággal tapossák lábbal Isten parancsait, hogy a jók, a tisztességesek akárhányszor kifakadnak: „Uram, hát még ezt is elnézed! Még ezt sem bünteted meg!” Kell hát lennie egy másik életnek, ahol a megsértett Isten fönsége elégtételt kap s ahol mindenki be fogja látni, hogy az Isten ellen büntetlenül lázadni mégsem lehetett.

b) *Az isteni Gondviselés mindent legjobban elrendező bölcsessége is itt fog kiviláglani.* E földi élet zürzavaros és fájdalmas történéseiben oly nehéz észrevennünk a Gondviselés útjait! Oly sokan vannak, akik lázadoznak az Isten tervei és rendelkezései ellen, mert a világ eseményeiben csak olyan összevisszaságot látnak, mint mikor valaki egy nagy perzsaszőnyeget a visszajáról néz. Kell tehát egy másik életnek is lennie, egy másik helynek, ahonnan a világtörténelem óriási szőnyegének nem a visszáját látjuk – mint ebben a földi életben történt –,

hanem a színét, és alázatos hódolattal vesszük majd észre a mindent legjobban intéző és mindennel javunkat akaró isteni Gondviselés fonséges terveit.

Valóban: vagy nincs fonséges Isten, vagy van örök élet!

B) De épp így megköveteli a síron túli életet Isten jósága is.

Nincs túlvilági élet? Akkor az Isten nem jóságos Atyánk! Mert csak azért teremtette volna az embert, hogy szerencsétlenné tegye?

a) *Mennyit szenved az ember!* Többet, mint bármelyik más élőlény a világon.

Az ember a fájdalmat már előre is tudja, várja és ezzel csak növeli azt; utólag pedig elkesereg rajta és sebéet szaggatja. Más élőlény is meghal, de nem tudja előre; az ember előre tudja és retteg tőle.

És – ami még szörnyűbb – itt vannak lelki szenvedéseink: a gondok, a szomorúság; mikor mások – szeretteink – szenvednek, vagy meghalnak és nem tudunk rajtuk segíteni!

És hogy teljes legyen keserűségünk: az ember szenved, pedig nem szenvedésre született, hanem örömmel! Az örömet hajszoaná, sóvárogná, de hiába: ami örömet az életben lel, attól csak annál szomjasabbá lesz. Keresi a szépséget, de látja, hogy oda is elér a pusztulás; keresi a gazdagságot, jólétet, tiszteletet, dicsőséget – hiába.

b) *Ha tehát hiszek az Istenben, kell hinnem az örök életben is!* Mert az Isten oltotta belém azt az itt ki nem elégíthető vágyat, mely folyton kiáltja bennem: „Élni! Élni! És nem meghalni!” Mint ég bennünk a vágy a tökéletes boldogság után, – és ezt ebben az életben meg nem leli senki. Mint lobog bennünk a törtetés a teljes világosság és tisztánlátás után, – és ezt ebben az életben meg nem leli senki. Béke után vágyunk – és nincs béke. Nyugalom után – és nincs nyugalom. Felelet után annyi kérdésre – és nincs felelet. Igazság után – és nincs igazság. Mennyit tervezünk – és nem lesz belőle semmi! Mennyit reménylünk – és nem megy teljesedésbe semmi!...

Hát, Uram, ezért teremtetted az embert? Hogy itt rágjuk, emésszük magunkat? Akármilyen más teremtményt nézek, vágyai s azok eléréséhez eszközei arányban állanak egymással. Az állat jóllakik és megelégedett. De én? Szomjas vagyok s nincs a földön ital, mely kielégíthetne. Nekem élet kell, a tökéletes Szépség kell, az abszolút Igazság kell, a zavartalan Boldogság kell. S ha nincs ilyen? Ha nincs zavartalan boldogság? Ha nincs örök élet? Hát akkor miért adtad belém e vágyakat? Ha igazán csak arra születtem, hogy meghaljak, hát akkor miért borzadok össze az elmúlás gondolatától? Uram, ha soha nem láthatlak Téged, miért engedted, hogy megismerjelek? Miért teremtettél szívemben olyan úrt, amelyet nem tud kitölteni semmi a világon, csak Te Magad, nagy Isten!

De én hiszem, hogy Isten nem ültetett lelkembe csalóka képeket. Hiszem, hogy tövisen, szenvedésen át is örök életre vezet, mert Isten végtelenül jó. Valóban: vagy nincs jó Isten, vagy van örök élet!

C) **És végül a túlvilági életet megköveteli az Isten igazságossága is.** Ez a hit adja meg az erkölcsi világrend komolyságát.

a) *Milyen érdekes is egy nagy nemzetközi fővonalon utazni!* Mennyiféle utas zsúfolódik a vagonban egymás mellé! Kövér nagykereskedő ül az egyik helyen, vastag aranylánc a mellén, havanna a szájában, kezében egy hírhedt képeslap, és nagyokat nevet, amint a léha képeket lapozza ... Mellette egy pap mondja halkán a breviáriumot: „Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto” ... A harmadik utas, egy fürdőhelyre tartó nagyvilági dáma, minden félórán leteszi kezéből a regényt, előveszi tükrét és kipakolja rúzsoskészletét ... Szemben vele egy kedves fiatal anya és két gyermeke: csupa szelídség, csupa szeretet... A vonat pedig rohan, rohan megállás nélkül előre.

Ezek mind célhoz jutnak: haza ... De azok, akikkel az élet vonata száguld előre, mi, földön egymás mellé zsúfolt emberek, vajon mi is egyformán ugyanahhoz a célhoz jutunk: a síri rothadáshoz jutunk, bárhogyan éltünk is ezen a földön? Hiszen akkor az Isten nem lenne igazságos! Ha a halállal mindennek vége, hol kapják meg jutalmukat azok, akik a földön óriási

áldozatok árán is kitartottak a becsület és hűség és erény mellett? Ha a halállal mindennek vége, hol veszik el büntetésüket azok, akiket a világ földi életükben jóknak, tisztességeseknek ismert, dicsért és magasztalt, valóban pedig csupa titkolt bűn és gonoszság volt egész életük?

b) *Ó, igen: kell lennie egy másik életnek, ahol minden bűn elveszi büntetését.* Itt a földön akárhányszor a bűn diadalmaskodik és győz; de az elkeseredett és méltatlanul bántalmazott emberek ajkán lépten-nyomon halljuk a vigasztalást: „Minden bűn megbosszulja magát! Várj csak, várj! Majd megfizet neked az igazságos Isten!”

Nem ez a hit vigasztal-e minden minket ért igazságtalanságban?

Majd ha látod, érzed a nyomort,
Melyet a becsület válla hord;
Megtiporva az erényt, az észet,
Míg a vétek irigységre kész,
S a butának sorsa földi éden:
Álljon a vallás a mérlegen.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.
(Arany)

„Majd megfizet az igazságos Isten”. Régen is sokszor hallottuk ezt..., de talán annyi megfizetni való még sohasem akadt a földön, mint ma! Máskor is harcolt ugyan a becsület és a bűn, de oly cinikus göggel még nem vigyorgott az erkölcstelenség és oly sarokba lopva még nem tengődött a becsület, mint a mai élet annyi megnyilvánulásában.

„Majd megfizet mindenért az igazságos Isten!” De hol fizet meg, ha nincs folytatása a földi életnek? Ha ártatlan és bűnös, istenfélő és istenkáromló, gyilkos és áldozata fölé egyaránt ráborul a sír és a sírral mindennek vége, nincs tovább? El tudjuk-e viselni ezt a gondolatot?

Nem kell-e lennie valóban egy másik életnek, ahol minden bűn elveszi büntetését?

c) *De nem kell-e lennie egy másik életnek, ahol minden erény is elveszi méltó jutalmát?* Itt a földön a világ igazságtalanul ítél, sokszor méltatlanul megalázza a jókat és elnyomja a becsületeseket.

Mily vigasztalás hát számunkra az Isten jövő országa, amelynek egészen más lesz a mértéke!

Hiszen hány derék, tisztességes ember mondhatja el egész jogosan erről a földi életéről: Nem sikerült itt nekem semmi! Ha útra indulok, biztosan eltévedek. Ha játékba fogok, biztosan veszítek. Barátaim biztosan rászednek. Ellenségeim biztosan rámtalálnak. Boromban biztosan víz van. Örömömben biztosan üröm van. És ha tollamat sorsomba mártanám, mint fekete tintával lehetne vele írni ...

Hányan elmondhatják ezt!

Mennyire megköveteli tehát az Isten igazságossága, hogy legyen másvilág is, ahol Isten – mint az Úr Jézus mondja – „majd megfizet mindenkinek cselekedetei szerint”. (Mt 16,27)

Valóban: *vagy nincs igazságos Isten, vagy van örök élet!*

De amint bennem a lelkiismeret és az öntudat, körülöttem meg minden csillag az égen és minden virágszál a mezőn azt hirdeti, hogy van Isten, éppúgy Isten bölcsessége, jósága és igazságossága meg azt hirdeti, hogy van halhatatlan lelkem s van örök élet. Az Istenbe vetett hit és az örök élet hite elválaszthatatlanul egybetartoznak s mint a márványoszlopon fölfelé kapaszkodó örökzöld, úgy táplálkozik ezernyi erecskével az istenhitből az örök élet hite.

Kedves Testvéreim! A genuai Campo Santon ez a fönséges, háromszavas felirat olvasható egy régi sírkereszten: „Occido cum sole”, „lenyugszom, mint a nap”. Mily vigasztaló gondolat: Ne zokogjatok halálom fölött reménytelenül! Ki siratja meg az este lenyugvó napot? Hiszen

tudjuk, hogy másnap hajnali pompával fog újra felkelni! De én is csak így tértem sírba!
Lenyugodtam, mint a nap és föl fogok kelni, mint a nap.

De így most már értjük, mi hiányzik Böcklinnek híres képéről, a „Toteninsel”-ről; értjük, hogy művészi értéke ellenére is miért gyakorol ez a kép a szemlélőre nyugtalanító, leverő hatást.

Azért, mert a rajta búslakodó ciprusfák lekonyult ágait nem emeli magasba a vigasztaló hit.

Azért, mert a borongó fekete felhőket nem fényesíti meg az örök élet sugara.

Azért, mert a tátongó barlangnyílások fekete szája reménytelenül nyeli el a halottakat és nem fénylik fölöttük a krisztusi ígéret szava. Melyik ígéreté?

Azé, amit az Úr Krisztus Lázár sírjánál mondott el először a testvérét sirató Márta vigasztalására, de ami azóta, mint áldott isteni vigasztalás, itt cseng-bong a világon és erősíti kedves halottainkat gyászoló, vagy a saját halálunkra megrettenve gondoló lelkünket:

„Én vagyok a föltámadás és az élet; aki énbenem hiszen, még ha meg is halt, élni fog; és mindaz, aki él és énbenem hiszen, nem hal meg soha mindörökké”. (Jn 11,25.26)

Occido cum sole! Lenyugszom, mint a nap; de föl is fogok kelni, mint a nap!

Ez az én hitem, ez az én szent meggyőződése, ez az én vigasztalásom, ez az én életirányom, adja Isten, hogy ez legyen egykor az én megvalósult jutalmam is! Amen.

IV. Mit mond a bölcselő ész: van-e örök élet?

I. *Az örök életet bizonyítja az ember esze.* A) Csak úgy van célja életünknek, ha van örök élet. B) Lehetséges élet a halál után is, test nélkül is. C) Sőt testünk sem pusztul el végleg, hanem új életre fog föltámadni. II. *Az örök életet bizonyítja az ember akarata.* A) Elemi erővel vágódunk az igazságosság után. B) Még a kereszténység ellenfelei sem tudnak szabadulni ettől a gondolattól. III. *Az örök életet bizonyítja az ember szíve.* A) Elemi erővel vágódunk a boldogság és B) az igazság után és ezt csak az örök életben érzük el teljesen.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Nincs európai ország, amelynek földje inkább bővelkednék természeti szépségekben, mint Svájc, ez a hegyekben, erdőkben, gleccserekben, patakokban gazdag földdarab. És még a svájci természeti szépségek között is előkelő helyet foglal el a „Tamina-Schlucht”, a Tamina-folyónak medre és forrása. Föl lehet menni egész a forrásig, egy hatalmas hegynek mélyen be a belsejébe. Ki tudná megmondani, hány évezred óta harsogott ez a meleg víz annak a hegynek mélyén, míg ezt az óriási, templom-nagyságú utat vájta magának! Itt törí-zúzza magát a földalatti sziklákon ez a kis patak és valami ellenállhatatlan erő húzza lefelé, kifelé a hegyből. A hegy nyílásánál egy fürdő épült, – Bad Pfäfers, – járni alig tudó reumások újra járni kezdenek benne; és mikor ezen is áttörte magát a víz, végre kiérkezik a szabadba, a meleg napsütésbe, és mintegy újjászületve folytatja útját torkolata felé, a Rajna folyó felé.

Szakasztott így vagyunk az emberi léttel is! Hosszú évtizedeken keresztül élünk itt a földön; törjük-zúzzuk magunkat annak kövein és szikláin, és vágjuk magunknak az utat a hegyen keresztül. Valami ellenállhatatlan erő folyton közelebb visz a hegy nyílása felé, ahol a halál titokzatos fürdője vár reánk. Itt aztán levetünk magunkról minden földi nehézséget, letesszük az anyagi élet minden mankóját, és friss lendülettel, az örökkévalóság szárnyain repülünk tovább az örök világosság napsütésében az örök Isten felé.

A német nyelv kitűnően fejezi ezt ki, amikor azt mondja, hogy a halál nem „Untergang”, hanem „Übergang”, nem elpusztulás, hanem átmenet; nem több, mint mikor egyik szobából átmegyünk a másikba és közben átlépünk a küszöbön. A halál ilyen küszöbátlépés.

Ez a hit, a halált követő élet hite, a túlvilági élet hite mindig közkinccse volt az emberiségnek, mint erről egyik múltkori beszédben már szó volt. Világosan hirdeti ezt Krisztus Urunk is, meg az Isten eszméje is, mint erről a múlt vasárnap megemlékeztem. De hogy ugyanerre rájönnének merőben észbeli, logikai érvekkel is, annak kifejtése még a mai szentbeszédre vár. Ma akarjuk megvizsgálni **azokat az érveket, amelyek a bölcselő ember előtt is igazolják azt, amit a népek mindig hittek és amit a kereszténység határozottan tanít; van halhatatlan lélek, van örök élet.**

Az érveket három csoportba oszthatjuk. Hogy van a síron túli élet, van halhatatlan lélek, azt bizonyítja: I. **az ember esze**, II. **akarata** és III. **szíve**.

I. Az örök életet bizonyítja az ember esze

A) Csak úgy van célja életünknek, ha van örök élet.

a) *Ugye, természetes dolog, hogy a világon mindennek kell valami céljának lennie!* Ezért kérde már a kis gyermek is, mihelyt esze megnyílik, folyton és megállás nélkül: Miért? Miért? Apa, miért van ez így? Anya, miért van ez úgy? És csak azt ne mondd neki, hogy semmiért! Mert akkor megkérde: „Hát ha semmiért, akkor miért van egyáltalában?”

Egyszer Assisi Szent Ferenc megkérdezett egy kőművest:

– Mit csinálsz, testvér?

Ez így felelt:

– Dolgozom egész nap.

– És miért dolgozol?

– Hogy pénzt keressek.

– És mire kell a pénz?

– Hogy kenyerem legyen.

– És miért akarsz, hogy kenyered legyen?

– No, érdekes! Hogy éljek!

– És miért élsz? ...

Bizony, ez a nagy kérdés, a végső kérdés: *Miért is élek? Mi a célja az életemnek?* A világon mindennek megvan a célja, csak az embernek ne volna meg? Bennem is minden izomnak, idegnek, erecskének, hajszálnak, minden porcikámnak, minden részecskémnek megvan a fontos célja, csak éppen az egésznek nem volna? Nos, hát ugye, valami céloknak csak kell lennie! Dehát mi a célom?

b) *Ha nincs másvilág, itt a földön van a céloim, – ez világos. De hát mi ez a cél?*

Talán a gazdagság? Hát ez méltó cél egy eszes emberhez? Hiszen bármennyit kerestem is, mindent az örökösöknek hagyok, „a nevető örökösöknek!” És lehet mindenki gazdag? Bizony nem! Dehát akkor aki nem tudott gazdaggá lenni, miért élt? És aki célját elérte, az megnyugszik, de aki gazdag, annak talán nincs több vágya? Ah, dehogy! Meg nem nyugszik soha! Valóban: a gazdagság nem lehet az élet célja.

Akkor talán az öröm és élvezet? Nem, ez sem lehet, mert akkor az emberek nagyobb része soha nem érné el célját, hiszen oly kevés jut nekik örömből s élvezetből. És minél inkább eléri egy lény a célját, annál tökéletesebbé válik; de minél többet élvez az ember, annál tökéletesebbé válik? Ellenkezőleg: annál elégedetlenebbé, sivárabbá, kedvetlenebbé.

Dehát akkor mi az ember célja? Talán, hogy *nagy nevet s becsületet szerezzen magának?*

Ó, igen, ez nemesebb gondolat volna, mint az előbbieket, de még mindig nem elég; mert akkor hogyan érnék el céljukat azok a névtelen milliók, akik csendben, senkitől nem ismerve és meg nem dicsérve végzik kötelességüket az egész életen át?

Dehát akkor mégis mi az élet célja? 60-70-80 évig küzdeni, aztán eltűnni nyomtalanul, – belenyugszik ebbe az ember esze? Követ dobok a vízbe; a víz gyűrűzni kezd, aztán minden csendessé lesz és elsimul. Ha nagy követ dobtam, tovább gyűrűzik a víz, de lassan még ez is elcsendesedik ... El tudod viselni, hogy csak ennyi az emberi élet is?

„On sort, on crie – c’est la vie. On crie, on sort – c’est la mort.” „Jövünk, kiáltunk – s ez az élet. Kiáltunk, megyünk – s ez a halál.” Ah, ha ez így volna, ebbe bele kellene örülni!

És mikor az ember így kínlódva keresi élete célját, de sehol a földön meg nem találja, *fölemeli szemét a földi életen túlra és azonnal világossá válik előtte minden!* Persze, hogy a földön nem találom céloimat, helyemet, – miért? Mert nem erre a földre teremtett az Isten! Hanem ez a földi élet csak előszó az örökkévalóság könyvéhez; a halálban összeomlik a test, lehull a lepel és marad a meg nem haló, örökké élő lélek.

B) Dehát lehetséges ez? **Lehetséges, hogy éljünk a test halála után is?**

A kereszténység nagy bölcselője és tudósa, *Szent Ágoston*, egy karthagói orvos érdekes álmát beszéli el. Genadiusnak – ez volt az orvos neve – szintén kételyei támadtak a felől, hogyan élhet az ember tovább a test halála után is. Akkor álmában egy sugárzó ifjú jelent meg előtte, aki megkérdezte tőle:

– Genadius, alszol most, vagy ébren vagy?

– Alsom – felelte az orvos.

– Látsz engemet? – kérdezte tovább az ifjú.

– Látlak.

– Mivel látsz? Testi szemeddel?

– Azokkal nem, azok be vannak csukva. Nem tudom, mivel látlak.

De az ifjú tovább kérdezte:

– Genadius, hallasz engem?

– Igen.

– Mivel hallasz? A füleddel?

– Azzal nem. Nem tudom, mivel hallok.

És újra kérdezte az ifjú:

– Genadius, beszélsz most velem?

– Beszélek.

– Mivel beszélsz? A száddal?

– Azzal nem. Nem tudom, mivel beszélek.

– Nos, látod, – szólalt meg most az angyal – érzékeid pihennek, és te mégis látsz, hallasz és beszélsz. És mikor majd eljön az óra, hogy érzékeid egészen elpihennek, vagyis mikor meghalsz, akkor is fogsz továbbra is látni, hallani, beszélni és érezni.

C) Sőt ezen a gondolaton aztán tovább haladva, még arra is rá kell jönnünk, hogy nemcsak a lelkünkre vár egy új életforma a túlvilágon, hanem hogy még **testünk sem pusztulhat el végleg, egyszer fel fog az támadni**. Testünk meghal ugyan, de nem marad örökké por.

a) Mert ha az maradna, akkor *a Mindenható legszebb gondolata csonka maradna*.

Vajon nem érdemli-e meg az emberi test, hogy a Teremtő föltámassza halottaiból? A teremtett anyagi dolgok közt kétségtelenül az emberi test a Teremtő legszebb műve. A májusi nap gyönyörűen süt, de tud-e úgy ragyogni, mint egy ember szelíd mosolygása? A tavaszi hajnal szép, de nem szebb-e egy tisztalelkű ifjú angyali tekintete? A csillagos ég elbűvöl, de mi az egy gyermek kristályos szeme mellett! A madarak éneke csattogó, de mi az az ember hangja mellett! Mily szép lehetett az ember, mikor a Teremtő kezéből kikerülve még lesugárzott róla az istenhasznosság, mily szép lehetett, ha most is, a bűntől megtámadva is annyira felülmúl mindent maga körül!

b) Hát – mondjátok – *hihető-e, hogy Isten hagyja ezt a művét végképp megsemmisülni?* A csillagok már évezredek óta ragyognak, s fényük nem aludt ki. A föld hány ezer tavaszt látott már s termékenysége nem fogyott el. A források bugyognak, tölgyek virágoznak, hegyek magaslanak, minden, minden hosszabb életű lenne, csak az ember sorsa pár év s aztán sír, csönd, féreg, porladás?

Sőt még saját munkái is túlélnek az embert? Itt állanak körülöttem a főváros régi házai: 100-150 éve építették, s állanak. De hol vannak az építők? Az utcákon állanak szobrok, amelyeket évtizedekkel ezelőtt készítettek; a szobor áll, s aki azt alkotta, rég meghalt. De elpusztult végleg? Az ember megfesti saját képét s ez a másolat tovább élne, mint az eredeti, melyet a mindenható Isten maga teremtett?

Nem! Ezt valóban nem hihetem!

c) Hanem inkább úgy gondolom – ha szabad egy hasonlatot használni –, hogy amint a porban csúszó féreg begubózik, mozdulatlanul sírba zárja magát, de aztán új erővel, új, szép testben kirepül s a tarka pillangó most már porba nem ereszkedik, hanem csak virágokra száll: *éppúgy a porból álló, esetlen, nehézkes, beteges test is előbb sírba száll, de aztán otthagy minden nehézséget*, s mikor kikel, már nemes, már szellemi, már nem szenvedhet, már fényesebb, mint az ég csillagai.

Igen, nagy különbség van a sírban porladó ember és az örökké élő ember között; de nincs-e nagy különbség a gubóban mozdulatlanul fekvő báb és a tarka szárnyú szivárványos pillangó között is? És a pillangó mégis valamikor mozdulatlan báb volt!

„Nem lesz föltámadás, mert nem értjük, hogyan lenne az a második élet” – mondják a kételkedők. Ó, hát értitek, hogyan lett az első élet? Ki érti ezt? S ha Isten tudott adni oly életet, ami nem volt, nem tudja-e visszaadni azt, ami valaha már volt?

Valóban: az örök élet valóságát bizonyítja az ember okoskodó esze. De éppígy bizonyítja az ember akarata is.

II. Az örök életet bizonyítja az ember akarata

A) Elemi erővel vágyunk **az igazságosság után**. Ez annyira benne él természetünkben, hogy már a négyéves kis gyermek elszomorodik – és nem tudja, miért –, mikor Hamupipőke igazságtalan szenvedéseit hallja, amiket a gonosz mostohától el kellett tűrnie.

a) *De hol az igazság ezen a földön?* Nem látjuk-e lépten-nyomon letaposva a becsületet s diadalmaskodni a gonosztságot?

Márpedig nem tudjuk elviselni a gondolatot, hogy a rossz győzzön a jó fölött. A földi élet telve van ugyan diszharmóniával, de érezzük: valahol lesz kiegyenlítés. Nincs drámaíró, aki úgy merné darabját befejezni, hogy a rossz győzött. A közönség azt mondaná – és méltán: „A darab nincs befejezve”. A modern zenében adnak ugyan disszonanciát is, de a végén minden disszonanciának harmóniába kell feloldódnia.

b) De épp ezt, sőt még inkább ezt várjuk az élettől is! *Annak sem szabad úgy végződnie, hogy a bűn győzött*. Hát a csalás győzhet? A gonoszság győzhet? A bűn győzhet? Az Isten törvényeit lábbal tapodó győzhet?

Pedig ha nincs másvilág, akkor győz! Ha nincs túlvilág, akkor nem igaz, hogy „az Isten malmai lassan őrölnek, de biztosan”. Ha nincs túlvilág, akkor bármint éltek az emberek, mindegyiknek egyforma a sorsa: a sírban pusztulás. De ki bírná ezt a gondolatot elviselni?

Haldoklik egy irgalmas nővér. Egész élete a szakadatlan felebaráti szeretet önfeláldozása volt. Most is abban a tífuszban hal meg, amit tífuszos betegek ápolása közt szerzett. És haldoklik egy vén kéjenc is, aki egész életében itta a bűnt, és förtelmes tékozlásai után most ő is meghal. És mind a kettőnek ugyanaz lesz a sorsa?! Hát józan ésszel el lehet viselni ezt a gondolatot?

B) Az örök életnek ez a vágya annyira benne él az emberek lelkében, hogy **attól még a kereszténység ellenfelei sem tudnak szabadulni**. A történelem telve van példákkal, hogy a halálveszedelem perceiben szétfoszlott a nagyhangú istentagadók minden frázisa!

Mikor 1835-ben Franciaországban kolera pusztított, Párizs utcáin mezítláb, gyertyával kezükben haladtak a könyörgő körmenetben szabadgondolkodó „felvilágosultak” is és mellüket verve imádkoztak: „Parce, Domine!”, „Irgalmazz, Urunk!”

És a francia forradalom szörnyetege, Camille Desmoulins is, mielőtt a kivégzésre vezették, nem ezt írta-e feleségének: „Kínjaimmal nem törődve, hiszem, hogy van Isten ... Lucilla, viszont foglak látni!”

III. Az örök életet bizonyítja az ember szíve

Amit pedig az ész és akarat működéséből pusztán emberi okoskodással is megállapíthatunk: a síron túl következő örök életet, ugyanerre kell következtetnünk az emberi szív különféle megnyilvánulásaiából is.

A) **Az ember szíve elemi erővel vágyódik a boldogság után**. Úgy vagyunk teremtvé: boldogok akarunk lenni! Nem hallod milliók szakadatlan kiáltását a boldogság után? Nem látod milliók nyugtalan törtetését a boldogság után?

a) *De hát hol van e földön boldogság?* Hol leled meg a teljes, az el nem múló, a zavartalan boldogságot? A régi pogányok azt mondták, hogy az istenek irigyek az ember boldogságára. Az ember úgy keresi a boldogságot, oly éjt nappallá tevő, áldozatos munkával, mint a régiek keresték „a bölcsek követ”, – és éppúgy nem találja meg, mint azok nem találták.

Mert nekünk a teljes boldogság kellene. Minden földi kincset adj az embernek; egy napig boldog, de utána kiábrándulva kérdezi: „Ennyi az egész?” Mint mikor Nagy Sándor dicsősége tetőfokán sírni kezdett: „Még ott vannak a csillagok! Azokat nem bírom elfoglalni!”

És nekünk el nem múló boldogság kell. Minél boldogabb az ember, annál rémesebb a gondolat: Elmúlik, minden elmúlik.

b) *Ha nincs túlvilág, Isten csak játszik velünk: belénk oltott egy vágyat, a boldogság vágyát, de azt soha el nem érhetjük.* Miért adta Isten belénk az emésztő vágyat a tökéletes igazság, az el nem múló boldogság után, ha annak soha nem lesz teljesülése?

Ha a magas hegyek szülöttei alföldre kerülnek, sóvárgó epedést éreznek a havas hegycsúcsok felé, ahol születtek s ahonnan eljöttek; éppígy, mikor lelkünk rezonál minden szépre, jóra, igazra, ezzel mutatja, hogy egy más hazából jött e földre, ahol a tökéletes Szépség, Jóság és Igazság honol.

c) *„A halállal mindennek vége! Vége az életnek, vége minden boldogságnak!”* – Könnyű ezt mondani. De próbáld meg elhinni, mikor kedves feleséged, drága gyermeked halottas ágyánál állasz! Próbáld meg elhinni az édesanyád temetésén!

Anyai szeretet! Nincs a földön melegebben csengő szó, nincs megbízhatóbb, áldozatosabb hűség! Soha, soha én azt nem tudnám elhinni, hogy azzal a pár csontdarabbal, amit édesanyám temetésekor a sírba letettek, hogy azzal elveszett az én édesanyám is. Elveszett az a szeretet, amellyel kis koromban ápolt, amellyel felnőtt koromban kísért? Elveszett végleg? Nem! Ezt elhinni soha senkinek nem fogom!

Wie schlöss' dies Grab, so eng und klein.

Die Liebe einer Mutter ein?

B) De az ember vágyik nemcsak a boldogság után, hanem az igazság után is. Amióta az első ember kérdőleg, kutatva nézett fel a csillagokra, azóta olthatatlan szomjúság epeszi az emberi nemet az igazság után.

a) *Dehát mit találunk meg ezen a földön az igazságból! Mily apró szemecskéket! Mily töredéket!* Mi az hát, ami bennünk oly honvágygal szomjazik a teljes igazság után? Hol találjuk ezt meg, ha nem ott, abban az országban, amelyről oly nagyszerűen mondja *Newman* sírfelirata: „Ex umbris et imaginibus in veritatem”, „az árnyékból és jelképek közül átment a teljes igazság országába”.

Az ember mindig érzi tökéletlenségét, mindig jobbat keres, nagyobbat keres. Utasok vagyunk, kiket valahol cél vár.

Az ember keresi az életet. Dehát van életünk? Ah, dehogy van! Ami itt a földön kezünkben van, az csak kicsi kis morzsácskája az életnek. Csak árnyéka az életnek. Bimbó, mely még nem nyílt ki. Egy csepp nektár, melynek forrását epedjük.

b) Az emberi élet itt a földön sohasem teljeseedik be, sohasem készülünk el önmagunkkal, – kell lennie tehát egy más életnek, *a beteljesedés, a tökéletesség életének!* Mily megrázó a zseniális *Michelangelónak* vallomása, akinek gyönyörű alkotásokban eltelt 90 év után is, két nappal halála előtt, ezt kellett mondania: „Csak két dolgot sajnálok: hogy nem gondoztam jobban lelkem üdvét és hogy meg kell halnom, amikor művészetemben éppen most kezdem az első szavakat dadogni”.

Vagy ott vannak *Hugo Viktornak* szavai: „Egyre inkább közeledem végemhez és egyre világosabban hallom magam körül a világok halhatatlan szimfóniáit, amelyek hívnak engem. Olyan csodálatos és egyszerű dolog! Félszázad óta írom le gondolataimat prózában és versben ... Mindent megkísérlettem, de érzem, hogy ezredrészét sem mondtam el annak, ami bennem él”.

És ismeritek a süketnéma gyermek anyjának mélyértelmű legendáját? Volt egy anyának egy süketnéma fia. A gyermek meghalt, és soha, egyetlenegyszer ki nem tudta mondani az

édesanyjai nevet. Az asszony hosszú éveken élt, némán hordozva fájó sebét ..., megöregedett..., meghalt, és íme, a mennyország kapujában fia lép elé és lelkesülten kiáltja: „Anyám! Édesanyám!”

Igen, mindig ösztönös biztonsággal érezte az emberiség, hogy kell lennie egy helynek, ahol legnemesebb vágyaink teljesedésbe mennek, – vágyak, melyek bennünk élnek, de itt a földön be nem teljesednek!

c) De vajon nem csak hiú ábránd-e bennünk ez az örök vágy? *Nem szed-e rá minket ez az ösztönös megérzésünk?*

Mikor az első őszi hideg szél végigsüvít, fecskéink nyugtalonokká válnak. Ellenállhatatlan ösztön hajtja őket dél felé, hol meleg fészket s biztos élelmet lelnek akkor is, mikor nálunk majd hótakaró borítja a földet s elrejtőznek a rovarok. Az a kis fecske, mely az idén kelt ki nálunk s még soha telet nem látott, – elmegy. Az a fecske, amelyet kalitkában költettünk ki, és soha élelemre gondja nem volt, nyugtalanára lesz s ha elengedjük, elmegy. Hová? Messze, téli világba, amelyet soha nem láttak, amelyről soha nem hallottak.

Mi viszi őket? A természettudomány ezt mondja: az ösztön!

Nos jó! A természet ezt az ösztönt oltotta belénk. És ha csalódnának? Ha lent nem meleg várna őket, hanem jég és fagy és halál? Volna értelme az ösztönnek? Nem! A természet becsapta volna őket. De a természet nem szokott bolondokat üzni; ha tehát a fecske gondolkozni tudna, így szólna: „Egész biztos, hogy van másik világ, mert az ösztönöm mondja!”

De a fecske nem tud gondolkozni. Tudok azonban én, és mondom: „Kell lennie másvilágnak, mert az eszem, akaratom, szívem egyformán mondja, hogy van ennek az életnek folytatása, beteljesedése, van örök élet!”

* * *

Kedves Testvéreim! Mélyen gondolkodó emberek folyton úgy érzik, mintha itt a földön valami árnyékban járnának: minden csak kikezdés, minden félmunka, mindig hajtja őket valami elégedetlenség, – érzik, hogy kell lennie egy helynek, ahol teljes a napsütés és ahol tökéletes lesz a dal, amelyet játszunk ... akárcsak az egyszeri hegedűs mélyértelmű meséjében.

Élt egyszer egy hegedűs, aki fejébe vette, hogy megtanulja játszani a legszebb dalt, ami csak van a földön. Ki-kijárt az erdőbe ellesni a madarak énekét, és egyszer csak úgy tudott már hegedülni, oly kedvesen és elbájolón, hogy az emberek azt hitték, hogy pacsirtát és csalogányt hallanak énekelni ... Szép volt; de a mi hegedűsünknek nem volt elég szép.

Kiállott hát a csendes szellőbe, hadd hallja annak lágy zenéjét. Kiállott a tomboló viharba, hadd hallja annak vad sikoltását. És ezt is megtanulta. Úgy szólott a hegedűje, mint lágyan susogó falevél, majd dörgött, mint a tölgyfákat hajlító vihar ... Főnséges volt; a mi hegedűsünknek még ez sem volt elég szép.

Akkor figyelte a vizeket, és hegedűjével utánózta a zúgó hegyipatakat, a habok tajtékzását, majd csendes kis ér mormoló csobogását ... Gyönyörű volt; de a mi emberünk még mindig nem volt megelégedve.

Akkor elment az emberek közé. Eljátszotta a fiatalok minden jókedvű nótáját, víg táncdalokat és fájdalmasan borongó nótákat, eljátszotta a templomi énekeket is ... Itt-ott meg is dobban a szíve, az emberi lélek mélyéből előtörő egy-egy áriára..., de a legszebb dalt, a dalt, amely után egész életében nyugtalanul vágyott, még mindig nem találta meg.

Közben a mi emberünk megőszült, megöregedett, halálosan beteg lett.

És amint ott fekszik utolsó óráján, íme ... hirtelen ... valahonnan messziről ... csodás zene üti meg a fülét ... Ez az! Ez az a dal, amelyet egész életében keresett; a legszebb, a legfőnségesebb dal! összeszedi minden végső erejét, megragadja hegedűjét, a keze remeg, az

ujjai reszketnek, de mégis eljátssza a dalt, az egész életében sejtett, keresett legszebb dalt ... és amely pillanatban befejezi: a hegedűn szétpattan mind a négy húr s a beteg holtan hanyatlik alá. Megtalálta a legszebb dalt az Isten örök országában ...

Úristen, arra kérünk, hogy hosszú, hűséges földi szolgálatunk végén mi is mindnyájan megtaláljuk majd a legszebb dalt – és az örök életben zenghessük Előtted! Amen.

V. Mit ad az örök élet hite?

I. *Lendület az életben.* A) Az által, hogy célt ad az ember életének, B) teljesen át is alakítja ezt az életet. II. *Erő a kísértésben.* A) Azért említi annyiszor Krisztus az örök életet, hogy áldozatokra képessé tegyen. B) Az örök élet óriási figyelmeztetés a kísértés idején! III. *Bíztatás a szenvedésben.* A) „Credo vitam aeternam” – mily energiaforrás ez az élet küzdelmeiben! B) De csak akkor, ha eleven bennem ez a hit!

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Bortermelő vidékeken különös dolgot beszélnek a szőlősgazdák. Azt mondják, hogy mikor tavasszal új élet ereje feszül az ágakban és rügyezni kezdenek a szőlővesszők, ugyanakkor a pince mélyén is nyugtalanná válik a bor, forni, hullámozni kezd, mintha továbbra is valami titokzatos összefüggés állna fenn a bor és a tőke között, ahonnan a bor származott; mintha a bor is örülne, hogy most új élet fakad a törzsön, melyen valaha az ő fűrtje függött...

Lehet, hogy ez az egész dolog csak csalódás, képzelődés. De nem képzelődés, hanem szent valóság, hogy valahányszor a mi lelkünk rágondol az örök hazára, ahonnan jött s ahová egyszer ismét visszatér, mindannyiszor szent öröm nyugtalansága ömlik el rajta, mindannyiszor érzi azt a lendületet, erőt és biztatást, amit a földi élet kap az örök élet gondolatától.

Persze, azokra az emberekre gondolok, akik elveikhez következetesek is szoktak lenni, akiknek tehát az egész életmódján meglátszik, hogy hisznek az örök életben. Mert – sajnos – vannak olyanok is, akik elméletben eszükkel elfogadják, sőt szájukkal is vallják az örök élet hitét, de azt már meg nem szívlelik, azaz életükön éppúgy nem látszik meg ebből semmi, mint azokén, akik teljesen hitetlenek.

Mily kitűnően szemléltető kifejezése nyelvünknek, mikor azt mondjuk, hogy egy igazságot ne csak higgyünk s eszünkkel értsünk, hanem „szívleljünk” is meg, azaz úgy fogadjuk el, hogy az egész lényünket átjárja, gondolat-, érzés- és akaratvilágunkat maga után irányítsa! Miután pedig az eddigi beszédekben az eszünkhöz hoztam közel az örök élet hitét, szeretném a mai beszédben azt „megszívleltetni” is, vagyis a szívünkhöz is közel hozni és rámutatni arra, hogy az örök élet hite I. **lendület az életben**, II. **erő a kísértés ellen** és III. **bíztatás a szenvedésben**.

I. Az örök élet hite lendület az életben

Aki nem hisz a túlvilági életben, annak olyan a földi élete, mint egy híd, mely a folyó közepén leszakadt s nem éri el a másik partot. Viszont aki meg hisz, az olyan szárnyat nyer ezzel a hitével, amelynek lendületével világfölényes magaslatra tud fölemelkedni. A halhatatlan lélekbe vetett hitet és annak elnyerésére irányuló törekvést nem hiába nevezte egy amerikai szociológus „az egész történelem legnagyobb kultúrtényezőjének”² mert ez a hit az által, hogy A) célt ad az ember életének, B) teljesen át is alakítja ezt az életet.

A) A kereszténységnek súlyát és értékét, fönséges lendületét, nagyszerű aktivitását az örök élet hite adja meg: **ez az a cél, amelyet okvetlenül el kell érünk!**

a) Aki nem éli a buzgó hívek vallásos életét, annak fogalma sincs arról, hogy az örök élet hite mennyi lelki erőfeszítésnek válik forrásává. Mennyit imádkoznak ezért a hívek s mennyit küzdenek! Mennyi önmegtagadást végeznek ezért s mennyi jócselekedetet! Ezért vannak a szentségek és szentelmények, áldozat és lemondás, böjt és önfegyelmezés, templomok,

² Id. Foerster: Staatsbürgerliche Erziehung, 59. l.

kolostorok, szentképek, fészületek, búcsújárások. Ezért a soha nem szűnő harc bűnre hajló természetünkkel szemben. Ezért az Úr szavának halálosan komolyan vétele: „Törekedjete a szűk kapun bemenni, mert mondom nektek, sokan akarnak majd bemenni, de nem tudnak”. (Lk 13,24)

b) Egyesek szemünkre szokták hányni, hogy a keresztyénség lefokozza a földi élet értékét, mert mindig csak a másik életről, a másvilágról beszél. Pedig éppen az ellenkezője igaz: *az örök élet hite felfokozza ennek a földi életnek értékét is.*

Mínt hogy u. i. szerintünk az egész örök élet a jól eltöltött földi életen fordul meg, ezért szemünkben óriásivá nő meg a földi élet értéke. Az örök élet hitéből fakad lankadatlan munkakedvünk is. Ez látszólag ellenmondás. Pedig a mindennapi életnek azt a morzsoló, egyhangú munkáját, amelyen az egész emberi kultúra fölépült és áll, csak az emberiség tudja elvégezni, amelybe hite beleégette a kötelességteljesítés tudatát, azt a tudatot, hogy a földi élet feladatainak legfontosabb betöltéséért nyerem el az örök életet.

c) Viszont ugyancsak *az örök élet hite tartja helyes korlátok között a földi munkát és a vagyonszerzés ösztönös vágyát is.* Aki nem hisz a földi élet folytatásában, az persze tízkörmével kaparja a pénzt és vagyont, nem juttat belőle senkinek, letapos érte mindenkit. Akiben azonban él az örök élet hite, annak ez a földi élet csak átmenet és nem erre összpontosítja minden vágyát és munkáját.

Az ilyen embernek bármennyit adna is ez a világ, mindez nem lesz neki elég: neki örök boldogság, örök élet kell! Neki *Néri Szent Fülöp* az ideálja, aki mikor közölték vele, hogy a pápa bíborossá akarja tenni, sapkáját a levegőbe dobta és felkiáltott: Paradiso! Paradicsom kell nekem és nem bíbor!

Az ilyen embernek persze hogy nem elég az az „örök” élet, amit a hitetlenség hirdet: „atomjaid örökre keringeni fognak a légűrben, hiszen semmi el nem vész”, „gondolataid tovább dolgoznak”, „szép szobrot kapsz” ... Ah, nekem ez nem elég. Ha meghaltam, ne írják meg életrajzomat holt betűkkel, holt papíron; ne faragjanak szobrot rólam, hogy holt kőben, hideg vasban álljon utánczolt alakom az út szélén némán és vakon ... *nekem élet kell a halál után is, valóságos élet, örök élet!* Aki teremtett a földi életre, adjon most új életet, de szebbet, boldogabbat, véget nem érőt!

Íme, ez az a szédületes cél, amit az örök élet hite elémbé állít!

B) Azáltal pedig, hogy a keresztyénség ezt a magasztos célt tűzi elének, **átalakítja egész földi életünket.**

a) *Zeno* görög bölcselő egy ízben megkérdezte az orákulumot, mit kell tennie, hogy erényes életet éljen. A válasz csak ez a pár szó volt: Kérdezd meg a halottakat!

Valóban, aki meg szokta kérdezni a halottakat – ami keresztyény nyelven annyit jelent, hogy a síron túli életre gondolni szokott – az egész más megvilágításban fogja látni egész földi életét és annak minden eseményét. „*Sub specie aeternitatis*”, „*az örök élet gondolatánál*” fog mindent mérlegelni, valahogy minden terve, gondolata, vágya fölött ott lebeg majd az örökkévalóság lehelete és átnemesíti, megfinomítja azokat.

Életében igyekszik megtartani Isten és az Egyház parancsait egyaránt, mert jól tudja, hogy mindez: a szentmisén részvétel, a szentségek használata, imádság, böjt és önfegyelmezés ezt a túlvilági életet szolgálja.

Dolgozik ő is sokat a megélhetésért, földi előmenetelért, de minden törekvésében szeme előtt lebeg az Úr szava:

„Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyer! is, lelkének pedig kárát vallja? (Mt 16,26)

Ő is igyekszik tisztességes megélhetését biztosítani, de mikor fölébred benne a tisztességtelen vagyonszerzés kísértése, megemlékezik az Úr szaváról: „Esztelen! az éjjel számon kéri tőled lelkedet, amiket tehát szerzettél, kié lesznek? (Lk 12,20)

Szóval, aki komolyan veszi az örök életet, aki nemcsak hiszi, hanem meg is „szívleli” azt, az ezt az egész földi életet az örökkévalóság szempontjából ítéli meg és éli le. Mindkét lábával a földön áll ugyan – mert itt kell élnie; de szíve az ég felé dobog, feje a csillagokba néz és sokszor elmondja az erősítő imát: „Für den ewigen Kranz dies armes Leben ganz!” Megéri az örök élet, hogy elnyerésére fordítsam ezt az egész földi életet!

b) *Dehát vajon valóban megér-e az örök élet ennyi fáradságot, ennyi önmegtagadást?*

Ah! Ezerszer is többet!

Mert mi az örök élet? Csináltunk egy szót, amelynek tartalmát kimeríteni nem tudjuk. „Per omnia saecula saeculorum” – imádkozzuk naponként, de senki nem tudja átérteni, mit jelent ez! Itt földön vagyunk, térbe, időbe, anyagba beágyazva, de ott nincs tér, nincs idő, nincs anyag, ott az idő nem áll másodpercekből. Nincs múlt és jövő, csak jelen. Nincs tegnap és holnap, csak ma. Nincs reggel és este, csak dél. Ott a tengernek nincs partja, ott a vonalnak nincs vége.

Vagyis nem is annyira vonallal szemléltethetnők az örökkévalóságot, mint inkább körrel. Mert a vonalnak, bármily hosszúra nyújtjuk is, valahol mégis csak vége van; de a körnek nincs vége sehol, ott minden pont kezdet és vég egyaránt.

Itt válik valóra Szent Ágoston szava: Ti szegények, hát mitek hiányzik, ha bírjátok az Istent? Ti gazdagok, hát mitek van, ha nélkülözitek az Istent?

Itt értjük meg Gárdonyi vallomását: „Ha Istened van, akkor mindened van, de ha Istened nincs, akkor semmid sincs, s nem is lesz soha”.

És itt megy teljesedésbe Berzsenyi fohászkodása:

Buzgón leomlom színed előtt, Dicső!

Majdan, ha lelkem záraiból kikél

S hozzád közelb járulhat, akkor

Ami után eped, ott eléri.

(Fohászkodás)

Ó, valóban: megéri az örök élet, hogy elnyerésére fordítsam ezt az egész földi életet! „Für den ewigen Kranz dies armes Leben ganz!”

II. Az örök élet hite a kísértésben

Az örök élet hite azonban nemcsak magasztos célt jelöl a földi élet számára, hanem egyben erő is a kísértések ellen, amelyek örök célunktól el akarnának távolítani.

A) Az Úr Jézus az örök élet komoly gondolatát azért említi oly sokszor, hogy **áldozatokra képessé tegyen.**

a) *Mindent áldozatok föl az örök élet elnyeréséért!* – ez Krisztus tanítása és figyelmeztetése. Még ha a félkezed rámegy is, ha a félszemed rámegy is a küzdelemre! Éhség és börtön, szenvedés s vértanúság e világon mind nem számít, ha megnyered a másvilágot. Ez a hang kiált a keresztről: Küzdjete életre-halálra; itt elesnetek nem szabad.

Hogy ez az örök élet nem sorsjáték-főnyeremény, melybe csak úgy véletlenül belepottyan az ember, hanem hogy ennek elnyeréséért hősi étellel kell harcolnunk, ez magától értetődik. „Harcold a hit harcát, szerezd meg az örök életet (1Tim 6,12), „tartsd meg a parancsolatot szeplőtelenül (1Tim 6,14) – írja Szent Pál Timotheusnak.

b) Tartsd meg a parancsolatot, mert jónak lenni olyan szép és megnyugtató, – néha elég ennyi okoskodás is. De – jaj – sokszor jön reánk *oly erős kísértés, hogy semmi más át nem segít azon, csak a hit az örök életben, csak a félelem, hogy örökké el ne rontsam másvilági életemet.*

Egy apa barátaival hangosan beszélgetett arról, hogy nem hisz a mennyországban és a pokolban. Felesége a sarokban játszó kis gyermekük felé mutatva, odasúgta:

– Ne beszélj így legalább a gyermek előtt.

Az apa leintette:

– Ugyan, hiszen úgy sem érti, hogy mit beszélnek! Hangosan oda is szólt a gyermeknek:

Picikém, érted, hogy mit beszél apus?

A gyermek szeme diadalmasan villant meg és büszkén vágta ki:

– Igen!

– No, mit?

– Azt, hogy nem muszáj jónak lenni!

Mennyire igaza volt ennek a gyermeknek! Hiszen mi tartja vissza – ha egyáltalában valami visszatartja – ifjainkat a zülléstől, a jellemtelenségtől, mint az örök élet gondolata! S aki bűnbe keveredett s lejtőre került, mivel szakít legelőször: az örök élet hitével! Mi ad erőt a kötelességteljesítésre, mikor mások bliccelnek? Mi a küzdelemre, hogy erkölcsi érintetlenségünket megőrizzük szegény sorsban is, mikor pedig csak egy kicsit kellene szemet hunyni, és mindjárt boldogulnánk a földön! Mi ad erőt a becsületes munkára, mikor csalással többre mennénk? Az örök élet hite!

B) Az örök élet óriási figyelmeztetés a kísértés idején!

a) *Mikor Szent Pál Cezareában időzött*, Félix római helytartó maga elé hívatta a fogoly apostolt, hogy tanítását meghallgassa. A római birodalom minden hatalma ott volt Félix mögött, előtte pedig katonák közt állott a rab apostol. És a Szentírás mégis megjegyzi, hogy mikor Szent Pál az igazságosságról, a tisztaságról és a jövő ítéletéről kezdett neki beszélni, Félix megrettent. (ApCsel 24,25) A síron túli élet hite, az egykori számadástudat, méltán remegteti meg nemcsak a római helytartót, hanem minden embert is.

b) Bárcsak sokszor gondolnánk erre! *Főleg mikor ránk rohannak a bűnre csalogató kísértések!*

Volt Párizsban egy rendőrfőnöke, aki érdekes módon küzdött a részeg emberek zajos utcai lármája ellen. Egyszerűen lefilmeztette őket, és mikor kijózanodtak, lejátszatta előttük a filmet. A hatás óriási volt! Józan állapotban rettentően szégyellték minden esetben mozdulatukat, minden durva szavukat, amit részegen elkövettek.

Ilyen óriási film szalad végig a világon – az Úristen mindentudása –, ezen rajta van minden szavunk, tettünk, vágyunk, tervünk, minden titkunk ... jaj, milyen szégyen lesz az, mikor az ítélet napján bemutatásra kerül ez a film és az örök világosság fényénél józanul látjuk, amiket a földi élet mámorában botorul elkövettünk!

c) Sajnos, erre az emberek nem szeretnek gondolni. *Egészen elnyelik őket a földi gondok*, és az ítélet napján bizony úgy járnak, mint az a nagynevű régiségtudós, aki a Nílus vidékét kutatta. Csónakon akart átkelni a másik partra s mialatt a csónakos evezett, a mi tudásunk beszélgetni kezdett vele.

– Tudsz-e szanszkrit nyelven? – kérdezte a csónakostól.

– Nem tudok, uram – volt a válasz.

– Ismered-e a csillagokat?

– Nem, uram.

– Tudsz-e valamit ennek a földnek történetéből!

– Nem tudok, uram.

– Ember! – kiáltott fel a tudós, – a fél életedet elveszítetted.

Egyszerre nagy szélvész kerekedik s a felkorbácsolt hullámok felborítják a csónakot.

– Uram, – kiált most a csónakos, – tudsz-e úszni?

– Nem tudok.

– Uram, akkor az egész életedet elveszítetted.

A csónakos nehezen partot ért, de a tudós vízbe fúlt...

Mennyi minden mással törődik sok ember itt a földön, csak éppen az örök élettel nem. Mennyi minden fölöslegesen magára szed életében, de nem gondoskodik arról, hogy úszni tudjon, mikor majd kitör az utolsó ítélet viharja!

Legyen hát számunkra az örök élet hite nagy figyelmeztetés!

III. Az örök élet biztatás a szenvedésben

Az örök élet hite azonban nagy biztatás is a szenvedésben. Szenvetés mindig lesz, bármint tökéletesedjék is az emberi élet itt a földön: mindig lesz elemi csapás és nélkülözés, betegség és fájdalom, mindig lesz – halál!

Ha a sírgödör az utolsó felvonás az életben, akkor az élet nagy tragédia és buta ostobaság; de viszont hol az a szenvedés, katasztrófa, csapás, kín, amelyet el nem tudnék viselni, mihelyt hiszem az örök életet?

A) „**Credo vitam aeternam**”, „**hiszem az örök életet**” – micsoda óriási energiaforrás ez a hit az élet küzdelmeihez! Mily erő a szenvedésben! Láttatok már vakot? Arca mindig az égre néz! Igen: ha elborul fölöttem ez a világ, világít nekem az a másik!

Szenvedésük idején a legnagyobb emberek merítették erőt az örök élet hitéből.

Így tett az emberi génusz két óriási fáklyája, *Szent Ágoston* és *Dante* is, mikor lelket morzsoló szenvedések rohanták meg őket. Tudjátok, mit értelt meg a küzdelem ennek a két szédületes szellemnek bensejében? Az örök hazának lángoló szeretetét, az örök életnek tüzes vízióját, a túlvilági élet gondolatának minden más vágyat és gondolatot megelőző erejét!

Így tett *Mórus Tamás*, a nagy angol kancellár is, mikor nem egyezett bele VIII. Henrik házasságának felbontásába és ezért a nagy méltóságból a Tower sötét börtönébe került. Épp az idén van ennek 400 éve. Sem ígéret, sem fenyegetés meg nem tudta rendíteni. Végül is felesége síró gyermekeivel együtt fölkeresi a börtönben, a földre veti magát és rimánkodva kérleli:

- Nézd, még meddig élhetnénk együtt boldogan! Miért halsz meg ilyen fiatalon?
 - Meddig élhetnénk? – kérdi Mórus Tamás.
 - Legalább húsz évig! – feleli az asszony.
 - Húsz évig? Hát húsz földi év miatt odaadom az örök életemet, örök boldogságomat?
- És tizenhét havi fogság után bátran nyújtotta fejét a hóhér bárdja alá 1535. július 6-án.
Az örök élet hite valóban biztatás a szenvedésben!

B) De persze csak akkor, **ha eleven bennem ez a hit!**

A Prédikátor könyve ezt mondja: „Gondolj Teremtődre ifjúságod napjain, mielőtt elkövetkeznek a nyomorúságos napok ... És visszatér a por a földre, honnét vétetett, az éltető lehelet pedig visszatér Istenhez, ki adta”. (Préd 12,1.7) De mondd, Testvérem, megteszed-e te ezt?

Szent Pál ezt mondja: „Nincsen itt maradandó városunk, hanem a jövődöt keressük”. (Zsid 13,14)

De mondd, Testvérem, hiszed-e te ezt?

Szent Pál tömördeket szenvedett és mégsem tud hová lenni az örömtől, alig talál szavakat lelkendezésében, amikor a föltámadásra gondol: „Más a fényessége a napnak, más a fényessége a holdnak, és más a fényessége a csillagoknak; egyik csillag is különbözik fényességben a másik csillagtól, így van a halottak feltámadása is. Elvettetik romlandóságban, feltámad romolhatatlanságban. Elvettetik nemtelenségben, feltámad dicsőségben. Elvettetik gyöngeségben, feltámad erőben. Elvettetik érzéki test, feltámad szellemi test”. (1Kor 15,41-44)

Mondd, hiszed-e te ezt? Tudod-e magadat a szenvedések között olyan örvendező biztossággal vigasztalni, ahogy Szent Pál vigasztalta magát: „Nem csüggedünk el ... Ez a mi jelenlegi, pillanatnyi és könnyű szenvedésünk ugyanis a mennyei dicsőségnek fölötte nagy örök mértékét szerzi meg nekünk” (2Kor 4,16.17). „Tudjuk ugyanis, hogy ha ez a mi földi sátorházunk leomlik, van épületünk az Istentől, nem kézzel alkotott örök házunk az égben”. (2Kor 5,1)

De mondd – Testvér! – hiszed te ezt? Hiszed nemcsak úgy „talán”, „esetleg”, „lehet”, „szép volna, ha így volna”, – nem! Hanem hiszed úgy, hogy egész életedet, minden tervedet, vágyadat ez a hit járja át és igazítja!

A világhírű természettudósunk, *Newtonnak* egyszer ezt a fogas kérdést adta föl valaki: Az ember teste porrá válik. Hát ha csakugyan lesz egyszer föltámadás, ugyan ki fogja a lélek számára összegyűjteni új testté ezt a szétszórt milliárd porszemet? Newton nem felelt. Megragadott egy marék vasport, összekeverte homokporral, és aztán kérdezte: Ki fogja ezt a szétszórt vasport újra összegyűjteni? És mikor nem tudtak neki választ adni, fogott egy nagy mágneses vasat, odatartotta a keverék felé és íme, halk zizzenés és nagy mozgolódás támadt a porban s a vasrészecskék mint nyíl röptek és tapadtak a mágneshez. A mester most komoly tekintettel szólalt meg: „Aki ezt az erőt adta a holt anyagnak, vajon nem adhat-e nagyobb erőt lelkünknek, mikor majd a megdicsőült porból ruhára lesz szüksége?”

Ó, igen, én ezt hiszem! És ez az én hitem cél az életemben, erő a kísértésben és biztatás minden szenvedésben!

* * *

Kedves Testvéreim! Ismeritek Kolumbusz Kristóf nagyszerű bátorságát, amellyel nekivágott a még senki által nem látott és föl nem fedezett új földrész megtalálásához? „Novum desidero mundum” – kiáltott fel, – „új világot keresek”. És bármint zúgolódtak utastársai, bármily kicsinyhitűség kerítette is őket hatalmába, bármily nehéz küzdelmeken kellett is magát átvernie, – ő kitartott. Kitartott egész addig, amíg kikötött azon a másik földrészen, amelyet soha nem látott, de amelynek létezésében rendületlenül hitt.

Mi nem látjuk a másvilágot, – legalább testi szemeinkkel nem. De látjuk a hit szemével és megfogjuk a gondolkodó ész erejével.

Látjuk a hit szemével! Hiszen úgyszólván nincs egyetlen gesztusa az Úr Jézusnak, amellyel nem erre a másik világra mutatna. Úgyszólván nincs szava az Úrnak, amelynek nem ez volna az alaptónusa: Keressétek mindenekelőtt és mindenekfölött és minden áldozat árán ezt a túlvilági életet!

És megfogjuk a gondolkodó ész erejével! Ha van Isten, kell lennie örök életnek is az ő trónja előtt. Ha van Isten, kell lennie egy helynek, ahol minden rejtett kis jószág elnyeri jutalmát, de minden bűn is büntetését. Ha van Isten, kell lennie egy helynek, ahol teljesül az az emésztő vágy, amely minden emberben él a tökéletes boldogság és igazság után.

A madár fölfelé repül – vonzza a magasság ereje. A fű fölfelé nő – vonzza a nap ereje. Az emberi élet is fölfelé ível a magasságokat keresi, „ad maiora natus sum!”

Ó, áldott szent hite az örök életnek! Mily gigászi magasságba emelsz minket, az elmúlás által porba sújtott embert! Mint éltetsz minket! Mint vigasztalsz minket! Mint bátorítasz minket!

Ezért gyújtunk gyertyát halottaink sírján, hogy annak fénye jelezze hitünket az örök világosságban.

Ezért barázda nekünk minden sír, amelyben az elvetett embermag várja a nagy Tavasz fakadását.

És ezért imádkozzuk a gyászmise praefatiójában az örökszép szavakat: „Krisztusban a boldog feltámadás reménye sugárzott fel, hogy akiket a halál kikerülhetetlen sorsa megszomorít, megvigasztalja a jövő halhatatlanság ígérete. A te híveidnek, Uram, nem vész el az élete, csak megváltozik és ha földi vándorlásuk lakóhelye elporlad, örök lakóhelyet nyernek az égben”.

Ó, igen: én várom ezt az örök lakóhelyet, várom ezt az örök életet!

*Az örök életet, ahol hitem jutalma lesz a látás, reményem jutalma a bírás, és szeretetemnek, az én gyöngé szeretetemnek **jutalma, viszonzása és megkoszorúzása lesz a végtelen Istennek örök szeretete.** Amen.*

VI. Az örök élet kapuja: a halál

I. *Az örök élet kapuja: a halál.* A) A halál kapuján át keli mennie minden embernek, mert B) „el van határozva, hogy az emberek egyszer meghaljanak”. (Zsid 9,27.) C) Okos dolog tehát keresztény lélekkel megbarátkozni ezzel a gondolattal. II. *Hogy fogunk átmenni a halál kapuján?* A) Milyen lesz a meghalás? B) Milyen lesz az ítélet? C) És mi lesz az ítélet után?

Krisztusban Kedves Testvéreim!

„Hiszem testnek föltámadását és az örök életet!” – ezzel a diadalmas felkiáltással fejeződik be a keresztény vallás „Hiszekegy”-e, és csak úgy sugárzik belőle lelki életünk számára az erő, a biztatás, a vigasztalás. Az örök élet hite célt ad életünknek, erőt a kísértés ellen és vigasztalást a szenvedésben, – mint erre a legutóbbi beszédemben rámutattam.

És ezzel már fel is soroltam mindazt az értéket, amit az örök élet hitéből meríthetünk?

Korántsem!

Még nem beszéltem a legnagyobbról, a legfönségesebből: még nem beszéltem a halál problémájáról!

A halál az emberiség legkínzóbb, legfojtogatóbb problémája. Bármint szerettük egymást, bármint ragaszkodtunk egymáshoz, bármily közel állottunk egymáshoz, jön a halál s a sírnál keményhangon reánk szól: „Most aztán búcsúzzatok; el kell válnotok!”

Az örök élet hite azonban megvigasztal – és pedig egyedül vigasztal meg – ebben a kínzó fájdalomban is. Az örök élet hite választ tud adni – és pedig egyedül tud választ adni – erre a legfájdalmasabb kérdésre is. *Az örök élet hite megoldja a halál problémáját is!*

A halálnak annyira mindennapi, annyira emberi és mégis annyira borzongató arcára szeretném tehát rávetíteni a mai és a következő beszédekben az örök élet fényét. A mai és a következő beszéd még lesújtó lesz, mert *a győzelmes halál diadalát fogja megmutatni*. De a későbbi beszédekben már tanulni is kezdünk a haláltól, majd *vigasztaló vonásokat is veszünk észre arcán*, hogy végül *a keresztény halál* szemlélete után valóban elmondhassuk: *az örök élet hite legyőzte a halált!*

I. Az örök élet kapuja a halál

Az idei beszédsorozatom az örök életről szól; az örök élet kapuja pedig a halál.

A) A halál kapuján át kell mennie minden embernek.

a) *Ezechiás*, a zsidók királya, súlyos betegen feküdt ágyán, amikor hozzá lépett Izaías próféta és közölte vele az Úr üzenetét: „Ezt üzeni az Úristen: Intézkedjél házad felől, mert meghalsz és nem maradsz életben”. (2Kir 20,1)

„*Meghalsz!*” – villámlott a szó a próféta ajkán és a király lelke fájdalmasan rendült bele. Arccal a fal felé fordult és imádkozni kezdett: „Könyörgök, Uram, emlékezzél meg, kérlek, arról, mint jártam előtted hűséggel s egész szívvel s hogy azt cselekedtem, ami kedves előtted”. (2Kir 20,3) Így imádkozott a megrémült király és aztán keserves sírásra fakadt.

„*Meghalsz!*” – hangzott a próféta szava. Ah, hát ki ne fakadt volna sírásra közülünk is, ha ezt a hírt hallotta volna! „Meghalni? Nem! És nem akarok meghalni! Én élni akarok!” – nem ezt mondaná-e közülünk is mindenki?

b) *Igen: élni akar az ember!*

Mi mindent megtett már a régi ember is, hogy bírja a küzdelmet a betegséggel. És ha a halál mégis győzött, hát legalább piramisokat épített holtteste fölé, márvány síremléket, szobrot, oszlopot, föliratot: csakhogy éljen, csakhogy tovább éljen, és mégis meghalt!

„Ha a ház elkészül, meg kell halni”, ezt mondja egy arab közmondás; az arab tehát nem fejezi be teljesen a házát – és mégis meghal!

Az amerikai temetkezési vállalkozók a csikágói kongresszuson elhatározták, hogy ezentúl a koporsókat nem feketére mázolják, hanem a szivárvány minden színében kifestik, hogy ezzel is enyhítsék a temetés nyomott hangulatát – és mégis meghal az ember ott is!

Valaha úgy mondták, hogy minden út Rómába vezet. Pedig csak a halálról lehet jogosan elmondani, hogy ez az a pont, ahol a világ minden útja metszi egymást. Semmi sem biztos, de a halál egészen az. „Todsicher” – mondja a német arra, ami egészen biztos, „halálosan biztos”.

Halljátok csak, mily megrendült lélekkel írja le a *Prédikátor Könyve* a pusztulás kérlelhetetlen uralmát:

„Csupa hiúság, minden csak hiúság! Mi haszna az embernek minden vesződségéből, mellyel bajlódik a nap alatt?” (Préd 1,2.3) „Láttam mindazt, ami a nap alatt végbemegy, és íme: mindez csak hiúság és szélkergetés” (Préd 1,14). „Amit csak szemem megkívánt, nem tagadtam meg tőle; nem vontam meg szívemtől semmiféle gyönyörűséget... Amikor azonban néztem műveimet, valahányat kezem alkotott, és a fáradságot, mellyel oktanul törtem magamat, láttam, hogy az egész csak hiúság és szélkergetés, és nincs maradandó a nap alatt”. (Préd 2,10.11)

c) Van *Böcklinnek* egy tanulságos képe, „a négy életkorról”. Az előtérben mező látható, csörgedező patakkal, partján gondtalanul játszó két kis gyermekkel. Jobbra, a kép közepén fiatal nő áll, friss virágcsokorral a kezében. Baloldalt egy lovag, bátor arccal indul paripáján az életbe. A háttérben pedig, barlang fölött álló kis halmon egy fáradt öreg üldögél, görnyedten, botjára dőlve néz a messziségbe; így várja a halált, aki észrevétlenül közeledik a háta mögött. A barlangból szakadatlanul ömlik egy forrás, az örökké folyó időnek jelképe, a barlang fölött pedig ez a felirat látható: „Vita somnium breve”, „az élet rövid álom”.

Bizony az: rövid álom. Hogyan is szól a Zsoltáros az Istenhez? „Szemed előtt ezer esztendő olyan, mint az eltűnt tegnapi nap, avagy egy éjszakai őrszolgálat. Esztendeink semminek számítanak, olyanok, mint a reggel kiviruló fű: reggel hajt és virul, estére elfonnyad, elhervad és elszárad. (Zsolt 89,4-6)

Az élet rövid álom. Minden álomból föl kell ébredni. A halál fölébredés a földi álomból az örök élet valóságára.

B) Ezen a halálkapun át kell mennie minden embernek, mert **„el van határozva, hogy az emberek egyszer meghaljanak** (Zsid 9,27), – mondja a Szentírás.

a) *Kempis Gellért*, Kempis Tamás testvére, gyönyörű palotát építtetett magának és csodálására meghívta barátait is. Mindenki lelkesen dicsérte a házat, csak az egyiknek volt valami kifogása.

– Palotád gyönyörű – mondotta ez is –, de azért valamit ajánlanék.

– Mit? – kérdezi a gazda.

– Egy ajtót falaztass be.

– Melyiket?

– Azt, amelyiken majd egyszer kivisznek a temetőbe ... Ó, igen: *csak hogy ezt az ajtót nem lehet befalazni!* Mert a halál nem csupán egy kellemetlen vendég, akitől lehet szabadulni. Ah, nem! Egyenesen családtag, beletartozik az otthonba, és nem ismer irgalmat sem fiatallal, sem öreggel.

Vannak gyógyfürdő-szállodák, amelyek ezt a büszke címet viselik homlokzatukon: „Qui – si – sana”, „itt az ember meggyógyul”. Valóban: többé-kevésbé meg is gyógyulnak a betegek. De nincs a világon egyetlen szanatórium, egyetlen gyógyszálloda sem, amely ezt merné írni homlokzatára: „Itt az emberek nem halnak meg”. Nem! Ilyen nincs!

b) Ki ne borzongana össze, mikor egy-egy temetőben vagy régi dómok síremlékein *a halál fölényes uralmát látja!* Mennyi pompa, mennyi hatalom, mennyi jólét, fényűzés fekszik itt eltemetve a néma sírkövek alatt, amelyek mintha valamennyien a Szentírás figyelmeztetését

kiáltanak: „Vanitas vanitatum et omnia vanitas!” „Csupa hiúság, minden csak hiúság”. (Préd 1,2)

Uralkodók, akiknek életükben kicsiny volt az egész világ, most beérik ezzel a maroknyi sírűreggel, amely oly kézzelfoghatóan hirdeti a Szentírás igazát: „Nem hoztunk semmit sem magunkkal a világra, s kétségtelen, hogy el sem vihetünk semmit”. (1Tim 6,7)

c) *A halál előtt nincs személyválogatás, nincs részrehajlás.* Hogy a halál kit mikor ér utol, az Istennek külön titka, amit mi emberek soha megérteni nem fogunk.

Ezrével vannak, akikre megváltás volna a halál, ezrével, akiknek halála megváltás volna a környezetükre, – és ezek élnek, még évtizedeken át élnek. Akikre meg még szüksége volna a családnak, akik még annyi jót tudnának tenni, aki még annyit dolgoznék az Isten Egyházáért, – ennek meg mennie kell! Ki érti ezt meg? Csak az, aki olvassa a Szentírásban az Úristen szavát: „Nem az én gondolataim a ti gondolataitok és a ti utaitok nem az én utaim”. (Iz 55,8) „El van határozva, hogy az emberek egyszer meghaljanak” (Zsid 9,27), tehát semmi sem oly bizonyos az életben, mint az, hogy meghalunk.

Nem bizonyos: Ha elszunnyadunk, hogy felébredünk,
Ha elutazunk, hogy megérkezünk,
Hogy learatjuk azt, amit vetettünk.
Hogy megtarthatjuk azt, amit szereztünk.
Nem bizonyos, hogy kinyílik a rózsa,
Hogy a kenyérből mindig lesz egy morzsa ...
Hogy felnő minden fa, virág, gyerek,
Hogy mozdulatlanul állanak a hegyek,
Hogy nem lesz soha „gázság” az „igazság”-ból,
Nem válik gyász, bánat a vígasságból...
Kért ma égünk, hogy holnap is szeretjük,
Mit ma ígérünk, hogy holnap megtehetjük.

Nem bizonyos itt semmi, semmi sem.
Mégis építünk, bízunk, remélünk,
Gyűjtünk, mulatunk, égünk, ígérünk ...
De arra alig-alig gondolunk,
Hogy egy bizonyos: az, hogy meghalunk.

(H. Á.)

C) Ha azonban ez így van, akkor – bármilyen megrendítő legyen is ez a tény – mégiscsak okosabb dolog megbarátkozni ezzel a gondolattal és komoly, keresztény lélekkel készülni erre az óriási pillanatra.

a) A komoly, keresztény gondolkodást azért emelem különösen ki, mert *a mai léha világ játékot űz már a halál gondolatával is!*

Pár évvel ezelőtt Párizsban celluloidból és elefántcsontból gyártott álkoponyák voltak kaphatók, amelyeket a párizsi divathölgyek piperedoboz céljaira használtak úgy, hogy nem is számított sikkes dámának, akinek öltözőasztalkáján ott nem kísértett volna a halálfejlő, szemének, szájának, orrának üregeiben parfümös üvegek, rúzsok és púderek fegyvertárát tartva szolgálatkészben ... Az embernek fölforr a vére, mikor ezt a cinizmust olvassa!

A nagy áruházak már öt frankért árultak fakoponyákat, amiknek az álla – tű, gomb, cérna céljaira – automatikusan nyílott.

Színes üvegből, borostyánból, achátból készült halálfejlámpák is divatoztak; a mulatókban hajnal felé az összes lángokat leoltották, minden pár magára aggatott vagy három ilyen halálfejlámpolnát és ennél a kriptai fényhatásnál folyt a modern Saturnália reggelig ...

Azt mondják, hogy egyik-másik világvárosban ma is van mulatóhely, – „Cabaret du Néant” – ahol feketeruhába öltözött, cilinderes pompes funèbres-emberek a pincérek, a cilindertükről hosszú gyászfátyol lóg, a falon embercsontokból összállított gyertyatartó, a falfestményeken csontvázak táncolnak, a vendégek koporsókon ülnek és halálfejes kancsókból isszák a sört...

Az embernek megáll az esze, mikor ilyeneket olvas. Micsoda döbbenetes cinizmus az emberi élet legfájdalmasabb pillanatával szemben! Nem, nem ez a kereszténység barátkozása a halállal!

b) *A keresztény barátkozás más.* Gyakran föladni a kérdést: Mikor jön értem a halál? Melyik nap? Hogyan jön? Ravaszul, mint a tolvaj? Rámtör, mint a rabló? Otthon? Vagy, az utcákon? Nem tudom? *Tehát legyek mindig készen és rendbeszedett lélekkel, bármikor jönne!*

Mindennap körülbelül 120.000 ember hal meg, mindennap 120.000 ítélet történik. Van ezek közt mindenféle ember: grófok, hercegek, lordok, márkik, utcaseprők, kőfejtők, cigányok nagy összevisszaságban érkeznek az ítéletre. Közbe-közbe egy-egy király is, ... püspök, ... pápa ... De nincs már rajtuk semmi megkülönböztető kiváltság, fejükön nincs korona, nincs pápai tiara, vállukon nincs bíbor, nincs hermelin, nincs frakk, nincs szmoking, ... nincs itt már csak egy ruha, egyetlenegy szalonképes ruha: a megszentelő kegyelem hófehér palástja. Ez a mennyország belépő ruhája!

Akin megvan ez a „mennyegzős ruha” (Mt 22,12), az előtt akármilyen volt is földi életében, föltáruznak az Isten országának kapui. Akiról pedig ez hiányzik, akárhány rendjelet vittek is párnákon koporsója előtt, meg nem menti őt semmi az ítélettől. Mert nem viszünk oda magunkkal semmit, ... rendjelet, autót, földet, betéti könyvet, semmit, ... csak saját belső értékünket. *Amink volt, nem vesszük el, csak amik voltunk* – ez a keresztény barátkozás a halál gondolatával!

c) Az ószövetségi zsidóknak – Mózes V. könyvének tanúsága szerint – évenként háromszor el kellett zárandokolniuk a szent helyre és a szent író hozzáteszi a figyelmeztetést: „De ne jelenjék meg senki sem üres kézzel az Úr előtt” (5Móz 16,16). *Mi is megjelenünk az Úr előtt, de csak egyszer, halálunkkor: jaj, csak ne üres kézzel!*

Keresztény eljárás tehát gondolni a halálra és megfogadni a Szentírás figyelmeztetését: „Vajha eszesek és értelmesek lennének s fontolóra vennék végüket!” (5Móz 32,29)

Az ember mestere az önámításnak, igen sokféleképp rászedheti magát, de soha végzetesebben, soha fájdalmasabban, mint mikor a halál pillanatára halogatja megterését. Szinte lélektani lehetetlenség, hogy valaki az utolsó betegség kínzó gyötrelmei között lelkét az Isten előtt rendezni tudja, mikor egészséges korában egész életében lelkével nem törődött. Nem csoda, hogy az ilyeneken be is teljesedik az Úr szava, amit egykor ellenségeinek mondott: „Keresni fogtok engem, és meghaltok bűnötökben”. (Jn 8,21)

Ó, nem, Uram, én rajtam ne ez a fenyegetésed teljesedjék! Hanem a Szentírás másik szava: „Bár hálnék meg én az igazak halálával, s olyan lenne végem, mint amilyen az övék!” (4Móz 23,10)

És hogy ilyen legyen a végünk, azért kell komolyan foglalkoznunk ezzel a végső pillanattal, azért kell gondolnunk a halál pillanatára.

II. Hogyan fogunk átmenni a halál kapuján?

„El van határozva, hogy az emberek egyszer meghaljanak, és utána az ítélet.” (Zsid 9,27)
Vajon milyen lesz ez a meghalás és milyen lesz utána az ítélet?

A) Milyen lesz az a meghalás?

a) *Tulajdonképp már maga a földi élet is örökös meghalás.* Örökös küzdelem a betegségek, az öregedés és a halál ellen. Úgy vagyunk, mint a madár az ágon. Alatta nő az árvíz, a madár meg egyre feljebb és feljebb libben. De mikor aztán érzi, hogy a fa utolsó csúcsa is víz alá fog

kerülni, nincs más mentség: kibontja szárnyát és elrepül. Mi is így toldozzuk-foldozzuk földi életünket, ameddig bírjuk. De mikor már nincs tovább, lelkünk is kibontja szárnyát és elrepül: ez a halál.

b) A katolikus papnak egyik legnehezebb, de egyben legmegindítóbb feladata a haldokló betegek lelki erősítése. *Megrázó pillanat, amikor egy földi élet fáklyája ellobbanni készül*, és nekem, Krisztus papjának össze kell szednem minden okosságomat, minden szeretetemet, minden erőfeszitésemet, hogy a lehető legtisztábban érje meg lelke a távozás pillanatát és az utolsó pillanatban Isten mellett döntsön az a távozó lélek.

Mikor aztán végsőt vonaglott a halandó test, mikor utolsót dobbant a szív és beállott a halál, valami névtelen megilletődöttség, fájdalom és szorongás fog el mindnyájunkat. Kérdések tömege kavargok fejünkben: „Tested itt fekszik halva, de mi van most a te lelkeddel? Milyen volt az a pillanat, amelyben testedet elhagyó lelked megjelent az ítélő Isten előtt? És hogyan szólt ez az ítélet? Hol vagy most? Végtelen messze innen tőlünk, vagy egészen közel itt mellettünk? Ismersz-e még minket? Emlékezel-e még reánk, rokonaidra, barátaidra? Vagy mindent, mindent elfeledtél erről a földről?” ...

c) *Milyen is lehet az a halál perce?* Nem tudja azt senki. Mert aki végigpróbálta, az már el nem tudja nekünk mondani.

Milyen az a pillanat, amikor az életöszön még egy utolsó, görcsös kapaszkodással markolna az élet felé, de jön a halál. Mintha fekete alagútba értünk volna, minden eltűnik, elsötétedik. Volt-e már az a kellemetlen álmotok, mintha zuhantatok volna a sötét űrben lefelé? ... Kezünk-lábunk összekötözve ... és nem bírunk megmozdulni ... sikítani akarunk, de egy árva hang el nem hagyja ajkunkat... csak zuhanunk, zuhanunk ... Ilyen lesz a halál perce? Ki tudná ezt megmondani?

Feküdtetek már műtőasztalon? Kezdődik a narkotizálás ... A világ kezd elveszni előlünk. A fejünk mintha megnövekednék ... most mintha már repülnénk könnyen, szárnyak nélkül, messzire, a végtelen messziségbe ... Ilyen lesz a halál perce? Ki tudná ezt megmondani? Csak aki végigcsinálta. Az azonban nem szól többé.

B) Nem szól, mert már ott áll az Isten ítélőszéke előtt és most jön az Isten ítélete.

a) *A halál pillanatában feltárul a lélek előtt „a másvilág”* – de milyen lesz ez az első tekintet a végtelen fényesség beláthatatlan birodalmában? Talán olyan, mint mikor a rózsza beleesik a tengerbe és fehér szirmait minden oldalról átkarolja, rengeti-ringatja a csobogó hullám, – talán így fogok átívódni, megittasulni és vakítóan fényessé változni a mindenünnen körülhullámzó fénytenger között?

Ez hát az az „örök világosság”, amelynek fényeskedését, mint utolsó legjobb kívánságunkat, küldtük a temetéskor sírba szálló szereteteink után! Világosság, amely éltet! Világosság, amely boldogít! Világosság, amely széppé tesz! Világosság, mely maga az örökké boldog, végtelenül szép Isten!

b) *És mit fog látni a lélek ebben a világosságban?* Mindenekelőtt is saját magát: megismerni önmagát, hiányait, hibáit, előnyeit, értékeit; megismerni olyan világos megismeréssel, amelyet testi életében a legszorgosabb lelkiismeretvizsgálattal sem érhetett el. Mi a maradandó értéke, mennyire sikerült lelkén kialakítani az örök Isten képét, – hiszen ez a földi élet célja! – ezt látja majd a halál percében meg nem vesztegethető világossággal.

c) És most, Kedves Testvéreim, ne rettenjünk vissza a feladattól: *gondoljuk csak el saját lelkünket*, kiteve ennek a mindent átjáró, minden múlt emléket, titkos vágyat, elrejtett gonosztságot feltáró, minden rejtett zugot és ráncot átvilágító fényességben. *Amit most fogunk érezni, azt nevezzük „Isten ítéletének”*.

Itt most majd minden eszünkbe jut... minden ... minden. A gyermekkor álmai, vágyai, erényei s hibái ... Szavak, vágyak, tettek, melyekről azt hittük, hogy végképp elfelejtettük azokat.

És jönnek a serdülő évek és fiatal évek ... és jönnek a jegyeskor és fiatal házaskor évei ... a férfi- és asszonyélet évei ...

Minden hely, ahol csak megfordultunk: a templom is meg az orfeum is, a gyóntatószék is meg a táncparkett is, az áldoztató oltár is, meg a korcsma asztala is ... minden.

És mindenki, akivel csak érintkeztünk: szüleink is, barátaink is, gyermekeink is, hitvestársunk is, meg a cimborák, a bűntársak, a léha éjszakai ismeretségek, a titokban folytatott bűnös barátkozások ... Emberek, akiknek védőangyala voltál s emberek, kiket te rántottál a bűnbe. Ők nem akarták, de te rábeszélted őket...

És minden szó, olvasmány, nézés: az imakönyv is, meg az erkölcstelen színházi lap is, és a pocsék, förtelmes, képes Magazin is, amellyel érzékeidet izgattad; az imára kulcsolt kéz is, meg a sikkasztó kéz is ... minden.

És a gondolatoknak, szavaknak, tetteknek, tekintetnek, olvasmánynak, mulasztásnak, embereknek, helyeknek, tárgyaknak milliónyi nyüzsgő áradatára rávetődik a mindent kérlelhetetlen világításban mutató örök világosság fénye, – és ezt nevezzük az „Isten ítéletének”.

C) De mi lesz az ítélet után?

Az ítélet egy pillanat múlva volt. Azé a pillanaté, melyben fölvilámlik előttünk egy eszményi kép, aminővé kellett volna magunkat kidolgozni e földi élet alatt, és mellette megjelenik a mi össze-vissza firkált, elcsúfított, sebhelyekkel s foltokkal borított életképünk, aminővé az isteni ideált a valóságban torzítottuk, – ez az „Isten ítélete”.

És aki semmit ebből az ideálból meg nem valósított, akinek lelkén az Isten nem ismer föl még csak halvány hasonlatosságot sem önmagához, ennek ítélete a végső elvettetés, a kárhozat.

Akinek lelkéről azonban a romok, por, sebhelyek és szakadások alól is elő-előviláglik az Isten képe, az nem vettetik el, hanem a tisztító tűz restauráló, javító munkája után Isten fölveszi őt örök tárlatába, a mennyországba.

Ha pedig meghal egy ember, aki a kegyelem, meg saját közreműködése által már itt a földön jóvátette minden gyarlóságát s hibáját, vagyis akinek lelkén felsugárzik az isteni ideál hasonlósága, azt abban a pillanatban átjárja az örök világosság boldogító fénye, az Isten örök látása, amit mennyországnak nevezünk.

Mindez azonban egy pillanat alatt történik meg; rövidebb idő alatt, mint mikor az ember kinyitja kezét, hogy a szemétre dobja az elszáradt, hasznavehetetlen virágot, vagy mint mikor kinyújtja kezét, hogy szeretettel magához húzza a májusi pompában illatozó rózsaszálat.

„El van határozva, hogy az emberek egyszer meghaljanak, és utána az ítélet” ...

* * *

Kedves Testvéreim! Franciaország folyójával, a Rhone-nal különös dolog történik ott délen, a régi francia és savoyai határvonalon. A folyó két partján hatalmas sziklák tűnnek fel, egyre közelebb és közelebb jutnak a parthoz, míg végre a víz fölött már össze is érnek, összeborulnak, úgy hogy a folyó, mint valami sziklasírba rohan be és eltűnik a földről. A nép „elveszett folyónak” hívja itt a Rhone-t, mert valóban teljesen eltűnik a földről, még zajgása sem hallatszik.

De vajon valóban végleg elveszett-e ez a folyó? Éppen nem. Sőt most végzi a föld alatt legcsodálatosabb munkáját! A föld mélyén ellenállhatatlan erővel fürja, porlasztja az útjában álló gránitsziklákat, és amikor az ember azt hinné, hogy végképp elnyelte a föld, egyszer csak győzelmes harsogással tör ki sziklasírából és megtisztult hullámain győztesen görgeti tova az újra rásütő napsugárban.

Földi életünk határvonalán minket is így nyel el a sír. Ránkborul a koporsó födele, életünk folyása eltűnik a föld mélyébe, nem hallatszik semmi nesz a sír fölött. Végképpen el is veszett

az életünk? Nem! A halál csak kapu, melyen át kell lépnünk, de a küszöbön túl vár minket a másik világnak győzelmes napsütése.

És én most összetett kézzel kérek minden embert, mindenkit, aki a rádió által bárhol ezen a földön hallotta ezt a beszédemet:

Testvérem, úgy élj ebben az életben, hogy mikor majd át kell lépned a küszöböt, ne a villámló harag istenítélete várjon ott reád, hanem a zarándoklásból megtérő hűséges gyermekét keblére ölelő Atyának jóságos szeretete. Amen.

VII. A győzedelmes halál

I. *Bizonyos, hogy mindnyájan meghalunk.* A) Meghaltak a fáraók, B) a francia „napkirály”, C) az osztrák császárok és magyar királyok, D) az orosz cárok, E) mi is meghalunk. II. *Bizonytalan, hogy mikor halunk meg.* A) Bizonytalan, hogy mikor, hol, hogyan és milyen lelki állapotban fogunk meghalni. B) Egyszer csak ott fekszel te is a ravatalon. C) És még vannak emberek, akik úgy élnek, mintha ezt nem is hinnék! D) Ha még ma kellene elmenned, mit tennél?

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A berlini National-Galerieben Spangenberg festőnek egy megrázó képe van kifüggesztve: „Der Zug des Todes”, „A halál diadalmenete”.

A festményen a halál látható, amint csontos kezében csengőt rázva végigmegy az emberek között és óriási tömeg követi őt.

Kis gyermekek követik, kezükben koszorú, amelyet játék közben kötöttek: de a játékba beleszólt a halál csengője és elhívta a játszó gyermekeket.

Életerős katona követi a halált, még kezében a fegyver, amellyel annyi csatán győzött: de egyszer csak ő is meghallotta a csengőt és mennie kellett.

Fiatallány követi a halált, fehér menyasszonyi fátyol omlik le homlokáról: az esküvő napján hallotta a csengőt, és mennie kellett!

Fiatalok és öregek, szegények és gazdagok, előkelők és egyszerűek láthatók a képen, amint a levegőben károgó varjaktól kísérve mennek, ellenállás nélkül rohannak a csengős halál nyomában ...

Egy tehetetlen, öreg asszony, egy fáradt, beesett arcú, ráncosképzű asszony pedig maga nyújtja kezét vágyakozva a halál után, hogy vigye őt is magával; de ez meg nem kell neki, ott hagyja őt az út szélén ...

És a megrázó kép alatt a felírás: „A halál diadalmenete”.

Valóban, Testvéreim, gondolkodásra méltó kép! Csak a keresztény szószéken beszélhetünk erről a fájdalmas és megrendítő valóságról: az elmúlásról. Máshol az emberek összerezzennek erre a gondolatra. Máshol fölszisszennek, ha valaki a földi élet végére figyelmezteti őket.

De a mi szent keresztény hitünk nagyszerű értékét az is mutatja, hogy nemcsak nem tér ki ez elől a legkomolyabb kérdés elől sem, és nemcsak szemébe mer nézni a halál megrendítően komoly valóságának, hanem még ebből a lesújtó tényből is, a halál győzedelmes vonulásából is, fölemelő és megbékéltető tanúságokat tud levonni. Mert a szent kereszténység rámutat ugyan a megdöbbentő igazságra, hogy I. *a halál ténye amilyen bizonyos*, II. *a halál órája éppolyan bizonytalan*, de ugyanakkor mégsem tör össze, nem dob a kétségbeesésbe, hanem még akkor is biztat, bátorít és megvigasztal minket.

Mindenki eljut az élete végéhez, de senki sem tudja, hogy mikor. Amilyen biztos, hogy mindnyájan meghalunk, éppoly bizonytalan, hogy mikor halunk meg. Két olyan igazság, amelynek valóságát – sajnos – senkinek kétségbe vonnia nem lehet.

I. Bizonyos, hogy mindnyájan meghalunk.

Először is senki sem vonhatja kétségbe, hogy mindnyájan, kivétel nélkül mindnyájan halálra vagyunk ítélve. Világosan mondja a Szentírás: „A világ törvénye: Minden bizonnyal meg kell halni!” (Siral 14,12) Légy gazdag vagy szegény, tanult vagy tanulatlan, egészséges vagy beteg, hófejú aggastyán vagy síró pólyásbaba, élj szárazon vagy vízen, hideg vagy meleg égvő alatt, munkában vagy tétlenségben, – mindegy! Mindnyájan meghalunk. „Emlékezzél

meg ember, hogy porból lettél és porrá leszel” — szól hozzánk szent vallásunk Hamvazószerdán.

Fájdalmas, megrendítő igazság, de nem változtathatunk rajta! Akár gondolunk reá, akár nem; akár foglalkozunk vele, akár nem; akár készülünk reá, akár nem – egy napon kopogtat nálunk az Úr. Ha király voltál, meghalsz; ha pápa voltál, meghalsz; ha szegény küzdő ember voltál, meghalsz! Sok pénzed van: akkor is meghalsz? Meg! Szegény rongyos vagy: akkor is meghalsz? Meg.

A) *Évezredekkel ezelőtt Afrikában, a Nilus partján hatalmas fáraók uralkodtak.* Lábaik elé milliók görnyedve hajtották nyakukat s homlokukat a porig alázták. És ott voltak mellettük feleségeik, az arannyal, drágakővel teleaggatott uralkodónők, kiknek minden intését; minden szemmozdulatát szolgasereg leste; és rabszolgánők fésülték az ő selymes, leomló hajukat...

És ezek is meghaltak!

Mikor meghaltak, emeltek nekik síremléket, mely méltó legyen világhírnevükhöz, hol nyugodtan aludhassak örök álmukat.

Ez történt 4-5000 evvel ezelőtt.

És aztán?

Aztán a múlt század régiség-tudósai ráakadtak ezekre a fáraókra, kiemelték azok kincseit, és a régi-régi halottak most a föld kerekiségén szétszórva a nagy városok múzeumaiban vannak kiállítva.

Menjetez csak ki itt Pesten a Néprajzi-múzeumba. Ott fekszik üveg alatt egy királyi múmia. Az ember megáll előtte s kíváncsian tekint rá. Egy királyra tekint? Nem! Egy marék hamura.

És az a régi halott visszanéz azokkal az üres szemeikkel, amelyek mintha messziről – ő, milyen messziről – néznének! És azok az összeszorított ajkak egyszer csak mesélni kezdenek: mesélni egy hosszú, régi történetet, amelynek kezdete az élet himnuszát zengi, élvezetekről, dicsőségről és pompáról beszél – s a vége? A vége egy egyszerű, halk szomorúsággal elsuttogott mondat: Emlékezzél meg ember, hogy porból lettél és porrá leszel ...

Kedves Testvéreim, mindnyájan meghalunk!

B) Beszéljek a fáraók után királyokról is?

A leghatalmasabbak egyike azok közül, akik valaha trónon ültek, **XIV. Lajos, francia király** volt, akit nagy fényéért s dicsőségeért csak „napkirálynak” szoktak nevezni.

A szerencse fia volt. Seregei győzelemről győzelemre mentek. Költők, főurak, szebbnél-szebb asszonyok hízelegve vették körül. Palotát palota után emelt. Építkezései ma is Franciaországnak legszebb műkincsei közé tartoznak. Párizs melletti versailles-i kastélyát és kertjét mikor megnézi az ember, szeme-szája eláll a csodálkozástól. És ő ugyancsak kivette részét az életből! És ő ugyancsak nem akart egy percet sem eltölteni élvezetek nélkül!

Egyszer azonban jött valaki. Valaki, aki még hatalmasabb s erősebb volt, mint a „napkirály”; lesújtott kaszájával, amelynek ellenállni nem tud e világon senki. És őt is letették szépen aludni a francia királlysírokba. Hát mulató Lajos király, most mulass! Mi az? Nem tudsz többé? Te élvezetekben élő Lajos király, most szórakozzál! Mi az? Nem tudsz többé? Nem tudsz megmozdulni sem?

Pedig még egy útja hátra volt...

Jött a francia forradalom és feltörte a királlysírokat. Megtalálták Lajos király porladó testét is; a lábán még akkor is rajta volt a magassarkú cipő, amit életében viselt, hogy nagyobbnak lássék, mint amilyen. Fogták a csontjait, bedobták egy nagy gödörbe, oltott meszet öntöttek rája s az oltott mésztörtés, sárga színe mintha megint csak a fájdalmas szavakat sziszegte volna: Emlékezzél meg ember, hogy porból lettél és porrá leszel ...

Kedves Testvéreim, mindnyájan meghalunk!

C) Beszéljek fáraók és királyok után császárokról is?

Az osztrák fővárosnak, Bécsnek központjában emelkedik a kapucinusok temploma, amelynek egész alsó része egy nagy-nagy boltozatos sírűreg, az osztrák császárok s magyar királyok temetkezési helye.

Ott sorakozik a falak mellett két sorjában a sok drága koporsó: 1-2-10-20, ki tudja mennyi? Ott fekszenek a császárok, királyok, főhercegek és főhercegnők egymás mellett.

Ott fekszik egy nagy síremlék alatt Mária Terézia és férje, Ferenc császár, és gyermekeik; aztán utána a többiek ... egész a legújabb koporsókig: Rudolf trónörökös, Erzsébet királynéig, I. Ferenc József. Kimondhatatlan földi hatalom és pompa egykori tulajdonosai bezárva ebbe a hideg kriptába, eltemetve, elfeledve, elporladva!

És amikor az ember ott áll Rudolf trónörökös és Erzsébet királyné koporsói között, annál a fájdalmas Szűzanya-szobornál, amelyet a magyar nők csináltattak Erzsébet királyné emlékére, és amikor az elmúlásnak ebbe a kriptá csendjébe betolakszik hozzá kívülről a világ város forgalmának zakatoló zaja, autók túlkölése, villamosok csengetése, kocsik robogása, emberek lármája; tekintetünk ráesik ezekre a mozdulatlan, csendben álló koporsókra, és mintha azok mélyéről hangos szó kiáltana fülünkbe abban a félelmetes csöndben: Ma még király vagy, holnap már semmi. Emlékezzél meg ember, hogy porból lettél és porrá leszel ...

D) Beszéljek a fáraók, királyok és császárok után még a cárokról is?

Mikor meghalt egy-egy orosz cár, holttestüket gondosan bebalzsamozták, drága uniformisba öltöztették és a petro-pawłowski cári kriptában nehéz kőkoporsókban helyezték „örök nyugalomra”.

Örök nyugalomra? Ah, dehogy!

A Szovjet urinak pénzre volt szükségük, bizottságot küldtek le ide a síri csönd birodalmába is, és egymás után törették fel a koporsókat.

Feltörik III. Sándor koporsóját. Ott fekszik előttük csillogó gárdauniformisában, letépi melléről gyémántos rendjelét, kiveszik kezéből briliánsokkal kirakott kardját, – s már mennek is a legközelebbi koporsóhoz. Most jön sorra II. Sándor ... most I. Miklós ... Jön I. Katalin cárnő koporsója és a halott nyakáról letépnek egy felmérhetetlen értékű gyémántnyakéket... És amint a síri, néma csendben szakadatlanul kattog és visszhangzik a minden emberi érzésből kivetkőzött halottrablók kalapácsütése, mintha megint a múlandóság figyelmeztető kiáltását hallanók belőle: Emlékezzél meg ember, hogy porból lettél és porrá leszel ...

E) Mondjak még egy példát? Igen. De már nem királyokról!

Gondold csak el, hogy a világ 100 évvel idősebb. Nem 1934 van, hanem 2034.

Meglesz ez? Valószínűleg. Lesznek akkor is könnyelmű emberek, akik élnek-mulatnak, lelkükkel nem törődnek? Biztosan lesznek. Csak ki nem lesz? **Én nem! És ti sem! Senki, aki most itt van!** Akkor már csendes sírokban fogunk pihenni.

Pihenni? Nem is jól mondom. Akkorra talán már ki is ásták csontjainkat, hogy új halottaknak adjunk helyet. A házad még áll, de nem a tied többé: te por vagy! Ez a templom áll, telve van, de nem veletek: ti már por vagytok. Itt valaki prédikál, de nem én: én már por vagyok. És miséznek valaki, de nem aki ma misézett itt. Fiatal fiúk ministrálnak, de nem akik ma – azok is már porrá lettek ...

„Ó, halál! De keserű rád gondolni” (Siral 41,1) – kiálthatunk föl mi is a Szentírással. Megrendítő, megsemmisítő gondolat! ... Az ember kényelmetlenül érzi magát, és kibúvót keres, és okoskodni kezd. „Ugyan mit aggódalmaskodol? Igaz: egyszer meg kell halni. De ki tudja, mikor lesz az?”

II. Bizonytalan, hogy mikor halunk meg

Mikor pedig így akarjuk csitítani lelkünk nyugtalanságát, talán nem is gondoljuk, mennyire igazunk van. Igazunk, csak más hangsúlyozással. Olyannal, amelytől nem hogy

megnyugodnánk, hanem annál nagyobb kétség vesz erőt rajtunk. „Ki tudja, mikor jön a halál!” Igaza van, csak másképp kell hangsúlyoznod: „**Ki tudja, mikor jön a halál?**”

A) Egy valami rémesen bizonyos: hogy meg kell halni. A többi mind rémesen bizonytalan: hogy *mikor*, hogy *hol*, hogy *hogyan*, hogy *milyen lelki állapotban!* „Mors certa, hora incerta” – mondja nagyon igazán egy lipcsei toronyóra felirata.

a) *Mikor fogok meghalni?* Talán rügyfakasztó tavaszi napon, amikor virágba öltöznek a fák, akkor fogják lezárni a szememet? Tikkasztó nyári napon fogok lehullani, mint érett gyümölcs a fáról? Nem tudom. Levélhullató őszkor fognak-e letenni a sír mélyébe? Vagy talán csikorgó téli délután, mikor pár perc alatt fehér hólepel borul majd friss sírhantomra? Nem tudom, nem tudom!

Zwischen Sarg und Wiege
Ist nur eine Stiege.

b) *És hol fogok én meghalni?* Egy kereskedő ezt kérdezte az egyik matróztól:

- Hol halt meg az édesapád?
- Tengerbe fúlt.
- És a nagyapád?
- Az is.
- És te nem félsz a tengerre menni? – csodálkozott a kereskedő.

De a matróz így felelt:

- Hol halt meg a te apád?
- Ágyban.
- És nagyapád?
- Az is ágyban.
- És te nem félsz minden este az ágyba feküdni? ...

Valóban. Testvérem: hol fogok én meghalni? Egy kis szobában, vagy talán kint az utcán összeesve? Otthon vagy kórházban? Szárazföldön vagy vízen? Nem tudom!

c) *És hogyan fogok meghalni?* Hosszú, kínos szenvedés után, vagy egy-két perc alatt hirtelen? Az öregkor csendes végelgyengülésében, vagy gyötrő fájdalmak kínjai közt? Szüleim, ismerőseim körében, vagy idegenben, elhagyatva mindenkitől? Természetes halállal vagy vonatösszeütközésben, vagy autó kerekei alatt? Nem tudom, nem tudom!

d) De halljátok csak, Testvéreim: mindez utóvégre is nem fontos! Hogy mikor fogok meghalni, mindegy; hogy hol fogok meghalni, mindegy, ha ... ha tudok felelni a negyedik kérdésre: *Milyen lelki állapotban fogok meghalni?* Ez a nem mindegy! *Jaj, hogyha a halál téged bűnben talál!* Ez nem mindegy!

Már pedig olyan lelki állapotban fogsz meghalni, amilyenben éltél! Halálunk csak visszhangja lesz életünknek. Nem kívánhatjuk, hogy Isten csodát tegyen érettünk!

Nem kívánhatjuk, hogy ha egész életünkben a szentségekhez nem járultunk, hogy akkor az utolsó pillanatban mégis részesülhessünk bennük!

Nem kívánhatjuk, hogyha egész életünkben ittuk a bűnt s lelkünkkel mitsem törődtünk, ha egészséges korunkban nem szakítottunk annyi időt, hogy egyszer már végleg leszámoljunk nyíltan, őszintén bűneinkkel a gyóntatószékben, hogy akkor most Isten csodával mentsen meg, és hogy amit egészségben meg nem tettünk, azt most a rémítő testi kínok közepette pótolhassuk.

Nem! Ezt nem kívánhatjuk! Amilyen az életünk, olyan a végünk. Pedig: *jaj, hogyha a halál téged bűnben talál!*

B) Lépten-nyomon hozza a posta ismerőseinkről a gyászjelentéseket: „Tetszett az isteni gondviselésnek, hogy a mi szeretett atyánkat, rokonunkat hosszú szenvedés után magához

vegye”. Vagy: „Alulírottak, szomorodott szívvel jelentik, hogy” ... Megilletődve elolvassuk, félretesszük és – folytatjuk munkánkat.

De egyszer majd nyomatnak egy gyászjelentést, amelyet te már nem fogsz olvashatni, mert a középén nagy vastag betűkkel éppen a te neved fog állani. Mikor a posta szétviszi ezeket a gyászkeretes lapokat, **te már akkor ott fekszel felravatalozva egy kicsiny szobában.** Mereven, hidegen, olyan sápadtan, mintha viaszból volnál öntve. De te minderről már nem tudsz semmit. És körülötted rokonok, ismerősök sírnak, de te mindebből már nem hallasz semmit.

És jön a pap s felszólítja a jelenlevőket: „Oremus pro fidelibus defunctis”, „imádkozzunk az elhunyt hívekért”. De te mindezt már nem hallod: ha jó voltál, jó neked; bűnben haltál, jaj neked!

És elkezd a kántor a „Circumdederunt me” lelket marcangoló dallamát: „Körülvettek engem a halál borzalmi ...” De te ezt már nem hallod: ha jó voltál, jó neked; bűnben haltál, jaj neked!

S megindul lassan a gyászmenet a sír felé. Még egyszer felhangzik a szomorú ének: „Ments meg engem, Uram, az örök haláltól ...” De te ezt már nem hallod: ha jó voltál, már jó neked; bűnben haltál, jaj neked!

A gyászolók lassan oszladoznak. És te ott maradsz egyedül a csendes temetőben. Az esti szellő meg-meglebegteti fejfádon a fehér fátyolt. Olvasom, mi van ráírva: Élt 17 évet. Ilyen fiatalon! ... Mi az? Hogy nem jól látok? Élt 71 évet? Mindegy. Neked már teljesen mindegy!

Alig pár év – és elporladtál. Sírod fölött forog az idő, mennek az évszázadok, évezredek. A világok, melyek fölötted virultak, régen elhervadtak. Sírod fölébe talán várost építettek, s a fölötted épült házban emberek laknak; emberek, kik nevetnek, mint egykor te, kik romlottak és gonoszak, mint egykor te, kik meghalnak, mint egykor te és porrá és hamuvá lesznek: de a te lelked örökkön-örökké él, s amint a földön éltél, olyan életed lesz örökké; *ha jó voltál, jó neked; bűnben haltál, jaj neked!*

C) És mikor így látjuk, kézzelfoghatóan érezzük a halál legyőzhetetlen uralmát; mikor napról-napra teljesedik előttünk a Szentírás szava: „Minden test elfonnyad, mint a fű, mint a fakadó levél a zöldellő fán: az egyik kihajt, a másik lehull: ilyen a húsból és vérből való nemzedék: az egyik bevégzi, a másik születik” (Siral 14,18.9); mikor mindennek szószerinti igazságát lépten-nyomon tapasztaljuk, akkor még *vannak emberek, akik ezt még mindig nem hiszik!* Nem hiszik, hogy ők is meghalnak!

„Dehogy vannak! – mondd. Olyan nyilvánvalóan eszelős ember csak nincs, aki komolyan mondaná, hogy ő nem fog meghalni!” ...

Nos, hát igaz, olyan nincs, aki mondaná. De vannak sokan, milliószámra vannak, *akik úgy élnek, olyan könnyelműen, olyan léhán, olyan felelősségtudat nélkül, mintha azt hinnék, hogy sohasem fognak meghalni!*

Pedig nem tudok elgondolni megdöbbentőbb fájdalmat, nem lehet elképzelni szörnyűbb kijózanodást, mint mikor öregedni és betegeskedni kezd egy ember, aki nem hisz az örök életben. Mikor arra kell eszmélnie, hogy bizony, szaladnak az évek, egyre gyorsabban morzsolódik az élet, és kezéből – hiába minden erőlködés – egyre jobban csúszik ki ez a világ. És nem segít semmi, nem használ semmi, nem használ már a rúzs, a festés, nem a legdivatosabb ruhaszabás, nem a hegyi levegő, a tengeri kúra, ... egyre jobban közeledik a vég, az a vég, amelyre soha, de soha gondolni nem akart. És most veszi észre, hogy a keze üres, jaj, ijesztően üres!

D) Most azonban felelj, Kedves Testvérem, egy kérdésre: Ha még ma kellene elmenned? Ha a halál már a következő órában jönne érted? Ha az Úr még ma küldené hozzád angyalát az üzenettel: „A sáfarkodás idejének vége. Hagyj mindent úgy, ahogy van. Jöjj számadásra!” Mit tennél?

Felelhetnéd-e nyugodtan: „Igen, Uram, készen vagyok, minden rendben van, megyek!”

Tudnál-e nyugodt lélekkel elválni az emberektől s nem kellene-e előbb még egynéhánnyal kibékülnöd?

Tudnál-e örökre elszakadni tőlük s nem kellene-e előbb ezt vagy azt visszaadni nekik, amikkel őket megkárosítottad?

Tudnál-e tiszta lélekkel menni az Úr elébe s nem fojtogatná-e szívedet sok régi, elkövetett s meg nem gyónt bűnöd?

Tudnál-e Isten elé lépni: „Atyám, hívtál, íme a te hű gyermeked!”

Igen? Ó, akkor jól van! örülj és örvendezzél!

Hanem, ha van valaki, aki megrendülne a hívó szóra; ha vannak, akiknél ez váratlanul jönne s akiket készületlenül találna; ha vannak, akiknél nincs minden rendben, akiket Isten mindentudása előtt ez vagy az a felebarátunk vádolni tudna, akiknek lelke sok-sok bűntől, meg nem gyónt s meg nem bocsátott bűntől feketéllik: ó, azokat kérve kérem, hozzanak mindent rendbe, menjenek gyónni, ... holnap reggel menjenek gyónni! Kérem őket, ne játsszanak tovább az Isten irgalmas türelmével és gondoljanak szegény lelkükre!

Gondoljanak arra, hogy földi életünk „elvonul, mint az árnyék ..., mint a hajó, mely a hullámozó vizet átszeli, melynek, ha elhaladt nem találni nyomát”. (Bölcs 5,9.10) Gondoljanak arra, hogy életünk erőtlenség, mint a lehelet (Jób 7,7), gyöngye, mint a pókháló. (Zsolt 89,9) Gondoljanak arra, hogy „nincs az ember hatalmában, hogy visszatartsa életét leheletét; nincs a halál napján hatalma”. (Préd 8,8) Gondoljanak arra, hogy „ha délnek dől a fa, vagy északnak, azon a helyen marad, hová ledőlt”. (Préd 11,3) Vagyis gondoljunk arra, hogy jaj, hogyha a halál minket bűnben talál; mert amint meghaltunk, úgy fogunk megítéltetni, s amint élünk, úgy fogunk meghalni!

* * *

Kedves Testvéreim! A génuai világhírű temetőnek, a Campo Santonak egyik márványsíremléke nyílt koporsóban fekvő halott apát ábrázol s a halott előtt összekulcsolt kézzel térdel gyászoló leánya. Azonban a halott apa és a síró leány közt ott áll Krisztus, áldó kezét terjeszti mindkettőjük fölé, a háttérben pedig ez a három krisztusi szó csillog, mint abból a másik világból előtörő napsugár: „Ego sum resurrectio”, „Én vagyok a föltámadás”.

Testvéreim! Mi, emberek, tituláljuk egymást, hajlongunk egymás előtt, félünk egymástól, – pedig csak két igazi nagyhatalom van a világon, két fönség, két szédületes úr: *a halál és Krisztus*.

A halál, amely soha nem alszik, soha nem pihen, hanem minden nap levágja az emberek közt a maga porcióját: 120.000 embert minden nap. És amerre elvonul ez a 120.000 temetési menet – falun, tanyán, városban, szárazon, tengeren – láttára szerte a világon megilletődnek az emberek, leveszik kalapjukat, elnémulnak a fecsegő nyelvek, elhalványul az életpiros arc ... Amerre csak jár a halál Őfensége.

Így tartotta már ezredek óta egyeduralmát a halál és járta diadalmas halotti menetét, mikor 1900 évvel ezelőtt a kis Naim városka szélén egyik halotti menet szembetalálkozott Valakivel. Valakivel, aki megállította a sír felé tartó menetet, odalépett a halva fekvő ifjúhoz, reászolt: „Ifjú! mondom neked, kelj föl” (Lk 7,14) – ... és ebben a pillanatban, mintha valami rémes roppanás borzongott volna végig a világon: megtört a halál uralma!

Azóta is rohannak az évek. Azóta is zúgnak a földön a temetési harangok. De azóta már nem morzsol többé össze minket arasznyi létünk nyomasztó tudata. Azóta tudjuk, hogy az ember életét – a létnek bármily picinyke patakja legyen is az – a rohanó évek nem a bizonytalan sötét semmibe görgetik tova, hanem mindnyájunk életének piciny erecskéje a létnek abba a határtalan Óceánjába torkollik bele, akit Istennek nevezünk.

Csak az a patak fél a tiszta tengertől, amelyik a földön átfutásban piszkot szedett magába.

Amelyik azonban ki tudta dobni magából az útközben reáhulló porszemetet és kristályosan érkezik a kristályos Óceánhoz, annak minden elmúláson túl, minden síron túl, minden enyészeten túl biztatólag, vigasztalólag cseng Krisztus szava: „Ego sum resurrectio et vita”, „én vagyok a föltámadás és az élet!” (Jn 11,25); és cseng, a Szentírás vigasztalása: „Boldogok a halottak, akik az Úrban halnak meg”. (Jel 14,13) „Az igazak lelkei Isten kezében vannak.” (Bölcs 3,1) „Az igazak örökké élnek, és jutalmuk az Úrnál vagyon”. (Bölcs 5,16)

Wohl sterben, ist nicht verderben,
Sondern das ewige Leben erben.

Testvéreim! Élünk úgy, mint akik tudjuk, hogy egyszer meg fogunk halni, hogy majd meghalassunk úgy, mint akik tudjuk, hogy örökké fogunk élni.

Élünk az Isten szeretetében, hogy meghallhassunk az Isten kegyelmében! Amen!

VIII. A tanító halál

„Doctor Mors” három dologra tanítja meg az embert: I. *Milyen semmiség az élet!* A) Minden mulandó, hirdeti. B) Bárcsak mindenki meghallaná ezt a szavát! II. *Milyen kincs az élet!* A) A múlt már nem a tied, B) a jövő még nem a tied, C) használd fel tehát azt, ami a tied: használd fel a mai napot! III. *Milyen felelősség az élet!* A) Ez teszi nehezzé a halál percét. B) Készen vagy-e mindig a halálra?

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A kereszténységnek kétségtelenül egyik legmélyebben gondolkodó szentje, sziporkázó lángelméje: Szent Ágoston. Kimeríthetetlen szellemességének a jellegzetes és találó megállapítások egész tömegét köszönhetjük. Elég volt neki néha csak két-három egyszerű szó is, hogy mázsás igazságokat fejezzen ki velük. Mily egyszerűnek látszik pl. az a pár szó is, amit egyszer a halálról mondott: „Sit mors pro doctore”, „legyen a halál tanítótok”. Egyszerű szavak és mégis egy egész beszédre való hasznos figyelmeztetés rejlik mögöttük.

„Doctor Mors”, „Halál Doktor Úr” – furcsa, különös gondolat! Eddig csak Doktor X. Y. tanárt ismertük, aki történelemre tanít, aki a politikára tanít, aki a nyelvekre tanít, aki az orvosi tudományokra tanít, ... de most jön a „Halál Doktor Úr”, jön, és – az életre akar tanítani!

Mert Szent Ágoston valóban így értette: Legyen a halál tanítótok a helyes életre.

A mai beszédben tehát odaviszem kedves hallgatóimat ennek a különös doktornak, különös tanítómesternek katedrája elé. Hallgassuk csak feszült figyelemmel, mire tanít minket „Halál Doktor Úr”. Ő a világ minden nyelvén tud beszélni és a világ minden országában van tanítási engedélye. Hiszen van-e tapodtnyi hely a világon, ahol sírok nem állnának? Már pedig, ahol sírdomb van, ott van az ő katedrája is, ott ül a katedrán a halál, az élet nagy tanítómestere. Előadását három pontban foglalja össze: Emberek, tanuljátok meg tőlem, I. **milyen semmiség az élet**, II. **milyen kincs az élet** és III. **milyen felelősség az élet!**

Igyekezzünk, Kedves Testvéreim, megszívlelni a mai beszédben „Halál Doktor Úr”-nak ezt a hármas tanítását.

I. Milyen semmiség az élet!

Legelső tanítása ez: Milyen semmiség az élet!

A) „Sta viator!” „Utas, állj meg!” – olvassuk régi sírköveken a figyelmeztetést. Földnek vándora, állj meg, – tanítja a halál is; állj meg és jusson eszedbe, **mennyire mulandó minden, de minden;** egyedül örök a hatalmas Isten.

a) *Mint rohan az élet, mint csúszik ki kezünkből*, bármily görcsös marokkal szorítanak is magunkhoz! Akár a repülő nyíl! Akár a szárnyaló madár! Ha márványpalotában laknál is, és mindennap dúskálnál a terített asztal mellett, és ha legelső orvosok gyógyítanának is a legdrágább orvosságokkal – mindez nem használ semmit.

b) *És milyen bizonytalan ez az élet!* 1933-ban a Bécsből Velencébe tartó repülőgép lezuhant. Utasai között volt egy fiatal író is, aki súlyos sebesüléseket szenvedett és még a szerencsétlenség estéjén meghalt. Berlinből jött aznap repülőgépen Bécsbe és kétórás pihenés után továbbszállt Velencébe. Bécsben együtt töltötte e két órát egy ismerőseivel. Autón mentek be ebédelni egy előkelő étterembe és étkezés közben rajongva beszélt az ifjú író a technika nagy haladásáról:

– Mégis hatalmas az emberi elme! – mondotta. Ma reggel még Berlinben reggeliztem; most délben Bécsben ebédelek; estére már a San Marco-tér egyik vendéglőjében fogok vacsorázni és hallgatom a zenét ...

Estére ... az örök Bíró trónusa előtt jelentkezett és nem a San Marco-téri vendéglőben.

c) „Halál Doktor Úr” itt leszáll katedrájáról, odamegy a sírok közé, megnyitja azokat és *megszólaltatja a bennük fekvő halottakat.*

Megszólalnak a fiatal halottak: Mennyire csalódtunk, mikor hosszú életre számítottunk, és nem hittük el, amit régi órákon sokszor olvashattunk volna felírva: „Jede Stunde bringt dir Kunde”. Megszólalnak az öreg halottak; Milyen semmiség volt egész földi életünk! mint árny és füst rohantak el az évtizedek, és most látjuk, mennyire igaza van annak a sírfeliratnak, amelyik így szól: „Homo humus, fama fumus, finis cinis”, „az ember csak föld, a hírnév csak füst, és mindennek vége a porladás”.

Megszólalnak a szegény halottak: Nekünk a halál megváltás volt. Megszólalnak a gazdagok: Minden kincsünk nem volt képes megmenteni ettől a helytől minket.

Igaza volt *Nagy Sándornak*, a gazdag és hatalmas macedón királynak, aki elrendelte, hogy úgy tegyék őt koporsóba, hogy száraz, üres halotti keze lógjon ki belőle; hadd lássák az emberek és rendüljenek bele, hogy a hatalmas nagy király is üres kézzel távozik, és semmit, de semmit sem vihetett magával ...

Így beszélnek hozzánk a halottak ...

„Halál Doktor Úr”, bizony te jól tanítasz minket!

B) De bár csak tanító szavát meghallanák azok, akik minden porcikájukkal, tervükkel, vágyukkal csak ezen a földön élnek!

a) *Kár, hogy a mai ember annyira félve szalad a halál gondolataiéi!* Nem szeret a halállal találkozni!

A régi rómaiak nem féltek a haláltól. A sírokat a legforgalmasabb országutak szélén ásták hosszú sorban, hogy az előttük elvonulok napról-napra lássák azokat.

Nem féltek a régi keresztények sem.

Ne vegyétek különösnek, ha azt mondom: jó volna a mai embernek is néha a sírokat észrevenne, a betegeket, a nyomorultakat s a halottakat is megnéznie. Hiszen minden utcasarkon csak a föld, az élvezet kínálja magát: színház, mozi, tánc, orfeum, bár. Minden képeslapból csak a könnyelmű élet kiabál. Minden csemegekirakatban, minden selyemkereskedésben, minden luxusautóban ez a világ, az élvezet világa kelleti magát. Csoda-e, ha az ember elfelejti, hogy van egy más világ is, a nélkülözés, szenvedés és betegség világa! Csoda-e, ha a halálnak kell megtanítania azt, aki máshonnan nem akarja megtanulni, hogy nem ez a gyorsan elsikló élet az igazi élet!

b) *És a halál minderre megtanít.*

Megtanít nagyon alázatosnak lenni, de egyben nagyon bizakodónak is. Megtanít arra, hogy semmi az életünk, de egyben mily kincs is az életünk. El ne bízzuk magunkat, mert a földi élet annyira rövid; de teljünk el örömmel, mert az örök élet annyira hosszú.

Megtanít arra, hogy két világnak vagyunk polgárai, de nem lehet mindkettőben végleges maradásunk. E földre csak „tranzitó-vízumunk” van, majd odaát lesz az állandó letelepülés. Itt vándorok vagyunk, odaát vár a végleges otthon. Itt van az álom, ott a valóság. Itt az árnyék, ott a lét teljessége ...

c) És ekkor újra megszólal a „Halál Doktor Úr”: Emberek, ha mindez valóban így van, *hát hogyan élhettek mégis úgy, mintha éppen megfordítva volna?* Hogyan élhettek úgy, hogy egyetlen és kizárólagos gondotok csak ez a föld, és a kenyér, és az üzlet, és az élvezet, és a színház, és a mulatság ... Ez az egyetlen vágyatok, törekvéstök, aggódástok, és ami mindez után jön, ami a koporsótokra hulló göröngy tompa koppanása után jön, erre az igazán fontos, sorsdöntő tényre alig-alig gondoltok.

Különös dolgot olvas az ember egy száz év előtt megjelent újságban (Warendorfer Wochenblatt, 1835. júl. 25.). Arról van ott szó, hogyan menekülhet meg a tetszhalott, ha a sírban magához tér. Csövön egy spárgát kell a földbe vezetni egész a halott kezéig – írja a lap –, a spárga föld feletti végére pedig csengőt kötni. Ha a halott felébred, csak meg kell húznia a spárgát és a temetőőr rögtön kiment a sírból ...

Nem különöseks-e az emberek, Testvéreim? Hogy valakit mint tetszhalottat temessenek el, ez ugyan alig fordul elő. De azért még erre is akar gondolni: mi lesz vele, ha mégis fölébred. Az azonban egészen bizonyos, hogy minden ember fölébred a halál pillanatában az Isten ítélőszéke előtt, – és mégis, ezzel oly sokan mitsem törődnek s nem biztosítják magukat erre az esetre!

Halljuk meg tehát a halál tanítását és ne felejtsük el soha, mik vagyunk s mivé leszünk. Szívünk Istené, nem a világé; ne engedjük hát, hogy annak bűneihez tapadjon! Lelkünk Istené, nem a világé; ne engedjük hát, hogy annak csalóka légvárai ejtsék foglyul! Aranyunkat, kincseinket nem visszük Isten elé. Palotánkat, autónkat sem. Hát mit? Csupán egyetlen lelkünket.

Az egyetlen kincs, az egyetlen vagyon, az egyetlen érték, amit átviszünk, – csak a tetteink: ami jót vagy rosszat cselekedtünk.

II. Milyen kincs az élet!

Mikor pedig „Halál Doktor Úr” már ilyen komolyakká tett bennünket, előveszi második gyógyítási módját, második receptjét. A második receptre ez van írva: Az élet rövid ugyan, de egyben óriási kincs is. A múlt már nem a tied, a jövő még nem a tied, használd fel tehát azt, ami a tied: használd fel a mai napot!

A) A múlt már nem a tied!

a) Bizony, nincs ember, aki egy-egy év elmúltával, a születése napján, vagy Szilveszter estéjén *el ne szomorodnék, ha gyorsan elröppent eddigi életére visszatekint.* Mily gyorsan repült tova egész eddigi élete! Mint mosódik el azokból minden örömünk és fájdalomunk, munkánk és szórakozásunk, sikerünk és sikertelenségünk! Ha a német szót: „Leben” (élet) megfordítjuk, „Nebel” (köd) lesz belőle. Ilyen köddé foszlik egész elmúlt hosszú életünk is, ha most visszagondolunk rá. Még el-elbeszélgetünk a múlt nyárról, a tavalyi utazásunkról, egy-egy nagyobb eseményről, de aztán minden süllyed, menthetetlenül süllyed a feledésbe, minden homályosodik, halványul, azt sem tudjuk már, hogy valóban megtörtént-e velünk, vagy csak álomban láttuk mindezt.

b) *Nagy titok az idő!* Mögöttünk van a múlt, amely már nem a mienk; előttünk a jövő, amely még nem a mienk; és kezünkben a jelen, egy másodperc, amely abban a pillanatban siklik ki kezünkéből, amelyben meg akarjuk fogni.

Szemünket a sötétségbe fúrva, előremeresztett tekintettel igyekszünk minden új esztendő első percében belenézni a jövő titkaiba, – de nem látunk belőlük semmit sem.

B) Nem látunk semmit, mert a jövő még nem a mienk.

a) *Mint biztatja magát az ember:* A múlt év bizony keserves volt, de itt van az új! Ebben jönnie kell a könnyebbülésnek, jönnie kell a csodának. Az idő pedig rohan és nem törődik az emberrel: sem azzal, aki siettetné útját, sem azzal, aki késleltetni szeretné.

A fiatalok türelmetlenkedve mondják: Hej, ha csak öt évvel idősebb lehetnék már ... a vizsgákon túl volnék ... diplomám volna ... állásom volna ... Az idősök meg lemondóan szólnak: Hej, ha csak öt évvel is fiatalabb lehetnék, mikor még jobban vitt a lábam ... meg a lélegzés sem volt olyan nehéz ... és a kezem sem reszketett ennyire ... Az idő pedig mindezzel nem törődik, hanem rohan a maga útján.

b) „*Ah! Csak többet tudnék abból a titokzatos jövőből! Csak látnám, mi vár reám még az életben! Milyen veszély, milyen sors, milyen veszteség! Miért nem engedi az Isten, hogy belelássunk a jövőbe?*”

Így beszél sok ember, és nem jut eszébe, mily szörnyűség volna ismerni a jövőt! Mennyire megdöbbentő, munkát megbénító, talán őrvító volna többet tudni a jövőből, mint amennyit az Úr jónak látott velünk közölni!

Egyenesen páratlan az a pszichológiai és pedagógiai tapintat, ahogyan a kereszténység ebben a kérdésben viselkedik. Jövő sorsunkról éppen annyit tanít, amennyi kell ahhoz, hogy reménnyel teljes lélekkel álljunk munkába. Nem kegyetlen vaksors ökölcspásai alakítják jövőnket – hirdeti –, hanem a gondviselő Isten atyai keze. És ez a szerető atyai szív rendezte azt is, hogy részleteket nem tudunk a reánkvaró jövőből, hogy munkaerőnk meg ne bénuljon, hogy bátorságunk el ne vesszen. Látjuk a végső célt, ahová minden út torkollik, de nem látjuk az utat, amelyen mi fogunk járni. Csak egyet látunk világosan, amelynek becsületes felhasználása árán elnyerhetjük az örök életet.

A múlt gyorsan röppent el, a jövő még nincs a kezemben, de enyém a ma! Ma még szabad szeretnem az Istent, – nem tudom, meddig! Még szabad szolgálnom az Istent, – nem tudom, meddig! Ma még lehet jóvátennem a múltat, – nem tudom, meddig! Ma még lehet itt vezekelnem a régi bűnökért, – nem tudom, meddig!

A halál tehát ugyanakkor, amikor megmutatja az élet semmiségét, ugyanakkor arra is rámutat, mily óriási kincs ez az élet! 30-50-70 évig tartó harctér, küzdőtér, türelempróba, és ennek helyes eltöltésétől függ az egész örökkévalóság!

III. Milyen felelősség az élet!

És ebben áll a halál harmadik tanítása: Milyen felelősség ez az élet!

A) Ez az óriási felelősség teszi nehezzé a halál percét.

a) Vajon mi fáj nekünk legjobban a halálban? Az-e, hogy *válni kell szeretteinktől, munkakörünktől, terveinktől, vagyónunktól?*

Kétségtelenül ez is.

Ha kis gyermekek s özvegyasszony maradnak utánunk, akkor fáj az ő árva sorsuk, ha öreg szülők maradnak, fáj az ő bizonytalan jövőjük. Ha félbemaradt, merész tervek maradnak, akkor fáj a befejezés nélkül lezárult munkakör. Ha nagy alkotások vagy keservesen összekuporgatott vagyron maradnak, fáj azoknak további ismeretlen jövője ... Mindez fáj, – de nem ez fáj legjobban.

b) Hát mi fáj legjobban a halálban? *Az élet végső, fájdalmas erőlődése az elmúlás ellen? A test és lélek egymáshoz kötöttségének ez az erőszakos szétválasztása? Ó, igen, ez is fájdalmas, ezért is keserű a halál. De még mindig nem ez fáj legjobban a halálban ...*

c) Hanem, tudjátok, mi fáj legjobban? Az élet mérlege, amelyet most lezárunk. A számadás pillanata, amely elé megyünk. Az ítélszék, amely vár minket. *Az Isten előtti felelősségünk földi életünk minden szaváért s tetteért* – ez teszi a halált legkeserűbbé. Az a szemünkbe meredő kérdés: Mi lesz most velünk? Hová jutunk most?

Igen: Hová jutunk? Ezt kérdezte egy ijedős hölgy is, mikor meredek hegyi lejtőn ment lefelé a villamos kocsi.

- Jaj, vezető úr, mi lenne most velünk, ha elromlanék a villanyfék?
 - Ne tessék félni: van még légfék is a kocsin.
 - De hová jutnánk, ha a légfék is elromlanék? – ijedezett tovább az utas.
 - No, az sem olyan nagy baj: van még kézi fék is!
 - De hová jutnánk, ha a kézi fék is elromlanék?
- Erre már a vezető is felütötte fejét:
- Hogy akkor hová jutnánk? Hát ... ki a pokolba, ki a mennyországba!

Igaza volt ennek az embernek. Dehát nem érzitek ki ebből a válaszból az óriási felelősséget? Nem halljátok ki belőle Krisztus Urunk figyelmeztetését: „Ti is legyetek készen, mert amely órában nem gondoljátok, eljön az Emberfia”. (Lk 12,40)

B) Most tehát felelj, Testvérem, az én komoly kérdésekre: Tudatában élsz-e ennek a felelősségnek? Rendben tartod-e ügyeidet? **Készen vagy-e mindig a halálra?**

Az emberek évezredek óta mást sem tesznek, mint meghalnak, – és a halál mégis váratlanul éri őket. Nos, ha ma kellene az életről a rovancsolást megtartani, te készen volnál? Mondd, mindennel rendben vagy?

a) *Rendben vannak-e anyagi ügyeid?* Nem lesz koporsódnál harc? Idegen dolog nincs-e nálad? Nem találnak-e valami rendetlenséget kötelességeid közt? Haláloddal nem omlik-e össze egész életed külső látszata és tiednek a sírnál nem kell-e mondaniok: „Jaj, miért tetted ezt velünk?”

b) *Nincs-e senkivel fontos beszélőnivalód?* Mondd, hát igazán nem tudod még ma megírni azt a levelet, azt a magyarázó levelet, azt a bocsánatkérő levelet?

Jaj, mennyit veszekszenek az emberek egymással. Milyen apróságok miatt meg tudjuk keseríteni egymás életét: két kopasz össze tud veszni egy fésű fölött. Milyen semmiségeken össze tud veszni két testvér, gyermek és szülő és éveken át tudnak haragot tartani.

Egyszer aztán beleszól a halál, és akkor térnek vissza józan eszükhöz, mikor már késő.

Az imént temettek egy öreg embert; s amint a sírtól hazamenőben voltak a rokonai, meghatottan tárgyalták: Milyen áldott jó ember volt a boldogult, nem ártott senkinek sem ... De miért kell ezt csak a temetés után felfedezni? Miért csak a halál után, mikor életében annyit keserítették s annyiszor volt köztük nézeteltérés?

„Azért mégis jó ember volt!” – mily fájdalom, hogy sokan, igen sokan csak akkor veszik észre és akkor mondják ezt el, amikor már késő. Hányan lennének szelídebbek, megbocsátóbbak, elnézőbbek, hányan lennének szeretettel-teljesebbek akkor, mikor már késő, mikor már nem lehet!

O, lieb' so lang du lieben kannst,
O, lieb', so lang du lieben magst:
Die Stunde kommt, die Stunde kommt,
Wo du an Gräbern stehst und klagst!

(Freiligrath)

Mondd, Testvér, rendben vagy te ezen a ponton is?

c) Jön azonban a még fontosabb kérdés: *Rendben van-e a lelked?* Eszedbe jut-e gyakran Szent Pál figyelmeztetése: „Igen jól tudjátok, hogy az Úrnak napja úgy jó el, mint éjjel a tolvaj. Éppen mikor azt mondják: Békesség és biztonság, – akkor szakad rájuk hirtelen a veszedelem”. (1Tessz 5,2.3)

Mazarint, XIV. Lajos hatalmas miniszterét kártyázás közben szélütés érte. „Eh, talán csak gyenge rosszullet” – gondolta. Szolgájának megparancsolta, hogy tartsa a karját, hogy tovább játszhassek. Hiába! A kártya kihullott kezéből, s ő hátrahanyatlott. Utolsó szavai voltak: Szegény lelkem, mi lesz most belőled?

Gondolj csak vissza egész életedre és kiálts fel: Szegény lelkem, mi lesz belőled?

Abba a másik titokzatos életbe, a sírba, ebbe a két méter mély, egy méter széles gödörbe nem viszünk magunkkal semmit sem. A síron túlon nem kísér el minket senki sem! A takarékbetétünk nem! Az autónk nem! Selyemruháink nem! Toilette-cikkeink nem! Barátaink, rokonaink, testvéreink, szüleink nem ...

Rettenetes! Hát ki kísér át arra a bizonytalan útra? A tudásom nem! A szépségem nem! Acélosan trenírozott izmaim nem! ... Hát üres kézzel álljak az Isten elé? Üres kézzel odaállani?

No, nem, Testvér! Van, ami átkísér, – ami egyedül kísér át! Van, ami veled megy a sírodig, a síron túl az örök Istenig s megszólal melletted s védőügyvéded lesz.

Mi ez? Mi ez?

„Opera enim illorum sequuntur illos” – mondja a Szentírás a halottakról: *cselekedeteik követik őket.*” (Jel 14,13)

A tetteinket visszük magunkkal!

Und dann auch gibst, was du gelebt,
Was du getan, was du erstrebt,
Was du geglaubt, was du gesollt,
Was du gekämpft, wass du gewollt,
Dir unabweislich das Geleit
Hinüber in die Ewigkeit.

(Bosse)

Igen: amit tettél, az elkísér oda túlra is. Az a pohár víz, amit a szomszjasnak adtál, az elkísér oda s védőügyvéded lesz. Az a falat kenyér, az a darab ruha, amellyel nyomorgó embertársaidat segítetted, az elkísér oda s szót emel melletted. És minden irgalmas szavad s résztvevő teted, és minden vigasztaló tekinteted s áldozatos szereteted és a kísértés és bűn ellen küzdő minden önfegyelmzésed ... mindez elkísér oda és egyetlen kincsed marad. „Cselekedeteik követik őket.” (Jel 14,13)

* * *

Kedves Testvéreim! Ha az ember Róma utcáin járkál, beleszédül a rohanó forgalomba, belekápázik a csillogó, pompázó élet ritmusába. Mennyi terv, mennyi tülekedés, mennyi emberi fény és szépség!

Mikor aztán fölmegegy egy magaslatra, a hét halom valamelyikére és onnan messziről nézi a várost, nem lát a nagy forgalomból már semmit, nem hall semmi zajt, semmi földi tülekedést. Mint színes kis gyufaskatulyák, úgy húzódnak meg, úgy lapulnak össze előtte a világváros házai, – de fölöttük megnyugtató méltósággal emelkedik ki és mutat magasba a Szent Péter-dóm óriási kupolája.

Ilyen magaslatra vezetett föl a mai beszéd is: „Halál Doktor Úr” katedrájának magaslatára, a temető magaslatára. Ha onnan nézzük végig az életet, látjuk, mint lapul össze gyufaskatulyányi sírdombbá minden emberi tülekedés, hajsza, terv és hatalom, – és oly jól esik ilyenkor észrevenni a mi szent hitünk kupoláját, amely vigasztaló nyugalommal emelkedik a halál országa fölött.

A halál gondolata megrázó igazság és nincs ember, aki meg ne rezzenne tőle.

Még a hívők is?

Még azok is, akiknek szent reménye a halál után reájuk váró örök élet? Hát lehetséges, hogy még ezek is félnek a haláltól?

Igen, lehetséges. Mert a halál nem természetes dolog. Az önfenntartás ösztöne minden teremtményben erős, ez az élet védő pajzsa. A test ösztönösen húzódik a felosztástól, és bármennyit gondolkodjék is valaki a halálról, legyen még oly buzgó és vallásos ember is, ezt a természetes félelmet megszüntetni nem képes. A halált nem az Isten teremtette: a bűn hozta magával. Emberi természetünk fél tőle és menekülni próbál. Érthető tehát, ha az életösztön még a buzgó, jámbor hívekben is tiltakozik a halál ellen és beleremeg a gondolatába ...

De az erős életösztönnél is erősebb a hitünk: a halál csak átmenet egyik létezési formából a másikba, mikor az ember leveti elnyűtt ruháját és újat ölt helyette, „hogya azt, ami halandó, elnyelje az élet.” (2Kor 5,4) A halál nem elmerülés a semmibe, a nirvánába, hanem a

tulajdonképpen élet kezdete. Itt árnyékban járunk, ott napsütésben; itt küzdésben, ott az Isten békéjében; itt idegenben, ott az atyai házban; itt hiszünk, ott látunk.

Ez a hit pedig nem enged kétségbeesni, hanem imádkozni tanít:

Uram, azt is kérem, ha neked úgy tetszik, ne legyen kínos a halálküzdelmem. Ha úgy tetszik, ne legyen gyötrő a halálfélelmem. Ha úgy tetszik, ne érjen a halál idegenben, magamra hagyatva ... Mindezt kérem, Uram ...

De mindenekelőtt egyet kérek: Ne érjen a halál gyónás nélkül, ne érjen szentségek nélkül, ne érjen kiengesztelés nélkül. Engedd, hogy megnyugodott lélekkel mondhassam el utolsó áldozásom után az agg Simeon szavait: „Most bocsásd el, Uram, szolgádat a te igéd szerint békességben.” (Lk 2,29) És hogy aztán hozzátehessem: „Atyám! a te kezeidbe ajánlom lelkemet” (Lk 23,46), és erre visszhangul meghalljam a te szavadat: „Jól van, derék és hű szolgám; mivelhogy a kevésben hű voltál, sokat bízok reád; menj be urad örömébe. (Mt 25,21) Amen.

IX. A figyelmeztető halál

I. *Az idő múlásán mindnyájan megilletődünk.* A) Minden elavul és megöregszik, mint a ruha, B) Te azonban, Istenem, ugyanaz maradsz és éveid el nem fogynak. II. *A halál figyelmeztet felelősségünkre.* A) Az „élet könyvében” minden föl van írva. B) Vajon milyen lesz életem végén a rovincsolás eredménye? III. *A halál figyelmeztet kötelességünkre.* A) Adjunk hálát Istennek az eddigi életben vett minden jóért is csapásért, és B) tegyünk férfias elhatározást ezután életünk hűséges felhasználására.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Állatok-e már a Lánchíd közepén, mikor recsegő jégtáblákat sodor alatta a Duna vize? Állatok csak meg egyszer a zajló folyó fölött és nézzétek mereven a nesztelenül suhanó jégtáblákat. Nem kell sokáig nézni ... egyszerre csak úgy érezzük, mintha megmozdult volna alattunk a híd és mi is mennénk, minket is ragadna magával az áradat, ... az ember szinte utánakap a híd karfájának, hogy legyen mibe kapaszkodnia a sodró árral szemben.

A bizonytalanságnak ugyanez az érzete lesz úrrá lelkünkön, valahányszor a nagy emberi elmúlásra, az élet nagy, zajló folyamára, a halálra gondolunk; valahányszor tapasztaljuk, hogy az idő határtalan óceánja mint sodorja alattunk a gyorsan gördülő élet hullámain. Ilyenkor úgy érezzük, mintha minket is menthetetlenül ragadna magával az a zajló áradat, és ösztönösen menekülünk az örök élet hitéhez, az egyetlen biztos karfához, amelybe a halandó embernek kapaszkodnia lehet.

Bármilyen komoly és becsületes életet élünk is, nem tagadjuk, hogy azért mi keresztények is I. *megilletődünk az idő múlásán.* Minket is megráz a kikerülhetetlen mulandóságnak tudata. De mi ezt az elfogódott hangulatot nem engedjük szentimentális érzélgősséggé válni, hanem meghalljuk belőle a nagy figyelmeztetést is. Igen: a halál figyelmeztet minket II. *felelősségünkre* és III. *kötelességünkre.*

I. Az idő múlása

Valahányszor a halál aratását látjuk magunk körül, bizony minket is megcsap az elmúlásnak fájó lehelete. A 101. zsoltár szavainak igazságát oly világosan látjuk ilyenkor, mint soha máskor: „Te, Uram, kezdetben megteremtetted a földet, s a te kezéd művei az egek. Azok elmúlnak, de te megmaradsz, és mint a ruha, mind elavulnak, elváltoztatod őket, mint az öltözetet és elválnak, Te azonban ugyanaz maradsz, és éveid el nem fogynak” (Zsolt 101,26-28).

Ah, mennyire igaza van a zsoltárnak!

A) **Minden elavul és megöregszik, mint a ruha.** Milyen színigazság ez!

a) *Öregszik az egész világegyetem, amelyben élünk!* Öregszik, kopik, változik a föld is, keményednek az égitestek, hűl a nap melege. Egy-egy év vagy évszázad nem sokat számít a világegyetem életében, de már számít, mikor az évszázadok és ezredévek megállás nélkül rohannak tova. Öregszik a föld és az egész teremtett világ ...

b) Persze sok ember ezt még nem venné olyan tragikusan! „Hogy öregszik a nap is és egykor ki fog aludni? Hát ki fog aludni! ... Hogy öregszik a föld is és egykor elfogy rajta a szén? Hát elfogy! ...” Mindez nem nagyon aggasztaná az embert, ha nem venne mást is észre. Sőt, hogy a föld is meg a nap is öregszik, azt az ember nem is veheti észre; de annál jobban észreveszi, hogy maguk az emberek is öregsenek: az ismerősei, a barátai, a rokonai, – jaj – öregszik önmaga is!

De még mennyire öregszik!

– Jé, kérlek, mennyi ősz hajszálad van már! – kiáltunk fel, mikor egyik-másik ismerősünket félév óta nem láttuk és most újra megpillantjuk. – Honnan jössz így kiöltözve? – kérdezzük aztán tőle.

– Karcsi esküvőjéről.

– Ah, hát már az is házasember? Hiszen mint térdenülő kisbabával játszadoztam vele! Hát ennyire öregszenek már?...

Bizony, öregszenek ... Minden elavul és megöregszen, mint a ruha.

B) Te azonban, Istenem, ugyanaz maradsz és éveid el nem fogynak.

a) *Csak az Isten nem öregszen!*

Istennél nincs változás, sem árnyéka a változandóságnak” (Jak 1,17).

„Mielőtt hegyek lettek, föld és világ születtek, öröktől fogva és mindörökké vagy Te, Isten!” (Zsolt 89 2).

„Hisz szemed előtt ezer esztendő olyan, mint az eltűnt tegnapi nap” (Zsolt 89,4).

Szép keresztény szokás tehát, hogy mikor a rohanó autók s a zsúfolt villamos templom előtt mennek el, mikor a zajgó életáradat forgatagában emberek szaladnak a megélhetés után, egy pillanatra elkomolyodnak a templom előtt s leveszik kalapjukat vagy keresztet vetnek: a kérészetű ember köszönti ilyenkor az egyedül örök Istent!

b) Mert mikor körülöttem mindent az enyészet foga rág, és minden sarokból a pusztulás kuvikhangja ijesztget, *ebbe az örök Istenbe kapaszkodom én, rövid földi életnek gyöngé, múlandó embere*. Bízom abban az Istenben, aki mindig „ugyanaz marad és évei el nem fogynak”. Bízom abban az Istenben, aki elég erős volt a semmiből létbe hívni ezt a szédületes nagy világot. Bízom abban az Istenben, aki elég erős volt évezredek és százezredek óta létben tartani. Bízom abban az Istenben, akinek tudta nélkül egy hajunk szála meg nem görbül és egy veréb le nem fordul a tetőről.

És a halál uralmának láttára éppen ezért nem szabad megmaradnunk az érzélgős ellágyulásnál. A múlandóság különösképpen két gondolatot juttasson eszünkbe: felelősségünket és kötelességünket; felelősségünket a földi élettel szemben és kötelességünket az Istennel szemben.

II. A halál figyelmeztet felelősségünkre

A legelső gondolat, mely az elmúlás láttára erőt vesz rajtunk: a felelősség érzete az egykori számadás miatt.

A) Életem egy könyv ... minden lapja egy-egy esztendő, és egyszer, ha lezártam életemet a földön, kinyílik ez a könyv az égben. A könyv – az „élet könyve” (Jel 20,12), – amelyben minden fel van írva.

a) Minden! Milyen ijesztő csak rágondolni is! *Fel van írva minden szavam, cselekedetem, minden gondolatom*, amiről talán már én magam is rég megfeledkeztem.

Pedig így lesz! Az Úr Jézus ismételten figyelmeztet arra, hogy számadást fog tőlünk követelni.

A gazdag ember nagy terveket sző a jövőre: enni, inni, és az életet élvezni! Az Úr azonban így szól hozzá: „Esztelen, az éjjel számon kérlek tőled lelkedet” (Lk 12,20). „Adj számat sáfárságról” (Lk 16,2). mondja egyik példabeszédében az Úr a tisztartójának. Máskor meg a talentumokról beszél Krisztus, amiket kamatoszul fog majd visszakövetelni (Mt 25,14 s köv.). Ismét máskor a terméketlen fügefáról: gazdája még egy évig vár ugyan a termésre, de ha akkor sem terem, kivágatja és tűzre vetteti (Lk 15,6 s köv.).

b) *Ennek a felelősségnek tudatában mennyire másképp fogom irányítani egész földi életemet!* Alaposan megszívlelem azt a választ, amit egy angol hittérítő adott egy dúsgazdag amerikaiaknak.

A pátert ebédre hívta meg ez a gazdag ember, de ebéd alatt is folyton szólt a telefon és üzleteket kötött a házigazda.

– Látja, főtisztelendő uram, – mondja az illető – itt Amerikában az ember nem veszít el semmi időt sem.

– Időt valóban nem – feleli a hithirdető; csak félek, hogy az örökkévalóságot ...

B) Nos, ha ennek tudatában akarnék számot vetni az eddig elmúlt életem sáfarkodásáról, ha megnézem, hozott-e kamatot az Isten által reám bízott talentum, ha keresem a gyümölcsöt életem fáján, **vajon mi lesz életem végén a rovincsolás eredménye?**

a) Ismerjük azokat a modern számológasszákat, amikkel a nagy üzletek dolgoznak. Minden legkisebb befizetést, ami csak történik aznap, azonnal rágépelnek egy szalagra, este pedig elég egy gombnyomás: és a legpontosabban összeadva ott áll előttünk az egész napi bevétel végösszege.

De mi ez a pontos számológassza az Isten „könyvvezetése” mellett, amellet a könyv mellett, amelyről a Szentírás emlékezik meg, mikor így ír: „És látám a halottakat, a nagyokat és a kicsinyeket, a trón előtt állni; és könyvek nyitattának ki ... És a halottak megítéltetésének azok szerint, amik a könyvekben voltak írva, az ő cselekedeteik szerint” (Jel 20,12) Visszagondolok elmúlt életemre: nem kell-e megijednem, ha eszembe jut ez a túlvilági pontos könyvvezetés?

b) Nagy képkiallítást látogatott meg valaki és unalmasan, érdeklődés nélkül ténfergett a termekben, mert a legszebb képek sem váltottak ki belőle semmi megmozdulást. Mikor azonban az egyik művésznek panaszkodni kezdett, hogy mennyire unalmas ez a kiállítás, a művész csak ezt felelte: „*Tudod, kérlek, ha úgy kölcsön adhatnám neked a szememet*”...

Ó, igen, mennyire másképp néznők a képkiallítást, ha kölcsön vehetnők egy festőművész szemét! De mennyire másképp néznők ezt a világot is, ezt az életet is, egész földi küzdelmünket és terveinket is, ha kölcsön vehetnők egy szentnek a szemét! Mondjuk egy Szent Alajos szemét; azét az Alajosét, aki minden tette előtt ezt a kérdést adta föl: „Mit használ ez nekem az örökkévalóságra?” Vagy ha kölcsön vehetnők Szent Pál szemét; azét a Szent Pálét, aki ezt írta: „Amiket most szenvedünk, nem mérhetők össze a jövő dicsőségével, amely meg fog nyilvánulni rajtunk”. (Róm 8,18) Vagy ha kölcsön vehetnők magának az Úr Jézusnak szemét; azét az Úr Jézusét, aki ezt mondta: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja?” (Mt 16,26)

Íme, ez az a felelősség, amit a halál figyelmeztetéséből ki kell éreznünk!

Vajon olyan szoborrá alakítottam-e lelkem rábízott értékes anyagát, hogy az ítélő Isten szeme most örömmel pihen meg annak szépségén? Az nem tőlem függ, hogy ez a szobor öreg embert mutat-e vagy fiatal fiút, ráncos öreg asszonyt-e vagy fiatal hajadont, – az Isten titka, hogy kinek mennyi időt szánt a földön. De az tőlem függ és azért felelős vagyok, hogy szép-e annak az öreg embernek vagy fiatal fiúnak a lelke, annak az öreg anyóának vagy viruló hajadonnak a lelke, akit egykor majd az Isten elébe fogok állítani.

III. A halál figyelmeztet kötelességünkre

Ennek a nagy felelősségnek tudata aztán felébreszti bennünk a kötelesség érzetét is. Kettős kötelességét: A) gyermeki hálát adni Isten eddigi szeretetéért és B) férfias elhatározást tenni a jövőre.

A) **A halálra-gondolás perce egyben a hálaadás perce is.** Talán soha oly meghatódott lélekkel nem tudjuk elimádkozni a szentmise prefációjának kezdő szavait, mint ezekben a meghatódott pillanatokban: „Vere dignum et justum est” ... „Valóban méltó és igazságos, illő és üdvös, hogy Neked, mindenható, örök Isten hálát adjunk.” Hálát adjunk minden jóért, amellyel eddigi életünkben megajándékozta, de hálát minden csapásért is, amellyel meglátogattál.

a) *Hálát adni a vett jókért!*

Mindenekelőtt is hálát adok Istennek azért a sok *lelki jóért*, amiben imáim és szentmisém alatt és a szentségek vétele által részesített. Azért a sok bocsánatért, amellyel bukdácsolásom után visszafogadott. Azért a mérhetetlen szeretetért, amellyel a szentáldozásban szívembe szállott. Azért a tömérdek segítő és megvilágító kegyelemért, amikről nem is tudok, s amikről csak az örök életben fogom látni, hogy mennyi eleséstől óvtak meg engem ... Mindezt hálásan megköszönöm.

De aztán hálát akarok adni a nyert *testi javakért is*: az egészségért és megélhetésért, családomért és jóbarátaimért, sikereimért, felgyógyulásomért ... Ó, igen, hogy a nyert jókért hálásaknak kell lennünk, ezt ösztönös emberi érzésünk is diktálja.

b) De hálásaknak kell lennünk nemcsak a nyert jókért, hanem a *szenvedésért és megpróbáltatásért is*, amivel az Isten eddigi életünk folyamán meglátogatott.

Ó, ezt már sok embernek olyan nehéz megértenie!

Pár évvel ezelőtt, mint valami szellemi járvány öntötte el az emberiséget a keresztrejtvény-láz. Ebédnél és vacsoránál férj és feleség, íróasztalnál és üzleti pult mellett hivatalnok és kereskedő, iskolai feladat helyett kis- és nagydiákok – valamennyien keresztrejtvényt fejtettek. Pedig, aki nem értett hozzá, az előtt az egész rejtvény csak függőlegesen és vízszintesen futó betűsorok és össze-vissza fekvő fekete kockák zűrzavara volt. Azok előtt, akik nem értettek hozzá! De a látszólag céltalanul ide-oda futó fekete vonalak mögött érdekes és értelmes megfejtés rejtőzött azoknak számára, akik értettek a rejtvény megfejtéséhez.

A földi élet minden embert keserves keresztrejtvények elé állít: bárcsak minél többen értenének ennek a keresztrejtvénynek megfejtéséhez! Bárcsak mindenkinek meglenne ehhez a szükséges ügyessége és türelme! Mert aki ehhez nem ért, annak életében, mint valami céltalan összevisszaság futnak a csapások és megpróbáltatások fekete vonalai; viszont, aki ért hozzá, az tudja, hogy a Gondviselés szemében minden fekete vonalnak is megvan a rejtett értelme, célja, jelentősége.

Milyen kár, hogy ezt már sokan nem akarják megérteni! Pedig ez az igazi keresztény felfogás: „Te Deum”-ot mondani a sikertelenségben is! „Te Deum”-ot a betegségben is! „Te Deum”-ot a nélkülözésben is! Hiszen főleg ezeknek szól Szent Pál figyelmeztetése: „Adjatok hálát mindenkor mindenért a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak nevében az Istennek és Atyának”. (Ef 5,20)

B) Az elmúlás gondolata azonban a hála mellett még egy másik kötelességemet is tudtomra hozza: a férfias elhatározás kötelességét. Ha minden így rohan az elmúlás felé, ha előbb-utóbb minden kisiklik kezemből – egészség, szépség, pénz, élvezet, vagyon, rang, hírnév; minden –, hát akkor ezentúl nem a föld lesz mindenem, hanem az örök élet; a föld s annak eszközei csak eszközök lesznek számomra az örök élet felé.

a) Mikor Dante elképzelt utazása közben megérkezett a Paradicsom kapujához, mielőtt belépett volna, még egyszer visszatekintett a földre. „Visszafordítottam tekintetemet a hét szférán keresztül – írja. *Láttam a földet: oly kicsiny volt, hogy láttára mosolyognom kellett.* Hát ez az a csöppnyi kis helyecske, amely gyakran oly büszkévé tesz minket?”

Nem ugyanez az érzés fog-e el minket is, mikor egy-egy búcsúzó év utolsó percében visszatekintünk a sírjába készülő esztendőre. Mint zsugorodik össze csöppnyi kis pontocskává az elmúlt esztendőnek 12 hónapja, 52 hete, 565 napja! Hát ez volt az az év, amely gyakran oly büszkévé tett minket, oly vakmerőkké, oly bűnösökké?

Ah, hány embernek mindene ez a föld! A föld és annak élvezetei, aranya, kincse, pénze. „*Akinek pénze van, mindene van!*” – mondják.

Pedig mennyire nincs így! Pénzért vásárolhatsz ennivalót, de étvágyat nem. Pénzért vásárolhatsz orvosságot, de egészséget nem. Vásárolhatsz puha párnát, de nyugodt alvást nem. Vásárolhatsz szép palotát, jó lelkiismeretet nem. Vásárolhatsz ismerőseket, barátokat nem. Vásárolhatsz szolgákat, hűségüket nem. És főleg, legfőképp: pénzért vásárolhatsz szép kriptát testednek a temetőben, de helyet lelkednek az örök életben – nem és ezerszer nem!

Hát legyünk okosak, Testvéreim! Ismeritek azt a szemrehányást, amit *Tycho de Brahe*, a világhírű csillagász kapott egyszer a kocsisától? „Jó uram, az égen kiismered magadat, de itt a földön ugyan ostoba vagy”.

Hány mai ember megérdemelné ezt a szemrehányást – csak fordítva: „A földön nagyon jól kiismered magad, itt egész otthonos vagy, de ostoba vagy az éggel szemben, nem törödsz a te örök hazáddal s rendeltetéseddel!”

b) Most még van időnk, az Isten még kezünkben hagyta életünk folyását, csak el ne tékozzunk azt is! Tudjátok, mit mond az idő értékéről *Szent Ágoston*: A pillanatok az örökkévalóság magjai – írja (*semina aeternitatis*). Olyan drága és értékes az idő, mint az örökkévalóság, sőt mint az Isten, mert a jól felhasznált idővel megvehetjük az örökkévalóságot, az Istent.

Az évek mennek, rohannak, száguldanak egyik a másik után és milyen szomorú lenne, ha a gyorsan elsuhant emberi élet végén *Hebbellel* kellene felkiáltanunk: „Und der ich bin, grüsst trauernd den, der ich könnte sein”, „az, aki vagyok, szomorúan köszönti azt, aki lehetnék”.

Némelyik ősrégi templom leírásánál azt jegyzi meg a Baedeker: „A freskókat később, sajnos, bemázolták”. Bizony, sajnos, barbárság: kontár vonásokkal eltorzítani egy mesterművet! De a kereszténység is ilyen mesterművet égetett lelkünkre: Krisztus isteni arcát; ne tűrjük tehát, hogy az élet pora szálljon továbbra is arra a képre és a bűn barbársága kontár vonásokkal mázolja be lelkünkön Krisztus Urunk isteni vonásait! Hanem ellenkezőleg: bármilyen lelki tragédiák és erkölcsi bukások sötétlenének is valaki mögött, az idő múlandóságának megfontolása annál inkább sürgesse a komoly talpraállást.

És ha a legjobb szándékú elhatározásaink után is fájdalmasan kellene tapasztalnunk, hogy újra meg újra megtántorodunk; és ha ismét bekövetkező bukásainkból keservesen kellene újra bocsánatért emelni kezünket, – még akkor is ki kell tartanunk és ezerszer is újrakezdenünk! Vigasztalásunk legyen az a tudat, hogy mikor a mindentudó Isten elé kerülünk, Ő nemcsak hibánkat tudja, hanem azt a sok erőfeszítést és küzdelmet is, amellyel ezeket elkerülni akartuk. Nemcsak kisiklásunkat ismeri, hanem jószándékunkat és erőfeszítéseinket is. Nemcsak bukásainkat látta, hanem a könnyeket is, amiket miattuk sírtunk.

* * *

Kedves Testvéreim! Naponként hangzik fel ajkunkról a fohászkodás a boldogságos Szűz felé: „Sírva és zokogva hozzád sóhajtok e siralom völgyéből”. Bizony, nagyon igaz: siralom völgye ez a föld mindnyájunk részére. Mint beláthatatlanul hosszú zarándokcsapat kígyózik rajta az emberiség vándorvonala, és mindegyik zarándok – kicsiny vagy nagy, szegény vagy gazdag, fiatal vagy öreg, férfi vagy nő: mindegy – mindegyik zarándok hordozza vállán a maga keresztjét. Végig az élet stációin, míg aztán egyszer megérkezünk.

Mert a végén aztán megérkezünk ...

Hát ha ezen a világon minden elmúlik, nem ostobaság-e erre a múlandóságra építeni föl életünket?

Nem hallod-e szobádban, mint fűrészel az idő szakadatlanul életed fáján? Ahányat mozdul a fali óra: tik-tak, tik-tak, annyi fűrészhúzás a lábad alatt.

Hát volna olyan ostoba ember, aki szép palotát, emeletes házat, drága lakást akarna magának emelni, de futóhomokra, ingoványos lápra építené? Hiszen már betonnal építünk, még hozzá vasbetonnal. Örökkévalóság – igen, ez vasbeton! Örökkévalóság – igen, ez olyan alap, amelyre nyugodtan építkezhetem!

Testvérek! Az idő óceánja menthetetlenül sodorja alattunk az évek jégtabláit, – de nekünk van erős karfánk, amibe a szédülés ellen kapaszkodhatunk: az örökkévalóságba vetett hitünk!

És ha ilyen gondolatok között tudom hallgatni a halál figyelmeztető szavát, akkor a távozás percében majd rajtam is beteljesedik a zsoltár ígérete: „Ki a Fölségesnek oltalmában lakik, az

ég Istenének védelmében nyugszik, azt mondja az Úrnak: Te vagy az én oltalmazóm, menedékem, Istenem, kiben bizakodom”. (Zsolt 90,1.2) Amen.

X. A kijózanító halál

I. *Mily rövid ez a földi élet!* A) Az élet rövid. B) Nem szeretünk erre gondolni, C) pedig a múlandóság átérzése az első lépés az igazi élet felé. II. *Mily fontos a földi élet!* A) Nem csak élvezet, B) nem csak munka, C) hanem még más is, D) istenszolgálat. III. *Használd fel az életet!* A) Fizesd ki adósságodat és B) jól gazdálkodjál!

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Az esztendők utolsó napján ugyancsak nagy forgalom szokott lenni a postán! Derék, jó levélhordóink alig győzik a munkát! Kis levél, nagy levél, képeslapok, névjegyek tömege ... A tartalma pedig valamennyinek egy: „Boldog újévet kívánok!” Boldogat. Boldogabbat, mint a múlt esztendő volt... Kedves, szép emberi szokás. Igaz, hogy ettől még nem lesz boldog az új esztendő ...

Mások tehát másképp próbálkoznak. Azon az estén nem fekszenek le. Barátok, rokonok összegyűlnek s várják az éjfélt. És mikor üti a tizenkettőt, összekoccintják poharukat és megint fölhangzik a kívánság: „Boldog újévet kívánok!” Igaz, hogy ettől sem lesz még boldogabb az új esztendő ...

Mások megint másképp csinálják. Zsúfolásig telnek meg a kávéházak és mulatóhelyek a családi élet melegét nélkülöző emberekkel és mikor jön az éjfélt, babonásan szorongatnak egy sivalkodó malacot és simogatják az alkalmi kéményseprőket és hisztérikusan kiáltanak: „Boldog újévet kívánok!” Persze mindettől ugyancsak nem lesz boldogabb az új esztendő!

Hanem – Kedves Testvéreim! – mikor a mi szent vallásunk ismételten és nyomatékosan figyelmeztet minket ennek a rövid földi életnek nagy fontosságára, valóban azért teszi, hogy igazi boldog életet biztosítson nekünk. Ne csak kívánjon, hanem biztosítson! Bátran odaáll elénk, a mindennapi élet zsidvásárába belefeledkező emberek elé és bátran fülünkbe kiáltja a nem népszerű, a nem szívesen hallott, a kijózanító igazságokat: **Emberek, testvéreim, jusson eszetekbe I. milyen rövid ez a földi élet, II. milyen fontos ez a földi élet!** És ha ehhez szabjátok a földi élet útjait, III. **ha így használjátok fel az életet**, akkor lesz majd számotokra valóban boldog és áldásos az élet.

I. Milyen rövid ez a földi élet!

Az első kijózanító tanulság, amely az élet múlandóságának szemléletéből mindnyájunknak fülébe harsog: Milyen rövid ez a földi élet!

A) **Milyen rövid az élet!** Mikor az ember megszületik, kezébe kap egy égő gyertyát, – de nem tudja, milyen nagy az a gyertya. Azt tudja, hogy a gyertya ég, egyre jobban fogy és fogy a kezéből, egyszer csak utolsót fog lobbanni: de senki sem tudja, meddig tart még a gyertyája.

Mikor az ember megszületik, *elindul egy útra*, – de nem tudja, milyen hosszú lesz ez az út. Azt tudja, hogy föl és le fog vezetni, hol napsütésben, hol zivatarban és egyszer csak elér az út végére: de senki nem tudja, melyik percben ér el oda.

Milyen rövid az élet! *Akár egy ügyes foghúzás:* az ember izgul, készülődik, no, most jön – és mire észreveszi, már akkor kint is van. Az élet nagy része is, mire észrevesszük, már kint van, már nincs a kezünkben. „Hát már valóban ennyit éltem?” – kiáltunk föl ilyenkor csodálkozva. A kis gyermekek folyton így beszélnek: „Tudod, majd hogyha én nagy leszek” ... A fiatalok még ábrándoznak, óriási légvárakat építenek. A felnőttek azonban egyre szerényebbé válnak, évről-évre egy-egy emeletet elengednek abból a légvárból. És

egyszers csak azon kapjuk magunkat, hogy már mi is így beszélünk: „Tudod, mikor én még fiatal voltam” ...

Milyen rövid az élet! *A Szentírás nem győzi eléggé hangoztatni:* „Rövidek az ember napjai, és hónapjai száma tenálad vagy; határt szabtal neki, melyet át nem hághat.” (Jób 14,5) „Létem olyan, mint a semmi, előttem. Bizony csak hiábavalóság minden élő ember! Bizony, mint az árnyék, elmúlik az ember.” (Zsolt 38,6.7) „Olyan az ember élete, mint a fű, virítása olyan, mint a mező virágáé; ha átmegy rajta a szél, elenyészik, és többé helyét sem ismerik.” (Zsolt 107,15.16)

Valóban igaza van a költőnek:

„Egy szempillantásnál mi rövidebb?
Ember, barátom, a te életed.
Rohanva jó az idő s elrohan,
Egy kezében bölcsőd pólyája van,
S másikba koporsódra szemfödél.
Kevély ember, miben kevélykedél?”
(Petőfi)

B) És bár ilyen rövid az életünk, – sajátságos – mégsem szeretünk erre gondolni, sőt egyenesen különös, furcsa, kijózanító, kellemetlen érzés, mikor az ember, a napi gondokba nyakig merült ember, egyszer csak szemben találkozik a mulandósággal!

a) *Pedig mennyiszer találkozunk a mulandósággal!*

Gondokkal terhelve, terveket szőve sietsz a nagyváros hullámozó utcáján – és egyszer csak szemben jön veled egy temetési menet. Valakit hoznak. Egy halottat, aki pár nappal ezelőtt még épp ennyi gonddal, épp ennyi tervvel sietett az utcán, mint most te ... Milyen kellemetlen találkozás!

Virágos mezőn sétálsz, májusi délelőtt, sütő verőfényben. Minden csupa illat, csupa ragyogás, csupa öröm. Hirtelen megtorpanasz: kis madár élettelen teste fekszik előtted a földön. Hát még itt is a mulandóság kísért!

Mosolygós piros almát tálnak eléd az ebéd végén. Megvágod a késsel: csupa féreg belül. Hát még itt is a mulandóság!

b) De ha mindenütt találkozunk is a mulandósággal, seholsem oly megrázóan, oly kézzel tapinthatóan, oly füllel hallhatóan, mint *az esztendőnek utolsó napján, Szilveszter estéjén*. Akkor szinte látni lehet, mint válik a jelenből múlt; szinte hallani lehet, mint folyik be egy esztendő árja az időnek partnélküli Óceánjába.

Évközben úgy van a munkájában merült ember, mint a diák, mikor érdekes könyv kerül a kezébe: nem lát semmi mást a könyvén kívül.

Így köt le minket is, így nyel el minket is, felnőtteket, évközben az élet küzdelme, a kötelesség, a munka. Csak dolgozunk, csak törjük magunkat, csak hajszojuk az életet. Azon az estén azonban, – amikor szinte halljuk, mint csikorognak a kerekek a múltó idő óráján, amikor szinte halljuk az idő surranását, szinte megtapintjuk mulandóságát, azon az estén aztán fölvetődik a kérdés: Miért, hát miért? Hiszen minden virág elfonnyad egyszer! Minden gyermek megöregszik egyszer! Minden reggelre éjszaka jön egyszer! Minden tavaszról tél lesz egyszer!

És ilyenkor fölkiált bennünk egy fájdalmas kérdés. Egy kérdés, amely mindig ott él bennünk lelkünk legmélyén, de amely ebben az órában különösen kízó fájdalommal éget: *Hát mi is elmúlunk véglegesen?* Az ember is csak annyi-e, mint a sírjába most tartó esztendő: egy kis hullámverés, rövidke fodorozás – és aztán csend, végleges elmúlás?

C) És mikor mindezt végigéltük, mikor a mulandóság érzése kicsinyre lapított minket, mikor valósággal megsemmisített az elmúlás óriási terhe: akkor tettük meg **az első lépést az**

igazi nagyság, az igazi élet, az igazi értékek felé, – az igazi boldog újesztendő felé. Aki egyszer mély szemekkel belenézett a földi élet rövidségébe és az örökkévalóság végtelenségébe, annak arca valami egész különös bájt kap s el nem múlik az róla többé soha.

Ez történt meg *Assisi Szent Ferenc*cel, mikor 23 éves korában súlyos beteg lett és szemébe nézett a halál. Meggyógyult ugyan, de már halavány, sápadtarcú lett számára az egész világ; hallotta ezután is régi barátai énekét, de már csak fél füllel; látta a régi világot, de már röntgenschemmel: az örökkévalóság fényében megfürdött szemei minden földi pompa és hiúság mögött észrevették a múlandóság csontvázát. Azét a múlandóságát, amelyről Szent Pál emlékezik meg: „Nincs itt maradandó városunk, hanem a jövődöt keressük”. (Zsid 13,14)

„Dehát aki így gondolkodik, az előtt az egész földi élet elveszti célját és jelentőségét!”

Dehogy! Ellenkezőleg: ily gondolatok után a földi élet új célt nyer és magasabb jelentőséget. Igaz, minden elmúlik, de minden az Isten kezébe jut vissza. Ily értelemben valóban örök körforgás az élet: Isten kezéből indul ki és Isten kezébe tér vissza.

És így jutunk el a múlandóság második kijózanító tanulságához: Földi életünk igaz, rövid; de nemcsak rövid, hanem egyben fontos is, sorsdöntően fontos.

II. Milyen fontos az élet!

Boldog az az ember, aki megszívleli szent hitünk figyelmeztetését: Vigyázz, Testvér! A) *az élet nem csak élvezet*, B) *az élet nem csak munka*, C) *hanem ezenkívül még valami*, D) *istenszolgálat is!*

A) **Az élet nem csak élvezet.** Elszorul az ember szíve, mikor az újságokban hol itt, hol ott olvassa a könnyelmű élettékozlás hihetetlen eseteit. Hogy milyen léhán, milyen felelőtlenül, milyen könnyelműen tudják egyesek végigdorbézolni ezt az egész földi életet!

És ha az ember szóváteszi, még nekik áll följobb. „Ugyan hagyj békén! Hisz egyszer él az ember!” – mondják nagy fölényesen.

Ah, igen! Ha végiggondolnák, amit most mondanak: Csak egyszer él az ember! Hát ha csak egyszer élsz, akkor mindennél fontosabb, hogy *jól* éld le ezt az egy életet! Mert ha két életed volna, nem mondom, akkor még kockára tehetnéd az egyiket. De nincs két életed, csak ez az egy! Ezt kell jól leélned. Már pedig az élet nem csak élvezet! És nem ez az a „boldog újesztendő”, amit a mi szent vallásunk kíván nekünk.

B) **És az élet nem csak munka!** Amit az előbb mondtam, az nem az én mostani hallgatóimnak szólt. Hogy az élet csak élvezet, csak gyönyörhajsza, csak bálozás, – nos, azt itt senki sem vallja.

De talán lesznek, akikre vonatkozik a második megállapítás: az élet nem csak munka!

Munka is, – de nem csak az! Kenyérhajsza is, – de nem csak az! Megélhetési gondok kemény küzdelme is, – de nem csak az!

Mennyit dolgozik a mai ember! Ha egy becsületes családapája napi munkáját végigkísérjük, egy orvosét, egy ügyvédét, tanárét, kereskedőét, munkásét – milyen hajsza tempója az életnek! Egy édesanya, irodakisasszony, munkásnő, tanítónő, – mennyi idegőrlő munka! De ez magában még mindig nem a keresztény élet teljes eszménye! Még mindig nem ez az a „boldog újesztendő”, amit a mi szent vallásunk kíván nekünk.

C) Hát ha az élet nem csak élvezet és nem csak munka, **hát mi még ezen kívül?** Mi az a boldog és harmonikus élet?

A legtöbb ember zavarba jönne, ha újév napján megkérdeznék:

– Te az imént boldog újévet kívántál nekem. Hát tulajdonképpen mit is értesz a boldog újéven?

– Hogy mit értek! Hát azt, hogy jól szolgáljon az egészséged ...

Ó, igen: a jó egészség nagy kincs. Dehát ez csak egy része a boldogságnak. Mert ha maga a boldogság volna, akkor nem panaszkodnának boldogtalanságról az egészségtől kicsattanó emberek is.

– Boldog újévet? Hát sok pénzt kívánok; ez adja meg a boldog új esztendőt!

De ez sem adhatja. Pénz nélkül ugyan megélni nem lehet, de csak pénzzel boldogul élni – még kevésbé. Nem látjuk-e, hogy a legszörnyűbb erkölcsi fertőbe éppen azok kerülnek, akiknek van pénzük! És nem látjuk-e, hogy akik az életet eldobják maguktól, nem mindig azok, akik szegényen élnek! A pénz összeveszít rokonokat, a pénz elidegenít családokat, a pénz bűnös szenvedélyre gyújt... a pénz nem elég a boldogsághoz.

– Hát akkor kívánok sok szórakozást az új évre: mozit és színházat, bált és társaságot, autót és prémés bundát, – ez már csak elég?

Elég? Dehogy elég, dehogy! Van valami az emberben, ami megszólal átmulatott éjszakák üressége után. Van egy hang bennünk, amit ideig-óráig el lehet némítani, de ami egyszer, valamikor fölsír bennünk. Valamikor. Temetésről jössz haza ... vagy egy nagy csapás zuhant rád ... vagy egyedül ülsz a szobádban és csendben hallgatod az óra tik-takját: és akkor megszólal ez a hang. Van egy vágy bennünk, melyet ki nem elégít a világ minden élvezete. Van egy sóvárgó nosztalgia bennünk, amelynek nem elég e világ minden kincse ...

Hát akkor az lesz a boldog új esztendő, az lesz a boldog élet, ha ezt a hangot hallom meg és követem.

Az lesz a boldog élet, ha azt a vágyat elégítem ki.

Az lesz a boldog élet, ha ezt a sóvárgást enyhítem. Mert ahogy múlnak az évek, minden más hang egyre csendesedik bennünk, minden más vágy egyre gyöngül bennünk, minden más út egyre inkább ködbe vesz bennünk, de felcsendül az örök élet hangja, föllángol az örök élet vágya és fölsugárzik az örök élet útja.

D) Most tehát értem, mi az élet. Az élet nem csak élvezet, az élet nem csak munka, hanem mindezen túl sokkal több: **az élet istenszolgálat!** Akárki vagy, akárhol vagy, akármilyen korú vagy, akármilyen állásban vagy: az életednek istenszolgálatnak kell lennie!

Mi által lesz istenszolgálat? – kérdezed. Azzal-e, ha reggel és este imádkozom? Azzal is. Azzal-e, ha vasárnap szentmisére megyek és a böjtöket megtartom? Azzal is. Azzal-e, ha örömet megyek gyónni, áldozni? Azzal is.

És még ezenkívül kell valami? Ó, igen. Az kell, hogy becsületesen teljesítsed kötelességedet ott, ahová a Gondviselés ez életben állított. És az kell, hogy légy szigorú magadhoz s elnéző másához. Az kell, hogy a mindnyájunkban rejlő romlott ösztönöket fegyelmezett kézzel fogjad és ne találd túl keménynek azoknak az áldozatoknak gránitkockáit, amikkel az Isten felé vezető utak vannak kirakva. Az kell, hogy ezt az egész életet csak átmenetnek tartsd, csak utazásnak, csak intermezzónak és annak minden kérdésére az örökkévalóság fényénél keresd a feleletet.

Testvéreim! Itt a „boldog élet” nyitja: Ha gyermek vagy, ha ifjú vagy, ha családapa vagy, ha édesanya vagy, ha egyedülálló férfi vagy, ha magános nő vagy, – mindegy: *legyen az életed istenszolgálat!* Szabad élvezned is a földi életet – tisztességesen. Kell dolgoznod is a földi életben – rengeteg sokat. De mindezen túl, élvezeten és munkán túl el ne feledd, hogy a gyertya egyre fogy a kezében, az út egyre rövidül a lábad alatt, az élet egyre jobban siklik ki kezéd közül: hát gondoskodjál arról is, hogy ne kelljen üres kezekkel menni az Isten ítélőszéke elé.

Tehát boldog lesz életed, ha olyan munkát is végzesz benne – a sok-sok elmúló, földi munka mellett olyan munkát is –, mely átnyúlik az örökkévalóságba. Boldog lesz életed, ha napról-napra szebbé dolgozod ki a síremlékedet. Mert lásd, mindnyájunknak az a feladatunk: magunknak kidolgozni egy síremléket. És az nem fontos, hogy gyermeket ábrázol-e az a szobor vagy ifjút, férfit-e vagy aggastyánt, hanem hogy tetszik-e az örök Istennek. Az a fontos, hogy magára ismer-e azon az örök Isten?

III. Használd fel az életet!

És itt csendül fülünkbe a harmadik nagy figyelmeztetés: Ez az élet rövid, ez az élet fontos, hát *használd fel jól ezt az életet*, használd fel a jövő éveket!

Őseink szerették az elvont vallási igazságokat szemléltető elbeszélés formájába önteni. Így keletkezett az a régi elbeszélés is az egyszerű szegény emberről, aki magárahagyatva ül kunyhójában Szilveszter éjjelén és mikor az óra tizenkettőt üt, hirtelen egy angyal jelenik meg, és egy zsák aranyat tesz elébe e szavakkal: „Ez mind a tied. Használd fel jól. Légy vele boldog”. Az angyal eltűnik. A mi emberünk meg előbb csak ámul-bámul, ébren van-e vagy álmodik, végül is, mikor látja, hogy nem tréfa a dolog, így szólal meg: Ebből a pénzből *először is kifizetem az adósságomat aztán, ami marad, azzal majd okosan gazdálkodom ...*

Nem vettétek észre, Testvéreim, hogy az a szegény ember, aki egy zsák pénzt kap Szilveszter estéjén, tulajdonképp mi vagyunk? Az életnek hátralevő része, amit még kapunk az isteni Gondviseléstől, nagy érték, óriási kincs. Mit csináljunk vele? Fizessük ki adósságunkat, és ami marad, azzal okosan gazdálkodjunk.

A) Ezutáni életemet mindenekelőtt is arra használom fel, hogy kifizetem adósságaimat: azt a sok adósságot, amit a múlt életemben Istennél csináltam. „Életük második felében sokan krónikus betegségekkel fizetik meg azt, amit életük első felében vétkeztek” – így mondja ezt egy tapasztalt orvos. De a gondolatot tovább folytatja a kereszténység: Haláluk utáni életükben az emberek megfizetik mindazt, amit haláluk előtti életükben vétkeztek.

Mennyire hálásnak kell hát lennem az Istennek, hogy alkalmat adott erre az adósságfizetésre, a megtérésre, a gyónásra, a vezeklésre még itt a földi életben! Mennyire nem szabad azt mondanom: *Eh! Hisz' van még rá időm!*

Van időm? Testvéreim! Minket óráink rászednek: minden nap előről mutatják az időt; pedig az elmúlt percek vissza nem jönnek soha többé! Az idő nem áll meg soha: „Ahány napot leéltünk életünkben, annyi lépéssel közelebb vagyunk célunkhoz; minél több a korunk, annál kevesebb a hátralevő életünk”. (Szent Gergely) „Vigyázzatok tehát, testvérek, hogyan járjatok óvatosan, nem mint esztelenek, hanem mint bölcssek, *jól felhasználva az időt*”. (Ef 5,15)

Van időm? 1933. dec. 24-én rettenetes vasúti katasztrófa történt Párizs mellett, amely több mint 200 embert – köztük sok szünidőre hazautazó gyermeket – vitt egy pillanat alatt Isten ítélőszéke elé. Az összeütközés helyén a vasúti pálya telve volt összetört gyermekjátékokkal. De talán legborzasztóbb lelet volt egy véres iskolai bizonyítvány, melyen a fiúról ez a minősítés állott: „Gyors felfogású, intelligens, szorgalmas; nagy jövő vár rá.” A fiú is ott fekszik a halottak között. „Nagy jövő vár rá” ... Csak ne mondd, Testvérem, hogy neked még van időm!

Van időm? Tudjátok, ha ezek a halottak visszajöhetnének, hogy akkor mit kívánnának? Aranyat? Autót? Színházat? Pezsgőt? Nem! Csak egy kis időt. Nem is évet, hónapot! „Csak még egy hetünk volna újra, hogy adósságunkat Istennél kifizethessük! Testvér! Fizesd ki minél előbb adósságodat egy töredelmes szentgyónásban!

B) És mit csináljak még az ezutáni életemmel, azzal a kinccsel, amit Isten a kezembe adott? Nemcsak kifizetem a múlt adósságait, hanem jól gazdálkodom is vele.

Tekints vissza elmúlt életedre, csak a legutolsó évedre is, s adom föl a kérdést: Meg lehetsz-e vele elégedve? De vigyázz, mit felelsz!

Vannak, akik sietve felelik: Én meg vagyok elégedve! Ebben az évben letettem az érettségit... Férjhez mentem ... Állást kaptam ... Kis házat vettem ... Megszaporodott a bankbetétem ...

Ah, vigyázz! Mindezt nem viszed magaddal! És ha az ítélő Isten elé így kerülsz, és majd kérdi az Úr:

- Ennyi az egész, amit magaddal hoztál?
- Ennyi – feleled. Kinyitod tenyeredet – üres, halálosan üres.

Ah, én nem így akarok gazdálkodni azzal az idővel, amit még kapok! Én okosan akarok gazdálkodni! Hogy minden eltöltött nap végén ezt is elmondhassam az esti imámban: Uram, ma nemcsak öregebb lettem, nemcsak a halálhoz jutottam közelebb, hanem egy lépéssel közelebb jutottam Hozzád is. Egy fokkal jobb lettem. Egy hibámat kiirtottam. Egy vonással szebbé vált lelkemen az Úr Jézus képe. *Azaz érettebbé és méltóbbá váltam az örök életre.*

* * *

Íme, Testvéreim, ilyen fölemelő és biztató gondolatokkal áll a keresztény ember a mulandóság kérlelhetetlen hatalmával szemben. Az égő gyertya fogy a kezünkben. A földi utak egyre rövidülnek előttünk. Az élet egyre siklik ki a kezünk közül.

Ez az ember sorsa, hogy el kell mennünk: de nem a vak sötétbe, hanem az Isten kitárt karjai közé.

Ez az ember sorsa, hogy élete folyását a torkolat várja: de nem egy kiszáradt tó, hanem az örök élet Óceánjának végtelensége.

Mert ma és mindig érvényben marad a dicséret, melyet Istennek adott a Zsoltáros: „Te, Uram, kezdetben megteremtetted a földet, s a te kezéd művei az egek. Azok elmúlnak, de Te megmaradsz, és mint a ruha, mind elavulnak ... Te azonban ugyanaz maradsz, és éveid el nem fogynak”. (Zsolt 101,26-28)

De érvényben maradnak a szavak is, amiket Szent Pál írt a thesszalonikai hívekhez: „Az Úr Jézus megjelenik az égből hatalmának angyalaival tűz lángjában s bosszút áll azokon, akik nem ismerik az Istent s nem engedelmeskednek Urunk, Jézus Krisztus evangéliumának. Ezeket a kárhozatban örök büntetéssel sújtja az Úr színe és hatalmának dicsősége, amikor eljő azon a napon, hogy megdicsőíttessék a szenteiben és megcsodáltassék mindazokban, akik hittek” (2Tessz 1,7-10)

Testvérek, olyan az élet, mint a papírpénz: nem magáért értékes, hanem azért, amit rajta venni lehet. Nekünk még van rá módunk, hogy az örök boldogságot vásároljuk meg általa. Még van rá módunk, hogy mi ne azok közé kerüljünk, akiket a büntető Isten a kárhozatban örök büntetéssel sújt, hanem azok közé, akiket a jutalmazó Isten megdicsőít és örök országába befogad. Amen.

XI. Az útmutató halál

I. *A túlvilági élet hitének napsugara mellett másképp fogom látni a földi élet eseményeit.* A) Mily rettenetes is volna, ha csak sírjaink volnának, de kereszt nem emelkednék rajtuk! B) Viszont a túlvilág fényénél még az élet múlandóságának tudata sem szegi szárnyát munkakedvünknek. C) A túlvilág hite összekötőkapocs az élő és már meghalt családtagok között; és D) létrehozója a felebaráti szeretet kegyeletes megnyilvánulásainak. II. *Másképp viselem el az élet szenvedéseit is.* A) Vigasztal a túlvilág abszolút igazságszolgáltatása. B) Így vált a kereszténység a legoptimistább világnézetté, mely a szenvedésben és halálban is az örök élet diadalát tudja zengeni.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Nem mindennapi bátorságot mutat a kereszténység, amikor az év egyik napján, „Halottak Napját” tart és a halottak közé viszi az élőket. Hiszen a közfelfogás szerint a halálról beszélni tapintatlanság, nem illő dolog.

Milyen különös is az emberek gondolkozása! Az élet legnagyobb figyelmeztetése, legmegrázóbb igazsága, kikerülhetetlen valósága a halál, – és erre gondolni mégsem illik, erről beszélni mégsem szeret senki!

Feketeszegélyű gyászjelentéseket hoz a posta napról-napra, az újságok telve vannak hirtelen halálhírekkel, úton-útfélen temetési menet halad el mellettünk, – és mégis strucc módjára földbe ássuk fejünket és nem merünk szembenézni ezzel a kikerülhetetlen hatalommal.

De csak azok nem mernek, akik szeretteik sírjára kettétört csonkaoszlopot vagy föld felé fordított elhamvadt fáklyát állítanak. Akiknek kedves sírjain azonban Krisztus keresztje fénylik, ó, azoknak nincs okuk kitérni e komoly és megrázó igazság átgondolása elől, mert ha komoly és megrázó is az a másik világ, *de nem reménytelen és nem napsugár nélkül való.*

Vessük föl a mai beszédben a kérdést: Hát valóban reménytelenül sötét-e a halál birodalma? Valóban csak gyász, szomorúság és ijedelem bolyong-e a temető sírjai között, *vagy a vigasztalás és biztatás melengető, éltető napsugara is kivillan-e abból a másik világból?* Amint a napnak is vannak ultraviola sugarai, amelyek hatásukban még éltetőbbek is a többiekénél, de amelyeket emberi érzékszerveinkkel észrevenni mégsem vagyunk képesek, csak rendkívül finom műszerrel: éppígy a temető fölött borongó gyász mögött is sugárzik az örök élet hitének erősítő, bátorító, útmutató fénye és ha az anyagi gondolkodású ember nem is reagál rá, annál inkább érzi annak éltető valóságát a hívő ember finoman reagáló műszere: vallásos lelke.

A régi egyiptomi fáraók sírjában búzamazokat találtak, a búzát elvetették és – azt mondják – az évezredes mag zöld hajtásba szökkent. A sírontúli élet hite is ily drága, mag, melyet a vallás vet el a sírokba s amely áldott vigasztalás hajtására fakad.

Miben erősít, miben bátorít, merre mutat utat a másik világból érkező napsugár? – kérdezzük magunktól a mai szentbeszédben.

Válaszunk kettős lesz rá: Ennek a napsugárnak fényénél I. **másképp fogom látni a földi élet eseményeit** és II. **másképp fogom viselni az élet szenvedéseit.**

I. Másképp látom a földi élet eseményeit

A) **Milyen rettenetes is volna, ha sírjaink volnának, de kereszt nem emelkednék rajtuk!**

a) Örjítő gondolat: egész életemben küszködtem, törtem magamat s mi maradt a végén? Semmi, csupán egy bizonyosság: *el kell mennem!* Ha állat volnék, ez a gondolat nem bántana. Ló és lovas együtt mennek a csatába a szenvedés, a halál elé; de a ló még sohasem kérdezte, csak a lovas: Miért, miért? Miért mindez?

Kis gyermek álldogál az utcán. Kezében nagy mézeskalács. Hatalmasokat harapdál belőle, közben pedig keservesén sír. „Miért sírsz, fiacskám?” – kérdi tőle az egyik járókelő. „Azért sírok, – feleli a kis fiú – mert ahányszor harapok belőle, mindig kisebb lesz!” Bizony, van is ezen sírni való! Hogy így fogy az élet is kezünk között!

b) De csak azt teszi búskomorrá ez a gondolat, akire nem süt napsugár abból a másik világból. Mert ha szent meggyőződése, hogy a temetés csak a földi létezési formának végső állomása, de nem megsemmisülése magának az életnek, akkor mindjárt *más szemmel nézem ezt a földi életet és annak feladatait*. Más célokat tűzök magam elé, más terveket, más vágyakat, más feladatokat. Nem becsülöm túl az életet, de nem is értékelem alá. Nem ennek élvezését és kényelmét akarom biztosítani minden áron, még tisztességtelen módon is, még erkölcsi elveim feláldozásával is. Mert hiszen tulajdonképpen csak ez az igazi, az egyetlen halál: a lelki értékek megölése, a Szentlélek tüzének kioltása saját magunkban.

„Nem, nem az a halál, ahogy itt nevezik,
Ha koporsónknak a födelét szegezük.
Nem, nem az a halál, amit a léha hisz,
Midőn a gyászszekér a temetőbe visz.
És az sem a halál, midőn már más sirat
Öröm vagy fájdalom, bú vagy érdek miatt. –
Ah, az! az a halál: midőn még itt vagyunk,
De halva és magunk siratjuk – önmagunk!”

B) De vajon az élet gyors múlandóságára gondolás, a halálnak fejünk fölött lebegő Damokles-kardja **nem szegi-e szárnyát munkakedvünknek?**

Korántsem! Sőt inkább fokozottan serkenti azt! Csak meg kell nézni a szénagyűjtőket, mikor a kitörni készülő nyári zivatar lebeg a fejük fölött: mily szorgos sietséggel kettőzik meg munkájukat, csakhogy baj nélkül betakaríthassanak! A mi földi életünk is ilyen nagy szénagyűjtés és betakarítás.

És mennyire igaza van *Gárdonyinak*, mikor így ír:

„Ha bizonyosak lehetnénk januárius 1-én arról, hogy december 31-én meghalunk ...

Milyen más lenne a gondolkodásunk, munkánk, magunk viselete!

Mennyi sok izgalmat ismernénk haszontalannak!

Mennyi sok emberre néznénk több szeretettel!

Milyen hálások lennénk csak egy szép napos időért! Egy jó vacokért! Egy tányér ételért!

Milyen érdeklődés nélkül olvasnánk a politikát, börsét és nyílttéri nyilatkozatokat!

Milyen érdeklődés nélkül néznénk sok nyargalást, tülekedést, kiskalapácsot és nagykalapácsot, irigy nyálat és dühtajtékot, furkósbotot, rendjelet, rózsaszín levelet és selyemnyakkendőket. Pénzolvast és telekkönyvi táblázásokat” ...

Bizony így van!

C) De még tovább is van. A túlvilágnak hite **összekötő kapocs az élő és már meghalt családtagok között is.**

Ez a hit mondatta el Szent Pál apostollal: „Ne bánkódjátok, mint a többiek, kiknek nincs reménységük”. (1Tessz 4,12)

Ez a hit csendíti meg eltemetett kedves hozzátartozóink sírja fölött a krisztusi biztatás szavait, hogy akik Benne hisznek, még ha meghaltak is, élnek. (Jn 11,25)

Ez a hit fakasztja a síron túl is erős szeretetet, amely nemcsak sírra helyezett koszorúban és síron gyújtott mécsesben nyilvánul meg, hanem még sokkal inkább elhunyt kedveseinkért végzett imában, értük bemutatott szentmisékben, jótékonykodásban és értük vállalt önfegyelmezésünkben.

Ez a másvilági hit magyarázza azt a különösen csodálatos nevelő erőt, azt a szinte érthetetlen energiaforrást, amely a szülők sírjából árad az élő gyermekekre! Néha egészen meglepő eseteket mutat az élet, hogy léha és könnyelmű gyermekek, kik szüleiket életükben annyiszor keserítették, egészen megváltoznak s megkomolyodnak szüleik sírjánál.

Az öskereszténység első tagjaiban oly erősen élt ennek a másvilági összekapcsolásnak hite, hogy egyesekben fölmerült az a különös gondolat is, hogy az elhunytak helyett megkereszteltessék magukat. (1Kor 15,29) Ki ne venné észre ebben a jelképes cselekedetben a halottak kultuszának legszebb formáját: halottaink kedvéért, az ő minél előbbi teljes megtisztulásukért mi magunk kezdjünk új, komoly, fegyelmezett keresztény életet s annak érdemeit fordítsuk az ő javukra!

D) De ennek a másvilági hitnek napsugara termeli ki a halott gyermekeiket sirató szülők lelkéből is a felebaráti szeretet kegyeletes megnyilvánulásait.

a) *Megrendítően fájdalmas pillanat, mikor a szülők állnak gyermekeik koporsójánál!*
Megrázóan szomorú leveleket hozott nekem a posta gyászbaborult édesanyáktól, akik legszebb virágba boruló serdülő leányukat, vagy egyetlen, drága jó fiúkat tették sírba és azóta könnyektől kiapadt szemmel, néma összetörtségben bámulnak maguk elé, vagy az isteni jószágban megrendült hittel vigasz nélkül vergődnek.

b) *Mit feleljek ezeknek? Mi adhat itt vigasztalást?* Semmi más, csak abból a másik világból felénk sütő napsugár.

Az a gyászoló anya, aki hisz ebben a másik világban, nem temeti el gyermeke sírjába a női lélek legszebb ékességét is, az anyai szeretetet, hanem elhalt gyermeke helyett árván maradt más gyermekek felé tárja ki gondoskodó szeretetét vagy pedig olyan elárvultak felé, akik a szülői szeretetet sohasem ismerték.

Tudok egy anyáról, aki gyermeke halála után vigasztalan összetörtségben vergődött mindaddig, amíg valakinek tanácsára harisnyákat kezdett horgolni és kis ingecskéket varrni éppen olyan nagy gyermekeknek, mint az ő eltemetett jó fia volt, de már nem a maga gyermekének, hanem a szegény szenvedőknek, és íme, amily mértékben szaporodtak a szemek a kötöttű alatt, oly mértékben fogyott és enyhült szomorú lelkében a fájdalom kízó érzése. Talán kisgyermek küldte ezt a napsugarat abból a másik világból...

Íme, van-e a világnak olyan ékesszavú költője, akinek poézise ennyi vigasztalást adna a temetők szomorúságában, mint abból a másik világból felénk sütő napsugárnak nem poézise ad, hanem szent valósága?

Nem méltán lelkendezik-e Dante a Paradicsom 23. énekében:

„Óh dús hombárok! mily bőség dicséri
a gazdát, ha jó mag, amit lehintett
s a jó magnak jó termését is éri.

Itt örülnek és élvezik a kincset,
mit számkivetve szerzünk Babylonban
aranytalan hullatva könnyeinket”.

II. Másképp viselem az élet szenvedéseit

Azonban ennek a másvilági életnek napsugaránál nemcsak az élet feladatait látom másképp, hanem másképp nézem ennek az életnek fájdalmait, csapásait, nélkülözéseit is.

A) **A túlvilág abszolút igazságszolgáltatása** nagy vigasztalás az evilági igazságtalanságok keserű perceiben és a méltatlan mellőzések és félreismeretések fölötti szomorúságunkat szelídre enyhíti annak a másik világnak tökéletes igazsága. Elszomorít a halál kérlelhetetlen uralma, de van annak arcán sok vigasztaló vonás is, mert ha részrehajlónak tartod az életet, hogy különféleképp mérte ki a szerencsét, menj ki a temetőbe s ott megbékélsz a sorssal.

A másvilág napsugaránál nem veszed-e észre, hogy az egész földi élet csak egy nagy sakkjáték; amíg a játék tart, vannak ugyan királyok és királynék, huszárok és parasztok; de amikor aztán a játék a végéhez ért, egyformán lesöprik mindet a mezőnyről és mindegyik egyformán a néma skatulyába kerül, ott pedig, a koporsó néma skatulyájában, nincs többé király és paraszt, nincs királyné és futár, – csak egy van: a testéből elröppent lélek, aki az Isten parancsainak és földi élete kötelességeinek betöltése szerint várja ítéletét az isteni igazságosságtól. És ekkor válik valóra a kis német versike;

„Wie man glaubt, so lebt man,
Wie man lebt, so stirbt man,
Wie man stirbt, so bleibt man”.

Ahogy hiszünk, úgy élünk; ahogy élünk, úgy halunk; s ahogy halunk, – úgy maradunk.

B) De ennek a másvilágból felénk sütő napsugárnak eredménye az is, hogy **a kereszténység legoptimistább világnézetté vált**, mert ezzel a hittel erőt ad a legkeservesebb élet elviseléséhez is.

a) Mikor a kérlelhetetlen halál évenként milliókat kaszál le körülöttünk úgy, hogy könnyen jut eszünkbe a gondolat, hogy az ember csak azért él, hogy meghaljon, – *a kereszténység akkor is az élet örök diadalát tudja zengeni.*

Minden ember születése percétől fogva a halállal birkózik. Az egyik munkáról munkára fut, a másik élvezettől élvezethez. Az egyik nyomorgó napról nyomorgó napra virrad, a másik táncos éjszakáról mulatós nappalra – mindegy: mindegyik a halál felé megy.

És mégis! Krisztus nagyobb úr a halálnál is, és éppen ezért erőt ad a legnehezebb élethez is. Elveszett minden vagyonod? Elfogyott kis tőkéd? Meghalt mindenki, aki szeretett? Keserű az életed? Csalódtál? Mindegy!

Nézd: ha gazdagabb voltál, mint akár egy amerikai milliomos, vajon mit használna neked abban a percben, mikor majd menned kell az életből? És ha életedben szegényebb voltál is, mint a nyomorult Lázár és többet szenvedtél, mint a bibliai Jób, – de ha Isten akarata szerint éltél, mily értékké válik ez abban a másik világban!

b) *Ennek a másvilágnak hite mindig csodás erőforrás volt és az is marad a csapások perceiben.* 1827. március 26-án halt meg a világ egyik legnagyobb zenésze, akinek III. szimfóniájától számítják a zenei korszakokat, mint Krisztus Urunk születésétől a történelmet. És ez a *Beethoven* ünnepeltetésének tetőpontján megszüketült! 1822-ben egyetlen operáját, a *Fideliót* maga akarja dirigálni. A próbán a zenekar s énekesek összezavarodnak ... Újrakezdi... ismét zavar ... Felvillan benne a rettenetes sejtés: megsüketültem!

Érhette-e volna szörnyűbb csapás? És mi volt rá a felelete? Összeroppant? Mérget ivott? Fejbe lőtte magát? Nem! „Torkon ragadom a végzetet!” – írja.

Honnan volt ez az emberfeletti ereje? Onnan, hogy rásütött a napsugár abból a másik világból, onnan, hogy hitt az örök életben.

c) *De talán ne ilyen régi példákat említsek! Említsek egész moderneket is?*

Hát íme, két levél. Nem kitalált bölcsekedés, nem költött eset, valóban megírt levelek s ami bennük van, az valóban megtörtént napjainkban két nővérrel.

Margitnak és Máriának, két meglelelkű, mélyen érző nővérnek, meghalt az édesanyjuk. A két testvért aztán az élet messze sodorta egymástól. De íme, a két levél, melyet egymásnak írtak. Ismétlem: valóban megírt levelek, nem én költöttem azokat.

Íme az első:

1929. okt. 25-én.

Édes Marikám!

Most jöttünk haza Jenővel a Farkasréti-temetőből, ahol szegény Mama sírjához vittünk ki a mi és a Te nevedben egy-egy nagy cserép dúsvirágú fehér chrisanthemumot, ami szegénységünkötől tellett. Két nagy fenyőgallycsokrot is vittünk. Egy kis gyertyát te majd otthon gyújthatsz vagy elnézed a csodálatos örökmécseket, a csillagokat, – ha az ég nem felhős ... – és imádkozol érette és Tataért és Gusztiért... és a többi jó lélekért, akik úgy elmentek előre az örök hazába.

Hol leszünk mi is száz esztendő múlva?

Kevesebbet is bátran mondhattam volna! ... Akkor már új arcok, alakok járkálnak a föld színén, csak itt-ott emlékeztet arcuk egy-egy vonása, egy pillantás, egy mozdulat arra, aki ma még kis gyermekként ugrál körülöttünk, vagy akit még csak a jövőre rejteget. Egy csepp a mi vérünkben, egy kis szín a mi lelkünkben még van valahol ...

Olyan különösen egy egységes nagy folyamnak tetszik most az egész emberiség, a múlt, a jelen, és a jövő, – amint hömpölyög egyik végtelenből a másik végtelenbe és egy kis darabig a „földi élet” nevelő tartományán át vezet az útja. Van, van „más” világ, csak hogy az olyan nagyon más, hogy nem lehet róla fogalmunk sem. Hogyan is képzelhetne el a gyökér vagy a füledt, nyirkos, sötét földdel küszködő csírázó mag olyan egészen más világot, ahol fény van és könnyű-könnyű levegő és meleg és hogy ő itt ki fog virágozni színbe és illatba mondhatatlan finomságban! És teremni is fog tudni! Látod, ez az, amit én olyan nagyon-nagyon szeretnék tudni és csinálni az örökkévalóságban. Nem „örök nyugalom” szeretnék, hanem örök tevékenységet! Megnyugodni, igen, abban, hogy jó nyomon járok, jó Úrhoz tapadok s Ő el nem enged engem, – de máskülönben segíteni szeretnék neki és az én gyászjelentéseimre az örök világosság mellé jó munkát kívánjatok! És ne vagdaljatok le nekem növényeket, hanem imádkozzatok érette és szentmisét mondassatok a lelkem üdvéért.

De messze elkalandoztam, amit elmondani kezdtem. Szóval, szegény jó Mamának sírján ott van a te virágod is. De ne a sírra gondold, ha Vele találkozni akarsz ... Keressük akkor ott, ahol nincs elmúlás, vagyis a jó Istennél. Az nem egy hely, az a menny – az a lelki minőségnek, jósnak, kedves-szép egyéniségnek a más szférában, idő és tér nélküli dimenziókban való tovább léte. Legyünk méltók az emlékéhez békétűrésben, megnyugvással viselt bajainkban, megbocsátásban, szeretetben. Oly hamar eltelik ez a földi lét, boldogabb, átlékiesedett, testi betegségeknek alá nem vetett formában viszontlátjuk egymást mindannyian ...”

Itt ér véget az egyik levél.

A feleletből, a testvér válaszából is felolvasok pár sort:

Mulandóság, mulandóság ... Ha előbb nem, hát később, de elmúlni elmúlik minden, akkor is ha jó, akkor is, ha fáj! A gyermekek felnőnek, mi szép lassan eltűnünk, aztán ők öregszenek bele a csendességbe s az ő gyermekeik, és egy előttünk idegen korszellem, korszak fog jönni. Nem érdemes nagy dolgot csinálni az életünkben, kényelmünkben, holminkben. Örökre meg nem marad, magunkkal nem vihetjük ... minek kapaszkodjunk olyasmibe, amiről úgyis lesiklik kezünk, vagy az siklik ki a kezünkben. Kell, kell valami Abszolút, valami Változatlan és örök Ideál és nyugópont.

Én már rég „meghaltam” abban az értelemben, hogy régi értékeléseimet, ambícióimat, elképzeléseimet, vágyaimat és követeléseimet szép alázatosan leraktam Annak lábához, Aki életbe küldött s az életemet bármely percben visszaveheti. És feltámadtam a kötelességeim végzésére, s csak arra kérem, hogy a gyermekeket fel bírjam nevelni, rosszat ne tegyek

senkinek s mindig fel tudjam ismerni, hogy mit követel tőlem egy-egy helyzet, a változó körülmények nyomása, és hogy valahogy helyt tudjak állni. Sohase lehet tudni, mi jó és mi rossz a „maradandó részünk” fejlődésére s inkább nevelődjenek szegénységben a gyermekek munkaszeretetre, józanságra, mint jómódban önszeretetre és kényelem- meg élvezetvágyra. Így aztán valami nagy benső megnyugvással veszem, ami jön és rendkívül hálás vagyok minden kis derűért. És végeredményben sokkal, de sokkal boldogabb, mint akkor, mikor a „magam akaratát” szerettem volna keresztülvinni, vagy én akartam előírni a jó Istennek, hogy miképpen rendezze sorsomat, hogy „segítsen meg, de mindjárt!” és hogy miképpen, mi módon segítsen. Elmulasztani a tüdőcsúcshurutot, küldött rám gyomorbajt. Hogy festhesek? Küldött szegénységet, muszáj volt pénzt keresni. Ezzel a házimunka-korszakkal tán a gyomorbajomat kúrálja, vagy a gyermekek jövőjére lesz hatással? De biztos, hogy mindenkiből ad valami pozitív jót!”

Így szól a második levél.

* * *

Tegyek-e még valamit hozzá, Kedves Testvéreim! Rámutassak-e arra a páratlanul finom, bensőséges lelki megnyugvásra, amelynek derűjét a fájó, szenvedő lelkeken is végigönti abból a másik világból érkező napsugár? Mondjam-e, hogy íme, nem fél szemébe nézni a síron túli világnak az, akinek sírján Krisztus keresztje emelkedik?

A nemzetek nagy apostola, Szent Pál, a rómaiakhoz írt levelében 57-szer beszél a megrendítő valóságról, a halálról és ugyanott mégis el tudja mondani a lelki kiegyensúlyozottság és megnyugvás gyönyörű szavait: „Egyikünk sem él önmagának, mivel az Úrnak élünk, amíg élünk és az Úrnak halunk meg, mikor meghalunk. Azért akár élünk, akár halunk, az Úréi vagyunk”. (Róm 14,7.8)

Ah, most már értem, hogy szerte a világon miért szoktak gyertyák égni a keresztény sírokon! Azért, hogy szelíd fényükkel vigasztalólag integessenek a halál birodalmának sötétségéből és a temetők fölött borongó, csillagtalan, éjszakai égboltra fölírják a vigasztaló, erősítő, bátorító imát:

Mindeneknek Atyja,
 kihez hajlunk, mint a fű a Nap felé,
 az én szívem kétség nem szorongatja,
 midőn indulok végóráim elé;
 a halál nékem nem kivégzés, börtön,
 nem fázlaló, nem is rút semmiképen:
 egy ajtó bezárul itt lenn a földön,
 s egy ajtó kinyílik ott fenn az égen.
 (Gárdonyi)

Amen.

XII. A vigasztaló halál

I. *A halál a földi élet vége.* A) Véget vet a földi szenvedésnek. B) igazságot oszt, C) kiegyenlíti a társadalmi egyenlőtlenséget és D) törleszti Isten előtti adósságunkat. II. *A halál az örök élet kezdete.* A) A halállal nemhogy vége volna az életnek, hanem azzal kezdődik az igazi élet. B) A halál hazatérés mennyei Atyánkhoz.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Régi olasz temetők bejáratánál gyakran találunk két érdekes szobrot. Az egyik a gyásznak a képe: fájdalmas, szomorú tartású ember szobra, lábánál kialudt fáklya; a másik az örök életnek, a föltámadásnak, a viszontlátásnak megszemélyesítője: csillag ragyog homlokán és fölfelé szögezi sugárzó szemét.

Jó helyen áll ez a két szobor: a temető bejáratánál; mert valóban, ilyen kettős arca van a halálnak is. Az egyik mint zörgő csontvázat mutatja be, kezében éles kaszával, s amerre csak jár, gyászoló emberek keserves zokogása sír fel nyomában. Hangja ilyenkor az a titokzatos hang, amit az Ószövetség nagy prófétája, Izaiás, hallott egy ízben: „Szól egy hang: Kiált! És mondtam: Mit kiáltok!” – kérdezte a próféta. Ezt kiáltd: „Minden test olyan, mint a fű, és egész dicsősége olyan, mint a mező virága. Kiszárad a fű, lehull a virág”. (Iz 40,6.7)

Ah, igen: minden élet, mint a fű! Ez a halál egyik ábrázolása: a zörgő csontváz.

De van a halálnak másik ábrázolása is és – bevallom – ez nekem sokkal inkább keresztény gondolatnak látszik: mikor a halált angyal képében ábrázolják. A halál angyala! Hangja az a vigasztaló hang, melyet Szent János apostol hallott: „Írjad: Boldogok a halottak, kik az Úrban halnak meg”. (Jel 14,13) Ez a hang az örökkévalóság hangja.

Örökkévalóság! Szent Ágoston „magna cogitatio”-nak, „nagy gondolat”-nak nevezi. Valóban ez az egyetlen igazán nagy gondolat, erős és erőt adó gondolat, megnyugtató és biztató gondolat! Más emberi gondolatok csak a földi életnek szólnak és a földi élettel véget is érnek: ez a gondolat azonban éppen a halál birodalmában, a sírok országában szólal meg legszebben. Odamegy minden gyászolóhoz, minden árván maradotthoz, minden fájdalommal küzdőhöz és elmondja neki Izaiás kérdését: „Vajon nem tudod-e, vagy nem hallottad-e: örökkévaló Isten az Úr... Akik az Úrban bíznak, új erőre kapnak, szárnyra kelnek, mint a sasok, futnak és nem fáradnak ki, járnak és nem lankadnak el”. (Iz 40,28.31)

Eddigi beszédeimben a halál arcának inkább lesújtó és fájdalmas tekintetét mutattam meg, *ma azonban megkeressük a halál vigasztaló vonásait is, ma „a halál angyaláról”* szeretnék beszélni. Azt szeretném, hogy ez a mai beszédem egyben felelet legyen sok-sok hozzám intézett levélre is. Mióta megkezdtem az örök életről szóló beszédsorozatomat, fokozott számban jönnek a kínzó és fájdalmas problémákat panaszló levelek. Íróik azt kérik: csak egy-egy elejtett szóval utaljak az ő kérdéseikre, és ők a rádió hullámain át meg fogják érezni a beszédből, hogy melyik rész szól nekik. Hát ez a mai beszédem legyen válasz sok küszködő testvérem kérdésére. Hiszen bizonyára mindnyájunk szorongása, gyásza és fájdalma megennyhül, ha észrevesszük a halálnak ezt a másik arcát is, ezt a kiengesztelő, angyali tekintetét is.

Mi teheti tehát a halált, az ijesztő és megrettentő halált elviselhetővé, vigasztalóvá, bátorítóvá, kedves angyallá? Mi teheti? Ez a két gondolat: I. **A halál a földi élet vége** és II. **a halál az örök élet kezdete.**

I. A halál a földi élet vége

Első vigasztalása a halál angyalának az, hogy véget vet a földi életnek és mindannak a szenvedésnek és igazságtalanságnak, ami az élettel együtt jár.

A) **A halál véget vet minden földi szenvedésnek.** Kell-e erről sokat beszélnem? Kell-e mondanom, mit jelent ez, mikor már a Szentírás így kiált fel: „Ó, halál! Be kedves végzésed a nyomorgó embernek, az ereje fogytán levőnek, annak, ki elaggott és kinek minden csak terhére vagy”. (Siral 41,3.4) És egy *Szent Ambrus* így nyilatkozott: „Ez az élet annyi bajjal van telve, hogy a halál ehhez képest inkább orvosságnak látszik, mint büntetésnek”.

Mennyi szenvedés kíséri végig az embert földi életében! Mennyi fájdalom és könny! És az örök életben mind ennek vége van! „Nem éheznek és nem szomjaznak többé, és nem éri őket többé a nap, sem bármiféle forróság, mert a királyi széken trónoló Bárány lesz pásztorkuk és az élet vizeinek forrásaihoz vezeti őket, és Isten letöröl szemükről minden könnyet.” (Jel 7,16.17)

Csoda-e, ha a betegek közül akárhányan örömmel üdvözlik a halált, mikor lefutott homokórával kezében odalép ágyukhoz és fülükbe súgja az Úr üzenetét: Eljött az idő, hogy „megpihenjenek munkájuktól”. (Jel 14,15) Valóban: a halál a nagy megpihenés minden szenvedéstől.

B) **De emellett a halál nagy igazságosztó is.** Ebben a földi életben annyi az igazságtalanság, annyiszor győz a bűn és vereséget szenved a becsület! Az ember akárhányszor nekikeseredik emiatt. De mikor nagyon kínozz minket a földi élet sok igazságtalansága, csak menjünk ki a temetőbe, a csendes halottak közé és azonnal megpihen lázongó szívünk. Ó, a halál nagy igazságosztó! Nem számít előtte rang és állás, nem lehet megvesztegetni vagyonnal, mosollyal, előtte nem érvényesül protekció, hajlongás és szépség.

Talán ismeritek azt a német balladát, mely a speyeri harangokról szól. Meghalt egy szegény ember – mondja a ballada – és íme, megkondukt a toronyban a nagy császázharang, amelyik csak a császárok halálakor szokott szólalni. És a nép mindenütt azt mondta: „Meghalt a császár, meghalt a császár!” Később aztán csakugyan meghalt V. Henrik császár, de most a kis lélekharang csendült meg, és az emberek egymást kérdezték: „Ugyan ki lehetett az a szegény bűnös, aki ma jutott az ítéletre?”

Nem érzitek-e, Testvéreim, ennek a balladának a finom szimbolikáját: hogy milyen igazságosztó a halál! Ott eltűnik minden földi különbség, de eltűnik az igazi különbség, a lelki érték!

C) És ezáltal **a halál kiegyenlíti a földi élet nagy társadalmi egyenlőtlenségeit is.** „Adj számot sáfárságodról!” (Lk 16,2) Oly Bíró előtt állasz, akit megvesztegetned nem lehet. Előkelő voltál vagy egyszerű ember, gazdag vagy szegény, régi ősök sarja vagy ismeretlen családé, császár vagy koldus – itt most már nem számít. „Mert nem hoztunk semmit sem magunkkal a világra, s kétségtelen, hogy el sem vihetünk semmit.” (1Tim 6,7)

Bizonyára vannak még többen az én kedves hallgatóim között, akik emlékeznek arra a meghatóan mély szimbolikájú temetésre, amellyel 1916-ban a bécsi kapucinusok kriptájába a hatalmas uralkodót, I. Ferenc Józsefet eltemették.

A főudvarmester kopog a kriptá ajtaján.

– Ki kér bebocsátást? – hangzik a kriptá mélyéről egy kapucinus páter kérdése.

– I. Ferenc József császár és király – feleli a főudvarmester.

– Nem ismerem.

A főudvarmester újból kopog.

– Ki kér bebocsátást?

– Habsburg Ferenc József.

– Nem ismerem – hallatszik újra a válasz.

Harmadszor kopognak.

– Ki kér bebocsátást?

– Egy szegény halott.

Erre feltárul a kriptá ajtaja s beengedik a koporsót.

Ó, igen: itt aztán már nem számít, mi voltál és milyen címed meg rangod volt! A halálban eltűnik minden földi különbség, de egyúttal eltűnik minden igazi különbség.

Ugye, mily vigasztaló vonások vannak a halál angyalának arcán!

D) Pedig van még egy újabb is: **A halál törleszti Isten előtti adósságunkat is.** A halál, meg előfutárja, a sok szenvedés: mindez értékes adósságtörlesztés, jóvátétel, vezeklési alkalom lehet a bűnös ember számára.

Ah, ki mondhatná el, hogy neki nincs Isten előtt semmi jóvátenni valója? Ha elmúlt életünkre s annak tömördek bűnére gondolunk, kinek szeme nem borulna el a fájdalomtól s aggodalomtól? Még ha meg is gyóntuk azokat a bűnöket; de vajon vezekeltünk-e értük eleget?

Mily szép, értékes, megnemesítő és fölemelő imádság az, amelyben a buzgó keresztény hívek már egészséges, erős éveikben alázatos megadással felajánlják halálukat az Úrnak: „Uram, bármikor jöjjön, bárhol érjen utol a halál, bármily körülmények között, bűneim vezekléséül szent megnyugvással fogadom el kezedből”.

Így válik valóra rajtunk is Szent Pál szava: „Számomra ... a halál nyereség” (Fil 1,21) Hogyne volna az, mikor véget vet a földi szenvedésnek, igazságot tesz, kiegyenlíti az egyenlőtlenségeket és törleszti adósságunkat!

II. A halál az örökélet kezdete

Van azonban a halál arcán egy még vigasztalóbb, bátorítóbb vonás is. Mert ugyanakkor, amikor a halál leveszi rólunk a keresztet, szent hitünk vigasztalásul odaszúrja azt sírhalmunk tetejére, és ez a kereszt hirdeti, hogy A) *a halállal kezdődik az örök élet*, tehát B) *a halál hazatérés mennyei Atyánkhoz*. És ez teszi a halált valóban vigasztaló angyalá.

A) A halállal nemhogy vége volna az életnek, hanem **azzal kezdődik az igazi élet!**

a) *Minden épületen fontos a tető, minden munkán fontos a befejezés.* A „Hiszekegy” utolsó szavai is ilyen alapvetően fontosak. Vedd ki hitünkbel az utolsó téglákat és összeomlik az egész. Ha nincs „örök élet”, mit ér akkor az egész többi: mit ér az Isten, Krisztus, Egyház ... az egész élet? Mit ér ez a földi élet, ha nincs örök élet? Mily tragédia, céltalan küszködés!

Viszont ha keresztény vagyok, akkor „hiszem az örök életet”. Hiszem, hogy az életből itt a földön csak egy kicsinyke kis darab van a kezemben; a nagyobb, a hosszabb, a végnélküli része az Isten kezében van. És ami itt homályos, bizonytalan, igazságtalan és kínos, mindaz eloszlik és fényesre derül abban a másikon. Milyen mély pszichológiával dolgozik a kereszténység, mikor a szentek halála napját „dies natalis”-nak, születésnapnak nevezi! Igen: a halál nem elpusztulás, és az ember nem marad örök foglya a temető sírjának.

Úgy jár egyszer majd minden sír, mint Hannoverben járt az egyik. Van ott egy régi temető s abban egy 1782-ben elhunyt előkelő asszonynak sírja. A sírkövön a következő különös felirat áll: „E mindörökre megvásárolt sírdombot nem szabad soha felnyitni”.

”Örökre — soha!” Milyen óriási súlyú szavak!

És a sír mégis felnyílt. Nem földrengés, nem is emberi kezek nyitották fel. A síremlék talpánál egy kis nyírfa bújott elő a földből. A fácskából nagy fa lett s idővel mindent eltávolított útjából, ami növekedésében akadályozta. A vaskapcsok elhajlottak, a kövek helyükből kimozdultak s a hatalmas fa most a sír közepén áll. Az „örökre — soha”-val nem sokat törődött ... De így nyitotta meg Krisztus Urunk is Arimathei József kertjében a sziklasírt, amelyet sokan örökre szerettek volna lezárni; és azóta ennek a Föltámadottnak keresztje hirdeti sírjainkon, hogy az utolsó szó a mi sírunknál is nem a halálé, hanem az életé ...

b) *Krisztus Urunk óta tehát tudjuk, hogy a halál a nagy magvető, a temető pedig az Isten termőföldje:* „Gottesacker”, mint a németek találóan nevezik. Ez egészen bibliai kifejezés. Hiszen ismeritek az Úr Jézus szavait: „Hacsak a földbe esett gabonaszem el nem hal, egymaga

marad; ha pedig elhal, sok termést hoz”. (Jn 12,24.25.) Krisztus Urunk szerint tehát előbb meg kell halnunk, hogy élhessünk. Ezért hirdeti Szent Pál, hogy már a keresztségben tulajdonképp a halálra kereszteltetünk meg: „Nem tudjátok, hogy mind, akik megkeresztelkedtünk Krisztus Jézusba, az ő halálába keresztelkedtünk meg?” (Róm 6,3)

Miket lát az ember sokszor a sírokon! Milyen pogány, hitetlen ábrázolásokat! Törött oszlopot, kétségbeesetten leomló özvegyet, egy nagy gránitlapot... mind esztelenség. *Kereszt való oda! Kereszt, ezzel a felírással: „Hiszem az örök életet!”* Hiszem, hogy amit mi halálnak nevezünk, az nem más, mint átmenet az élet egyik formájából az élet másik formájába. Átmenet abba a másik életbe, ahol a mennyei Atya várja hazatérő fiait.

Hát lehet ember, aki ezt nem hiszi? Hiszen hányszor beszélt az Úr Jézus nyíltan vagy burkoltan erről a másik világról! Ott fognak a szomorúak megvigasztaltatni, ott fogják a tisztaszívűek Istent meglátni. (Mt 5) Ott tartják azt a menyegzős lakomát, ahová menyegzői öltözetben kell megérkeznünk. (Jn 6,37) Ott válogatják ki és választják szét a hálóból a jó és rossz halakat. (Mt 13,49) Ott választják szét a gabonát a konkolytól. (Mt 13,30) Ott van az a ház, amelyről Krisztus mondta: „Atyám házában sok lakóhely vagyok”. (Jn 14,2) A halállal tehát nemhogy vége volna az életnek, hanem akkor kezdődik az igazi, a magasabb élet.

c) *Hogy milyen is lesz ez a mi halálunk?* – bizony ezt nem tudja elmondani senki sem. De én úgy képzelem, hogy egyszer csak sötétedik velem a szoba, ahol a betegágyon fekszem ... hiába ég a villanylámpa, már nem látom ... ég mellettem a haldoklók gyertyája, már nem látom ... már tapogatódzva megyek egy vaksötét folyosón ..., de az egész nem tart sokáig és egyszerre föltáruul a folyosó végén egy ajtó és vakító fényözönben állok a túlvilágban. Az orvos még alig mondta ki, hogy „meghalt”, a lelkem már ott áll az örök világosság fényében. Láttatok már a kis gyermek tágranyílt szemeit, amikor édesanyja karácsony este először viszi be a gyertyafényes szobába, ahová már „megjött a Jézuska?” Nos, így fogunk állni mi is, mikor messzi zarándoklatunkból megtérünk haza, a „siralom völgyéből” oda, ahová nem „megjött”, ahol egyenesen „otthon van a Jézuska”.

Igazában tehát nem jól gondolkozik a halálról, aki azt hiszi, hogy a halál mérhetetlen távolságba ragadja tőle családtagjait. Ellenkezőleg: a halál megszüntet köztünk minden távolságot, mert a lelket megszabadítja az anyag által rákényszerített helyhezköttiségtől. A halál nem robbantja szét a családot, a halott családtagok továbbra is közénk tartoznak, csak egy más házában élnek. Élnek és oda várnak minket is.

Íme, mint simulnak megnyugtatóvá, biztatóvá, vigasztalóvá a halál arcának félelmetes vonásai! Ó, igen; nagy titok a halál, nagy misztérium. „Mysterium iniquitatis”, a bűn titka, mert a bűn által és a bűn miatt jött e világra a halál. De aztán „mysterium caritatis” is, a szeretet titka is, mert a mi halálunkról már elvette a kétségbeejtő vonást egy másik nagy halál, Krisztus Urunk megváltói halála.

d) Aki pedig mindezt tudja és végiggondolja, *az megérti a „boldog halál” titkát is.*

Boldog halál? Hát ez is lehetséges? Hát igaz az, amit néha olvasunk, hogy „csendes mosollyal”, „megbékült arccal”, „tökéletes isteni megadással haltak meg emberek?

Hát ezeknek nem fájt a betegség? De igen. Csak még erősebb volt bennük a remény, az istenvágyás.

Hát ezek nem sajnálták itthagyni a földet? De igen. Csak még jobban vágytak bírni az eget.

Hát ezekben nem volt halálfélelem? De igen. Csak még nagyobb volt az örök élet sóvárgása.

Hát ezek nem vették észre a halál angyalát? De igen. Csak észrevették arcán a vigasztalást és szépséget is.

És ennek a „boldog halálnak” gondolata a legnagyobb vigasztalás a mi halálunk óráján. Hiszen szomorkodik-e az építőmester, ha elkészült a házzal? Szomorú-e a festő, ha elkészült a képpel? A katona, ha vége a győztes harcnak? A vándor, ha eljutott céljához? A hajós, ha eljutott a kikötőbe? Szomorú-e a gyermek, ha hazajut atyjához?

B) Ezzel a gondolattal pedig fölfedeztük a halál arcán a legvigasztalóbb vonást: **A halál hazatérés mennyei Atyánkhoz.** „Elhagyom e világot, és az Atyához megyek”. (Jn 16,28)

a) „Un eh chrétien est un homme de désir” – mondja egy francia író (Vinet), „*a keresztény ember a vágyak embere*”. Valóban: szent nosztalgia húz minket az örök haza felé, amint a patakot húzza a nagy óceán, a vándort húzza az otthon, a delejtűt húzza a mágneses sark. Tudat alatt mindig ez az örök honvágy kínozz minket! Soha nem vagyunk megelégedve a mával, hanem várjuk, mit hoz a holnap. Soha nem volt jó az elmúlt év, hanem kívánunk egy boldogabb új esztendőt. Mert mindnyájan érezzük, hogy „nincsen itt maradandó városunk, hanem a jövődöt keressük”. (Zsid 13,14)

Ez a vágyódás mondatta el Szent Pállal: „Kívánok feloszlani és Krisztussal lenni”. (Fil 1,23) Nos, a halál, ez a nagy „feloszlás”, lélekteleplezés: leomlik az anyagi választófal, mely elzárta előlünk az Isten arcát.

A halál kielégítése annak a sejtelmes vágyakozásnak, mely nyugtalan vándorokká teszi itt a földön az embereket. „Míg testben élünk, távol járunk az Úrtól” (2Kor 5,6) – panaszkodik Szent Pál. Csak hotelszobában lakunk itt; ki akarna hotelszobában véglegesen berendezkedni?

Minden szomszéd vágyunknak végső célja csak az Isten, végső hazánk csak az Isten országa. Az az ország, ahol valóra válik a Szentírás szava: „Íme Istennek hajléka az emberekkel; és velük fog lakni, és ők az ő népe lesznek, és maga az Isten önékik »Isten velük« lesz”. (Jel 21,3)

De most már értjük, miért dobban meg szívünkben valami kimondhatatlan öröm, mikor az Úr Jézus a halált az Atyához való hazatérésnek nevezi. (Jn 14,12) Ah, hát ki ne örülne, mikor hosszú idegenben-tartózkodás után végre haza térhet az atyai házba! Mikor az agyonhajszolt ember leteheti kezéből a szerszámot, a főzőkanalat, az író tollat, ledobhatja válláról a nehéz hátizsákot és kipihenheti magát egy helyen, ahol „az Isten majd letöröl szemünkből minden könnyet, és halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé”. (Jel 21,4)

b) De éppen ezért *a halál a nagy jutalom napja is*. Minden önfegyelmezésünknek, minden harcunknak, minden lemondásunknak megkoronázása.

Mikor Szent Hilárion apát hosszú, fegyelmezett és bűnbánó élete végére jutott és a halálfélelem erősen gyötörte, így biztatta távozó lelkét: „Csak lépj ki, mit félsz? Törj ki, én lelkem, mit habozol? Majdnem hetven évig szolgáltál Krisztusnak, és akkor félnél a haláltól?” Mily nagy vigasztalás annak, aki ezt utána mondhatja!

„Ó, édes halál Testvér!” – kiált fel Assisi Szent Ferenc a „Naphimnusz”-ban, abban az énekben, amelyet halála előtt írt. Valóban olyan csendes, nyugodt, fényes az igazak halála, mint egy derűs naplemente. Fölöttük lebeg a Szentírás szava, amint azt az Egyház alkalmazza: Értékes az Úr szemében az ő szentjeinek halála. (Zsolt 115,15)

c) Igaz azonban, hogy a hazatérés gondolata nemcsak vigasztalás, hanem *egyben óriási figyelmeztetés is számunkra*.

Epaminondashoz egyszer ezt a kérdést intézték: „Mondd meg, Epaminondas, kit tartasz legtovábbra: Chabriast, Iphikratest vagy magadat?” Ő szerényen csak ennyit felelt: „Előbb nézzétek meg, hogyan fogunk meghalni; csak azután lehet majd ítélni”.

Úgy van, Testvéreim: hogy hogyan fogunk meghalni. De akarjátok tudni, hogyan fogunk meghalni? Könnyű rá felelni: Úgy fogunk meghalni, ahogyan éltünk. Mert megvalósul Dante szava (Inf. XIV. 51.): „Ami életemben voltam, az vagyok halálomban is”. Aki egészséges napjaiban is gondolt lelkére, az örök életre, Istenre, az Isten mellett lesz akkor is, mikor a nagy pillanat közelget. Az úgy tud szemébe nézni a halálnak, amint Assisi Szent Ferenc tudott.

d) És ebben áll a halálnak végső vigasztalása is: *Most jön az ünnepélyes „szobor-leleplezés”*. A földi, testi élet nem több, mint állványozás a készülő épületen. Ha aztán a lélek munkája elkészült, összeomlik az állvány, és előtűnik az épület: most jön az épületfelavatás.

Vajon minden elmúlik-e, mindent elnyel-e az idő parttalan óceánja? Ó, nem. Van, ami diadalmasan dacol az elmúlással. És mi az? Minden legkisebb kövecske, amellyel építettünk lelkünkön. Minden legkisebb jószándékunk, gondolatunk, szavunk, tettünk, amely az örök Istenbe kapcsolódott. Minden fájdalomunk és szenvedésünk, minden önzetlen szeretetünk, minden türelmünk és hűségünk, minden erkölcsi győzelmünk, – mindez örökké megmarad. Igaz, hogy éppígy megmarad minden gyöngye pillanatunk és bukásunk is, minden hűtlenségünk és elvtelenségünk, minden gyávaságunk és hazugságunk, minden sötét óránk és minden sötét tettünk.

Íme tehát, a magasztos, szent emberi életfeladat: építeni magunkon, csinosítani, szebbé tenni lelkünket, amíg el nem jön értünk a halál angyala. Ez az építómunka mindnyájunk kötelessége, bármilyen állásban vagy életkörülmények közt telnék is egyébként életünk a földön. Legyen bár élethivatásod a konyha vagy gyár, műhely vagy iroda, hivatal vagy kórház, bármi a világon ... ez a feladat mindnyájunkra vár: építeni lelkünkön. Így lelünk életet a halálban; márpedig, aki a halálban életet talál, az félni megszűnt tőle.

„Minden test olyan, mint a fű – mondotta Izaiás próféta.... Kiszárad a fű, lehull a virág.” (Iz 40,7) Ha csak eddig tartana, lesújtó volna. De van ennek az igazságnak főlemelő folytatása is: az elszáradt fű újra hajtani fog. Csak azokra rettenetes igazság ez, akiknek gyökere elszakadt az Istentől, a lélek élető talajától. „Ha a test szerint éltek, meghaltok, de ha megöletek a lélekkel a test cselekedeteit, élni fogtok. (Róm 8,13) „Amit az ember vet, azt fogja aratni is. Mert aki testének vet, a testből arat majd romlást is; aki pedig a léleknek vet, a lélekből arat majd örök életet.” (Gal 6,8)

Igaz: a gonoszok „mint a fű, mihamar elszáradnak, s mint a zöldellő növény, csakhamar lehullanak” (Zsolt 36,2), de az is valóság, hogy „virul majd az igaz, mint a pálma, gyarapszik, mint a Libanon cédrusa”. (Zsolt 91,13)

Halljuk meg tehát a halál utolsó figyelmeztetését: Mikor a világra jöttél, keservesen sírtál, de körülötted mindenki örült; úgy élj, hogy mikor majd eltávozol a világból, ha mindenki sír is körülötted, te örülhess ... örülhess az előtted most megnyíló örök boldogságnak.

* * *

Kedves Testvéreim! Svájc híres hegyére, a Rígire, két oldalról is kapaszkodik fogaskerekű vasút. Az egyik Vitznauból indul ki, a Vierwaldstätti-tó partjáról, a másik a hegy hátsó tövéből, Goldauból.

A goldauai fogaskerekű állomásán egy fájdalmas feliratú tábla hirdeti, hogy az állomás alatt közel 500 ember fekszik eltemetve 110 házsal és a templommal együtt.

1806. szeptember 2-án leszakadt a Goldau mellett emelkedő Rossberg és a leomló sziklatömbök és erdők halálos sírba temették a hegy lábánál virágzó községek 500 lakosát. A fogaskerekű vasút mellett még most is ott ijesztgetnek a leomlott sziklatömbök maradványai és elszorul az utas szíve, mikor elgondolja, hogy mélyen a föld alatt egy egész falu fekszik eltemetve házastól, állatostól, emberestől együtt.

De ott fekszik a falu temploma is, és a szerencsétlenség napján a templomban, az Oltáriszentségben, a földalatti sírba szállott az Úr Jézus Krisztus is!

Micsoda vigasztaló gondolat: Krisztus is odatemetkezett az ő hirtelenül meghalt hívei közé! Micsoda vigasztaló gondolat! Mert nem az a borzasztó – szenvedni; hanem: szenvedni Krisztus nélkül! Nem az a borzasztó – eltemetve lenni; hanem eltemetve lenni a föltámadás reménye nélkül!

Ó, Úr Jézus, segíts meg minket, a te híveidet, hogy ha szenvedünk is az életben, de minden szenvedésünket megnyihitse az örök élet hite!

Ó, Úr Jézus, segíts meg minket, a te híveidet, hogy ha meghalunk is, de halálunkban megerősítsen a hazatérés vigasztalása!

Ó, Úr Jézus, segíts meg minket, a te híveidet, hogy ha el is leszünk temetve, de a halálunk előtt még egyszer magunkhoz vehessük az Oltáriszentséget és veled legyünk a sírban eltemetve hogy aztán fölöttünk is biztatólag sugározzék a reménykedés, amellyel a sírja felé közeledő Szent Pál biztatta magát és biztatott mindnyájunkat:

„A jó harcot végigharcoltam, a pályafutást bevégeztem, a hitet megtartottam, készen vár már reám az igazság koszorúja, melyet megad nékem azon a napon az Úr, az igazságos bíró”
(1Tim 4,7-8) – Amen.

XIII. A legyőzött halál

I. *A halál csak azon tud győzni, aki nem hisz az örök életében.* A) Egész életünk szakadatlan birkózás a halállal, B) és a végén látszólag mégis a halál győz. II. *Aki azonban hisz az örök életben, az legyőzi a halált.* A) Az örök élet hitével győzzük te a halált. B) Aki így gondolkodik, az nem pogány módra gyászolja elhunyt kedveseit. III. *Utolsó harcunk döntő pillanatában megjelenik mellettünk Krisztus.* A) Egyházunk elhozza betegágyunkhoz Krisztust az Oltáriszentségben, B) külön szentséggel is erősít betegségünkben. C) Lelketlenség a beteget megfosztani ettől az erősítéstől!

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Ki nem hallotta volna még hírét a pisai temetőnek és a bejárat fölött látható világhírű freskónak? A legnagyobb kép – „A halál diadala” – az 1348-i rémes pestisjárványt örökíti meg. Az életet egy kedves, zöld park ábrázolja rajta, zene, játék és élvezetek közt telnek benne az emberek napjai, – amott azonban egy fúria képében pokoli szárnyakon a halál közeledik, ijesztően lobog hullámmzó, fehér haja ... az emberek nem is veszik észre ... egyszerre aztán belevág kaszájával a mulató tömegbe ... Bizony, megrázó kép ez „a halál diadala!”

De a fal másik sarkában egy másik kép látható: megnyugtató, vigasztaló. Ez már nem a diadalmas halál, hanem a legyőzött halál. Itt nem virágos kert jelzi a földi életet, hanem komor sziklaktól körülvett völgy, „a siralom völgye”. Ez is telve van emberekkel, mint amott az a virágos kert, ezek is meghalnak, mint amazok, de nem ijesztően eltorzult, elfintorodott arccal, hanem itt mindegyiknek arcán szent vágyódás ül, szent nyugalom, mindegyik sóvárogva tárja ki karját a halál felé: itt nem a halál győz, hanem legyőzetett a halál.

A legyőzött halál! Hát ilyen is van? Hiszen egypár beszéddel ezelőtt még milyen ijesztő fölényrel nézett reánk a „győzedelmes halál!” Aztán kezdett lassan csendesedni; elfoglalta helyét a „tanító halál”, a „figyelmeztető halál”, a „vigasztaló halál”; hogy aztán a mai beszédben „legyőzött halál” legyen belőle.

Ó, igen, az örök élet hitének az a legszebb kivirágzása, mikor a halandó ember legyőzi a halált! I. **Mert a halál csak azon tud győzni, aki nem hisz az örök életben.** Ezt a gondolatot szeretném kifejteni a mai beszédem első részében. Azután pedig átelmélni a gondolat folytatását is: II. **Aki azonban hisz az örök életben, az legyőzi a halált,** mert III. **segít neki győzni Krisztus, mikor megjelenik betegágya mellett.**

I. Akit legyőz a halál...

A) **Mi más az ember élete, mint örökös birkózás a halállal és szakadatlan félelem a haláltól!** Eszünk és iszunk, pihenünk és szórakozunk, üdülünk és gyógyítatjuk magunkat, – mindez egy-egy kicsikart engedmény, egy kis halasztás a halál fukar kezétől.

És mikor mindennek végén mégis meghal valamelyik kedves hozzátartozónk, oly keserves zokogással mondjuk: Hát ennyi az élet? Így elrohan minden? Hát így pusztul el minden?

Bizony – Testvéreim! – így pusztul el minden! „Mi is a halálé vagyunk, meg minden, ami csak a miénk”, – „debemus morti nos nostraque”, mondja a latin költő, Horatius.

Az ember visszatér a porba, a hű szívektől elszakad,
Örök válás, búcsú a sorsa: mind elmúlik az ég alatt.

mondja az egyik magyar költő. A másik meg hozzáteszi:

Ez a világ, e földi élet.
 Mi más az ifjúnak s a vénnek!
 Előbb arany, utóbb csak talmi,
 S a vége az, hogy meg kell halni.

(Vajda János)

Mily rettenetes is lehet annak, aki érzi ereje fogytát, érzi, most... most jön a halál – és nem tud neki semmit mondani! Nem tud mást mondani, mint a szerencsétlen *Nietzsche*:

„Die Krahen schreien
 Und ziehen schirren Flugs zur Stadt, –
 Bald wird es schneien,
 Weh dem, der keine Heimat hat”.

„Kárognak a varjak, gyorsan húznak a város felé ..., nemsokára havazni fog..., jaj annak, akinek nincs otthona!”

Kinek nincs otthona, mikor beáll az élet alkonyán a fagy, a síri éjszaka? Annak, akinek hite nincs.

Csak az ilyen embert, a hitetlen embert győzi le a halál.

B) Mert – akárhogy toldozzuk-foldozzuk is életünket – **a halál látszólag mégiscsak győz.** Van Dürernek egy ceruzarajza, amely néhány zseniális vonással megrázóan mutatja be a halált: csontvázzá soványodott lovon ül, fején kísérteties korona csillog, kezében messzire kinyújtott kasza, mellyel mindent földre sújt, amerre csak jár a világon. A kép felirata: „König Tod”, „Halál király”.

Igaza is van a képnek, meg nincs is. Igaza van, mert nincs élőlény a földön, amelyik a halál hatalmát kikerülhetné. De nincs is igaza, mert mégis volt Valaki, aki erősebb volt, mint a lován száguldó halál: a halált legyőző Krisztus, az élet Ura ... Meg erősebb mindenki, aki ennek a halált legyőző Krisztusnak kezébe tud kapaszkodni.

Egy élt orvos mondotta egyszer: „Ötven évi orvosi praxisom folyamán ezeket láttam meghalni. Voltak, akik tompa, állatias rezignációval, voltak, akik tehetetlen haraggal, kétségbeeső ellenkezéssel s reszkette várták a halált. Csak egyfajta haldokló nézett nyugodtan, békésen a halál szemébe: a hívő katolikus”.

Igaz ez? Lehetséges ez? Lehetséges az, hogy az ember meghal és ugyanakkor mégis legyőzi a halált? Mi ennek a nyitja? Mi ad nekünk erőt, nekünk, halandó embereknek mi ad olyan erőt, hogy le tudjuk győzni a halál ijesztő zsarnokságát is?

II. Aki legyőzi a halált

A) A felelet nem lehet kétséges: **Aki hisz az örök életben, az legyőzi a halált.**

a) Alig van ember, aki nem tudná megmondani, mely szavakkal kezdődik a Szentírás. Ugye, mindnyájan tudjuk: „Kezdetben teremté az Isten a mennyet és a földet”. (1Móz 1,1) Ezek a Szentírás első könyvének első szavai. Komoly, fontos szavak.

De ha most megkérdezném, vajon tudjuk-e, *melyek a Szentírás utolsó könyvének utolsó szavai*, attól tartok, hogy igen sokan nem tudnának rá felelni. Pedig ezek is mily fontos, életető szavak!

„Jöjj el, Uram, Jézus!” (Jel 22,20) – sóhajt fel Szent János apostol a Jelenések Könyvének, a Szentírást záró könyvnek utolsó sorában. „Jöjj el, Uram, Jézus!” Hát lehetne-e ennél szebb óhajjal zárni a Szentírást – és zárni az embernek a saját életét is?

b) *Hiszen mi az élet?* Szakadatlan félelem a haláltól! Ez a félelem rányomaszkodik egész életünkre és erőtlenné azt.

Pedig mennyivel lendületesebb lenne az ember élete, ha nem félne a haláltól!

Hiszen aki megszokta, hogy az örök élet szempontjából nézze a földi életet, az végső órájában is nyugodtan hallja szent vallásunk vigasztaló imáját, amit a haldokló mellett imádkozik a pap: „Proficiscere, anima christiana ...”, „indulj utadra, keresztény lélek”. Rajta, Testvér, indulj! A földi élet volt a zarándokút, most jön a hazaérkezés. A földi élet volt a harc, most jön érte a diadal. A földi élet volt a megpróbáltatás, most jön a jutalom. A földi élet volt a hajózás, most jön a kikötő. A földi élet volt az éj, most kel fel a nap, az örök világosság ... Proficiscere ... indulj, keresztény lélek ... A hihetetlennek a halál ugrás a sötétbe: szörnyű salto-mortale, a hívőnek ajtófelpattanás: salto-vitale.

És ha már *Sokratesben* annyi lelki erő volt, hogy röviddel halála előtt egy kakast áldoztatott fel az istenségnek hálából azért, mert küszöbön áll „meggyógyulása az élet betegségéből”, azaz halála, mennyivel inkább kell nekünk reménnyel föltekintenünk az örök haza feltároló kapuja felé!

c) Nézem temetőink sírjait és szemem megakad egy nagy szimbólumon: *a sírokra tűzött keresztfákon*. A mi sírjainkon égbe mutatva emelkedik a kereszt két ága és az a túlvilágba belemeredő kereszt beszél a vigasztaló igazságról: a sír nem a végső állomás, a halál nem a végső forma, a rothadás nem az utolsó szó, az életet nem képes a sír elfödni, a halállal az élet csak megváltozik, de el nem vész. „Obdormivit in Domino”, – mondja az Egyház a halottakról oly vigasztalóan, „elszenderült az Úrban.”

Ó, hát hadd jöjjön ez az Úrban elalvás! Mit jelent ez annak, aki igyekezett egész életében Istennek szolgálni? A futás végét, a küzdelem koronázását, a harc elcsitultát, – a halál legyőzését. Aki pedig legyőzte a halált, annak még a temetési harangok komor bongása is az örök élet hűsvétjét hirdeti. Annak a temetési harangok is a Nap elé harangoznak: a Nap elé, mely feljött, hogy soha többé le ne menjen.

B) De aki így gondolkozik, az másképp fogja gyászolni elhunyt kedveseit is.

a) *Ne úgy gyászoljuk halottainkat, mint a hitetlenek*, – figyelmeztet Szent Pál. „Ne bánkodjatok, mint a többiek, kiknek nincs reménységük. Mert – amiképp hitünk szerint Jézus meghalt és feltámadt: – éppúgy fogja az Isten azokat is elé vezetni vele együtt, akik elaludtak Jézusban.” (1 Tessz 4,12.15)

Dehát hogyan értsük ezt? Nem szabad gyászolnunk, nem szabad sírnunk? De igen! Szabad nekünk is sírni kedves halottjaink fölött. Hiszen van-e elterjedtebb, kedvesebb képünk, mint a halott Szent Fiát sirató Fájdalmas Szűz képe? És a csodálatos, nagy asszony, Magyarországi Szent Erzsébet is, nem zokogva kiáltott-e fel, mikor férje halálát hírül hozták?

Tehát gyászolunk mi is, – csak nem pogány módra! Nem úgy, „mint akiknek nincs reménységük”, hanem úgy, mint akik tudjuk, hogy a halált legyőzte Krisztus. Úgy, mint akiknek folyton fülünkbe cseng Szent Pál lelkendező szava: „Ennek a romlandó testnek romolhatatlanságba kell öltöznie, és ennek a halandó testnek halhatatlanságba kell öltöznie. Midőn pedig ez a romlandó test halhatatlanságba öltözött, akkor beteljesedik az ige, mely írva vagyon: Elnyelte a halált a diadal! Halál, hol a te győzelmed? Halál, hol a te fullánkod?” (1 Kor 15,53-55)

b) *Azért tudunk mi is győzni, mert a halált már előttünk legyőzte Krisztus!*

Krisztus után is éppúgy meghalunk ugyan, mint meghaltak előtte az emberek, azonban Krisztus óta már világosan és határozottan tudjuk, hogy a temetés után is megmarad örök életre hivatott lelkünk.

Hát most is olyan győzelmes zsarnok-e még a halál, mint Krisztus előtt volt, mikor ma már tudjuk, hogy meg nem semmisít mást, csak ami múlandó bennünk? Ma is az az ijesztő, régi Kaszás-e a halál, mikor már tudjuk róla, hogy a sötétségből a világosságba visz, a betegségből

az egészségbe, a szomjúságból a forráshoz, a térből és időből a korlátot nem ismerő végtelenséghez?

A halált legyőzte Krisztus, amikor kihirdette, hogy az csak átmenet egy új, szebb életbe. Amint a nagy természetben is elpusztulnak fajok, hogy tökéletesebbeknek adjanak helyet, úgy az emberi élet végén is kilépünk önmagunk szűk kereteiből, hogy belépjünk Isten végtelenségébe.

A halált legyőzte Krisztus, amikor kihirdette, hogy testünknek borzadályt keltő feloszlása nem más, mint szétrombolása annak a sorompónak, amely megakadályozta, hogy igazi hazánkba bejuthassunk.

A halált legyőzte Krisztus, amikor megtanított bátran szemébe nézni. Az emberek tömege ijedten fordít hátat a halálnak s menekülni szeretne tőle, – persze nem tud, és így a halál csordája válik belőlük. Mert minél jobban igyekszik valaki futni a haláltól, annál tehetetlenebbül esik kezébe.

És mi lesz azzal, aki emelt fővel szemébe néz és szembe megy vele? Persze, ez is találkozik vele, de szabadon, tudatosan, emelt fővel, a nagy jövő reményének erejében: győztesen! Ez a halandó legyőzi a halált, mert a nagy, a végső pillanatban ott áll mellette és kezét fogja Krisztus, a halál fölött győzedelmes Krisztus.

III. Krisztus a haldokló mellett

És most jutottunk el győzelmünk végső forrásához: utolsó harcunk döntő pillanataiban megjelenik mellettünk Krisztus. Ez, Testvéreim, nem képes kifejezés, nem szóvirágos beszéd, – ez szószerinti igazság.

A) Mily gyönyörű vigasztalás is a mi szent vallásunkban, hogy mikor a világba érkezünk, a keresztelésnél égő gyertyát és fehér ruhát ad kezünkbe, mikor meg az életből eltávozni készülünk, újra meggyújtja ezt a gyertyát, igyekszik újból lelkünkre adni a megszentelő kegyelem fehér ruháját és **elhozza betegágyunkhoz az Oltáriszentségben Krisztust.**

a) „*Fogadd a fehér ruhát* – szólt hozzánk a keresztelő pap életünk első óráiban – és be nem mocskolva vidd azt Isten ítélőszéke elé, hogy örök életed legyen.”>

„*Fogadd az égő gyertyát*, sértetlenül őrizd meg keresztségedet, hogy a menyegzőnél az Úr elődbe menjen és bevezessen az örök életre.”

Nos hát, most készülünk az Isten ítélőszéke elé, most jött el a „menyegzős óra!” Amint Egyházunk mellettünk állott életünk első óráiban, éppúgy mellénk lép ebben az utolsóban is. Akkor is égő gyertya volt kezében, a hit szimbóluma, most is; akkor tisztára mosott a keresztség erejével, most tisztára mos a bűnbánat, az Oltáriszentség és a betegek szentségének erejével.

b) *Halál és szentáldozás! Halál és Krisztus halálának örök emlékezete! Halál és Oltáriszentség!* – mennyire összetartoznak! A gyöngé ember halála s az erős Krisztus halálának örök emlékezete! A lekipásztörök tudnák csak elmondani, hogy a szentségek felvétele a betegágyon hány súlyos betegnek hozott enyhülést. Az ápolók meg orvosok tudnának tanúságot tenni, hogy az Istennel való kibékülés hány olyan betegnek szerzett megkönnyebbülést, akinek fájdalmait nem bírta már csökkenteni semmiféle bódító szer ezen a világon. Minden idősebb pap megindult lélekkel tudná elmondani, hányan találtak rá a betegágyon végzett szentgyónásban és áldozásban arra a Megváltóra, akit az élet zajos lármájában elveszítettek, aki azonban nem nyugodott, míg eltévedt báránykájának a halálküzdelem kemény tusájában biztatón fülébe nem súghatta: „Én vagyok az élet kenyere ... Ha valaki e kenyérből eszik, örökké él”. (Jn 6,48.52)

Íme, ez a halál végső legyőzése! Mikor szétfoszlik a világ minden hazug ámitása, mikor az élet végén – mint a lemenő nap búcsúfényénél – újra fölviláglik a gyermekkor hite és a bánat könnyeiben megfürdött ember megbékélten helyezi lelkét mennyei Atyjának kezei közé.

„Nun leg’ ich das Ende
In Gottes Hande!”

Ó, mily hálásnak kell lennem az Úrnak, hogy maga jön el mellém erősíteni a végső tusában!

B) De aztán mily hálásnak kell lennem azért is, hogy erre a legnehezebb pillanatra, a valóban sorsdöntő órákra, még egy **külön szentséget is adott** a betegnek. „Beteg valaki köztetek? – írja Szent Jakab apostol. Hívassa el az Egyház papjait és ezek imádkozzanak fölötte, megkenvén őt olajjal az Úr nevében; és a hitből fakadó imádság megszabadítja a beteget és az Úr megkönnyebbíti őt s ha bűnökben van, megbocsáttatnak neki.” (Jak 5,14.15)

a) *Halljátok, Testvéreim, hogy mire való ez a szentség?* Arra, hogy belehaljon a beteg? – mert ilyesmiket gondolnak egyesek. Arra, hogy aki fölvette, annak már vége, azt már temethetik is? Dehogy! Itt ül most előttem a templomban egy igen kedves, régi hallgatóm, egyetemi orvosprofesszor, aki hosszú évek óta hallgatja szentbeszédeimet. A tavasszal súlyos betegségbe esett, azonnal magához kéretett, fölvette az utolsó kenetet és – belehalt? Ma már megint itt imádkozik köztünk és hallgatja az Úr igéjét.

Hát az utolsó kenet nem arra való, hogy „abba belehaljunk?” Ah, dehogy! Minderről szó sincs! Hanem szó van egy fenséges dologról: a halál megszenteléséről, a jó halál művészetéről. Ez az igazi euthanazia, a jó meghalás, nem pedig a nagy adag injekció, hogy a beteg mámoros álomból menjen át a másvilágba. „Jól meghalni” – a világon a legnehezebb művészet. Mindenki meghal egyszer, de mindenki csak egyszer hal meg, és ezt az egy halált kell jól megérnem!

b) Ki nem félne a haláltól? Minden ép idegzetű ember fél. *De jön Krisztus szentsége, s megnyírti ezt a félelmünket, és fölemeli csüggedt tekintetünket, bátorít, erősít.*

Egészséges korunkban talán fogalmunk sincs róla, mit jelent, mily agyonsújtó terhet, a betegségnél is kínosabb lelki szenvedést, mikor a nagy betegnek eszébe jutnak el nem végzett kötelességei, jóvá nem tett hibái, évtizedek bűnei. Ez a rémes büntudat többet megemészthet az életeréből, mint maga a testi betegség.

Ah, jönnek a szem által elkövetett bűnök emlékei! Mennyi léha, könnyelmű, bűnös tekintet, amelyért oly nehéz lesz a számadás. De íme itt áll mellettünk Krisztus papja és szent olajjal megkenve szemünket, imádkozza: „Ezen szent kenet által és az ő irgalmassága által bocsássa meg neked az Úr, amit látással vétkeztél”.

És mennyi könnyelmű, léha, bűnös beszéd, mennyi szeretetlen, megbotránkoztató, erkölcstelen szó, mennyi pletyka, gyalázás, rágalom és megszólás ... De íme, Krisztus papja most az ajkunkat keni meg és imádkozza: „Ezen szent kenet által, és az ő irgalmassága által bocsássa meg neked az Úr, amit beszéddel vétkeztél”.

És megkeni a fülünket, hogy Isten irgalma bocsássa meg, amit hallással elkövettünk ... mindent ... mindent. És megkeni a kezünket, hogy Isten irgalma bocsássa meg, amit érintéssel elkövettünk ... mindent... mindent.

És megkeni a lábunkat, hogy az Isten irgalma bocsássa meg, amit lépéseinkkel elkövettünk ... mindent... mindent. Ah, ez az igazi euthanazia, ez a jó halál művészete, ez a halál legyőzése. Mikor a szentségek fölvétele után elcsitult lelkünk igazán elmondhatja: Most aztán megnyugodva teszem le életemet az Isten kezébe.

Nun leg’ ich das Ende
In Gottes Hände.

C) De ha ez így van, hát mondjátok magatok, Testvéreim, **nem lelketlen esztelenség-e megfosztani a beteget ettől az erősítő szentségtől?** Mondjátok magatok, nem agyonsújtó

felelősség-e halogatni a gyóntató hívását: Nem! Ma még ne! Majd holnap ... majd ... És egyszer csak beáll a hirtelen halál; és a szegény beteg szentségek nélkül megy Isten elébe!

a) *A jó halálhoz erő kell, ezt az erőt pedig csak Isten kegyelme adhatja meg.* Minél inkább tűnik el a beteg szeme előtt ez a világ s annak minden csalárd hitegetése, minél erősebben lép az aggodalom a közelgő ítélet miatt, annál jobban rászorul a beteg Isten segítő kegyelmére. Mint a gyermek, aki nyugtalan álmában ösztönösen is édesanyja pihentető keze után keresgél, úgy szorul rá a beteg is Isten megnyugtató segítségére. Hogy a betegek szentségének fölvétele ártott volna, azt még sohasem hallottam; de azt annál többször, mennyire megnyugodott és megvigasztalódott utána a beteg.

Mennyire okosan felelt hát az az orvos, akit megkérdezett egy nagybetegnek a felesége: „Mondja, doktor úr, hívassam-e már a papot férjemhez, vagy nem jobb lenne-e megvárni, míg elveszti az eszméletét?” Az orvos egy másik kérdéssel válaszolt: „Az attól függ, asszonyom, hogy a betegen akar-e segíteni, vagy csak annyit akar, hogy a gyászjelentésbe bele lehessen nyomtatni, hogy „a haldoklók szentségeinek ájtatos fölvétele után!”

b) *Ah, micsoda fájdalmas sebet érintett ez a nyílt felelet!* Sokszor micsoda komédiák folynak le, – már engedjétek meg, ha ilyen erős szót használok – milyen komédiák folynak le a betegszobában! A beteg szeretné a szentségeket, mert érzi, hogy nyugtalan lelkén csak ez segítene, – de nem mer papot kérni, „nehogy megijedjenek a hozzátartozói”. A hozzátartozók is örülnének, ha a beteg fölvenné a szentségeket, – de nem mernek papot hívatni, „nehogy megijedjen a beteg”. És közben a beteg egyre gyöngül, eszméletét veszti és meghal – anélkül, hogy Krisztus megjelent volna a beteg ágyánál és szentségeivel segített volna legyőzni a halált. És mindez a hozzátartozók érzéletes, helytelen, pogány aggodalmából!

Ugye, mennyivel komolyabb, mélyebb, keresztényibb gondolkodást és igazi szeretetet mutatott az a fiatal pár, akik az esküvő napján megígérték egymásnak, hogy ha bármelyikük bármikor komoly beteg lenne, nem mulasztják el megmondani egymásnak a pár rövid szót: „Kedves! Itt az idő!” Itt az idő, hogy Krisztust kérjed magad mellé. Ó igen, én hiszem, hogy ezeken nem győz a halál, hanem ők győzik le azt, mert eljön betegágyukhoz az a Krisztus, aki legyőzte a halált. És az ilyen halottas ágy fölött ott fog sugározni a Szentírás biztatása: „Amiképp hitünk szerint Jézus meghalt és feltámadt: – éppúgy fogja az Isten azokat is elévezetni vele együtt, akik elaludtak Jézusban”. (1Tessz 4,13)

* * *

Kedves Testvéreim! Mózes V. könyvében le van írva az ószövetségi nép nagy vezérének megható halála. Megrendítően fönségesek azok az egyszerű szavak, amelyekkel a Szentírás Mózes halálát elmondja. Mózes fölment Nebó hegyére, ahol az Úr megmutatta neki az ígéret földjét, hosszú életmunkájának végső földi célját. „Aztán – mondja a Szentírás – meghala ott „Moáb földjén, Mózes, az Úr szolgája, az Úr parancsára és Ő eltemette őt.” (5Móz 34,5)

Mily meghatóan szép szavak! Mózes elért fáradságos életének Isten által kiszabott végéhez és most az Úr hívó szavára úgy hajtja fáradt fejét Isten atyai kezébe, mint az édesanya karján elpihen este a fáradt gyermek. „És eltemette őt az Úr!”

Úr Isten, ilyen nyugodt, szelíd halált adj nekem is! Hogy mikor majd kopogtat nálam a halál angyala, én is Jézusban aludhassam el és az utolsó gyónásban megtisztított, az utolsó áldozásban Krisztus testével összeforrott, az utolsó kenettel megerősített lelkemet ezekkel a szavakkal tessek le atyai kezébe:

„Nun leg’ ich das Ende,
In Gottes Hände!”

Amen.

XIV. A tisztítóhely

I. *Valóban van-e tisztítóhely?* A) A kereszténység mindig vallotta ezt a hitet, B) sőt valamiféle formában megtaláljuk már a kereszténység előtti korban is. II. *Miben áll a tisztítóhely?* A) A tisztítóhely a tisztulás és vezeklés helye. B) Ezt a vezeklést csak a felületes gondolkodás tartja Istenhez méltatlannak. III. *Mi következik a tisztítóhely hitéből?* A) Tanítás: ez a hit enyhíti az örök pokol veszedelmét, könnyebbé teszi a mennyország elnyerését és fölöslegessé a reinkarnáció hirdetését. B) Figyelmeztetés: mi, élők, segítsünk a megholtakon és igyekezzünk a bűneinkért járó jóvátételből még ebben az életben minél többet elvégezni.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A halállal nincs végképp vége az életnek, sőt akkor kezdődik az igaz, a soha nem végződő élet.

A halál nem az utolsó szó az ember életében, hanem csak egy kapu, melyen át kell mennünk, hogy egy színpompásabb, teljesebb életbe juthassunk.

A halállal nincs vége mindennek, hanem inkább akkor kezdődik minden: kezdődik egy örökké boldog élet az Isten országában, ha ezt érdemeltük ki földi életünkkel; vagy kezdődik egy örökké fájdalmas élet a kárhozat országában, ha Istentől elfordult lélekkel, súlyos bűn terhével megnyomorítva mentünk át a halál kapuján.

A túlvilági életnek ezen a kettős örökkévalóságán kívül azonban egy ideiglenes túlvilági életformát is tanít a keresztény hit, a tisztítótüzet; vagyis azt a helyet, ahol a megbánt és meggyónt, de még le nem vezekelt bűnöknek ideiglenes büntetését kell jóvátennünk, hogy aztán a kiállott vezeklés után egészen megtisztulva léphessünk be az örök boldogság honába.

A tisztítóhely hite annyira vigasztaló és biztató, annyira az emberi szív legmélyebb vágyából fakad, hogy bántó zökkenőt, fájdalmas ürességet éreznénk hitrendszerünk épületén, ha ennek a hittételnek szilárd kockája hiányoznék belőle.

Hiszen mi lenne velünk, ha csak mennyország volna és pokol! Ki olyan vakmerő, ki merné azt állítani magáról földi élete végén – talán súlyos erkölcsi botlásokkal teleszórt földi élete végén –, hogy az ő lelkét már semmi jóvátétel nem kötelezi a megsértett isteni igazsággal szemben? Ki hihetne magáról, hogy az ő lelke annyira tiszta, annyira hiba nélküli, hogy halála pillanatában azonnal beléphet Isten országába? Annak az Istennek birodalmába, akinek szentsége előtt az angyalok is elfödik tekintetüket, mert írva van Róla, hogy „még angyalaiban is talál hibát!” (Jób 4,18)

Valóban, ha nem volna tisztítóhely, kétségbe kellene esnünk mindnyájunknak, kik – sajnos – nem voltunk annyira jók, hogy halálunk után azonnal a mennybe juthassunk, de – alázatosan reméljük – annyira rosszak sem voltunk, hogy a kárhozatot érdemeltük volna meg. Ezért fordítom tehát a mai beszédet ennek a fontos kérdésnek megvizsgálására. I. **Valóban van-e tisztítóhely?** II. **Miben áll a tisztítóhely?** III. **Mi következik abból, hogy van tisztítóhely?**

I. Valóban van-e tisztítóhely?

Krisztus Urunk Egyházának tanítása szerint a megholtak lelkei számára van egy hely, ahol a biztató remény és kínzó fájdalom egyformán otthonos; van egy hely, ahol a megholtak lelkei szenvednek, de abban a biztos reményben, hogy szenvedésüknek egykor vége szakad: ez a hely a tisztítóhely

A) A szent kereszténység ősidőktől fogva vallotta ezt a hitet, Szentírás és szent hagyomány egyformán hirdették ezt.

a) *A tisztítóhely valósága mellett tanúskodik a Szentírás.*

Már a Makkabeusok könyvében, tehát már az ószövetségi Szentírásban olvassuk, hogy Makkabeusi Júdás „tizenkétezer ezüst drachmát küldött Jeruzsálembe, hogy áldozatot mutassanak be a megholtak bűneiért”. (2Makk 12,43) „Szent és üdvösséges gondolat tehát a halottakért imádkozni, hogy a bűnöktől földoldassanak” (2Makk 12,46), mondja tovább a szent író. Tehát már az ószövetségben hitték, hogy van egy hely, ahol a halál után még lehet vezekelni és bűnök bocsánatát elnyerni, sőt hogy ezekért a szenvedő vezeklőkért az élők imádkozhatnak és áldozatot mutathatnak be.

Az Úr Jézus egy helyen arról beszél, hogy vannak bűnök, amelyek meg nem bocsáttatnak „sem ezen a világon, sem a jövőben” (Mt 12,32), tehát ezzel azt is tanítja az Úr, hogy van olyan hely is a halál után, ahol bizonyos bűnök megbocsáttatnak.

De világosan beszél a tisztítóhelyről Szent Pál is, aki szerint a mennybe nemcsak olyanok jutnak, akik haláluk után közvetlenül bemehetnek, hanem olyanok is, akiknek földi építését „a tűz majd kipróbálja” (1Kor 3,13) és ha munkájuk értékesnek találják, ezek is üdvözlnek majd, „de úgy, mint tűz által”. (1Kor 3,15)

b) Ha pedig a Szentírás után megkérdezzük a szent hagyomány tanúságát is, azt látjuk, hogy *a keresztény hagyomány mindig vallotta a tisztítóhely valóságát.*

Már a szentmise bemutatásának legrégebbi szertartásaiban előkelő helyet foglal el a „holtakról való megemlékezés”, a „memento mortuorum”; már pedig a tisztítóhely hite nélkül, a holtak lelkeinek tisztulási lehetősége nélkül ennek semmi értelme nem lett volna.

De nem lett volna értelme annak a tömérdek katakombai síriratnak sem, amelyekben a sírban nyugvó halott az olvasók imáit kéri szegény lelke számára. „Imádkozzál értem!” Dehát kiért imádkozzam? Aki a pokolban van, azért már nem lehet imádkozni; aki a mennyországban van, azért meg nem kell imádkozni. Tehát marad a tisztítóhely. A tisztítóhely hite nélkül nem lett volna értelme annak a sok imának és gyászmisének, amellyel az életben maradt rokonok és barátok az elhunytak lelki üdvéért Istenhez fordultak. Pedig már *Tertullian* említi a II. században, hogy a keresztények hozzátartozóik halálozási évfordulóján misét szoktak bemutatni az elhunyt lelki üdvéért. Valóban, aki ismeri a katakombafeliratok, felkiáltások, kívánságok és imák változatos sorozatát, az előtt nem lehet kétséges, hogy a legrégebbi keresztények szent meggyőződése volt, hogy az elhunytak lelkén az élők segíthetnek, – másszóval: hogy van tisztítóhely.

B) De a tisztítóhely hite nemcsak a kereszténységnek vigasztaló kincse, hanem általában az emberi lélek mélyén gyökérző meggyőződés és ezért valamiféle formában **megtaláljuk már a kereszténység előtti korban is, a pogány vallásokban is.**

a) *Ránk maradtak különféle pogány szertartási könyvek*, pl. az egyiptomi halotti szertartások könyvei, és ezek is beszélnek kiengesztelő szenvedésekről, amiken a jók lelkének előbb át kell menniük, hogy aztán bebocsátást nyerjenek Osiris mennyei birodalmába. A perzsák hite szerint előbb a zodiakus tizenkét csillagán fārasztó utazással kellett végigvándorolniuk a megholtak lelkeinek és csak azután jutottak el a boldogságra. A görög sztoikusok meg egyenesen a tűz szférájáról, „empyrosis”-ről beszélnek, ahol a lelkek hibáiktól megtisztulnak. Alig van olyan pogány liturgia, amelyik nem ismerte volna az imákat és áldozatokat az „árnyékában bolyongó” lelkekért. Valóban elmondhatjuk, hogy a tisztítóhely hite valamiféle formában az emberiség közkinccse volt már a kereszténység előtt is. Ez is mutatja, mennyire az emberi lélek legnemesebb vágyából fakad az és mennyire megfelel legmélyebb óhajának.

b) De nemcsak ez mutatja! Hanem mutatja az a sajátságos dolog is, hogy még azok is, akik elméletileg a hittételek közül ezt a hitet törölték, *az életben, a valóságban még ők is elismerik azt.* Mert ők is imádkoznak halottaikért és nevükben és éretük jócselekedeteket végeznek; ámde ennek csak úgy van értelme, ha van tisztulási lehetőség, ha van tisztítóhely.

Maga az okoskodó ész vezeti rá az embert arra, hogy azok számára, akik nem halálos bűnben haltak meg, tehát nem az Istentől elszakadtak, hogy ezek számára az éresre, a jóvátételre, a tisztulásra kell még egy átmeneti helynek is lennie. Az elkövetett bűn bűnhődést követel már itt a földön is; az Isten törvényein ejtett sérelmekért elégtétel jár. Isten irgalmas ugyan, de irgalmassága nem abban nyilvánul meg, hogy egyszerűen nem törődik a bűnnel és elnézi azt, hanem abban, hogy lehetőséget ad a jóvátételre. És ha ezt a lehetőséget saját önkéntes vezeklésünkkel a földön eléggé ki nem használtuk, a kényszerű vezeklés és szenvedés jóvátétele vár reánk a tisztítóhelyen.

II. Miben áll a tisztítóhely?

De – íme – ezzel már feletet tudunk adni arra a kérdésre is, hogy miben is áll a tisztítóhely.

A) **A tisztítóhely**, mint a neve is mutatja, **a tisztulás és vezeklés helye**.

a) Isten u. i. az ítélet pillanatában megmutatja a léleknek, hogy *milyennek* kellett volna lennie az ő örök tervei szerint és *milyen messzi maradt ettől a valóságban*.

Egészen biztos, hogy az a lélek, aki a kegyelem állapotában halt ugyan meg, de sok hibával és tökéletlenséggel terhelten is, ebben a pillanatban maga szólal meg megszégyenülve: Nem, Uram, így, ennyi tökéletlenséggel valóban nem mehetek országodba. Ilyen sötét foltokkal nem is tudnék élni örökké abban az országban, amelyről írva van, hogy „Istennek fényessége világítja meg azt, és szövétneke a Bárány”. (Jel 21,23)

b) Ó, igen, ezt a tökéletlenségét, ezt a befejezetlenségét fogja érezni az ember az Isten ítélőszéke előtt. *Hogyne érezné, mikor már itt a földön is érzi azt minden mélyebb lélek!*

Mit érez?

Azt, hogy sohasem készülünk el magunkkal.

Nem készülünk el magunkkal, saját lelkünkkel, saját lelki megnevelésünkkel. Ki tudná pl. itt a földi életben még csak megközelíteni is Isten akaratát, hogy „hasznóak legyenek Fia formájához”. (Róm 8,29)

De aztán nem készülünk el földi munkáinkkal sem. A művész sohasem mondhatja, hogy elkészült, a tanító sem, a nevelő sem, a tudós sem, az író sem.

Nos hát, a tisztítóhely lesz a nagy befejezés helye: itt kapjuk meg, ami még hiányzik lelkünkön az Isten képéből. A tisztítóhely lesz a nagy elkészülés helye: itt tesszük föl a zárókövet az épületre, melyen egész földi életünkben dolgoztunk. A tisztítóhely lesz a nagy restaurálás helye: itt hozzuk helyre azokat a torzításokat, itt fedjük be azokat a sebhelyeket, amikkel beborította lelkünket a földön kavargó bűnáradat. És amily mértékben a tisztító szenvedés tüze leégeti rólam, életem művéről, a reátapadt port, kormot, szemetet és torz vonásokat, éppoly mértékben ragyog föl lelkemen az Isten képe. És mihelyt sugárzóan tisztává lett az a kép, vége a tisztítóhelynek: bemehetek Isten örök boldogságába.

B) De ha így fogom föl a tisztítóhely célját, akkor mindjárt azt is látom, **menyire felületes gondolkodású emberek azok, akik a tisztítóhely vezeklését Istenhez méltatlannak tartják**. „Engedje el Isten kegyesen a bűnt és büntetést! – mondják ezek. Ez illik az ő jóságához. Nem pedig a levezekeltetés és a jóvátétel.”

a) Mily felületesen gondolkodnak Istenről, akik így beszélnek! *Aki egyszer már végigmélkedte Isten fenségét*, az tudja, hogy Isten fenségével, végtelen igazságosságával és az örök erkölcsi rend méltóságával éppen az nem lenne összeegyeztethető, ha az embernek következmények nélkül, büntetlenül lehetne lázadoznia Isten ellen.

Hiszen a világon úgyszólván olyan félvállról, olyan rettenetes könnyelműen veszik a bűnt, az Isten megsértését! Csak nézzetek szét, mily hallatlan frivolsággal, mily vérlázító cinizmussal terjesztik ma a bűnt az emberek között!

Hát hol fogja mindenki elismerni a Zsoltáros szavait: „Igazságos vagy, Uram és ítéleted igaz!” (Zsolt 118,137.) Hol fog valóra válni Krisztus Urunk szava: „Bizony mondom nektek, ki nem jössz onnét, míg le nem fizeted az utolsó fillért”. (Mt 5,26)

Istennek két, látszólag egymással ellenkező tulajdonságát: igazságosságát és irgalmasságát éppen a tisztítóhely hite hozza csodálatos összhangba, amely szerint az igazságosság bűnhődést kíván ugyan, de az irgalom megengedi, hogy ezt a vezeklést az élők szerető gondoskodása enyhítse és rövidítse.

b) *Így aztán megértjük a tisztítóhely különös, sajátságos kettősségét is: fájdalmas, de egyben reménykedő hangulatát. Miben áll a tisztítóhely szenvedése? Ugyanabban, mint a pokolé, csak nem örökké.*

Tehát egyik büntetés ott az Isten utáni hasztalan sóvárgás. Most már látjuk, ki az Isten. Most már testét levetett lelkünk elemi erővel rohanna Isten felé, de útjában áll a még le nem vezekelt bűn. És ezen a vágyódáson kívül kínoz még olyan valóságos fájdalom is, amely nagyobb a földi élet legkínzóbb fájdmánál. Ez a tisztítóhely egyik alkotó eleme: a fájdalmas hangulat.

Azonban ha ez a hely nagy szenvedések helye is, mégsem pokol, nem is a pokol előcsarnoka, hanem a mennyország előcsarnoka. Akik itt vannak, mégsem az ördög kezében vannak, hanem az Isten kezében, azaz a kegyelem állapotában. Mégpedig abban a biztos tudatban, hogy ezt a kegyelmi állapotot többé semmi sem fenyegeti, azt többé el nem veszíthetik, amit pedig mi, élő emberek, sajnos, bármikor elveszíthetünk. Ők tehát már biztosak az üdvösségről. És ez a tisztítóhely másik vonása: a reménykedő várakozás hangulata.

Mi tehát a tisztítóhely? Örvendetes pokol, fájdalmas mennyország. Ott a lelkek örülnek, mert biztosak abban, hogy egykor élvezni fogják az Istent; de szenvednek is, mert most még nem élvezhetik az Istent. Amilyen biztos, hogy a mennyországot az Isten bírása teszi mennyországgá, s amilyen biztos, hogy a poklot az Isten elvesztése teszi pokollá, éppúgy a tisztítóhelyet tisztítóhellyé ez az átmeneti jellege teszi: átmenet az Isten egykori bírása és jelen elvesztése között.

III. Mi következik abból, hogy van tisztítóhely?

Tartok tőle – Testvéreim –, hogy az, amiket most elmondottam, az még sok kedves hallgatóm előtt is ismeretlen gondolat volt. Hiszen oly ritkán beszélünk a tisztítóhelyről és oly ritkán gondolunk rá! Pedig milyen nagyszerű tanítások és figyelmeztetések rejlenek ebben a hittételünkben!

A) Íme, hallgassátok csak, **amint egyik-másik tanításra rámutatok!**

a) *A tisztítóhely hite messzebb viszi tőlünk a poklot.* A kereszténység valóban tanítja a megrendítő tételt, hogy nemcsak örök boldogság van, hanem örök kárhozat is.

Mily sok embert ráz meg és ejt kétségbe, sőt visz egyenesen hittagadásba az „örök pokol” gondolata! „Valóban jó-e az Isten, és irgalmas-e, ha tudta az örök poklot megteremteni?” – halljuk az emberek ajkán. És kétségkívül ez a mi hitünk legnehezebben érthető, legmegrázóbb tétele.

De mindjárt érthetőbbé válik, mindjárt elviselhetőbbé lesz, ha tudjuk, hogy van tisztítóhely is, van a megbánt és meggyónt legnagyobb bűnökre is vezeklési alkalom.

A pokol gondolata csak akkor volna elviselhetetlen, ha nem volna tisztító tűz. Akkor igaza volna *Massillon*nak, XIV. Lajos francia király világhírű szónokának, aki egy ízben arról prédikált a párizsi Szent Eustachius-templomban, hogy az emberek nagyobb fele elkárhozik. A hallgatók a beszéd végén rémülten és kétségbeesve ugráltak fel a padokról. Az emberek nagyobb része elkárhozik? Rettenetes! Ez elviselhetetlen gondolat! És nekik volt igazuk s nem a szónoknak! A szónoknak csak akkor lett volna igaza, ha nem lenne tisztítóhely.

b) *A tisztítóhely hite közelebb hozza hozzánk a mennyországot.* Vannak emberek, akiket kislelkűvé tesz a mennyország szigorú mértéke. „Ah, milyen messze van tőlünk! Milyen nehéz oda jutni! Hiszen ki tud megfelelni azoknak a szigorú követelményeknek?” De íme, mennyivel közelebb hozza hozzánk a mennyországot, mennyivel könnyebbé teszi annak elérését a tisztítóhely hite!

Az Isten irgalmáról alkotott képünk is így nyeri el végső biztonságát, mert az Isten nemcsak jóságos, mint a mennyország hirdeti, nemcsak igazságos, mint a pokol tanúsítja, hanem irgalmas is, amiről a tisztítóhely tesz tanúságot.

A tisztítóhely egyben felelet azoknak is, akik erkölcstanunkat túlságos szigorúsággal vádolják, hogy „nem enged egy jöttányit sem az elvekből”, hogy „nem számol az emberi gyöngeséggel”, hogy „oly sokat követel, amit az esendő, bűnös ember a legjobb akarattal sem tud megtartania... Íme, a válasz: Az erkölcsi ideálokból valóban nem lehet lealkudni semmit. De ha valaki jóakarata mellett is áldozatává vált az emberi természet tökéletlenségeinek, még mindig marad számára a tisztítóhely, mint mellékbejárata a mennyországnak. Nem a főbejárat ugyan, nem a nagykapu, de – mégiscsak a mennyország kapuja!

c) *És a tisztítóhely egyben a legjobb felelet a reinkarnáció tévedésére is.*

Mily nagyszerűen megérzi az Egyház az emberi lélek legrejtettebb vágyait! Hiszen ki ne vágyakoznék valóban egy tisztulási hely után? Nem ez-e legerősebb vigasztalása mindenkinek, aki becsületesen küzd, harcol az Isten akaratának teljesítéséért, akar jó lenni, tiszta és hűséges, – de a bűnre hajló emberi természet ismét és ismét csak bukásra viszi! Mily vigasztalásunk tehát, ha majd az Isten ítélőszéke előtt elmondhatjuk: Igaz, Uram, hogy a mennyországba azonnal bemehessek, ahhoz nem voltam elég jó. De hogy a kárhozatra taszíts, ahhoz sem voltam – hál’ Istennek – elég rossz. Rostálj hát meg előbb, és rázz meg, tisztíts meg engem előbb, mint a búzát a pelyvától szokták, – de aztán ... aztán fogadj be örök országodba.

Íme, a szent kereszténység már azelőtt is hirdette ennek a „tisztító szenvedésnek valóságát, mielőtt ködös keleti filozófiák elvetették volna a modern emberek lelkébe a „reinkarnáció”-nak semmiféle érveléssel nem bizonyítható tévedését. Hát, Testvéreim, akik talán a reinkarnáció gondolatával kacérkodnak, akik azt „olyan megnyugtatónak”, „olyan vigasztalónak” találják, hát nézzétek: mi is hiszünk „tisztulásban” a halál után! Mi is hirdetjük, hogy „le kell vezekelni” és „jóvá kell tenni minden elkövetett bűnt! De ehhez nincs szükségünk a reinkarnációnak ellenmondásoktól hemzsező és a földi életet komolyságától megfosztó tanára, hanem teljesen elég a tisztítóhely néma fájdalmanak csendes vezeklése is.

De éppen az a sajnálatos tény is, hogy a spiritizmus, lélekidzés, reinkarnáció és hasonló ködös, ingoványos gondolatok – mint a tisztítóhely hitét pótolni akaró tételek – felléphetnek a katolikus hit melegségét nélkülöző emberekben, ez a tény is mutatja, mennyire megfelel az emberi lélek vágyódásának a tisztítóhely hite és mennyire nem tudja az ember elviselni azt a gondolatot sem, hogy kedves halottjaitól végképp el legyen vágva, és köszönetét, háláját meg szeretetét haláluk után ne éreztethesse velük.

B) Ezzel azonban eljutottunk egy újabb gondolathoz: a tisztítóhely nemcsak tanulságunkra szolgál, **hanem figyelmeztetésünkre is.**

a) A tisztítóhely u. i. lehetővé teszi, hogy szeretetünk erősebb legyen a halálnál is, átnyúljunk a síron túl is, *a tisztítóhely lehetővé teszi, hogy mi, élők, segíthessünk a megholtak lelkén!*

Mily páratlanul vigasztaló keresztény tan, hogy a halál nem képes elszakítani a rokoni, baráti kötelékeket, hanem értük felajánlott imáinkkal, szentmisemondatással, önmegtagadási gyakorlatainkkal s jótetteinkkel segítségükre lehetünk, megrövidíthetjük szenvedésük idejét!

Szomorú emberi vonás, hogy sokan az életben marják egymást, keserítik egymást, békétlenek egymással, hálátlanok jótevőikhez – s csak, ha a halál már elragadta közülük, akkor ébrednek késő tudatára, mily drága lélek távozott közülük. Hányszor jönnek panaszkodni kétségbeesett gyászolók: „Meghalt az édesanyám ..., a feleségem ..., a testvérem ..., és én annyiszor durva, meg szeretetlen voltam hozzá életében! Mint fáj ez most nekem! Dehát mit

tegyek, hogyan tegyem jóvá?” És íme, mily vigasztaló tanítása hitünknek, hogy imáinkkal és jócselekedeteinkkel legalább most, halálukban, leróhatjuk elmulasztott hálánkat, jóvátehetjük sok szeretetlenségünket!

Innen fejlődött ki az a meleg, kegyeletes szokása a buzgó híveknek, hogy imával, jócselekedettel, szentáldozás felajánlásával igyekeznek megrövidíteni a tisztuló lelkek vezeklését!

Nem lehet megindulás nélkül olvasni *Szent Ágoston* megemlékezését anyjának, Szent Mónikának haláláról. Ágoston, és testvére, Navigius, ott állanak haldokló édesanyjuk mellett. Navigius felfohászkodik, hogy bárcsak anyjuk a haza földjén végezhetné be életét és nem itt idegenben. De a haldokló Mónika megszólal: „Temessétek el a testet akárhová. Semmi gondotok ne legyen miatta. Csak azt az egyet kérem tőletek, hogy az Úr oltáránál, akárhol lesztek is, emlékezzetek meg rólam”. (*Szent Ágoston: Vallomásai. IX. k., 11. fej.*)

Valóban mély keresztény szavak! Bárcsak nekünk is ez jutna elsősorban eszünkbe halottainkkal kapcsolatban: az Úr oltáránál emlékezni meg róluk! Mennyi virágot, mennyi koszorút küldenek az emberek a temetésekre – hiszen ez is szép –, de ez jobbára a gyászolók vigasztalása, a halott mindennek nem veszi semmi hasznát. Hanem igenis hasznát veszi imáinknak, misebemutatainknak, és jócselekedeteinknek.

A trappista szerzetesek így üdvözlik egymást: „Memento mori”, „emlékezzél meg a halálról”; a tisztítóhely hite pedig ezt mondja nekünk: „Memento mortuorum”, „emlékezzél meg a halottakról”. A halál csak a földi életnek vége, de nem vége a szeretetnek, „terminus vitae, non amoris” – olvassuk egy stettini sírkövön.

Ez a tisztítóhely hitének egyik figyelmeztetése.

b) A tisztítóhely hite azonban egy másik nagy figyelmeztetést is tartalmaz mindnyájunk számára: *igyekezzünk a bűneinkért járó jóvátételből még ebben az életben minél többet elvégezni!*

Sok szenvedéssel, bajjal és fájdalommal van tele az ember élete; de a keresztény hívő igyekszik ezekben is az irgalmas Isten szeretetét venni észre. Az isteni irgalom műve az, hogy alkalmat ad már e földön a vezeklésre. Szünetek úgyis mindenkit érnek, mily okos dolog tehát, ha minden gyászunkat, betegségünket, nélkülözést, emberek gonosz bánásmódját, minden megaláztatásunkat és nehéz munkánkat ily lélekkel fogadjuk: „Számítsd be, Uram, mind ennek türelmes elviselését az én jóvátételemből!”

A gyász és szenvedés így is megmarad ugyan, de mennyivel könnyebb és érdemszerzőbb lesz annak viselése!

* * *

Kedves Testvéreim! V. Károly spanyol király, akit a történelem bölcsnek nevez, egyszer különös választás elé állította a fiát. Egyik asztalra koronát helyezett, a másikra kardot, aztán behívta gyermekét és feladta neki a nehéz kérdést, melyiket kívánja a kettő közül. A herceg mosolyogva a kard után nyúlt és így szólt: „Ez által akarom a másikat”.

Kard által a koronát! Igazán keresztény gondolat, benne van a keresztény lelkiélet egész programja! Kard által a koronát. Az önlegyőzés által, a saját rossz hajlamaim ellen, a követelődő ösztönök és kísértések ellen folytatott bátor és elszánt küzdelem által az örök élet birtokába jutni! Igaz, a harcban sebeket is osztogatnak, a küzdelemben bukás is fenyeget; de épp azért int felénk biztatólag a tisztítóhely hite, hogy el ne csüggedjünk.

Ez a hit, bár komoly tan, de egyben örvendetes is. Komoly figyelmeztetés, hogy bűneinkben nyugodtan ne érezzük magunkat, de örvendetes vigasztalás is, hogy emberi gyöngeségeink miatt kétségbe ne essünk.

Igaz, sok mindent nem tudunk még erről a tisztítóhelyről, amit tudni szeretnénk, de nem tudunk a halálról sem, meg a túlvilági életről sem.

De tudunk annyit, amennyit Isten tudtunkra adni szükségesnek tartott, és világosan látunk annyira, hogy a koporsó mellett csillagtalan éjszakának reménytelen sötétje ne boruljon reánk.

Múlnak a napok, fogynak az évek, nő a sír árnyéka ... pusztulás, elmúlás árnyai ijeszthetnek ..., de én bátran emelem fel fejemet és kiáltom szemükbe: Nem, nem, velem nem bírtok! Hiszen annak vagyok fia, annak leánya, akivel nem bírtatok: a halál fölött győzelmes Krisztusnak!

És a győzelmes Krisztusba kapaszkodva mondom el naponta:

Hiszem az örök életet! Itt csak vándor vagyok, vár reám az otthon. Itt csak útban vagyok, Istennél lesz a megérkezés. Itt szomjazom az örömet, Istennél jutok el az enyhítő forráshoz.

*Úr Isten, mindnyájan, akik ezt a beszédet hallottuk, gyermeki bizalommal kérünk, hogy egykor valamennyien meg is érkezhessünk ebbe a mennyei hazába és beléphessünk örök országodba: ha talán nem is azonnal a mennyország díszes nagy kapuján – hiszen erre nem vagyunk méltók –, legalább a tisztítóhely mellékbejáratán. **Mindnyájan! Kivétel nélkül!***
Amen.

XV. Az örök kárhozat

I. *Van pokol!* A) Még a keresztény hit nélkül is rájött erre az okoskodó emberi ész; B) teljes bizonyosságra emelte aztán ezt a hitet a keresztény vallás. II. *A pokol örök!* A) Örök pokol! Mindent elhisznek egyesek, de itt fennakadnak. B) Pedig mindjárt megennyhül a pokol hitének rettenetessége, mielőtt azt is megfontoljuk, hogy tulajdonképp ki is kerül a pokolba. C) Hogyan kerülhetjük el a poklot?

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Tizenhat éve hirdetem erről a szószékről az Isten ígését, de olyan nehéz feladat előtt még nem állottam, mint ma. Tizenhat éve már, hogy ebben a templomban prédikálok az én kedves, figyelmes hallgatóimnak, de igehirdetői kötelességemet olyan súlyosnak és megrendítőnek még nem éreztem, mint ma, amikor az örök kárhozatról kell szólanom.

A jövő vasárnap lezárom az örök élettel foglalkozó sorozatot és a mennyországról fogok beszélni. Ó, ez könnyű lesz! Könnyű és örömdetes! De nehéz és szomorú a mai témám: a pokol, az örök kárhozat!

Mert hogy van mennyország, – ah, ezt könnyű elhinnünk! Hogy van egy hely, ahol véget ér minden földi szenvedés, fájdalom, betegség és halál és ahol minden erkölcsi erőfeszítésünk elnyeri méltó jutalmát, – ó, igen, ezt örömmel hisszük: van mennyország!

De van-e pokol is? Nemcsak a középkori ember naiv kiszínezése-e, hogy az Isten örökké tud büntetni is? Hogy csakugyan volna egy olyan örökkévalóság is, ahol (az ember remegni kezd már a gondolatára is) véget nem érő szörnyű gyötrődésben folyik az elkárhozottak örök élete!

„Ah, minek erről beszélni? Jobb volna a pokol nevét még csak ki sem ejteni! Minek a pokollal ijesztgetni az embereket? A pokolból még senki sem jött vissza! Ki tudja, mi igaz az egészről!” Ilyen kifogásokat hallani manapság, ha valaki meg akarja beszélni ezt a témát is. Pedig a keresztény szószéken igazán nem ijesztgetésből tesszük azt szóvá, hanem komoly tanúság céljából.

„Még senki sem jött vissza a túlvilágról, hát minek akkor arról beszélni!”

Hát vajon a napból visszajött-e már valaki? Meg a csillagok közül? És mégis, mennyit tudunk az égitestekről is és mily komoly tudomány a csillagászat!

De különben sem igaz, hogy senki a túlvilágról még nem jött közénk. Mert az Úr Jézus onnan jött! És amit mi a túlvilágról tudunk, azt éppen Tőle tudjuk. Tőle tudjuk azt a két megrendítő igazságot, amelyről a mai beszédben akarok szólni: Nemcsak mennyország van, hanem pokol is; és nemcsak a mennyország tart örökké, hanem a pokol is. Bizony, megrendítően komoly két tétel: I. **Van pokol** és II. **ez a pokol örök!**

I. **Van pokol!**

A) Hogy az Isten végtelen fönsége és Isten parancsainak komolysága megkövetel egy olyan helyet, ahol az Isten ellen lázadók a halál után szenvedéssel vezekelnek, ez annyira megfelel az ember gondolkodásának, hogy **még a kereszténység nélkül is rájön erre az okoskodó emberi ész.**

a) *Kiérezték ezt az igazságot már a kereszténység előtti vallások is.*

Micsoda szörnyű szenvedéseket kellett pl. a görögök hite szerint kiállania Tantalus, phrygiai királynak, aki saját fiát levágta és ételnek elkészítette, de aztán a kárhozat helyén, a

Tartarusban, büntetésből örök éhség és szomjúság kínozza. Gyümölcs és víz van ugyan előtte, de mikor utánuk nyúl, egyszeriben hátrahúzódnak előle. „Tantalusi kínok!”

És bizonyára hallottatok a danaidákról is, arról a 40 asszonyról, akik megölték férjüket és most büntetésből lyukas szitával kell feneketlen hordóba vizet meríteniük örökre.

Hallottatok Sysiphusról, a kegyetlen korinthusi uralkodóról, akinek az az örök büntetése, hogy nehéz sziklát nyögve kell a hegyre felgörgetnie s mikor már majdnem eléri vele a csúcsot, a szikla legurul. „Sysiphusi munka!”

Hallottatok Ixionról, aki a Tartarus mélyén kerékhez van kötve s a kerék folyton töri a csontját és soha meg nem áll.

Hallottatok Tytiusról, akinek szívét vad keselyűk eszik darabonként, és jól nem laknak soha.

Hallottatok Theseuról, amint örökre ott ül a sötét mélységekben ...

Nem különös dolog-e, hogy egyrészt az ember ágaskodik az elkárhozás gondolata ellen, szeretne menekülni a pokol megrázó igazsága ellen, és mégis másrészt mindig megtaláljuk az örök büntetés gondolatát a különféle népek vallásában: az indiai Veda-vallás éppúgy ismeri a poklot, mint a buddhizmus, zoroaszter-vallás éppúgy, mint a mohamedánizmus! Valóban elmondhatjuk, hogy az örök kárhozat hite már a kereszténység előtt is az egész emberiség hite volt.

b) Ugyanis *maga az okoskodó ész vezeti az embert erre a hitre*. Hogy valóban van pokol, hogy kell lennie egy helynek, ahol minden bűn elveszi büntetését, erről még a nem vallásos embereket is meggyőzi a világban tobzódó rettenetes gonoszság tapasztalása.

Mikor az ember lépten-nyomon olvassa azokat a szörnyűségeket, amikre emberek e földön képesek: a szemrebbenés nélkül végrehajtott hajmeresztő gyilkosságokat, rablást, erkölcstelenséget, az igazság és becsület lábbal tiprását ... hát ki ne esnék kétségbe, ki ne rendülne meg hitében, ha pokol nem volna, ahol mindez a szörnyűség elveszi majd büntetését!

Mikor két évvel ezelőtt Amerikában ellopták és megölték a híres repülőnek, Lindberghnek kis gyermekét, nagy amerikai világlapok is, – amelyek pedig nem nagyon szokták a vallás igazságait hirdetni – megbotráncozva írták, hogy ilyen lelkiismeretlen gonosztevőket „még a pokol is vonakodnék befogadni”.

És hogy csakugyan van egy hely, ahol – mint hitünk tanítja – az Isten ellen fellázadt, bukott angyalok, az ördögök bűnhődnek, és hogy az ördög nem csak rakoncátlan gyermekek ijesztésére kitalált „krampusz” és mesebeli alak, hanem szomorú valóság, – erre is rávezet a mai élet ijesztő bűnözőne. Mert ki érti meg azt a pokoli gonoszságot, azt a feneketlen romlottságot, azt a rafinált istentelenséget, amelynek lépten-nyomon, napról-napra tanúi vagyunk, hacsak nem valóban az ördög munkáját vesszük észre bennük, hacsak valóban nem úgy van, hogy ilyenkor a pokol rémes tüze csapkod ki a földre!

B) Amit pedig az emberiség már ily erősen megsejtett Krisztus előtt is, **annak létezését teljes bizonyosságra emelte a keresztény vallás.**

Igaz, Testvéreim, nagyon is átérzem és beléremegek abba, mennyire megrendítő az örök kárhozatnak gondolata. Magam is örülnék, ha nyugodtan azt lehetne mondani: Nincs pokol, csak mennyország!

De nem lehet! Hitünk forrásai annyiszor és annyiféle formában hirdetik ezt, hogy annak valóságáról nem maradhat fenn a legkisebb kétség sem.

a) Azt mondod, nincs pokol? *De hát nem mondotta-e már Keresztelő Szent János*, az Úr előfutárja, hogy „minden fát, mely jó gyümölcsöt nem terem, kivágnak és tűzre vetnek”. (Mt 3,10) És nem tanította-e ugyanez a Keresztelő Szent János, hogy ítéletkor Isten „összegyűjti búzáját a csűrbe, a pelyvát pedig megégeti olthatatlan tűzzel (Mt 3,12)

b) Azt mondod, nincs pokol? De hát akkor *meghazudtolod az Úr Jézus nyílt és világos tanítását!* Hiszen mennyiszer és milyen különféle kifejezésekkel beszélt Ő a poklóról!

Róla igazán senki sem mondhatja, hogy nyugtalanítani s ijesztgetni akarta az embereket. De mikor a poklóról, annak kínjairól beszél, az Ő szavai is telve vannak emfázissal. A szegény

Lázár az egyik örökkévalóságba jutott, a szívtelen dúsgazdag a másikba; az öt okos szűz az egyikbe, az öt balga a másikba; a keskeny út az egyikbe vezet, a széles a másikba; a jobb latorról Krisztus azt mondja, hogy országába jut, a paradicsomba, Júdásról meg azt, hogy jobb lett volna neki meg sem születnie.

És ha a halálos bűnnek nem a pokol a büntetése, akkor nincs igaza Krisztus szavainak, melyek szerint a lélek elvesztése nagyobb veszteség, mint az egész világ megnyerése. (Mt 16,26)

Azt mondod, nincs pokol? De hát nem mondotta-e az Úr, hogy a gonoszok olyan helyre kerülnek, „hol az ő férgük meg nem hal, és tüzők el nem alszik”. (Mk 9,45) És ugyanaz a Krisztus, aki a Hegyi Beszédben a nyolc boldogságról beszélt, ugyanakkor beszélt a „gehenna tüzeréről” is (Mt 5,22), ahol „lesz sírás és fogak csikorgatása”. (Lk 13,28) És ugyanaz a Krisztus mondotta: „Ne féljete azoktól, kik megölik a testet, de nem tudják megölni a lelket, hanem inkább attól féljete, aki mind a lelket, mind a testet elvesztheti a gehennában”. (Mt 10,28) Ha nincs pokol, mit jelent akkor az Úr szava, hogy az ítéletkor a jobbára állít, de egyeseket meg baljára? (Mt 25,33) És a gonoszokhoz így szól: „Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre” (Mt 25,41) és akkor „ezek örök büntetésbe mennek”. (Mt 25,46)

c) Azt mondod, nincs pokol? *De hát akkor megcáfolod Szent Pál apostolt is!*

„Mindnyájan föl fogunk támadni!” – írja egy helyen Szent Pál. Mindnyájan, akik csak valaha ezen a földön éltünk! Föltámadnak azok is, akik párnapos csecsemő korukban haltak meg, és azok is, akik 90-100 évig járták a földi élet utait. Föltámadnak, akiket sírba temettek, s föl, akiket elnyelt a tenger, darabokra szakított a robbanás, vagy elégetett a tűzvész. Föltámadnak, akik templomba jártak, gyóntak, imádkoztak, becsületesek voltak; de meghallják a harsona szavát és föltámadnak azok is, akik életükben nem akarták meghallani a misére hívó harang szavát. „Mindnyájan föl fogunk ugyan támadni – írja Szent Pál –, de nem mindnyájan fogunk elváltozni. (1Kor 15,51) Ah, hát ez az! Csak az üdvözültek teste fog megdicsőülni, az elkárhozottaké ellenben utálatos lesz.

d) Azt mondod: nincs pokol. *De akkor gyerekesen gondolkozol az Istenről.* Bármilyen rémséges is a pokol, mégis megértjük, ha ismerjük Istennek egyéb műveit is.

Itt van körülöttünk a világegyetem: emberfeletti nagysága hirdeti az Isten mindenhatóságát. Itt áll előttünk Krisztus keresztye: a rajta vérző Krisztus hirdeti Isten végtelen irgalmát. Itt áll előttünk a mennyei boldogság: hirdeti Isten végtelen jóságát. De itt áll a pokol is, és mit hirdet? Hirdeti Isten végtelen igazságosságát.

A pokolnak, vagyis az Isten igazságosságának épp azért kell oly szigorúnak lennie, mert oly nagyak mutatta magát mindenhatósága a világban, irgalma a kereszten és jósága a mennyországban. Ha mindez nem elég a megtérésünkhöz, mi marad hátra? Csak végtelen igazságossága a pokolban. És amilyen nagy a világ minden várakozásunkon fölül; amilyen irgalmas a keresztyén, minden reményünkön fölül; amilyen határtalan a mennyország öröme minden sejtésünkön fölül: éppoly rémítő a pokol is minden képzeletünkön fölül. És ha igaz az, amit Szent Pál írt az üdvözültek boldogságáról, hogy ti. „szem nem látott, fül nem hallott, ember szívébe föl nem hatolt, amiket Isten készített azoknak, akik őt szeretik” (1Kor 2,9), akkor éppoly igaz az elkárhozottak gyötrelmeiről is, hogy szem nem látta, fül nem hallotta, és minden emberi képzeletet fölülmúl az a büntetés, amit Isten azoknak készített, akik Őt nem szeretik.

Ó, most értem már, mennyire igaza volt *Szent Ágostonnak*, mikor azt mondotta, hogy Istentől elszakítva lenni oly nagy büntetés, mint amilyen nagy maga az Isten. „Separari a Deo haec est tanta poena, quantus ipsemet Deus.”³

³ S. Augustinus: Da civitate Dei I. II. c. 4.

Ó, most értem már a fájdalomnak és elvettetésnek azt a dantei fantáziát meghaladó mértéket, amely kiárad az elkárhozottak feje fölött örökké visszhangzó isteni ítéletből: „Távozzatok tőlem, átkozottak! (Mt 25,41)

Gondoljuk el az örök szomjúságot a végtelen Szépség, Isten után – és nincs egy csöpp, mely enyhítse azt!

Gondoljuk el az örök éhséget a végtelen Jóság, Isten után, – és nincs egy morzsa, mely enyhítse azt!

Gondoljuk el az örök vágyat a végtelen Tökéletesség, Isten után, – és nincs teljesedés, mely kielégítse azt!

Nincs barátság, nincs szeretet, nincs vigasztalás, nincs enyhülés, nincs remény, – de van keserűség és önvád, van szemrehányás és önmarcangolás, van undor és bánat, de késői bánat. Ah, hol az a tűz, mely így tudna égetni? így, mint mikor az elkárhozottak belátják egész elhibázott életük tévelygését, – de mindezt már későn látják be!

II. A pokol örök!

De ezzel eljutottunk a kérdés legnehezebb részéhez. A keresztyénység nemcsak azt tanítja, hogy van pokol, hanem azt is, hogy ez örökké tart, hogy annak soha nem lesz vége! Ez a legnehezebb pontja az egész keresztyén hitrendszernek, ez a legnagyobb botránykövük a hitükben nem egészen otthonos embereknek.

A) **Örök pokol!** Mindent elhisznek egyesek, de itt fennakadnak. A pápa csalatkozhatatlanságát hajlandók elfogadni, Mária szűzi anyai méltóságát is, mindent, mindent, csak ezt nem! Ez ellen minden hajuk szála meredezve tiltakozik.

„*Rettenetes gondolat!* – mondják. – *Örökre! Örökre elkárhozva élni! Helyrehozhatatlanul, kijavíthatatlanul, reménytelenül, örökre! Nem, nem lehet a pokol örök! Egy pár percnyi bűnért így büntetne a jó Isten?*”

a) Valóban: emberi gondolkozásunk rettenve ijed meg ettől a gondolattól. Belerázkódunk. Nem csoda, ha szeretnénk kibújni ez igazság alól; érthető, ha szeretnők kibeszélni, hogy nem így van, – de hiába. Oly biztos tanítása ez a keresztyénységnek, hogy nem lehet kételkedni felőle. Ugyanaz a Szentírás, amely a „jó Istenről beszél, és az „írgalmas Istenről” és „a szelíd és alázatos szívű” Krisztusról, ugyanaz beszél „a féregről, mely meg nem hal és a tűzről, mely ki nem alszik” (Mk 9,45 s köv.). Ugyanaz a Krisztus, aki elmondta a tékozló fiúnak megbocsátó édesapa példabeszédét, ugyanaz mondta el a példabeszédet a szívtelen dúsgazdagról is, aki a pokolba jutott és ott szörnyen gyöttrődött a kínok között.

Azt mondod: a pokol nem lehet örök. *Dehát akkor nincs értelme Krisztus hallatlan áldozatának, megváltói kereszthalálának!* Pedig az Isten semmit ok nélkül nem tesz.

De ha a pokol nem örök, akkor ok nélkül adta áldozatul egyszülött Fiát!

Ha a pokol nem örök, akkor ok nélkül haltak meg hitükért a vértanúk, csakhogy biztosítsák magukat az örök kárhozat elől!

Ha a pokol nem örök, akkor ok nélkül hullott az apostolok és hithirdetők veritéke, akik mindent megtettek, csakhogy a pogányságban tévelygőket megmentse az örök kárhozattól!

Ha a pokol nem örök, akkor nincs értelmük az Úr örökké emlékezetes, megrázóan komoly szavainak: „Ha kezed vagy lábad megbotránkoztat téged, vágd ki azt és vedd el magadtól; jobb neked az életre bemenned bénán vagy sántán, mint két kézzel vagy két lábbal az örök tűzre vettetni. És ha szemed megbotránkoztat téged, vágd ki azt és vedd el magadtól; jobb neked egy szemmel az életre bemenned, mint két szemmel a gehenna tűzére vettetni”. (Mt 18,8.9)

Valóban, Testvéreim, vagy azt a hitigazságot fogadja el valaki, hogy a kárhozat örök, vagy azt a káromkodást kell mondania, hogy az Isten cselekedetében nem bölcs, hanem szeszélyes!

b) Azt mondod: a pokol nem lehet örök, mert „*a jó Isten nem lehet annyira kemény, hogy egy pillanatnyi bűnért örökre büntessen*”...

Így biztatják magukat egyesek, – mily balgán teszik!

Isten jósága nem tehetetlen gyöngeség, nem anyámasszonyos ellágyulás. Az Isten valóban jó is; – de szent is, meg igazságos is!

„Jó az Isten!” Igen, jó és irgalmas, amíg élünk és igyekszünk Hozzá megtérni. Valóban mondotta: „Ha bűneitek olyanok is, mint a skarlát, fehérek lesznek, mint a hó; és ha olyan vörösek is, mint a bíbor, fehérek lesznek, mint a gyapjú”. (Iz 1,18) De mindez csak addig, amíg élünk.

Mert utóvégre is Isten jósága nem lehet gyöngeség és szentimentális ellágyulás! És aki tudja, mi az az örök boldogság, – betetőzése lelki érésünknek és részesedés az istenség életében – az azt is tudja, hogy oda bejutnia *képtelenség, lehetetlenség* annak, aki földi életét Istennek hátat fordítva töltötte.

„Dehát egy pillanatig tartó bűnért örökké tartó büntetés?” A bűn nagyságát nem az dönti el, mily sokáig tartott. Az is csak egy pillanatig tart, míg a gyilkos elsüti fegyverét. Az is csak egy pillanatig tart, mikor valakit súlyos bűnre vezet valaki, amelyért aztán elveszti örök boldogságát.

Nem logikusabb volna-e tehát inkább így okoskodni: Éppen mert az Isten annyira szent, mert annyira ellenkezik vele a bűn, éppen azért lehet szörnyű a pokol! Te igazmondó vagy? Akkor gyűlölöd a hazugságot! Te tisztalelkű vagy? Akkor elfordulsz az erkölcsi szennytől! Te becsületes vagy? Akkor kerülöd a becstelenséget! Minthogy azonban Isten végtelenül szent, előtte végtelenül borzalmas a bűn és természeténél fogva el kell tőle fordulnia – örökre!

És az a lélek, amelyik a halál pillanatában súlyos bűnben van, – úgy is mondhatnók, hogy Istennek hátat fordítva hal meg, – bizony így háttal az Istennek marad ezredeken, évmilliókon, minden időközön keresztül.

A halálos bűn 180 fokos elfordulás Istentől. Aki így halt meg, akinek ilyen pozícióban merevedett meg a feje, az így is marad örökké; és örökké elfordultan élni Istentől – ez a kárhozat.

Ez döbbenetes titok, megrendítő tanítás, de – sajnos – fájdalmas valóság!

B) *Mindjárt megnyugtató azonban a pokol hitének rettenetességét*, – úgy is mondhatnók, hogy kihúzzuk a kérdés méregfogát – és mindjárt megnyugszik fölkavart lelkünk, ha eszünkbe jut, hogy nemcsak az biztos, hogy van örök pokol, hanem éppily biztos az is, hogy az igazságos Isten senkit oda nem ítél, aki erre meg nem érett.

a) Isten nem ítél elhamarkodva, nem szenvedélyek hatása alatt, nem a bűn elkövetésének pillanatában. *Nem ítél senkit, mielőtt meg nem adta volna neki a megtérésre hívó kegyelmet s a megtérés lehetőségét.* De aki maga nem akar megtérni, aki maga nem akar Istenhez jutni, – mit csináljon ezzel az Isten?

A háborút „ultima ratio”-nak is nevezik. Ez a népek utolsó fegyvere. Csak akkor nyúlunk hozzá, mikor előbb már minden más módot megkíséreltek. Nos hát a pokol is ilyen „ultima ratio” az Isten kezében: nem nyúl hozzá, mielőtt meg nem próbált volna minden más eszközt a megmentésünkre.

És olyan kevés, – olyan hihetetlenül kevés – amit az Isten a megbocsátáshoz kikötött! Megbántam, hogy gonosz voltam, ígérem, hogy többé nem teszem és mihelyt lehet, meggyónom – ennyi az egész. Hát kívánhatna-e ennél is kevesebbet?

b) A pokol – igaz – megrázóan félelmetes hittételünk. De mindjárt megnyugtató annak félelmetessége, ha *megfontoljuk, hogy ki is kerül a pokolba.*

Az, aki halálos bűnben hal meg gyónás nélkül, vagy – ha gyónásra alkalma nem volna – legalább tökéletes bánat nélkül.

Halálos bűn! Ki követ el halálos bűnt? „Aki az Isten törvényét súlyos dologban, tudatosan és készakarva megszegi”, – így felel a teológia.

Tehát hogy mi tartozik tárgyilag, objektív szempontból a halálos bűnhöz, azt tudjuk.

Nem tudjuk azonban, és Istenen kívül senki sem tudja, hogy határozott, konkrét esetben ennek az embernek ez a tette valóban, alanyilag is halálos volt-e, pedig külsőleg teljesen annak látszik. Nem tudjuk, hogy az átöröklött, terhelt hajlamok, az elhanyagolt nevelés, a gonosz környezet és ezernyi más enyhítő körülmény – melyről mi nem is tudhatunk – mint módosította a mindentudó Isten ítéletét.

Ó, ez nagy vizsgálásunk, mikor a pokolról van szó!

c) Igaz, rémes a pokol gondolata, de megennyhülünk, ha elgondoljuk: ki van ott? Mit tanít erről szent vallásunk: *ki van a pokolban?* A bukott angyalokon és Júdáson kívül egyetlenegy emberről sem tanítjuk, hogy ott vannak.

Vannak szörnyek, vadállatok a világtörténelemben, – és mégsem tudjuk, oda jutottak-e; ellenben van kivégzett gonosztevő – a jobb lator –, akiről tudjuk, hogy még halála napján a mennyországba jutott. Pedig mi, a mi emberi ítéletünk szerint, kárhozatra küldtük volna. Mert mi a külső látszat szerint ítélünk, de mikor Isten ítél, a serpenyőbe tesz mindent, minden előttünk láthatatlan és lemérhetetlen tényezőt, terheltséget, rossz hajlamot, elhanyagolt nevelést, gonosz környezetet... Az Isten mindezt mérlegre teszi, mikor ítél. És ezért nem tudjuk mi, hogy ki kerül a pokolba.

C) De ne is azon törjük a fejünket, hogy ki kerül a pokolba, hanem inkább azon, hogyan kerülhetjük el mi a poklot! Elkerüljük a poklot, ha elkerüljük a halálos bűnt, vagy – ha oly szerencsétlenek voltunk, hogy beleestünk volna, – töredelmes gyónással eltöröljük lelkünkéről a bűnt.

a) *Érdekes megfigyelní a tömeget egy nagy vasútállomáson:* micsoda nyüzsgés, mily ideges kapkodás! Mikor megnyílik a váróterem ajtaja, mindenki az induló vonat felé rohan, izzadnak a nagy csomagok alatt, egymást taszítják, tolják. Egyetlen gondolat él mindenkiben: Jaj, csak le ne maradjak!

Jelez a kalauz, trombitál a vonatvezető, megindul a teli vonat... és épp ebben a percben rohan egy elkésett utas ..., a haja csapzott, homloka veritékes, lihegve, fuldokolva áll meg és szomorú fájdalom szól szavából, mikor a távozó vonat után nézve mondja: Lemaradtam ...

Testvéreim, ez jusson eszünkbe, mikor az örök életre gondolunk: egyszer majd indul a vonat, a mennyország felé, jaj, csak le ne maradjunk! Mert ha lemaradtunk, nincs másik vonat... lemaradtunk örökre.

b) Örökre? *Már megint ez a döbbenetes szó! Ah, nem értem, megrendülök bele, – de el kell hinnem.* Korlátozott emberi látókörömbe be nem fér, meg nem érthetem, – de hiszem és vallom, hogy az Isten nem szigorúbb hozzánk, mint ahogyan megérdemeljük. És vallom, hogy ha az Isten irgalmas szeretete nem akart gyámolatlan tehetetlenséggé gyengülni, és ha az Isten a becsületes, tisztességes emberek erkölcsi erőfeszítéseit nem akarta a léhák és könnyelműek gúnykacajának kitenni, akkor kellett örök poklot is teremtenie.

Ha egyszer a pokolnak vége lenne, akkor vége lenne minden komoly erkölcsi rendnek is. A földi élet komoly erkölcsi erőfeszítései egyszeriben eltűnnének. Miért legyek én becsületes, miért tartsak ki vért veritékezve is az erkölcs mellett, mikor nem is olyan nagy baj, ha el is esem: egyszer úgys rendbe jön minden!

Mondjátok meg magatok, Testvéreim: ha nincs mindenható Bíró, aki számonkéri egykor a szívek legrejtettebb gondolatait is; ha nincs ítélőszék, ahol mérlegre helyezik egykor minden csendben végzett és titokban maradt jótettünket, szavunkat, hősi küzdelmünket; ha nincs ítélet napja, melynek fénye igazságos világításba állítja az erényes élet hősiességét és a léha dorbézolás könnyelműségét, – ha mindez nincs, hát ki beszélhet akkor még igazságos, jóságos, szent Istenről?

Bármilyen megrettentő is tehát a pokol hittétele, mi nem ijesztgetésből gondolunk rá, hanem nagy tanulság céljából. Halljuk meg mindnyájan a kiáltó figyelmeztetést, amely ebből a megdöbbenő hittételünkéből felénk dörög: Testvérek! Kitartani! Kitartani! És ha véres veritékezésbe kerülne is ... ha mindennapi harcba kerülne is ... és ha örökös önfegyelmezésbe

kerülne is: *Kitartani Isten mellett! Isten felé fordulni! Isten felé fordultan élni! És Isten felé fordultan meghalni!*

* * *

Kedves Testvéreim! Miután a zsidó nép elfoglalta Kánaán földjét, ünnepélyes hitet tett az Úr törvényei mellett, mint ezt Mózes megrázó szemléletességgel parancsolta meg V. könyvének 27. fejezetében. A nép fele, hat törzs, a kopár, romokkal befödött Hebal hegyén állott fel, a másik hat törzs meg a szemben lévő, virágzó réttel és erdőkkel borított Garizim hegyén. A két hegy közti völgyben feküdt Sichem városa, ott állottak a papok és leviták a frigyszekrény mellett. És kezdődött a megrázó párbeszéd.

„Átkozott az az ember, aki az Úr előtt utálatos, faragott vagy öntött képet... csinál s titokban felállít – hangzott a papok kiáltása.

És felzúgott rá a nép felelete: – Amen!

„Átkozott, ki nem tiszteli atyját és anyját.”

– Amen! – felelte a nép.

„Átkozott, ki odább tolja felebarátjának határköveit.”

– Amen!

„Átkozott, ki elcsavarja a jövevény, az árva és az özvegy igazát.”

– Amen!

„Átkozott, ki erkölcstelenül él.”

– Amen!

„Átkozott, ki titkon agyonüti felebarátját.”

– Amen.

„Átkozott, ki megvesztegetteteti magát.”

– Amen! – zúgott rá a nép.

De mindjárt utána felhangzott Mózes további szava is: mi vár azokra, akik megtartják az Úr törvényeit.

„Ha hallgatsz az Úr, a te Istened szavára, s megteszed s megtartod minden parancsolatát”, áldott leszel a városban s áldott a mezőn, áldottak lesznek gyermekeid, áldott földed, áldott leszel, ha jössz, áldott, ha mégy ... áldott... az Istentől megáldott.

És Hebal hegyéről, és Garizim hegyéről, mint mennydörgés zúgott rá a nép válasza: Amen! Amen!

Az ember megilletődik, mikor ezt a jelenetet olvassa, pedig mi ez az utolsó ítélet mennydörgéséhez képest, ahol majd nem a zsidó papok mondják az átok és áldás szavait, hanem az isteni Bíró; és nem a nép feleli rá az „amen”-t, hanem az Isten angyalai!

„Távozzatok tőlem”, – hangzik a haragvó Krisztus szava. És rádörgik az angyalok: Amen!

„Átkozottak ...” És felelik az angyalok: Amen!

„Az örök tűzre.” – Amen!

„Mely az ördögnek készített és az ő angyalainak.” – Amen!

De aztán elsimul Krisztus arcáról a harag és végtelen szelídséggel fordul a jókhoz:

„Jöjjetek, Atyám áldottai” – és millió meg milliárd szívből visszhangzik az öröm válasza: Amen!

„Vegyétek birtokba az országot”, – Amen!

„Mely a világ kezdetétől nektek készített.– Amen!

Úr Isten! Hiszem, hogy van pokol, de azt is hiszem, hogy van mennyország! Engedd, hogy soha meg ne lássam a poklot, de meglássam és örökre bírjam a mennyországot! Amen! Amen!

XVI. Az örök boldogság

I. *Van-e mennyország?* A) Az Úr Jézus szavaiból világosan tudjuk, hogy van; és pedig mennyire másképp beszél róla az Úr, mint előtte beszéltek! B) Nem tudjuk, hányan jutnak az égbe; de bízunk és dolgozunk. II. *Milyen lesz a mennyország?* A) Látni fogjuk Istent és ez végtelen örömmel lesz forrásává. B) Soha ezt az örömet meg nem unhatjuk. C) Nemcsak látni fogjuk az Istent, hanem bírni is.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Kelet-Afrikában a Kamba-négerék között egy mélyértelmű monda él az emberek ajkán az ősrégi időkről.

Valamikor, nagyon régen, – így szól a monda – az ott lakó emberek végképp elkeseredtek a halál kegyetlen pusztítása miatt és megbízottakat küldtek ki a világ minden tájára, hogy keressenek egy olyan helyet, ahol a halál nem úr és akkor oda fog átköltözni az egész nép. A kiküldöttek évekig járták a világot, országról-országra vándoroltak, végre is ezzel a lesújtó hírrel jöttek vissza: Maradjunk csak itt, és haljunk meg, mint atyáink meghaltak, mert olyan ország, ahol a halál nem úr, nincs az egész világon.

Pedig van!

Van egy ország, amelynek lakói örökké élnek és örök boldogságban élnek.

Van egy hely, „ahol halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom”. (Jel 21,4)

Van egy ország, ahol az emberek „nem éheznek és nem szomjaznak többé, és nem éri őket többé a nap, sem bármiféle forráság... és Isten letöröl szemünkről minden könnyet”. (Jel 8,16. 17)

Van mennyország, ahol beteljesedik mindaz az ígélet, amit Isten az ő hűséges gyermekeinek tett; s ahol szent valósággá válik, amit a Hiszekegy utolsó mondatában annyiszor imádkoztunk el nagy bizakodással: „Hiszem testnek föltámadását és az örök életet”.

Több, mint öt éve, hogy az első beszédet megtartottam a Credónak, a keresztyén Hiszekegynek magyarázatáról, és ma tartom róla az utolsót. Nem csoda, ha elfogódottság és megilletődés vesz erőt rajtam, mikor az öt évvel ezelőtt megkezdett épülethez a zárókövet akarom ma elhelyezni. Hiszen mennyien vannak olyanok, akik még hallották az első beszédek, de nem hallják a mait, sőt már nincs is rá szükségük, hogy hallják: mert akkor még csak hittek az Istenben, de azóta már ítélőszéke elé is kerültek és ma már látják az Istent. „Hiszek egy Istenben! – így kezdődik a mi Credónk: az Istenbe vetett hit megvallásával. „Hiszem az örök életet”, – így végződik: az Isten elnyerésével. Kezdjük a hittel és végezzük az örök élettel, ahol már nem lesz többé hit, csak látás.

Az örök boldogság megvallásával végződik a Credo, amint az örök boldogság elnyerésével végződik a buzgó keresztyén élet is. Nekünk sincs tehát más feladatunk, mint hogy – mikor most Isten segítségével eljutottunk a „Hiszekegy” magyarázatának végére, – az utolsó szentbeszédben a mennyországra, az örök boldogság honára, a mi igazi örök hazánkra fordítsuk tekintetünket és – amennyire itt a földön erre megfelelni lehet – igyekezzünk megfelelni a két kérdésre: I. **Valóban van-e hát mennyország?** és II. **milyen is lesz a mennyország?**

I. Van-e mennyország?

Mindennél fontosabb feladat gyanánt áll tehát előttünk a kérdés: Honnan tudjuk, hogy csakugyan van mennyország?

A) Felelet gyanánt természetesen **az Úr Jézusra hivatkozunk.**

a) *Ha nincs mennyország, nincs értelme az Úr Jézus egész életének.* Hiszen egész földi élete, tanítása és szenvedése azért volt, hogy a bűntől megváltott emberek eljussanak a mennyei Atya örök országába, a mennyországba. Olvassuk csak az evangéliumokat, hogy hányszor és hányféle változatban beszélt Krisztus Urunk az örök boldogságról!

Egy ízben azt mondja tanítványainak, hogy aki ő érte, az ő nevéért áldozatot hoz, „százannyit kap, és az örök életet fogja örökölni”. (Mt 19,29)

Máskor megjövendőli nekik, hogy ő miatta üldözésben lesz részük, de „örüljete és vigyázatok, mert jutalmatok bőséges a mennyekben”. (Mt 5,12)

Vagy hallgassuk csak, mit mond a vagyongyűjtéssel kapcsolatban. „Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, hol rozsda és moly megemészti, és hol tolvajok kiássák és ellopják; hanem gyűjtsetek magatoknak kincseket az égben, hol sem rozsda, sem moly meg nem emészti és ahol tolvajok ki nem ássák és el nem lopják”. (Mt 6,19.20)

És azután mennyi példabeszédben és hasonlatban is szólott az Úr az örök boldogságról! Hol „atyai háznak” (Jn 14,2) nevezte azt, hol „királyi ember lakóházának” (Mt 22,2), hol meg „elrejtett gyöngynek” (Mt 13,44), amelyért az embernek mindent oda kell adnia.

Végül pedig ott vannak az utolsó ítéletkor fölhangzó gyönyörű szavai: „Jöjjetek, Atyám áldottai, vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot”. (Mt 25,34) Valóban, annyira át- meg átjárta az örök boldogság hite Krisztus Urunk tanítását, hogy az egész evangéliumot kellene tagadni annak, aki a mennyország valóságát akarná tagadni!

b) De az eddigiekből azt is észrevehettük, mennyire *másképp beszél az Úr Jézus az örök életről*, mint előtte beszéltek.

A pogány népek is várták ugyan a halál utáni boldogságot, de persze amilyen eltorzult volt ezeknek a népeknek vallása, épp olyan torz túlvilági életet is ígértek maguknak: a földszagú, érzékekhez tapadó vallásoknak egészen földszagú és érzéki volt a mennyországuk is.

Nem így tett Krisztus! Mindennek az ő mennyországában nincs semmi nyoma sem! Az ő mennyországa nem nagyméretű bankettes asztal, nem evés-ivás, nem dinom-dánom, nem mohamedán paradicsom hétszeres dúskálkodása. Krisztus szerint az örök élet az Atyának háza, amelyben sok lakás van; Krisztus ide előre elmegy, és oda várja az ő hűséges fiait. „Atyám házában sok lakóhely vagyson ... Megyek helyet készíteni számotokra. És ha már elmentem és helyet készítettem nektek, ismét eljövök, és magamhoz veszek titeket, hogy ahol vagyok, ti is ott legyetek.” (Jn 14,2.3) Mily egyszerű szavak, de emberhez és Istenhez egyformán méltó szavak!

Leírhatatlan öröm van ugyan a keresztyén mennyországban is, de ez nem az érzékes élet öröme! Olyan öröm ugyan, amit „szem nem látott, fül nem hallott, ember szívébe föl nem hatolt” (1Kor 2,9), mint Szent Pál írja, de ez az öröm nem a földi mértékekre és földi vágyakra készült: elképzelni csak homályosan lehet, fogalmat alkotni alig tudunk róla, csak az látja meg, aki egyszer majd ott lesz.

B) És sokan lesznek ott? Kik lesznek ott? **Vajon hányan jutnak az égbe?** Mily izgató, mily fontos kérdés! És nem tudunk rá megfelelni.

a) De ha az Úr Jézus nem is mondott erről semmit, azt hiszem, mégsem illetlen kíváncsiságunkról, ha *alázatos lélekkel közeledve a kérdéshez, feleletet keresünk rá.*

Pusztán emberileg gondolkodva, a felelet így hangzanék: A legnagyobb része azoknak, akik nem kárhoztak el, a halál után nem juthat ugyan rögtön Isten országába, hanem előbb a tisztító tűzben kell érnie s vezekelnie; de hosszabb-rövidebb vezeklés után aztán mégis elérkezik az Úr országába.

Ez volna a pusztán emberi válasz.

A keresztyén remény és alázatos bizakodás alapján azonban – azt hiszem – sokkal öröndetesebb választ is adhatunk. Arról az emberről, aki egész földi életében igyekezett Isten szent akaratát teljesíteni – és hál’ Istennek ma is sokan vannak ilyenek; arról az emberről, aki

becsületes, kötelességteljesítő, vallásos életet élt, emberi hibáit, bűneit és bukásait pedig a bánat könnyével gyakran letisztította a gyóntatószékben, halála előtt pedig még egyszer meggyónt, megáldozott, fölvette a betegek szentségét és megkapta a teljes búcsúval egybekötött pápai áldást... erről az emberről joggal remélhetjük, hogy már halála pillanatában meghallotta a szavakat, amiket az Úr a jobb latorhoz, az utolsó percben megtérő bűnőshöz intézett: „Bizony mondom neked, ma velem leszel a paradicsomban!” (Lk 23,43.)

Mily okos dolog tehát a jó halálért naponként imádkozni! Sokan kérik ugyan Istent, hogy jó halált adjon nekik. De a jó halálon azt értik, hogy ne szenvedjenek sokáig, és csendben, észrevétlenül aludjanak el. Utóvégre ezért is szabad imádkozni. De sokkal inkább azért, hogy ne haljunk meg a szentségek felvétele nélkül; minden temetési pompánál, minden virágözönnél és gyászbeszédnél százszorta nagyobb vigasztalás, ha így, Istennel kibékült lélekkel lépünk át a halál kapuján.

b) „Vigasztalás!” *Vajon csak vigasztaló elképzelés-e az a mennyország, vagy szent valóság is?*

Hiszen sokszor vetik a kereszténység szemére, hogy „túlvilágra szóló váltókkal” dolgozik, és ha valakit agyonnyom a földi szenvedés súlya, ha valaki kínlódik a mostoha földi élet csapásai alatt, könnyen utalja annak a másik világnak igazságos, kiegyenlítő elégtételére.

Hát – Kedves Testvéreim – ha ez csak kibeszélés lenne, levegőverdesés és alaptalan reménykeltés, méltán érhetné hitünket a szemrehányás.

Minden váltó annyit ér, amennyit a rajta lévő kezesnek a neve. Nos, hát tudjátok-e, hogy ezt a „túlvilági váltót” ki állította ki? Tudjátok, ki kezeskedik érte? Olyan valaki, aki maga jól ismerte e földi élet megpróbáltatásait, aki maga végigment minden szenvedésen, és mindennek ismeretében is ezzel biztatta a szenvedésben hűségesen kitartó követőit: „Örüljete és vigadjatok, mert jutalmatok bőséges a mennyekben!” (Mt 5,12)

Ó, ha ilyen Kezes neve van a váltón, azt elfogadjuk! Ó, ha Az bíztat az örök élet jutalmával, aki maga is abból az életből jött és azért jött, hogy odasegítsen. Azt bátran követjük! És ezért hisszük rendületlenül, hogy van örök boldogság, van mennyország!

II. Milyen lesz a mennyország?

De milyen lesz az a mennyország? Miben áll annak boldogsága? Mit fogunk ott csinálni egy egész örökkévalóságban? – vetődik fel a további kérdés.

Mit fogunk csinálni az égben? Válaszunk rá két rövidke tömondat: látni fogjuk az Istent és bírni fogjuk az Istent. Ebben áll az örök boldogság. Egyszerű szavak, de milyen kimeríthetetlen mélység húzódik meg mögöttük!

A) Látni fogjuk az Istent.

a) *Dehát ez valóban végtelen örömmek lesz forrása?*

Sok szép szokás, köszöntés van a kereszténységben, amit atyáink találtak ki s vittek be az életbe, de egy sem hat meg annyira minket, mint mikor kedves halottainkat betesszük a sírba s mielőtt végképp elválnánk tőlük, még egy jókívánságot küldünk utánuk új életükbe: „Requiem aeternam dona eis, Domine et lux perpetua luceat eis”. „Adj, Uram, örök nyugalmat nekik, és az örök világosság fényeskedjék nekik”.

Örök világosság! Ebben benne van minden, amit mi a mennyben várunk. Ahol világosság van, ott megismerés van. Ahol örök a világosság, ott örök a megismerés. Itt a földön is van világosság: az ész és a hit világa. De itt csak homályosan ismerjük az Istent. Itt Istent *látni* soha senkinek nem lehet. De ott látni fogjuk úgy, amint van.

Dehát igaz ez?

Halljátok csak Szent Pált: „Most tükör által homályban látunk, akkor pedig majd színről-színre. Most rész szerint ismerjük; akkor pedig úgy fogok ismerni, amint én is ismert vagyok”. (1Kor 13,12)

Tehát mit várunk mi a mennytől? Mit kérünk elhunyt kedveseink számára? Miért tartunk ki oly állhatatosan e földi élet kísértéseiben? Miért ég gyertya a kezünkben a keresztségnél? Miért ég a halálos ágyunknál? Miért annyi gyertya minden istentiszteletnél?

Azért, mert mi Isten gyermekei, a világosság fiai vagyunk. Lelkek vagyunk, akik a mélyből a magasba, a sötétségből az örök világosság felé törünk. Most még csak halvány mécses az a világosság, amit az ész ad nekem; már erősebb, amit a hit ad. De még mindig nem elég: török előre, az örök világosság, az örök élet felé, ahol – „látni fogom az Istent”.

Vajon igaz ez?

Halljátok meg Szent Jánost: „Szeretteim, most Isten fiai vagyunk, és még nem tűnt ki, hogy mik leszünk. Tudjuk azonban, hogy amikor meg fog jelenni, hasonlók leszünk hozzá, mert látni fogjuk őt, amint van”. (1Jn 3,2)

b) Látni fogjuk Istent és *Istenben az ő műveit*. Ah, mily panoráma lesz az, látni az isteni Gondviselés terveit, amiket az életben sokszor keményeknek, igazságtalanoknak tartottunk. Látni a világtörténelem legnagyobb s legkisebb szereplőit, az ünnepelteket és elfeledteket, de most már igazi, megérdemelt világításban. Látni a természet törvényeit s rejtett erőit, azokat is, amelyek felfedezéséig az ember soha el nem ért. Mindezt látni az örök világosság fényében, és soha vele be nem telni, és soha meg nem unni!

És látni fogjuk az angyalokat és a többi üdvözülteket! „Nagy sereget láték, melyet senki sem volt képes megszámlálni, minden nemzetből és néptörzsből és népből és nyelvből, a trón előtt és a Bárány színe előtt állni, hosszú fehér ruhákba öltözve és kezükben pálmaág.” (Jel 7,9) Micsoda galéria! Micsoda képműállítás! Nem Raffael, nem Murillo, nem Tizian olajos vásznaiból, hanem eleven lelkekből! Mennyi szépség, mennyi báj, mennyi nemesség!

c) Látni fogjuk az Istent! *Egészen föl is fogjuk az Istent, minden vonását, mélységét? Nos, nem!* Teremtett lény Teremtőjét, véges a Végtelent be nem fogadhatja teljesen: a tenger vize be nem fér a pohárba.

De ennek ellenére is ez Isten-látás lesz, s nem pusztán hit. Istennek nemcsak visszfényét látjuk tükörben, mint itt a földön láttuk (1Kor 13,12), hanem magát az Istent. Látni és soha Vele be nem telni.

Nem hatolhatunk ugyan be Isten lényegének megközelíthetetlen mélységeibe, vagyis Istent teljesen ki nem meríthetjük, de mindenki annyit láthat és élvezhet majd Istenből, annyit szívhat be magába, *amennyit befogadni képes*. Mindenki más és más mértékben látja majd Istent, tehát mindenkinek más és más lesz az örök boldogsága, de mégis mindenki végtelenül boldog lesz, mert annyit kap Istenből, amennyit csak Belőle befogadni képes.

Tehát az örök boldogság nem lesz mindenki számára egyforma? Nem! Mindenki számára más és más lesz. Mindenkinek más és más mértékben jut a boldogságból, de azért mindenki végtelenül boldog lesz és senki a másakra irigykedni nem fog.

Mindegyik lélek boldogsága elüt a másiktól, mint a csillag a csillagtól (1Kor 15,41), mindegyik olyan boldogságot nyer, amilyenre rászolgált (1Kor 3,8), de mégis mindegyik végtelenül boldog lesz. Hogyan lesz ez lehetséges?

Képzeljünk csak el egy zsúfolt koncerttermet, ahol Beethoven szimfóniáját adják elő. Mindenki élvezi ugyan, de mindenki más és más mértékben: annyira élvezi, amennyire kiművelt zenei érzéke van.

Íme, tehát a nagy figyelmeztetés: minél többet foglalkozom ebben az életben az Istennel, minél jobban kiművelem az Istent élvezni tudó lelkemet, annál többet kapok Belőle az égben!

„A dicsőség fénye”, az „örök világossága annál inkább átjár majd ott minket, tehát annál nagyobb lesz boldogságunk, minél inkább engedjük földi életünk alatt, hogy a kegyelem átjárjon minket.

B) És ezzel már megfeleltünk azoknak is, akik emberies és földies gondolkodással **mindenféle aggodalmakat emlegetnek a mennyországai szemben.**

A mai ember csupa idegből és munkából, csupa tervezetésből és tevékenységből áll, nem csoda, ha így aggódik: Mi az az örök boldogság, mit fogunk ott tenni? Azt feleli a katolikus vallás, hogy „Istent fogjuk látni”. Dehát mi lesz ez? Mint valami fehér márványszobrok, örökké dermedten fogunk az Istenre ránézni, munka nélkül, tevékenység nélkül? Nem fogjuk-e ott magunkat agyonunni? Mit csinálunk ott az egész örökkévalóságon át? – Ilyen kérdések tömegestül tolnak az emberek ajkára.

a) Ah, Testvéreim! Milyen tanulságosan felel ezeknek *Szent Ágoston legendája!*

Úgy tartja egy régi legenda, hogy 300 évvel a nagy egyházatyának, Szent Ágostonnak halála után egy szerzetes térdelt a nagy szentnek sírján és imája alatt érdekes látomása támadt. Mintha Szent Ágostont látta volna maga előtt, amint ott áll csodálkozó szemekkel a mennyország kapujában és éppen át akarja lépni ennek küszöbét.

– De atyám, – kiált föl a szerzetes – már háromszáz éve, hogy meghaltál és még mindig csak a mennyország kapujában állasz?

És Szent Ágoston felel:

– Igen, háromszáz éve állok itt, és csodálkozom és bámulok az üdvözültek boldogságán. De most már abbahagyom a csodálkozást és indulok befelé a mennybe ...

Mennyi bölcsesség rejlik ennek a régi legendának naiv szavai alatt!

Az Egyház egyik legragyogóbb elméje s legnagyobb szentje, Ágoston, aki tömérdeket írt a legnehezebb teológiai kérdésekről és akinek lángelméje behatolt a legbonyolultabb kérdések mélyére is, – ez a Szent Ágoston megérkezik a mennyországba és annak szépsége, öröme, pompája még ennek a csodás észnek képzelő erejét is annyira fölülmúlja, hogy már a kapunál, még mielőtt be is lépne, háromszáz évig kell csodálkoznia ...

b) **Persze, legenda az egész.** A mennyországnak nincs kapuja és lépcsője, nincs tornya és várfala ... De nagyon is igaz a legenda magva és lényege: olyan csodálatos annak az örök életnek öröme és szépsége, hogy *akár a legfényesebb emberi ész is, a legszárnyalóbb emberi fantázia is még csak megközelíteni sem képes. Nemhogy kimeríteni! Nemhogy megunni!*

Nem fogjuk ezt megunni? Hát megunja-e az anya, hogy órákon át elnézze kicsiny gyermekét? Megunja-e a turista, hogy órákon át élvezze a havas hegycsúcsok birodalmát? Megunja-e a művész, mikor heteken át tervezi, javítja, festi elgondolt témáját? Megunja-e a tudós, hogy éveken át törje magát egy megoldatlan kedvenc problémán?

Pedig mindez a teremtettség szépség, és a világ minden szépségének összegyűjtött kincse is, mily jelentéktelen porszem, töredék a végtelen Isten végtelen szépségéhez s gazdagságához mérten! Hiszen minden földi szépség csak árnyéka az Isten szépségének!

c) *Az örökkévalóság tehát még arra is alig lesz elégséges, hogy Isten műveit szemléljük.* Minő kutatnivaló mérhetetlenségek! Az ember hússzor-harmincszor megnézi a Szent Péter-templomot, egy magas hegyről a pompás kilátást – s nem tud betelni. Hát mit érzünk majd, mikor minden teremtettség Teremtőjét látjuk! Nem Alpesekeket, nem tengersizemeket, hanem látjuk majd minden szépnek Örök Forrását!

Ha a földön jól akarunk látni, erős világosságra van szükségünk: napfényre, reflektorra, ívlámpára. Az örök életben is van világosság, – nem nap, nem villany, hanem „az örök világosság”, az Istennek új kegyelme, – a teológia „lumen gloriae”-nak nevezi, – amit kiáraszt a boldogokra, hogy ennek fényözönében láthassák az Istent.

Az „Istent látni” pedig annyit jelent, mint az Isten boldogságában, tevékenységében és életében valamiképp részesülni.

Istennek ilyen látása nemhogy unalmas nyugalom lenne, hanem inkább a legizgatóbb és legélénkebb örökös mozgás és tevékenység; mozgás és tevékenység, de – elfáradás nélkül.

C) Isten látása a mennyország örömeinek azonban csak egyik forrása. Ott nemcsak látni fogjuk Istent, **hanem bírni is!**

a) Isten látása u. i. nem úgy történik ott, mint a látás itt a földön. Itt a földön bármily kedvvel és örömmel néznék is valamit, bármily hosszasan és elmerülve, csupán a képét és

emlékét veszem fel magamba, de az illető dolog vagy tárgy mégis rajtam kívül marad. De a mennyben, ahol testi szemek nélkül nézem az Istent, nem képet fogok róla kapni, *hanem az ő lényege belép lelkembe*, bennem fog élni, mint ma legbensőbb gondolataim élnék bennem. Úgy ölel majd körül az Isten, mint mikor hullámzó tenger közepébe vetem magamat és minden oldalról elborít a végtelen Óceán.

Ezt olyan egyszerű kimondani. De tudjátok-e, mi következik ebből?

Ha elborít engem Isten, az örök fény: akkor én is fényes leszek!

Ha elborít Isten, az örök Tudás: akkor én is mindazt tudni fogom, aminek megismerését a földön hiába kerestem!

Ha elborít Isten, a végtelen Jóság: akkor teljesedésbe megy minden egykori nemes vágyam!

És ha elborít Isten, a végtelen Boldogság: akkor beteljesül minden örömem, amit a föld megtagadott tőlem.

b) Vagyis hát akkor úgyis mondhatjuk: ami nemes törekvés és vágy csak élt bennünk a földön, és aminek tökéletlensége, befejezetlensége, elégtelensége levert és szomorított, *most mindez a legtokéletesebb befejezettségben lesz sajátunkká.*

Mennyi meg nem értés és félreértés kísér mindnyájunkat ebben az életben! Hányan panaszkodnak – és joggal –, hogy nincsenek azon a helyen, ahol tehetségeiket valóban ki tudnák fejteni! Hány emberi élet törik le bimbójában virágzás és gyümölcs nélkül! Hány lélek vergődik láncra verve, beteg, gyöngye testnek, vagy egyenesen roncsolt idegzetnek, megbomlott szervezetnek sötét kódéba veszve!... És mindez az akadály ismeretlen lesz az égben.

Mennyi kérdést teszünk fel az életben, amire nincs válasz, – de lesz az égben.

Mennyi fájdalom kínoz az életben, – de mindez nem lesz az égben.

c) Van aztán a mennyország örömeinek még egy egészen különös forrása: *Krisztus és a szentek társasága.*

Mily kimondhatatlan örömaradat fog áthullámozni rajtunk, mikor majd ott fogunk állani az Úr Jézus közelében!

Úr Jézus! Hányszor mondtuk ki a te áldott, szent nevedet! Hányszor kiáltottunk Hozzád kísértéseinkből! Hányszor néztünk Reád az Oltáriszentségben, ahol nem láttunk mást, csak kenyeret! De most eljött az idő, melyért annyit imádkoztam: lehullott a lepel!

Páduai Szent Antal sírjához, Assisi Szent Ferenc sírjához, egy régi Szűz Mária-képhez mily kegyelettel zárandokolnak az emberek! De most együtt leszünk Szűz Máriával! Együtt a nagy szentekkel! Micsoda elit-társaság lesz az! Ott van minden, ami valóban nemes, ami nagy, ami szép ezen a földön csak valaha is volt!

És ott vannak az én kedves hozzátartozóim, szüleim, rokonaim! Kell-e arról beszélnem, mily öröm lesz látni azokat, akiktől a megnyílt sír szájánál oly fájdalmas könnyhullatással búcsúztunk! Semmi nemes érték el nem vész ott belőlünk. Nem vész el tehát a meleg szülői, gyermeki, házastársi s baráti szeretet sem, hanem a Szeretet ősforrásánál megnemesül s megerősödik. Tehát igenis „viszontlátjuk egymást!”

De, azt hiszem, egész különös öröm forrása lesz azokat látnunk ott, akik a mi érdemünkből, a mi közremunkálkodásunkkal jutottak ide. Kimondhatatlan öröm lesz ilyeneket hallani:

„Köszönöm, édesapám, hogy oly szigorúan neveltél: ez juttatott ide!” „Köszönöm, édesanyám, hogy jó példával s imáiddal álltál mellettem: ez juttatott ide”. „Köszönöm neked feleségem, férjem, barátom ... köszönöm neked, gyóntató lelkiatyám ... a te segítségével nélkül nem jutottam volna az örök boldogságra ...”

Örök boldogság! Mily csodálatos szó vagy! Mily éltető remény! Mily biztató ígéret! Te vagy minden utaknak végső torkollása, te vagy minden küzdelemnek végső elnyugvása, te vagy földi életünknek végső értelme: örök boldogság! Mint sugárzás biztató fénnel a göröngyös, sötét földi utak felett és teszed elviselhetővé a siralom völgyének nehéz keresztjét! Ó, örök boldogság! Ó, örök boldogság! ...

* * *

És ezzel – Testvéreim – eljutottunk az örök életről szóló beszédsorozatnak végére és a Hiszekegyről tartott öt évi beszédsorozatnak befejezéséhez.

Vajon már mindent tudunk az örök életről?

Ah, dehogy tudunk!

Az örök élet: örök világosság; ez a földi élet: nagy sötétség. És amit ezekben a beszédekben az örök életről elmondottam, amit arról ember elmondani képes, az nem több, mint mikor sötét szobánkba az ajtórepedésen egy fénysugár belopódzik a szomszéd, kivilágított szobából és tanúskodik előttünk, hogy odaát, abban a másik szobában micsoda zuhataga hullámszik a ragyogó fénynek.

Egy ilyen kis fénysugár az ajtórepedésen – csak ennyi volt minden elmondott beszédem. Vajon megsejtették-e, kedves jó Testvéreim, milyen fényesség lehet „odaát”, mily zuhataga az örök világosságnak!

Amit elmondottam, csak emberi dadogás, vértelen erőlködés, halvány árnyék. Hol is volna emberi fantázia, amely csak megközelíteni is tudná Isten országának boldogságát? Azét az országát, ahol a végtelenül igazságos Isten letörli majd a verítéket nehéz földi harcokból győztesen hazatérő gyermekei homlokáról.

Adja Isten, hogy mindnyájan, akik beszédeimet oly odaadó figyelemmel kísértétek, egykoron majd személyesen győződhessetek meg arról, milyen messzire maradt el minden szentbeszédem az örök élet szépségétől!

Adja Isten, hogy mindnyájunk lelkén végigremegjen az öröm, mikor majd fölnyílnak előttünk a mennyország kapui, és hozzánk szól az Úr: „Jól van, derék hű szolgám; mivelhogy a kevésben hű voltál, sokat bízok rád; menj be urad örömébe”. (Mt 25,21)

Adja Isten, hogy az utolsó napon mindnyájan az ítélő Krisztus jobbára kerüljünk és hallhassuk hívó szavát: „Jöjjetek atyám áldottai, vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot”. (Mt 25,34)

És ez meglesz. Egész biztosan meglesz ... ha nemcsak hiszünk az örök életben, hanem aszerint élünk is! Élünk abban a tudatban, hogy ez az élet csak előkészület az örök életre; hogy minden tettünk következménnyel jár; hogy ez az élet „előszó” és olyan lesz a könyv, amilyen az előszó volt. *Úristen, én becsületesen, vallásosan, Hozzád híven akarok élni e világon, hogy örökké boldog lehessenek majd a másvilágon.*

Ó, igen: Hiszek az Istenben... hiszek Jézus Krisztusban... hiszek a szent katolikus Egyházban... hiszem testnek föltámadását és az örök életet! Amen.

Visszhangok rádiós szentbeszédeimre

Mindig megilletődés fog el, valahányszor az Úr küldetésében megszólalok a szószéken, de szavakban alig lehet kifejezni azt az érzést, amely a rádión is közvetített szentbeszédeim alatt uralkodik bennem, amikor az 1200-1400 főnyi állandó templomi hallgatóságom a láthatatlan hallgatók tízezreivel növekszik szédületes arányú tömeggé.

Kezdem a beszédet. Keresztet vetek: „Az Atyának és Fiúnak és Szentlélekistennek nevében” ... És ugyanebben a pillanatban kereszttetésre emelkedik százezer kéz! Mennyi kéz! Pesti külváros barakkalakásában kereszttet vet magára egy munkás vörösre dolgozott keze ... a Bakony messzi erdejében, magányos vadászkunyhójában, egy erdei őr emeli kezét kereszttetésre ... évek óta ágyban fekvő beteg asszony vérszegény keze ... egy Budakeszi kis házban élő vak tanítónő ..., poros puszta közepén, kis tanyai házban, ájtatosan vet kereszttet a hangszóró előtt együtt ülő egész család ... régi földbirtokos kúrián a rádió mellett fiatal férj és feleség... egy bányatelepen öreg anyóka az unokájával ... a Budapest-Debreceni gyorsvonal most száguld Törökszentmiklós környékén s az utasok fülén a rádió kagyló ... és én kezdem a beszédet: „Krisztusban Kedves Testvéreim!”

Szinte megfagy a vér az emberben, ha elgondolja, hogy mindez nem álom, hanem csodálatos valóság. Milyen hallgatóság! Műveltségre, világnézetre, gondolkodásra, társadalmi állásra, korra nézve mily különböző egyénekből álló óriási tömeg!

„*Praedicate super tecta.*” „Amit mondok nektek, hirdessétek a tetőkön.” Teljesedett-e már valamikor ily szóról-szóra az Úr parancsa, mint most, mikor a háztetők fölött, erdők, mezők, hegyek, vizek fölött suhan az Isten ígéje! Meghallják barátok, indifferensek, ellenségek. Az ember odahaza ül a szobájában s a szónok eljön hozzá: csak ők ketten beszélgetnek. Mily mélyre lehet e lelkekben szántani! El nem vész a szónok legkisebb hangárnyalata, egyetlen érzelmi emóciója sem!

„*Docete omnes gentes!*” „Tanítsatok minden nemzeteket! Ah, mint figyelnek az Úr szavára a határokon túl is! Egyik beszédem után a sekrestyében fölkeresett egy hívő; rendszerint Nyitrán hallgatja beszédemet; sokkal tisztábban hallja, mint ma hallotta itt a templomban.

„*Pauperes evangelisantyr*” „A szegényeknek hirdettetik az evangélium!” Azoknak is, akik 15 km-re laknak a legközelebbi templomtól. Azoknak is, kiket évek óta ágyhoz köt a betegség. Azoknak is, kiknek lelke szegényedett el!

Az egyetemi templom szószékén kimondott szó megszámlálhatatlanra sokszorozódva repül szét a légben s néhány nap múlva jönnek messze vidékről a levelek, az Isten ígését szomjasan váró lelkek megrázó visszhangjai. És jönnek messze vidékről soha nem látott gyónók, akik az élet kavargó országútján már régen elvesztették a betlehemi csillagot, de akiknek most Krisztushoz vezető fénylő csillagukká vált superheterodyn készülékük izzó kis lámpája.

A rádió Isten által a legkritikusabb órákban kezünkbe adott csodás eszköze az apostolkodásnak, korunknak kétségtelenül legszédületesebb alkotása. Az ember alkotása? Szó sincs róla! Az ember csak fölfedezett a természet arcán egy újabb vonást, csak rájött egy újabb törvényre; egy újabb törvényre, aminővel a Teremtő ezerszámra szórta tele ezt a világot, amelyekből már ismerünk is jó néhányat, – de ki tudja, nem ezerszerte több-e még az, amit nem ismerünk! És mikor a kutató emberi ész előtt lehull a lepel egy-egy újabb törvényről, szent borzadás fut végig lelkünkön s térdre alázkodva imádjuk mindeneknek csodás Alkotóját.

Az elszakított területekről

Selmecbányáról írják (1927. dec. 4.):

„Egyike vagyok azoknak, kik a rádió hullámain keresztül merítenek hasznot szentbeszédeiből. Most is hallottam Szűz Mária tiszteletéről szóló beszédét, s hogy nem maradhattak hatás nélkül szeretettől áthatott szavai, arról felesleges beszélni ...”

Egy nagy erdélyi város gimnáziumának igazgatója írja (1927. dec. 5.):

„Nem tudom, ki beszélt dec. 4-én vasárnap délelőtt a budapesti egyetemi templomban a Mária-tiszteletéről, de én itt a messze távolban rádióon hallgattam az egész gyönyörű beszédet, minden szavát megértettem, sőt megéreztem a szónok lelkes meghatottságát. Köszönöm neki, akárki volt, azt a meleg lelki felemelkedettséget, melyet beszédével nekem itt szerzett, mely most is bennem vibrál, míg e sorokat a küzdelmes gondok, tépelődések és a nagy lemondások asztalánál írom ...”

Az egyik legszebb elveszett városunkból jöttek az alábbi sorok (1927. dec. 30.):

„Fogadja Méltóságod a szentbeszédekért szívből jövő köszönetünket. Kérünk továbbra is vigasztalást a mi végtelen nehéz helyzetünkben. Mély tisztelettel kívánunk boldog új évet: a ...-i róm. katolikus nők”.

Pancsováról (1928. febr. 8.):

„Főtisztelendő Szent Atyám!

Végtelen örömmel hallgatom rádióon át a tízparancsolatról szóló minden egyes szentbeszédét; legyen e pár sor elismerésem tolmácsolója. A jó Isten tartsa meg jó egészségben soká.

Meg vagyok róla győződve, hogy szavainak mérhetetlen eredménye lesz. Keresztényi alázattal:

egy gör. kel. szerb nő, öt gyermek anyja”

Krassószörény megyéből N ... községből:

„... Sokaknak hálás elismerését óhajtom kifejezésre juttatni a magam köszönetén felül azon magasztosan gyönyörű és lélekemelő szentbeszédekért, amelyeket vasárnaponként rádióon hallgatunk ihlettel az onnan nagyon messze fekvő s az édes magyarhontól elszakadt Szörény vármegyében levő N ... községben.

Tíz órakor elmegyünk a helybeli templomba szentmisére s annak végeztével 11-kor sietünk a helybeli vasgyár tulajdonát képező kaszinó-helyiségben levő rádióhoz, mert Budapesten csak tíz óra lévén, ott akkor kezdődik az istentisztelet.

Kedves plébánosunk társaságában füleinkre kerülnek a kagylók s mi magunkba szállva, visszafojtott lélekzettel hallgatjuk ilyként másodízben Isten ígését.

Így volt ma is, amikor megfizethetetlen élvezettel hallgattuk a szentbeszédet, mely a templombajárásról szólt és amelyben idézni méltóztatott az egykori olasz író választát, midőn őt a távol fekvő templomba menetelről barátai a rossz időre való tekintettel lebeszélni akarták.

Plébánosunk is boldog mosollyal élvezte az olasz tudós talpraesett szavait, s mindannyian kellemes érzéssel vettük tudomásul, hogy a húsvétet követő vasárnapon ismét részesei lehetünk egy hasonlóan magasztos élvezetnek, amely tényleg erőt nyújt egy egész heti küszködésünkhöz.

Azért, ha a szószékre lép, gondoljon majd reánk is és lásson meg minket lelki szemeivel, tudatában annak, hogy mi is nagy ihlettel figyeljük beszédét s lelki szemeinkkel látni véljük az ígét hirdető szónokot.

Hangját olyan tisztán halljuk, akár ott a templomban jelenlevők; minden szót tisztán megértünk, még a leghalkabbat is s elhallgatnók mi szívesen étlen-szomjan akár késő estig is...”

Nova Palankáról (S. H. S.) írják:

„... Kérem a jó Istent, áldja meg önt beszédeiért, melyeket rádión nekünk tart. Várva-várják a katolikusok, protestánsok és zsidók azt az órát, melyben szentbeszédét hallhatják.”

Désről írja a villanygyári igazgató:

„A mi nagy Istenünk nagy ajándékán, a rádió keresztül ismertem meg lélekemelő, oktató és szerető vasárnapi beszédeit. A rajongásig megszerette egész családom, jó barátaim és ünnep részünkre, ha az egyetemi templomból való közvetítést látjuk műsoron”.

Szilágymegyéből (1928. augusztus 18.):

„Testileg-lelkileg teljesen összetörve, félőrülten tengettem életemet, míg lassan teljesen megfásultam: a hitemet elvesztettem. Azóta egyik csapás a másik után ért.

Decemberben vettem magamnak egy 7 lámpás, kitűnő rádiót abban a reményben, hogy talán ez fog nekem majd egy kis szórakozást nyújtani s íme nem csalódtam, mert mióta vasárnaponként azokat a lélekemelő, szép beszédeket hallhatom, visszajött az életkedvem, van hitem, s tudok imádkozni. Ha látná főtisztelendő úr, hogy változik át egy csendes kis falusi szoba templommá s mily áhítattal hallgatjuk (többen is, mert összegyűjtök pár lelkes hívet) minden második vasárnap (bár minden héten eljöhetne hozzánk), tudom, öröme telne benne.

Nekünk itt, a határon túl nagyon sivár, szomorú az életünk s így meg tudja érteni főtisztelendő úr, mit jelent számunkra a rádió.”

Bácska (1928. december 5.):

„Hosszú hallgatás után végre hallottuk várva-várt beszédét! A mi szellemi táplálékunk onnan átról csak a Magyar Hírlap, amelynek vasárnapi számát megvesszük. Nem azért, mintha egyetértenénk annak szellemével, de mert ez az egyetlen pesti lap és az ember kénytelen azt venni, amit kap.

Bennünket, itt rekedt, szomorú, félretolt, tengődő lelkeket egy-egy rádióbeszéd éltet. Én szentül hiszem, hogy a rádiót a jó Isten azért engedte feltalálni, hogy annyi ezer meg ezer hontalan, elvágott, elsodort szívnek néha-néha könnyebb legyen az álma és vidámabb a lelke. – Ha látná Méltóságod, hogy 4-5-en, hogy ülünk összekulcsolt kézzel, lehunytt szemekkel, sápadtan, pilláink körül le-lecsorduló könnyel hallgatva gyönyörű, emberi, okos, igaz beszédeit, tudom jól esnék lelkének. Csak az a kár, hogy mindet nem hallhatjuk: az egyes parancsok sorozatát.”

Csacza (1928. december 5.):

„Ne haragudjék, Főtisztelendő Úr, ha ismeretlenül levélileg zavarom, de számunkra, itt élő magyarokra, oly boldogság vasárnaponként a szentbeszédet hallgatni, hogy valamennyiünk nevében arra akarom kérni, hogy tessék kegyesen oda hatni, hogy ne csak időnként legyen ebben részünk. Már írtam ebben az ügyben direkte a Stúdiónak és azt válaszolták, hogy ez a kérés a „műsorbizottság” elé lesz terjesztve. Ebben én nem nagyon bízok, mert nekik fogalmuk sem lehet arról, mi az itt, messze idegenben, ahol egy magyar szót nem hallani, vasárnap az ön lélekemelő szavalt hallgatni. Tessék elképzelni, hogy tíz év óta nem hallunk magyar szentbeszédet, a tót meg nem értjük. Már alig várjuk a vasárnapot és valóságos izgalom, hogy fogjuk-e hallani a főtisztelendő urat beszélni vagy sem! Mily hálás vagyok önnek minden szaváért és hogy félek attól a perctől, ha már befejezi a szentbeszédet! Olyankor a szívem megtelik minden jóval, és kérem a jó Isten segítségét, hogy az is maradjak mindig. Bevallom, hogy a sok olvasás, tanulás, filozofálás, alaposan megzavarta az én vallási érzelmeimet; de

most újra érzem, hogy mindez elhomályosult és újra tiszta szívvel szeretem vallásom minden tanát: és ezt mind a rádión közvetített prédikációknak köszönhetem. Ezren és ezren vagyunk így, példa arra egy berlini barátnőm, aki szintén hallgatja a szentbeszédeit és általam ő is kéri Önt, tessék segítségünkre lenni, hogy minden vasárnap hallhassuk. Hisz mi azért el nem hanyagoljuk a mi drága kis templomunkat sem, de a lelkünk, a szívünk az ön szavaira vágyik. A vasárnapi „ne ölj” tárgyú szentbeszéde mély hatást gyakorolt, nem csak reánk, katolikusokra, hanem mindenütt a társaságban arról beszéltünk és most kétségbe vagyunk esve, hogy a folytatásokat tán nem fogják hozni a rádióban. Jól tudom, hogy reformátusoknak is van joguk szentbeszédeket közvetíteni, de hisz az később van, 1/2 12-kor és egy kis jóakarattal ezt a kérdést ügyesen el lehet intézni, annál is inkább, mivel a reformátusok is igaz élvezettel követik minden szavát.”

Slovensko (1928. december 16.):

„A rádió át – 8 órakor pontosan meghallgatott szentmise után – második éve hallgatjuk szentbeszédeit s a magam kis körében látom azoknak közkedveltségét s erkölcsi hasznát is. Olyan ismerőseim, bevallom, magam is, akik annakelőtt nem igen hallgattunk szentbeszédeket, most úgy osztjuk be vasárnapjainkat, hogy azt el ne mulasszuk. Háztartási alkalmazottjaink, de még falubeliek is eljönnek azokat meghallgatni, nemcsak ezen a vidéken, de igen sok más vidéki ismerősömnél is, például lutheránus öcsém Fehérmegyei házában is, ő maga is rendszeren a katolikus szentbeszédet hallgatja háznépével, de sok más is.”

Kolozsvár (1928. december 21.):

„Bocsásson meg Méltóságod, hogy idejét soraimmal elrabolom. Vasárnap délelőtti szentbeszédét én is hallgattam itt, Kolozsvárt. Azóta valahányszor visszaidéztem szavait, éreztem lélekbe markoló könnyes igazságát. A szentmiséről tértem haza, a lelkemben ott volt még a tömjénes áhítat, s mélységes hatású szónoklata kétszeres ünneppé avatta vasárnapomat. A befejező imát mélyen megindulva könnyezve mondtam el – templom lett a szobából, a mindennapok fojtó közönyéből a tiszta magasságok felé. Valami belső indításnak engedve írok. Valahogyan ki kell fejeznem háláját és köszönetét mindazoknak is, akik e nagy kérdés súlyos igazságával szembe nézni nem mertek. Akik a megígért jövő beszédében már a segítő lélek támogató, testvéri kézszorítását várják.

Küldöm az üdvözlöt innen Kolozsvárról – szálljon a közeli havasok hóborította rengetegjén által – vigye a lelkünk köszönő köszöntését Méltóságodhoz.”

A Bácskából írják (1928. március 26.):

„... A tegnapi szentbeszédet hallva nem tudok addig nyugodni, amíg soraimat meg nem írom ... Meggyőzőbb, lélekből lélekhez szóló beszédet, amely oly hatást tett reám és egypár hazátlanra: még nem hallottam. Mások is, én is sokszor azt hisszük, hogy a jó Istennek elég, ha magunkban, otthon, vagy ahogy oly szépen elmondotta, Isten szabad ege alatt fohászaink a jó Istenhez szállnak: elég. Sőt, nálunk, ahol minden 5-ik vasárnapra jut egy-egy magyar nagymise, nem is veheti talán zokon. És sokan azt hittük, Jézus sem kívánja, hogy csupán a templomban elvégzett mise üdvös lelkünknek és kedves Neki, és eddig jóhiszeműleg otthon maradtunk. De most aztán rávilágított az igazságra és megmutatta nekünk, hogy minden szentmishallgatással Jézushoz a Kálvária-hegyére megyünk és ott Neki felajánlva szenvedéseinket, bajainkat, Vele szenvedünk és Tőle vigaszt, keresztünk továbbviselésére erőt merítünk. Ha csak emberileg mód lesz benne, sohasem fogom a szentmisét egy vasárnap sem elmulasztani! Hiszen úgy lekötnek az élet keserves gondjai, az itt ragadt kisebbség sanyarú kenye, hogy ha nem ajánlanánk fel szenvedéseinket Neki – Vele a Golgotán, kétségbe kellene esni és eldobni az életet; mint annyi más odaát és itt is teszi.

De nem szabad; mert elesett fiam lelkével s annyi, szívemnek kedves lélekkel akarok találkozni Jézus kegyelméből az ő színe előtt.

A rádión annyi vigaszt, annyi szépet hallunk, hogy bizonyára a leszaggatott végek kedvéért engedte az Isten ezt a nagy csodát, mert a kimondott szónak nincs demarkációs vonala sehol. Isten legyen velünk! Mély hálával: (aláírás.)”

Pozsonyból (1928. április 30.):

„Budapest... Az egyetemi templomi prédikáció kezdődik. Boldog örömmel siettem a rádióhoz. Mit éreztem az egész idő alatt, leírni nem tudom .. csak ennyit: azt hittem, ott a templomban vagyok; a befejező imánál letérdepeltem, a nép ezreivel együtt imádkoztam, néma ajakkal, könnytelt szemekkel néztem az ég felé ... Mit éreztem, amidőn a harang kongását hallottam, leírni azt sem tudom. Ehhez hasonlót érezhet egy olyan gyermek, akit a végzet elszakított az édesanya kebeléről s váratlanul az édesanya megérkezik és távolról kiáltja: Itt vagyok! Hogy vagy édes gyermekem, hogy teltek napjaid? ...”

Temesvárról (1928. május 14.):

„... Kérem, engedje meg, hogy egy asszony hívó lelke repüljön, egy lélek, aki áhítattal, szeretettel szívja magyar nyelven elhangzott szentbeszédeit.

Itt ülök Temesvárott, mint egy rab madár özvegységben, önkereste magányos életemben, – mert másképp itt élni nem tudok és nem is akarok.

Vasár- és ünnepnapokon, amikor itt 11-et üt az óra és »Rádió Budapest« jelt ad – remegve, az előre átélt lelki örömtől – ülök a rádióhoz és várva-várom lélegzetet visszafojtva, szívem minden kis zugát kitérve az egyetemtéri templom énekkarának szent melódiáit – és utána – áhítva-szomjúhozva Főtisztelendő Uram hangját, amely úgy hat lelkemre, fájó szívemre, mint az üdítő tavaszi napsugár, mint egy meleg, puha, szerető kéz leheletszerű simogatása.

Megköszönöm, melegen, szeretettel, hogy sokszor öntudatlanul is megvigasztalta az én lelkemet.

Ezer hála. Ezer köszönet.

Hódolattal vagyok igaz híve: (aláírás)”

Erdély egyik legszebb fürdőhelyéről (1928. május 16.):

„Főtisztelendőséged bizonyára sok-sok levelet kap mély tiszteletre s hálára hangolt rádióhallgatóitól. Engedje meg, kérem, hogy mint az elcsatolt területek szerény hallgatója jelen soraimmal szintén alkalmatlankodjam.

Itteni rádióhallgatói mind nagy tisztelői Főtisztelendőségednek s legszívesebben hallgatják, pedig ők nagyrészt nem katolikusok. Ti. szerény magam el lettem utasítva rádió iránti kérelmemmel, kénytelen vagyok másokhoz menni, kiknek van engedélyük; protestáns s. jegyző, izraelita fürdőigazgató, állatorvos, román isk. igazgató; ezek mind nemcsak élvezettel hallgatják Főtisztelendőségedet, hanem eszmecsere tárgyává teszik, amit hallottak; nem cáfolnak, hanem együttéreznek a hallottakkal. És mikor a babonával kapcsolatosan Méltóságod elmondta, hogy két leánykával találkozott a hídon – s az egyik megjegyezte: nem lesz szerencsénk ... ezzel kapcsolatban a fürdőigazgató izraelita neje elmondta, hogy milyen választ hallott ő a kérdéses babonás megjegyzésre: Ó, igen, lesz szerencséje, mert a német közmondás szerint: der Dumme hat immer Glück...”

Erdély egyik nagy városából (1928. június 8.):

„Dacára annak, hogy Kálvin tanai szerint imádjuk az Istent, fenséges gondolatai – melyeket már sokszor alkalmunk volt szívünkbe vésni – maradandó emlékeket ébresztettek bennünk.”

N. N. igazgató és neje, a „Református Nők Szövetségének” elnöke.

Král.-Chlumec (1928. december 30.):

„Méltóságos Uram!

Engedtessek meg nekem, hogy Méltóságodnak a bodrogi zsidóság nevében a közeledő újév alkalmával tiszta szívemből legőszintébb szerencsekívánataimat fejezzem ki és végtelen hálával megköszönjük a rádió útján hallott szentbeszédeit, amelyeket mi, zsidók is mindnyájan legmélyebb áhítattal hallgatunk és annak szavaitól áthatva hálát adunk a Mindenhatónak, hogy Méltóságodban egy oly ritka jóságos és felebaráti szeretettől áthatott prófétát adott nekünk. Különösen meghatottak bennünket az ötödik parancsolatról hirdetett tanai, amelyet bár mindnyájan ismerünk, de a világi életben nem igen tisztelték, s vajha adná az Ég, hogy a Méltóságod által hirdetett tanok az egész világon oly meggyőzően tiszta szívből hirdetve legyenek.

A bodrogi zsidóság óhaját tolmácsolom akkor, amidőn arra kérem Méltóságodat, hogy szentbeszédeit rádió útján mennél gyakrabban hallassa, melyeket mi mindenkor legnagyobb áhítattal fogunk hallgatni.”

Kassa (1929. január 1.):

„Mint prédikációnak buzgó rádiós hallgatója, nem érzem magam idegennek, hiszen szavai hozzám is szólnak, én is a testvére vagyok.

A szívem annyira tele van hálával Méltóságos Uram iránt, hogy nem mulaszthatom el, hogy az évforduló alkalmából meg ne köszönjem azt a sok gyönyörű szentbeszédet, amivel lelkünket gazdagította, s fogadja tőlünk, elszakadt, de utolsó percünkig hű testvérektől, szívből jövő tisztelő szeretetünket.

A december 16-i szentbeszéd az egykéről különösen nagy hatással volt reám. Sajnos, a bementett folytatását nem közvetítette a rádió.

Itt, az úgynevezett Szlovenszón, ijesztő méreteket ölt a magyar családok gyermektelensége. Ha ez így folytatódik, ha itt nem lesz magyar, nem valósulhat meg legszebb álmunk.”

Csúz (1929. február 28.):

„Engedje meg, hogy köszönetemet tolmácsoljam az egyházi beszédekért, amiket az 555-6 m hullámhosszon hallunk. A nép egyszerű fiai éppen úgy, mint a kastélyok lakói rajongásszerű ihlettel hallgatják ékes beszédeit valláskülönbőség nélkül, a rabbi éppúgy, mint a ref. tiszteletes, a hívek s a katolikusok nagy tömege. Egy alkalmat nem mulasztanak el, ha a rádión közvetítik szentbeszédeit. A jó Isten áldása kísérje, hogy a magyar közönségnek még sok lelki vigaszt adhasson!”

Belgrád (1929. március 21.):

„Az egyetemi templomban vasárnapon megtartott szentbeszéde, – amelyet rádió útján volt alkalmam hallani – rendkívüli különös hatással volt reám, ami tulajdonképpen okozója annak, hogy sok gondolkodás után bátorkodom soraimmal zaklatni.

A legnagyobb figyelemmel hallgattam meg s fájó érzés fogott el; mert visszaemlékeztem a múlt időkre, amikor még gyermekkoromban iskolásleány idején – zárdában – tanultam a szép magyar nyelvet. S miután azóta mondhatnám ritkaságok közé tartozik, hogy egyáltalán halljam az elragadóan kedves és okos magyar szót, énreám b. beszéde, amelyet olyan jól értettem meg, mélyen lelkemre hatott.

Igaz: én szerb vagyok, de Magyarországon születtem s dacára annak hogy itt a sors révén már évek óta vagyok, majdnem soha sincs alkalmam senkivel sem eleven szót vezetni, engem mégis csak valami vonz s az egykori magyar baráti szeretet, mely nálam meg volt fészkelve, gondolom, megmaradt, nem volt képes kiüzni semmi körülmény. Azért könnyen érthető, hogy szentbeszéde milyen hatást gyakorolhatott reám. Életnézésével egyetértek és szinte egy

szükséges megkönnyebbülést érzek amiatt, hogy ezúton hálámat kimondhassam, mert szavai visszhangoztak a legszebb zenénél.

Végül nemcsak én, hanem férjezett nővéreim és sógoraim, akiknek lehetőség szerint, az Ön eszméit tolmácsoltam, szintén el voltak ragadtatva.

Amennyiben még a magyar nyelvtudásomat bírom, akartam ezt önhöz juttatni és mindenesetre bocsánatot kérek, ha esetleg ezen levelemmel zavartam.”

A Bácskából (1929. április 15.):

„Hányszor elkezdtem írni, hálás köszönetemet kifejezni azért a nagy gyönyörűségért, ami eltölt akkor, ha hallom beszélni! Úgy rohanok ide-oda, hogy kötelességemet is megtegyem és mégis hallhassam. Nekünk nincs rádiónk, jobbról-balról van lakásunk mellett; magam főzők, az ebédnek is délre meg kell lennie. Rendesen 8 1/2 órai misére megyek el. 9 1/4-re vége van, egy kis takarítás ... előkészület és 10 órára már várom a „Jöjj el szent lélek” hangjait; és aztán az ima, az evangélium és felhangzik a beszéd! Mindig valami új oldalról megvilágítva, soha el nem feledhető hasonlatok, emberi gyöngeségek, finoman érintett, de el nem kerülhető igazságok; és az a szép tömör mondatszerkezet, ami oly ritkán hallható zengzetes magyar nyelvünkön előadva. Lelkünk kitágul, megrendül, magába issza szavának megrázó igazságát és felemel és remélni kezd a mi kövé kalapált, megkínzott szívünk itt, e szomorú idegenben.

Nagyszombaton nálunk is majdnem 3/4 7-ig tartott a feltámadás, amelyen részt nem venni, a mi áldott jó esperesünk miatt sem lehetne. Rohantam haza – pár perc a templom, szerencsére, – kalap, kabát, bot, rossz lábaim miatt, fel az emeletre; ott rossz volt a rádió, le az emeletről, haza az uramért, onnan a szomszédba; mint a szélvész ... és hála jó Istennek, hallhattam aztán a gyönyörű beszédét. Nem fáj a rossz szívem, lábaim, csúfoltak is később ismerőseim. Máskor nehéz az emelet! És nemcsak én, de összes ismerőseim így vagyunk.”

A Felvidékről (1929. április 16.):

„A legmélyebb meghatottsággal és hálával köszönöm meg a vasárnapi szentbeszédét. Hallgattam én évekkel ezelőtt is gyakran az egyetemi templomban, de mióta a Felvidékre mentem férjhez – sajnos – csak a rádión keresztül. De így talán még jobban a szívemhez szól, odalátok innen, odaképzem magam a megszokott helyemre, a szép oszlopok közé, látom Főtisztelendő Urat a klasszikus szószéken, ami egyben szent emlék is, hisz hány lelkigyakorlatot hallgattam ott végig? Magam vagyok, lehajtom a fejem, engedje meg, hogy ezt az érzést megköszönjem. Hogy mit jelent ez itt nekünk, vagy jobban mondva nekem, mert minden idegszámmal a régi környezetem után vágyódom, nem tudom elmondani. Főtisztelendő úr mindegyik beszéde egy olyan plusz, hogy segít és biztat s ezt a szívem egész melegével köszönöm.

A napokban egy látogatást tettem délfelé egy nagy falusi gazdaságban, ahol a régi világból való magyar úriasszony éppen kint volt az udvaron, s vagy 8-10 cselédnek adott utasításokat, de 12 óra előtt 5 perccel mindennap bejött, s az egyetem templomi harangszó mellett mondja el az Úrangyalát.”

Komárom (1929. május 4.):

„Kegyes elnézését kérem, hogy ismeretlenül, mint a rádió egyik lelkes hallgatója, tollat ragadok, hogy megköszönjem én is a sok névtelennel azt az igazi lelki gyönyört, amit beszédeivel áraszt lelkünkre. Gyenge szavam nem tud mást mondani, mint azt a buzgó fohászt, hogy az édes Jézus árássa el lelkét már itt a földön is a mennyei boldogsággal.”

A Délvidékről (1929. április 22.):

„Mi, az elszakított területeken élő magyarok, végtelenül boldogok vagyunk akkor, mikor a rádió útján összedobban szívünk az otthoni testvéreinkkel; boldogsággal tölt el minden jó hír

onnan hazulról, de egyik boldogságunk és örömünk forrása Főtisztelendőséged szentbeszédei, úgy, hogy el nem mulasztottam eddig egyetlen beszédjét is, hogy végig ne élveztem volna.

Szíve-lelkem melegével köszöntöm, üdvözlöm családom névében, a magam névében minden rendű, rangú és vallású magyar névében és köszöntjük azokat az élvezetes, boldog órákat, melyekkel megszomjúhozott lelkünket a hit, remény és szeretet virágaival, prédikációjával megenyhítette.

Családom vegyesházasság alapján keletkezett; leányom hitbuzgó katolikus, én és fiaim reformátusok vagyunk, de nem tudtam megtagadni magamtól azt az élvezetet, hogy ki ne fejezzem igaz tiszteletünket, hálánkat, nagyrabecsülésünket Főtisztelendőséged előtt...”

Beregszász (1929. május 3.):

„Mint rádiótulajdonos, örömpesve várom a rádiósműsor heti jelentését, mikorra fogja jelezni Méltóságodnak a budapesti egyetemi templomban elmondandó szentbeszédjét.

Mondhatom, hogy Méltóságod minden egyes szentbeszédje oly mély hatással volt reám, hogy társaságom minden egyes tagjának felhívtam a figyelmét arra, hogy ha csak tehetik, szerezzenek alkalmat, hogy Méltóságod szentbeszédjeit akár szóval hallgassák meg, akár szövegét írásban szerezzék meg.”

A Felvidékről (1929. május 31.):

„Múltkor egy autó-garageban volt dolgom. Zsidó tulajdonosa mondta, mily érdeklődéssel hallgatja rádión szentbeszédeit; édesanyja pedig – szintén zsidónő – ugyanakkor főzni kénytelen. Hogy főzés közben se mulassza el a prédikáció szavait, a halló-kagylókkal fülén főz, mialatt kegyed prédikál. Az itteni neológ rabbit pedig múltkor egy ismerősöm szintén úgy találta, hogy az Ön beszédét hallgatta rádión.”

Male-Vicapy (1931. március 18.):

„Meg kell, hogy köszönjem azt a felemelő boldog érzést, melyet magasszárnyalású, igazán az ember szívéhez férkőző, s magával ragadó beszédei keltenek bennem; nem hiszi, milyen lelki vigasz ez számunkra, kik Szlovenszko egy egészen eldugott kis falucskájában, – félóránnyira a szomszéd község templomától, oly messze esünk minden kultúrától – és ha néhanapján szentmisét hallgatunk is, prédikációt soha; mert szlovákul nem tudok annyira, hogy azt megértsem és ha meg is érteném, – itt csak a nép nyelvén beszélnek.

Hisz hallottam én már életemben híres szónokokat, de azt, hogy a magas niveau mellett ennyire közvetlen legyen a beszéd, még nem tapasztaltam.

Ez olyan, mintha együtt beszélgetnénk – s a mellett az a páratlan tudás, bölcsesség, műveltség csillámlik a felszínen. De még valami, a nagy, nagy jószág, megértés, szájalom a mi gyarló, emberi hibáinkkal szemben, s valahányszor vasárnap becsukom a rádiót s felkelek a kanapém sarkából, valahogy mindig egy kissé jobb ember lettem.

Ezeket el kellett mondanom, még arra a rizikóra is, hogy az Apát úr rezignáltan sóhajt fel: „Ismét egy levél, amelyet el kell olvasnom.”

Kolozsvár (1933. június hó):

„A vasárnapi utolsó rádiós prédikáció elhangzása után lelkünk régi vágyát teljesítjük, amidőn kérjük, fogadja jó szívvel a határontúli magyar katolikus nők őszinte köszönetét és háláját mindazon léleknevelő, vigasztaló, megértő szavaiért, melyekkel ez év tartalma alatt értékes beszédeiben minket a rádión keresztül elhalmozott; lelkünket felemelte, akaratainkat jó vágányra terelte és megvilágosította elménket, hogy az emberi lélek egyetlen lehető állapota az Istenhez való ragaszkodás, ez valahogy kibékít az étellel, a halállal és minden céltalansággal.

Kísérje áldásos munkás útján továbbra is a jó Istenhez küldött imánk: tartsa önt meg nekünk, hogy legyen aki türelmet, bátorítást öntsön sokszor csüggedő szívünkbe.

Gr. Bethlen Györgyné, Gyárfás Lászlóné, dr. Scheitz Vilmosné, Özv. dr. Balogh Endréné, Vályi Gáborné, Hirschfeld Clanilly, Balogh Ignácné, Balázs Jánosné, dr. Borbély Sándorné, Socolné, Kornpánekne, dr. Rózsa Józsefné, Zsiray Kálmánné, Amirás Irén, Özv. Timár Ödönné, dr. Bartunek Gyuláné, Dizmatsek Józsefné, Márton Istvánná, Künnle Ilus, Neugebauer Elekné, Gondhárdt Leopoldin, dr. Lórencz Béláné, Lendvay Emilné, dr. Leitz Józsefné, Brutsi Lászlóné, dr. Szentkirályi Ákosné, Lendvay Mária Magdolna.

Tipar (1930. január 20.)

„Én vagyok egyike a legbuzgóbb hallgatóinak. Csak látná Méltóságos Uram azt a lázas sietséget és kapkodást (biztosan megmosolyogná), hogy háziasszonyi kötelességemnek is eleget tegyek és az ebédem a mi időszámításunk szerint 11 órára kész legyen, hogy zavartalanul hallgathassam. Nem akarom magam dicsérni és elbizakodottá lenni, de amióta hallgatom Méltóságodat, sokkal jobb tudok lenni, vagyis jobban mondva nem esik nehezemre jónak lenni. A régi bűneimről leszokni, a jó Istent mélyebben szeretni, embertársaimhoz kedves és elnéző lenni és önmegtagadással élni. Ha lelkiismeretem szerint valami nem helyes cselekedetet akarok elkövetni, mindjárt eszembe jutnak szavai és rögtön másképp cselekszem. És nem csak mi, katolikusok, hanem a másvallásúak is.”

Brasov (1933. június 15.):

„Az egyetemi évet bezáró utolsó beszéd alkalmával nem mulaszthatom el, hogy az egész éven át elhangzott beszédekért, melyeknek mindvégig buzgó hallgatója voltam, igaz szívből köszönetet ne mondjak. Köszönöm a vigasztaló és bátorító szavakat, melyek mindig új erőt öntöttek már-már elcsüggedő lelkembe, s melyek könnyebbé tették gondterhes életemet is. Arra kérem Önt, ne feledkezzék meg néha az egyetemi templom oltára előtt értem és hozzám tartozóimért is imádkozni, abban a templomban, ahol két évvel ezelőtt én is imádkozhattam és amely templomnak harangszava legkedvesebb rádiózeném.”

Slovensko (1935. március 30.):

„Innen a távolból fordulok Főtisztelendőségedhez, mindjárt az elején bocsánatkéréssel, hogy idejét rabolni merem, de vasárnap tartott beszédei annyira meghatottak s oly bizalmat érezek iránta, hogy meggyőződése az, miszerint soraim iránt türelemmel tetszik lenni.

Sokan vagyunk itt, akik boldogan hallgatjuk buzdító, lelkesítő sorait. Mennyire irigyeljük azokat, akik személyesen hallhatják! Könnyebb tán odaát jó katolikusnak és magyarnak lenni s azok, akik ott ülnek vasárnaponként a templomban, el sem tudják képzelni, hányan könnyeznek ugyancsak a szentbeszéd hatása alatt ismeretlen s tán elfelejtett, kicsiny helyeken. Nekünk többet jelent ez a szó, nekünk ez igazi pusztai beszéd, mert hitéletünket tekintve igazán pusztaságban, elhagyatva bolyongunk. Mi itt születettek, akik szeretjük ugyan ezt a hegyes-völgyes kis hazánkat, de magyar nevelést, gondolkozást s érzést kapva, magyarul gondolkodunk. A nyelvet jól bírom, tehát nem az az akadály, megért a fülem minden szót, csak a szívem nem érti. Ha reggel eléneklem magamnak: „Szűz Mária, hazánk reménye,” jobban melegszik át a szívem, mintha a legékesebb egyházi zenét hallanám.

Gyermekkoromtól egyebet sem hallottam, mint hogy két szót jegyezzen meg: vallás és haza. Ez a kettő gyermekkortól az érett korig eggyé nőtt. S ha már az egyik elveszett, a másiknak: a nagy mély vallásosságnak nem szabad elpusztulnia.

Ezért az elhagyottságban, pusztában hangzó szó Főtisztelendő úr vasárnapi szentbeszéde. Az ott felosztott kenyerekből nekünk is jut, – és ilyenkor érezzük, hogy mi is valahová tartozunk.

Aztán még valami. Sokszor felháborodunk az odaátról jövő szépirodalmi lapok léha tónusán s még léhább illusztrációin. Önök, akiknek oly nagy befolyásuk van híveikre, hiszen

Magyarországon a hitélet igen intenzív, nem tudják a közönséget befolyásolni, hogy ilyen erkölcsértő s tartalmú és illusztrációjú lapokat bojkott alá vessen a jóízű közönség? ...”

Slovensko (1935. április 1.):

„Engedje meg, hogy azt a határozati javaslatot, melyet a csehszlovák minisztertanácsnak a házasságok kötéséről és a női erkölcs megvédéséért beküldtem, – megküldhessem azzal a szerény megjegyzéssel:

A javaslat elkészítése előtt egy katolikus gyárossal a házasság felbonthatatlanságáról beszélgettünk s ő kijelentette, hogy nem osztja az én felbonthatatlanságról vallott jogi, erkölcsi nézeteimet.

Ennek eredménye volt az, hogy a javaslatot kidolgoztam és azt a minisztertanácsnak beküldöttem, mint pártunkívüli, – hogy ezzel a kérdés a minisztertanácshoz kerüljön, mégpedig határozati javaslati, tehát tárgyalásra tett konkrét alakban.

A mai napon nevezett gyárossal újra összetalálkoztam, és már messziről, szinte lelki megnyugvást mutatva újságolta nekem, hogy Főtisztelendő Tanár úr milyen szép két előadást tartott⁴ az „én témámról”, amit Ő említett, úgy hogy őt Főtisztelendő Tanár úr tanítása máris meggyőzte és alig várja már az újabb beszédet. És nekem is nagyon ajánlotta.

A nevezett úrral való második találkozásomban az isteni gondviselésnek intézkedését látom; ezért mint lelkiatyával is közlöm ezt a megtérését. Azt hiszem, örömet fogok okozni egy Isten öregebb gyermekének megtérítésével.”

⁴ A XII. kötet IX. és X. beszéde.

Csonka-Magyarországról

Székesfehérvár (1928. február 15.):

„Minden vasárnap délelőtt legnagyobb élvezettel hallgatom rádión keresztül a budapesti egyházak istentiszteleteit, így több ízben hallgattam meg Méltóságod szentbeszédeit is, melyek annyira szívbemarkolóak, hogy ezek még a leghitlenebb ember szívét is magával ragadják.

Bocsánatot kérek Méltóságodtól azért a bátorságért, hogy mint izr. vallású bádigos- és szerelőmester, aki a világháborút végigküzdöttem és közben egy haslövést is kaptam, nem mulaszthatom el, hogy Méltóságodat ezen pár sorommal fel ne keressem.”

Budapest (1928. december):

„Engedje meg, hogy ismeretlenül is szeretettel üdvözljem s kérjem a Mindenhatót: soká, nagyon sokáig éltesse, hogy szava sok ezer és ezer keresztény magyar anya szívében hasonló talajra találjon.

A sorozatos beszédek kapcsán jegyzeteket készítek s azokat szent ereklyeként őrzöm kisleányom részére, ki jelenleg tizenöt éves s egyik budai leánynevelő intézet növendéke; ha majd egyszer kilép az élet küzdőterére s az élet koszorújához szükséges virágszirmokat a jegyzetekből szedgeti, boldoggá lesz s kárpótolva a csapásért, mely érte: édesapja olasz földön hősi halált halt.”

A Balaton mellől (1928. december 16.):

„Főtisztelendő és Méltóságos dr. Tóth Tihamér c. Apát és Egyetemi Tanár Úrnak, Igaz Magyar Papnak!

Először is bocsánatot kérek, ha talán nem helyesen címeztem volna Önnek jelen leveletem. Nem tudom a biztos címét, de pótolni vélem mulasztásomat, mikor a lelkem által diktált s e szerint legméltóbb címet is adom Önnek, Főtisztelendő Uram, amikor azt állítom, hogy Ön Igaz Magyar Pap. Ne vegye kérem, tolakodásnak, de nem tudom elhallgatni az ön, a budapesti egyetemi templomban elmondott mai szentbeszédét, melyet a rádión családommal együtt végighallgattam, lelkemet megillető nagy erejében olyannak, minden hízelgés nélkül, ki ne emeljek, mely az én hazafiasan érző lelkemet megragadta és fölemelte, amely más felekezetű létemre is kényszerít, hogy legőszintébb hódolatomat ön iránt nyilvánítsam.

Bátor vagyok arra kérni önt, hogy ezt a kitűnő szentbeszédet sokszorosíttatni méltóztassék, hogy az megtalálható legyen bármikor, méltóztassék nyomdailag megörökíttetni, mert méltó arra, hogy így is az egész magyar hazában elterjedjen.

Én magam rögtön a megjelenéskor 100 példányra fizetek elő és szétküldöm olyan helyekre, ahol hatásukra számítok. Magas műveltségű és legegyszerűbb emberek egyaránt tanulhatnak belőle. Kár volna ezt az erős fényű fáklyát egyszeri lobogása után, használaton kívül, félretenni!

Én negyvennégy esztendeig voltam, mint ref. tanító, a gyermekek lelkiéletének szerény építőmunkása és elhiheti, hogy megértem a kiáltó szót, melyet szeretnék minden érdekelt lélek füleibe továbbítani.”

Budapest (1928. december 16.):

„Keresztény katolikus lelkemben mélyen megrendülve hallgattam Méltóságodnak mai magasröptű, s az élet nyomorúságát oly igazán visszatükröző prédikációját. Keresztényi alázattal és bűnbánattal kérek bocsánatot és feloldozást, hogy azzal a rettenetes gondolattal tértem be a szentbeszéd meghallgatására, hogy ez életben ez lesz az utolsó hallgatásom: véget vetek a magam s családom életének, mely élet az utóbbi tíz évben mást, mint gyászt,

szenvédést, s keserű nyomorúságot nem hozott. Méltóságod jóságos, igazságos szavainak köszönhetem, hogy e pillanatban nem a legfőbb Ítélobíró előtt állva adok számot rettentő bűnömről. Hálával mondok köszönetet az Egek Urának, hogy papjának néhány szava elég volt, hogy a felbillent lelkiegyensúly ismét visszatérjen.”

Esztergom m. (1928. december 17.):

„Bocsánatot kérek, mint ismeretlen, hogy soraimmal bátor vagyok alkalmatlankodni, de a tegnapi szentbeszéde ad nekem bátorságot erre; nagy lelki gyönyörűséggel végighallgattuk. Én nyug. református lelkész neje vagyok, már két év óta élvezzük a rádiót és mindenkor nagy élvezettel hallgatjuk Főtisztelendő Úr szentbeszédeit.

Különösen a tegnapi olyan lélekemelő volt, hogy nehezen várjuk folytatását, bárcsak minden magyar asszony végighallgatta volna úgy, mint én is, férjem és leányom is.

Engedje meg a jó Isten, hogy még nagyon sokszor adhasson Főtisztelendő úr ilyen erkölcsi prédikációt a magyar asszonyoknak, mert fájdalom, nagyon is megérdemlik.

Én is egy nagy családú édesanya vagyok, 11 gyermekem volt, de fájdalom, négy még kicsiny korában meghalt. Hat fiam és egy leányom, nincs nálamnál boldogabb anya, mert olyan áldott jólelkű gyermekeim vannak, hogy nem cserélnék senki nagy vagyónú családtalan asszonnyal.

Akinek gyermeke nincs, szíve sincs: nem tudja, mi a szeretet. Már van tíz unokám, négy nős fiam.

Még egyszer bocsánatot kérek, hogy soraimmal alkalmatlankodom, de nekem nagy lelki megnyugvás, hogy igaz érzelmeimet e sorokban nyilváníthattam.”

Pest m. (1928. december 18.):

„Egy esetet bátorkodom megemlíteni, ami szorosan összefügg a ma hallott, felejthetetlen szentbeszéddel. Egyik helyen voltunk nemrég vizitálni kis fiammal együtt.. Egy autóvállalat vezérigazgatójánál. Nagyobb társaság volt náluk, likórt, narancsszeletet adtak élénk. A drága kutyák Gerbeaudstanciliből kaptak bonbonokat. Egyszer látom, hogy az egyik helyes kis állat nyalogatja a kis fiam kezét, amin a társaság jól mulatott. Én ijedten elkaptam a kis kezét és igyekeztem a fürdőszoba felé, hogy megmossam, ezzel a háziasszonyt s a többi „moderneket” annyira megsértettem, hogy alig bírtak szóhoz jutni, ilyeneket hallottam: hiszen ezek szalonkutyák, szalonban születtek, itt élnek! Éppen csak hogy azt nem mondták, hogy egy ilyen szegény gyerek büszke lehet a szalonkutya nyaldosására. Ezek nyolc szobás lakásban laknak, nagy nyugdíjat, magas lakbért, horribilis fizetést élveznek, – és mi egy képeskönyvet, egy kis sapkát vagy cipőt nem tudtunk karácsonyra venni!

Főtisztelendő úr beszédét – ha csak lehet – meg fogom hallgatni mindig, oly jól estek ma is drága szavai, én ugyanis eddig az utóbbi időben mindig olyanokat hallottam, hogy ma már intelligens ember nem rajong a gyerekért, sőt... és Főtisztelendő úr szavai az én elvemem és hitemet erősítették meg: a gyermek Isten legnagyobb áldása, s minden szenvedést elfeledtet egy-egy mosoly az ártatlan kis ajkáról.

Mégegyszer kérem, tessék megbocsátani azért, hogy ilyen nagyon hosszú levélben köszönöm meg azt a nagy vigaszt, amit a ma hallott szent szavak lelkembe csepegtettek. Sajnos, én nem részesülhetek a gyónás szentségében, mert protestáns vagyok.”

Sárospatak (1928. december 18.):

„Mint egyházi beszédeinek egyik állandó rádió-hallgatója, engedje meg, hogy elsősorban általában mondjak köszönetet azokért a szellemi javakért, melyekben engemet részesíteni szokott. Ezen kívül különösen köszönetemet fejezem ki azért a szép, tartalmas, minden vonatkozásában statisztikai adatokkal alátámasztott beszédéért, melynek első részét f. évi december hó 16-án igazi apostoli ihlettel méltóztatott elmondani. Ezt a beszédet, melyet mint

az éltető levegőt, mindenkinek rendelkezésére kellene bocsátani, igazi lelki élvezettel hallgattam. Ezt a minden vonatkozásban fontos társadalmi kérdést ilyen meggyőzően fejtegetni eddig még sem nem hallottam, sem nem olvastam. Éppen ezért engedtessek meg nekem, hogy Méltóságos Uram előtt ennek teljes elismerésem mellett kifejezést adjak. Nagy érdeklődéssel várom a szentbeszéd második részének az előadását. Arra kérem Méltóságos Uramat, hogy amennyiben egyházi beszéde valamelyes formában nyomtatásban megjelenne, azt címemre megküldeni kegyeskedjék.

A felvetett kérdésre vonatkozólag Méltóságoddal teljesen egyet értek, mert ez nemcsak nagy nemzeti „morális”, de egyben igen nagy jelentőségű nemzetgazdaságtani és pénzügyi kérdés is. Pogány korszakban élünk, mert fájdalom, de úgy van, hogy Hazánkban a gyermekekre még kisebb súlyt fektetnek, mint az állatokra. Ez kifejezésre jut a törvényekben és kormányintézkedésekben is, nemcsak abban, hogy az állattartására többet ad az állam, mint amennyit kitesz az az összeg, melyet „családi pótlék” címen tisztviselőinek ad. A család semmiféle támogatásban az állam részéről nem részesül, pedig a nagy család minden vonatkozásában rendkívül nagy kincse, értékek forrása az államnak, nemzetnek. A nagy család csak „fogyasztási adókban” is öntudatlanul nagyobb összeggel járul az állam fenntartásához, mint egy nagy birtok, nem szólva azokról a nagy, erkölcsi, és nemzeti értékekről, melyeket Méltóságos Uram olyan szépen és meggyőzően fejtett ki. Hol lennének csak tíz év múlva, ha az állam törvényben kimondaná, hogy „*egyenlő feltételek*” mellett minden állásra előnyben részesülnek azok, akik nagyobb családdal, több gyermekkel vannak megáldva. Milyen szép, felemelő volna, ha a gyermekek protezsálnák, támogatnák a családfenntartót az előhaladásban, a boldogulásban!

A mai viszonyok között elszomorodott szívvel nézem a régi anyáknak porbahullását, az erkölcsi és világi törvényeknek lábbal tiprását s azt, hogy a keresztényi elvek nagyon keveseknél irányító erők.

Én református ember vagyok, de szeretettel hallgatom az Úr szolgáját és teljes elismeréssel vagyok fel nem becsülhető munkásságuk iránt,”

Rákoshegy (1928. december 19.):

„A rádió csodás találmánya régen szerzett nekem olyan felemelő érzést, mint amidőn Főtisztelendő Apát Úrnak igaz papi lélekből fakadó vasárnapi szentbeszédét közvetítette. Szeretném az én alázatos hódoló tiszteletemet kifejezni szerény soraimmal. Mint tanító, a gyermekneveléssel foglalkozom. Látom, tudom, érzem, mennyire szükség lenne azt a szentbeszédet élőszóval, nyomtatásban, hírlapokban, könyvekben a mai modern fiatal nők kezébe és lelkébe adni, hogy hallja, olvassa mindaddig, amíg lelkének kőszikla kérge fölenged.”

Dunakeszi (1929. január 13.):

„Engednem kell egy belső kényszernek, mely minden szentbeszéd alkalmával már tavaly is megérlelte bennem az elhatározást, hogy elragadtatásomnak, hálámnak, nagyrabecsülésemnek és köszönetemnek illetően kifejezést adok. Hálás szívünk mélyéből csupán három szó tör utat magának s száll fel az Úr trónjáig: Isten fizesse meg!

A mi vágyunk, hogy bár legalább minden vasárnap hallhatnánk Méltóságodat, mert eggyé forrt a lelkünk az ismeretlenség és távolság dacára is.”

Somogy m. (1929. január 16.):

„Somogy vármegyének délnyugati részén lévő Nemesléd községben, a róm. katolikus olvasóköri egy évvel ezelőtt felállított rádióan át hallgatom vasárnaponként prédikációit.

Valahányszor hallom, mindig mélyebben és mélyebben gyökeredzik meg lelkemben, hogy milyen gyönyörű szép a mi vallásunk!

Községünkben két felekezet van, számszerint 1100 róm. kat., 460 ref. vallású. Utóbbiaknak helyben van lelkesi hivataluk, nekünk azonban nincsen s így mi szétszórva élünk.”

Rákosszentmihály (1929. február 24.):

„Fogadja őszinte köszönetét egy öt fiúval megáldott családapának, aki rettenetesen fél az elkövetkezendő, de el nem maradható kortól, amikor fiaim ifjakká lesznek és kénytelenek látni a mai esztelen divatot és annak erkölcstelenségeit.

Főtisztelendő Uram! Vasárnapi szentbeszédjét nagy örömmel hallgattuk ágyban fekvő beteg feleségemmel; bátor hangjával a „Divat” kényes „nebántsvirág”-ját a megérdemelt helyére állította, amely a mai esztelenségében egyenesen a vademberek öltözetét vette át és féltelenségében a katolikus magyar családokat alapjukban rendíti meg. Nem tudom oly lelkes hangon leírni érzelmeimet, melyeket Főtisztelendő Uram beszédje alatt éreztem; legyen meggyőződve arról, hogy velem együtt még nagyon sokan botránkozunk a mai „Divat” erkölcsrontó hatalmán és egyszerű szerény hatáskörünkben igyekszünk menteni, ami menthető. Főtisztelendő Uram beszédét egyenesen feljédésnek kellene minden katolikusnak vennie; utolsó órában tisztánlátásra serkent bennünket. Kérem Főtisztelendő Uramat, hogy még sokszor tanítson bennünket meggyőző érveivel és útmutatásainak helyességével.

Főtisztelendő Uram! ígérem, hogy fiaim éppúgy, mint én és feleségem nemes táborához fogunk tartozni, vegye szerény írásom úgy, mint megnyilatkozását a nép egy egyszerű fiának, aki nem akar más lenni: mint jó katolikus és jó magyar.”

Budapest (1929.február 24.):

„Fogadja szívből fakadó köszönetem mai mélyreható, nagyszerű, nagyértékű prédikációjáért, amelyet oly szerencsés voltam – sajnos csak telefonhírmondón keresztül – végighallgatni. Hol könnyekkel, hol hangosan helyeselve, bólogatva, teljes meghatottsággal és odaadással hallgattam a szentbeszédet, mely hivatva van igaz ösvényre téríteni a tévutakon járó, bűnös emberiséget. Hány embernek a szívéből szólott ez a beszéd, de ugyanakkor mennyi rossz úton járónak okozhatott lelkiismeretfurdalást, esetleg bosszúságot, hogy a templomban is leleplezik az esztelenséget, ízléstelenséget, rosszaságot, amiben sajnos: igen sokan élnek világukat! Én is elég fiatal vagyok még, de mégis érthetetlen előttem, hogy nagyanyáink és anyáink tisztaságának régi varázsa így elmosódott, felháborító, erkölcstelen tobzódás uralkodik, néha a legjobb körökben!

Nagyon erős küzdelemre van itt szükség. Sok-sok ilyen kiváló, időszerű, megrázó szentbeszéd elmondásához adjon a jó Isten erőt Méltóságodnak és teremjen áldás, javulás intelmei nyomán.”

Kisfástanya (1929. február 24.):

„Ellenállhatatlan kényszer hajt, hogy Méltóságodnak írjak.

Egész télen hallgattam Méltóságod rádión közvetített szentbeszédeit. Már a szilveszteri szentbeszéd után alig tudtam megállni, hogy köszönőlevelemet el nem küldtem. Mai szentbeszéde után nem tudok ellenállani, hogy meg ne köszönjem Méltóságodnak azt a mérhetetlen lelki táplálékot és vigaszt, mellyel szentbeszédeiben, azt hiszem igen sok magamfajta embert elhalmoz.

Csak arra kérem Méltóságodat, hogy hatna oda a rádió vezetőségénél, hogy szentbeszédei az eddigieknél sűrűbben közvetíttessenek.”

Balatonkenese (1929. február 25.):

„Bocsásson mag nekem, hogy írok Önnek és kérem, ne tartson tolakodónak.

Most tettem le a hallgatót. Hallgattam önt. Itt messze, a balatonkenesei szanatóriumban. És szárnyal a lelkem az ön szívből jövő, szívhez szóló szavaival.

Szeretnék Önnek valami keveset leírni abból a szép érzésből, amit az Ön mély, nagyértékű beszéde váltott ki belőlem, a lelkemből.

Az én vallásom más, mint az Öné. És mégis annyira Önnel tudok érezni, mintha az Ön igaz hívei közé tartoznék.

Köszönetet mondok Önnek azért a gyönyörűséges, szép beszédéért.

De nem csak a magam nevében, hanem a szanatórium összes betegei, de különösen a kis lakótársnőm nevében, kivel együtt hallgattuk. Várjuk ... várjuk igaz szeretettel, a jövő vasárnapot.”

Vértesszőlős (1929. március 8.):

„Engedje meg, hogy családom nevében hálás köszönettel nyugtázzam az eddigi, de különösen a múlt hó 24-iki szentbeszédét, melyet családommal a rádión hallgattam, mikor a kis miséről hazatértem. Ha azok iránt, akik anyagi jólétünk előmozdítására munkálkodnak, hálás elismeréssel kell adóznunk, mennyivel inkább kell, hogy hálával lángoljon föl szívünk az iránt, ki nem múlandó javakat nyújt, hanem gyöngéd figyelemmel és szeretettel vezeti lépteinket az üdv forrásaihoz. Fogadja áradózó köszönetem lankadatlan buzgalmaért, mellyel gyöngé lépteinket támogatva, bennünket az égi haza felé vezet. Az, kinek szeretetét annyi gonddal törekszik szívünkbe csepegtetni, szeresse Önt és jutalmazza meg fáradozásait.”

Budapest (1929. március 15.):

„Mint 9 év óta ágyban fekvő súlyos beteg, kérem főtisztelendő Atyát, tegye lehetővé és eszközölje ki illetékes helyen, hogy a vasárnapi szentbeszédei – a tízparancsolatról szóló elmélkedései – a rádión sorozatosan, megszakítás nélkül közvetítenek. Dacára gyakori rosszullétemnek, ezen elmélkedései meghallgatását soha el nem mulasztom, mert azok tanulságos volta és az azokban hangoztatott isteni igazságok kimondhatatlan lelki békével árasztják el lelkem.

Kérésem indokolására szolgáljon az a tény, hogy ez nem egyedül az én óhajom, hanem óhaja a mai Csonkaországban és még annak határain túl élő minden egyes buzgó katolikus magyar testvérnek is!”

Dunaföldvár (1929. március 17.):

„Jóságos Atyám!

Hatalmas lelkének harangzúgását esetről-esetre hallgatva új gerincet kap az én gyarló lelkem. Ezúton mondok gyermeki hálát kegyes beszédeiért és most arra kérem egy egész sereg katolikus asszonytársammal, hogy hasson oda Főtisztelendő úr, hogy a következő szentbeszédét, »Az oltártól a sírig« mi vidékiek is hallgathassuk a rádió segítségével.

Sajnos, az V. parancsolat teljes sorozatát nem közvetítette a rádió, pedig minden egyes elveszített szentbeszédével egy-egy kincset rabolt el tőlünk ez az intézkedés.”

Budapest (1929. március 18.):

„Lelkem mélyéig megrendített tegnapi felejthetetlen prédikációjával. Sajnos, nem részesülhettem abban a szerencsében, hogy személyesen hallgassam végig, mivel egész télen az influenzával küszködve újra szobafogságom van, és a rádiónak köszönhetem ezt az örömet, a lelkemnek szóló nagy gyönyörűséget Méltóságodnak minden beszédét bele kellene kapcsolni a világ összes rádióiba; nem azért, hogy nekem és ezreknek, százezreknek szíve szerint beszél, tüzel, lelkesít, gúnyol, vigasztal, tanít és a jóságos Ég tudná, mennyi érzést hoz ki a lelkünkől; hanem igenis azért, hogy felébredjenek a többiek is ... Valahogy, úgy kellene intézni, hogy minden tanítást, szép és nagyszerű oktatásait mindig hallhassa Budapest és Csonka-Magyarországon – de azon túl is. Várom azokat a gyönyörű, igaz szónoklatokat, amelyeknek

hatása alatt én akármikor örömmel és boldogan hagynám itt e szenvedésekkel, bűnnel és bánattal teli földi életet.”

Somogy m. (1929. március 28.):

„Hochgeehrter Herr Hochwürden!

Vielen innigen Dank und ein tausendfaches »Vergelts’ gott« für die unvergesslichen, erbaulichen Worte anlässlich Ihrer Radio-Predigten. Noch nie im Leben haben wir so schöne Predigten, wirklich aus dem Leben geschöpfte Worte, gehört. Oh! möchten sie nur manchen jungen Leuten zu Herzen gehen!

Mit groszer Sehnsucht erwarten wir immer diese schönen Predigten von Hochwürden, wenn selbe in Radioprogramm gekündigt sind.

Wir wohnen am Lande, und haben alle sonntags eine hl. Messe, früh v. 8-9 Uhr wenn wir nach Hause kommen, freuen wir uns recht von Herzen auf die schönen Predigten von Herrn Hochwürden, wozu dann alle meine Bekannten sich einfinden.

Mit doppelt groszer Ehrfurcht und Andacht hören wir diese schöne Predigten von Euer Hochwürden, indem wir hier keine ausgesprochene Kirche haben, nur in der herrschaftl. Schule ein Herz Jesu Altar. Die Gemeinde ist absolute reformatisch. Nur die herrschaftl. Beamten und Arbeiter sind katholisch.”

Szirák (1929. április 5.):

„... Ha a rádió vezetősége tudná, hogy micsoda lelki öröm nekünk, vidékieknek, ha Méltóságod szentbeszédeit hallhatjuk s mennyi lelki megnyugvást nyerünk egy-egy szentbeszéd után, nem közvetítené olyan ritkán.

Mi, szirákiaiak, százszorosán vágyódunk, vajha minden vasárnap hallhatnánk oktatásait; kik havonta csak egyszer hallgathatunk szentmisét. A plébániától 8 km-re lakunk, kis leányegyház, 600 lélekkel, 1400 evangélikus közt!”

Komádi (1929. április 4.):

„Többízben hallottam ugyanis már szentbeszédeit a rádióban. És különösen március 30. Nagyszombat este, amit hallottam, szerény családommal együtt, és ez hogy milyen hatást tett reánk – és én merem vélni, hogy még sok-sok más ezer hallgatóra is – szavakban, hogy kifejezzem, erre én képtelen vagyok. Én, bár református ember vagyok, mégis mindig nagy szeretettel hallgatom szentbeszédeit. És most nem tudom elmulasztani, hogy ezen nagy ünnepünk előestéjén tett szép ájtatosságért hálás köszönetet ne mondjak. Fogadja, Nagytisztelendő Úr, ezúton tőlem, egyszerű falusi embertől, hálás köszönetem nyilvánítását. A jó Isten áldja meg minden javával, egészséggel és hosszú élettel, hogy még sok ezrek előtt mutathassa sokáig az örök fényesség és a tökéletesség felé vezető utat.

Nagytisztelendő Uram! Jelen soraimat ne méltóztassék tőlem olyan értelemben venni, mintha én elbírálni tudnám, vagy akarnám jóságát, nagyságát és tudását, ezt én nem is akarom, hiszen én nagyon sokkal gyengébb, kisebb, tehetségtelenebb vagyok annál, mintsem hogy ilyenre képes lennék. Én csak azt mondtam, amit az én egyszerű emberi szívem diktált.”

Nyíregyháza (1929. április 8.):

„Virágvasárnapot megelőző vasárnap, a rám nézve szerencsés véletlen folytán, rádióan hallottam Méltóságod szentbeszédét, ami annyira a szívemhez szólt. Igyekezem magamba szívni a kiáradó tiszta világnézetet és igyekezem könnyen a kétségbeesésbe zuhanó természetem ellensúlyozni keresztény hittel.

De Istenem, ember vagyok, és a földi életben nem tudom tekintetem csupán az ég felé emelni és a földre is nézek – a földön pedig olyan kevés ami szép. Az emberek a legtöbbször

bántón hatnak rám, nem mintha jobb lennék, mint ők, de mert még nem látom, hogy Méltóságod erkölcsi eszméi hatnák át őket, illetve hatnának át engem is.

Kérem az Istent, hogy Méltóságod tanításai folytán a gondolat hassa át az emberek lelkeit és kérem Méltóságodat, imádkozzék értem, hogy ne csak leírjak gondolatokat, hanem azokat éljem is és hogy teljesüljön vágyam: jöjjön egy keresztény megújulás és ne csak hirdessük, de éljük Krisztus tanait.”

Budapest 1929. április 14. (vakírással írt levél):

„Méltóságos Uram!

Furcsa tollamat a mai szentbeszéd hatása alatt veszem a kezembe. Úgyszólván minden gondolkodás nélkül írok. Írom, amit a lelkem érez, amit a szívem diktál. Méltóságod rádióközvetített minden szentbeszédének hűséges hallgatója vagyok. Ó, azok a beszédek! Annyi megértő szeretetet, simogató melegséget sugároznak az emberekre, hogy szinte felüdül tőlük a mi Isten keresztje súlyától és a mindennapi élet terhetől elfáradt lelkünk. A talán keményen hangzó, fájó igazságokon keresztül is megérezzük Méltóságod óvó, intő szeretetét, ami a papi hivatásnak legkimagaslóbb, legszebb erénye. Mert amint a mai evangélium is mondja: A jó pásztor nem hagyja el az ő juhait. Ha rádió nem volna, Méltóságod beszédeit mi aligha élvezhetnénk. Ezért őszinte mély hálával telik el szívünk Isten iránt, aki embereket használva fel eszközül, megalkotta a rádiót. Így mi is bekapcsolódunk a nagy világba. Hiszen mi, a látás érzékszervétől megfosztott emberek, még inkább kényszerítve vagyunk arra, hogy benső életet éljünk. Ezért aztán kétszeresen áldás nekünk a rádió. Néha jobban ránk nehezedik súlyos veszteségünk tudata. Ilyenkor aztán sóvár lélekkel várjuk Méltóságod meleghangú beszédeit. Úgy hat az miránk, mint a napsugár, vagy a jótékony harmat a virágnak.”

Csépa (1929. április 19.):

„Leírni talán nem is tudom elég hűen, hogy mit jelentenek Méltóságod szavai a falun minden lelki táplálékot nélkülöző kultúrembernek. Mikor Méltóságodat hallom, valahogy titkos erők felemelik a lelkemet a magasságba, kinyílnak lelkszemeim és újra boldog, gondtalan zárdai leánynak képzelem magam itt bent a drága szent falak között.

Mikor Méltóságodnak belecsendül a hangja a kis hallgató kagylóba, mélységes áhítat tükröződik az arcokon, és a lelkesültség szent tüze ül ki a szemekben. Bár legalább hetenként hallhatnánk Méltóságodat, hiszen az előfizetők nagy százaléka katolikus és mi katolikusok remegő izgalommal várjuk azt a napot, mikor prédikál.

Püspökladány (1929. május 30.):

„Főtisztelendő Atyám!

A rádió hallott úrnapi szentbeszéd csodálatosan szép gondolatai után könnyektől fátyolos szemmel írok. Soha imádság nem hatotta úgy még át a lelkemet, mint az, amely a mai szentbeszéd végén elhangzott.

Kérem, küldje el nekem ennek az imának a szövegét, mert úgy érzem, ha gyakran elmondhatnám, talán még a régen keresett lelki béke útjára is rátalálnék.”

Biharmegyeből (1929. június 3.):

„Zsidó ember vagyok, még pedig azok közül, akik a vallásukat szigorúan megtartják; Főtisztelendőségedet a rádióból ismerem; mert ha egész héten nem is teszem a kagylót a fülemre, de az ön szentbeszédjeit mindenkor meghallgatom a családommal együtt; úgy hogy egész nap éhen-szomjan is elhallgatnánk.”

Kispestről:

„... Olyan szépen elképzeltem ma délelőtt, mikor utolsó lelkes szava elhangzott a rádión, hogy fogom én, milyen szépen, lelkem háláját tolmácsolni. És most, hogy kezemben a toll, előttem a papír, nem tudok méltó kezdést, nem tudok méltó kifejezést arra.

Mi nekünk, vidékieknek ilyen szentbeszéd meghallgathatása, arra nincs szó. Áldott legyen a nagy Isten, hogy az emberi elmét ilyen csodás alkotásra, mint a rádió, képessé tette!

Lelkem háláját engedje meg, hogy a legerényebben fejezzem ki: Isten adjon erőt, egészséget – további apostoli működéséhez.”

Mezőhegyesről:

„Mezőhegyes egyik távoli majorjában szeretettel beszélünk szentbeszédjeiről. Isten kegyelme csendüljön meg minden szavában és napsugárként élessze, éltesse a lelkeket!

Üdvözlettel az ismeretlen hallgatók nevében: (Kilenc aláírás.)”

Csanádpalotáról:

„Az Alföld egy csendes pusztáján hallgattam ma családommal együtt szívhez szóló beszédét a rádión. Engedje meg, hogy így ismeretlenül is hálás köszönetet mondhassak minden szaváért; nem tudom leírni azt a hatást, amit mindenkor, de különösen mai szentbeszéde tett reám. Soha nem fogom azt elfelejteni, s ha hallgatói közül csak kevesen érzik át áldott szavait oly mélyen, mint én, akkor is végtelen eredményeket ér el lelkünk érdekében való buzgó fáradozásával!

Most egy tiszteletteljes kérésem volna: tekintve, hogy mi vidékiek csak kéthetenként hallhatunk rádiós katolikus beszédet, kegyeskedjék – ha lehet – mai szentbeszéde folytatását akkorra halasztani, amikor azt a rádió nekünk továbbítja. Nagyon fájna, ha ennek a – bennünket különösen érdeklő – kérdésnek fejtegetését Méltóságod közvetlen, mindenkit meggyőző, páratlan előadásában tovább nem hallhatnánk.”

Biharmegyéből:

„... Mi ugyan zsidók vagyunk, – de mindig várjuk és hallgatjuk szentbeszédeit...” N. N. hídvámbérlő és neje és hat gyermeke.

Egy Abaúj-megyei gazdatiszt:

„... Főtisztelendő Urat vasárnaponként rádióban halljuk az egytemtéri templomból. A földbirtokosomék, bár nagy reformátusok, de azért Főtisztelendő Úr beszédjét sokat szívesen hallgatják...”

A Dunántúlról (1927. november 30.):

„Méltóságos Uram!

Nagy élvezettel hallgattam rádión keresztül folyó hó 27-én tartott prédikációját, amely egyrészt a spiritizmusról is szólt.

Mint számtalan spiritisztikai szeánszon résztvett egyén, bátor vagyok a prédikációhoz hozzászólni.

Önnök igaza van, amikor a spiritizmus ellen tart prédikációt.

Indokolom.

Mint elismert jó amatőr-fotografust hívtak meg spiritiszta szeánszokra, hogy a szellemről fotográfiákat készítsek. Az első szeánszon csak mint szemlélő vettem részt; a második szeánszon már próbáltam felvételeket készíteni. Mondanom sem kell, hogy a lemezemre nem kerültek szellemek.

Hm!

Hát ez gondolkozóba ejtett: hogyhogy a csodába tudnak ezek a spiritiszták nekem szellemfotografiákat felmutatni!?

A harmadik szeánszon mutatták nekem Schrenk-Notzing spiritisztikai könyvét, hogy igenis lehet a szellemeket fotografálni, tessék, nézzem meg, milyen tisztán láthatók a szellemek a médiumok mellett, fölött és rajta.

Méltóságos Uram! Én csöndben jól megnéztem a könyvet, az illusztrációkat, és aztán azt mondtam magamban: »Hát ez kell nektek, hát *ilyet*, ezt akarjátok? No jó, kaptok tőlem olyan szellem-fotografiákat, hogy a Schrenk-Notzing fényképszellemei még sápadtabbak lesznek, mint ahogy le vannak fotografálva!«

A negyedik szeánszon aztán sikerült egy »bámulatos« szellem- fényképsorozatot elkészítenem. 600 gyertyafényű villanylámpa mellé ültettem őket sorba, illetve körbe, mint ahogy ülnek – félsötétben – a szobában és 12 lemezen lefotografáltam úgy világosan a hívőket. A sötétben aztán látszólag belefotografáltam a szellemeket. De csak látszólag! A szellemeket a valóságban otthon forografáltam be a lemezbe, erős villanyfénynél egy második expozícióval.

A képeket azután elvittem az ötödik szeánszra. A hatás – részemre – leírhatatlan. Sejtettem, hogy képeimmel tetszést fogok aratni, mindegyik lemezből 4-4 kópiát, illetve nagyítást készítettem 18-24 cm nagyságban. Eredmény: a Gesellschaft fele megharagudott reám (mert nem jutott nekik kép), a másik fele dicshimnuszokat zengett felém.

Azóta képeim, mint a legkiválóbb spirisztikus felvételek forognak közközen a spiritiszták között.

Igen, nem árultam el magam, hogy csaltam. Én sem tettem többet, sem kevesebbet, mint a spiritiszták egyik apostola, Schrenk-Notzing. Ő *nyilván* csalt. Engem pedig *felkértek* a csalásra.

Mínhogy nekem nem alaptermészetem a csalás, ez első, határon túlment tréfám még egyszer nem ismételt meg, holott szüntelenül felkértek erre.

Amikor azt mondtam, a »hívőknek«, hogy »ugyan hagyjanak békében, amit csináltam, nem igaz, szellemeket nem lehet fotografálni«, nem akarták nekem elhinni és (mosolyogjon velem együtt, Méltóságos Uram) azt mondták, hogy én pusztán kényelmi szempontból mondom ezt, mert nem akarok felvételeket készíteni a körnek.

Nem akarták elhinni, hogy igazat mondok.

Csalnom kellett volna tovább, hogy higgyenek nekem.

Méltóságos Uram! Ön jogosan harcol a spiritizmus ellen. Teljesen igaza van: a spiritizmus beteges önámítás.

Ha megengedi, én kész örömmel segítségére jövök. Volna egy propozícióm. Ha küldene nekem egy tucat 9 x 12 cm Gaevert színérzékeny fényudvarmentes lemezt, 1 csomag (10 lap) 18 x 24 cm Kodak Platina bróm papirost, készítenék spirisztikai felvételeket, amelyeken a »szellemet«, vagy »szellemeket« kitűnően látni. A kész felvételekkel együtt beküldeném Méltóságos Uramnak a lemezeket is (ez fontos! mert épp a lemezen nem látni a csalást, pedig a csalás ezen történik), egyben megírnám a felvételek hiteles történetét, valamint a felvételek technikáját, hogy miként készülnek a spirisztikai felvételek.⁵ Ez Méltóságos Uram kezében buzogány volna.

Amennyiben felajánlásom elfogadhatónak találná, kérném a fentemlített fotócikkeket alábbi címemre küldeni szíveskedjék.

Teljes tisztelettel (aláírás).”

⁵ Azóta mindez meg is történt. (Szerző)

Esztergommegyéből:

„Keresztény katolikus áhítattal hallgatom szentbeszédeit. Itt nálunk, Augusztában, bányakolónián templom nincs, csak egy óra járásnyira, hegyen-völgyön át. Hét hónapja van rádiónk egy kis kristálydetektoros, melyen oly tisztán lehet hallani a prédikációt...”

Budapest (1927. december 4.):

„Főtisztelendő Uram! Nagy élvezettel és áhítattal hallgatom (rádió) mindig szentbeszédeit s így történt ez tegnap is.

Ha jól értettem, a többek között azt méltóztatott fejtegetni, hogy Szűz Máriának képét szeretik ellenségeink elsikkasztani s így történt ez a *bélyegeknél* is.

Méltóztassék megengedni, hogy ebben tévedni méltóztatik, mert a magyar posta továbbra is úgy becsüli Szűz Máriának, illetve Patrona Hungariae képét, mint kezdetben s amennyire én ismerem a posta vezetőségét, az annyira át van hatva a katolicizmus hagyományainak tiszteletével, hogy ilyenre nem is gondol.

Szavaim illusztrálásául bátor vagyok csatolva küldeni egy Szűz Máriás bélyeggyűjteményt, amelyből méltóztatik látni, hogy a pengős bélyegek ma is Szűz Mária képét viselik.

Mindezek után maradok hallgatója és tisztelője: (névalírás) postafelügyelő.”

Egy hevesmegyei plébános (1927. december 17.):

„... Plébániám területén jelenleg 31 rádió van. Tulajdonosaik köréből igen gyakran hallom Méltóságod beszédeit emlegetni. Katolikus híveim nagyrabecsüléséről nem is szólva, megemlítem, hogy a házasságról szóló beszédei során a zsidó dr. K. Á.-né katolizálásról ábrándozott, de persze férje leintette, egyben kijelentette, hogy azok a beszédek igen nagy tapintattal és hozzáértéssel voltak elmondva. O. P. (izr.) bányatelepi főintéző lelkendezve (egyben naivul) indítványozta, hogy hagyjam el legalább egy alkalommal a vasárnapi szentmisét s menjek el hozzá az egyetemi templom meghallgatására. Közben büszkeségtől csillogott a szeme, mintha a pesti főrabbi-ról beszélt volna. K. M.-né főjegyzőné (ref.) elkérte tőlem a »Krisztus királyságáról« szóló kötetet, hogy egyik-másik beszédet nyugodtan is elolvashassa s azóta édesanyám előtt is citálgat belőle. Rádió miatt senkisem mulaszt szentmisét, amint a tapasztalat után bátran állíthatom.”

Budakesziről (1927. december 19.):

„... Mélyen megható szentbeszédei hatása alatt lelkem fájó sebei enyhülést nyernek. Életem a megpróbáltatások súlyos láncolata. 23 évig nemzetiségi vidékeken mint tanítónő működtem. Boldogan éltem édesanyámmal, ki özvegy volt – hivatásomnak élve, míg édesanyámat hirtelenül 4 napi szenvedés után a jó Isten magához szólította. Ekkor teljesen árván, egyedül maradtam. Fokozta szerencsétlenségemet az, hogy a téli időben naponta kijártam anyám sírjához, hol fájó könnyeim öntözték a fagyos göröngyöket. Fájdalmamban észrevétlenül jött rám még egy nagy csapás: szemidegeimet megműtve 1 1/2 év után, dacára a legjobb egyetemi tanárok és ideggyógyászok kezelésének – szemem világát teljesen elveszítettem.

Méltóságos Urunk szentbeszédei oly közel hozták a rám oly súlyos csapásokat mérő jó Istent – és nem egyszer lelki krízisem alatt, míg bele tudtam jelenlegi súlyos helyzetembe törődni, az enyhülés balzsamát csöpögtették lelkembe.

Azért kérem a jóságos Istent, hogy hivatásának teljesítésére továbbra is adjon szent áldást, hogy vigasztaló és buzdító szavait – ha nem is mindig ily szerencsétlenhez, hanem minden katolikus hívőhöz – lelkeik erősítésére még számtalan éveken át intézhesse.”

Kispestről:

„Engedje meg, hogy leghálásabb köszönetemet fejezzem ki magam részéről azokért az értékes vasárnapi szentbeszéddekért, melyeknek fültanúja voltam.

Éveken keresztül igen-igen fájt, hogy Budapest környékén lakva, ha szentmisét hallgathatok is, háziasszonyi és anyai kötelességeim miatt nem mehetek azokba a templomokba, hol lelkünk szomja kielégítést talál.

Végre küldött Isten az égből vigaszt, s lelkem, mely sokáig szomjúhozott az igazság hallgatása után, most elérte vágyát.

Milyen boldog elragadtatással, istenfélelemmel hallgattam vasárnap szent gondolatait. Kibuggyant nem egyszer szememből a könny.

Nem fárasztóm tovább, csak még annyit, hogy szentbeszéde után összekulcsolt kezekkel ajánltam fel a Miatyánk és Üdvözlégy Máriát, hogy adjon Isten erőt, egészséget Főtisztelendő Úrnak, s amennyi könnyet fakasztott már a szemekből, annyi könnyet szárítson fel a szenvedők szívére a jövőben is.”

Ceglédbercelről (1927. december 30.):

„Engedje meg, hogy szívünk egész melegével köszöntsük, mint drága szavainak a rádión keresztül hűséges hallgatói innen a távolból.

Jól tudjuk, hogy mikor beszél, azokra is gondol, akik nem látják csak hallják s azokhoz is szól. Le nem írhatjuk, szóval el nem mondhatjuk, mit jelent számunkra, ha prédikációit hallgatjuk.

Végtelen megnyugvást és vigaszt nyújtanak bánatos szívünknek Méltóságodat hallani.

Kívánjuk, hogy még sok-sok hallgatójának lelkét emelje s vigye az Istenhez és sok beteg szívnek nyújtson enyhítő balzsamot s gyógyulást.”

Budapestről (1928.január 1.):

„A szilveszteri elmélkedés oly megható volt, hogy akkor is mély áhítattal hallgattam volna, ha egészséges ép-kéz-láb-ember volnék. De e sorokat egy három év óta ágyban fekvő, villanyos szerencsétlenségben megrokkant beteg írja, akinek a rádió jóformán egyetlen kapcsolata a külső világgal és úgy látszik közvetítője az Éggel is. Legyen e pár sorom visszhangja egy néma sóhajnak, mely a meghatott lélekből útra kelt két esztendő váláspillantának megértő hangulatában. N. N. nyug. iskolaigazgató.”

Budapestről (1928.február 2.):

„Az elmúlt vasárnap nagy örömömre szolgált, hogy főtisztelendő úr szentbeszédében egy olyan kérdésre adott feleletet, amely sokunknak ajkát hagyja el. »Miért nem sújt le a jó Isten?!« »Miért nem büntet egyes esetekben azonnal, rögtön?!« Sokszor vitatkoztam efelett már s sajnos, még nem tudtam meggyőzni az illetőt – milyen boldog voltam a mostani beszéd hallatára!

Biztosan tudom, hogy nagyon-nagyon sok katolikus magyar háláját tolmácsolom, amikor őszinte, nagy köszönetet mondok úgy az elhangzott, mint a még ezután következő szentbeszédeiért – minden egyes szentbeszéd egy-egy lelki élmény; minden gondolata óriási haladást jelent a Krisztushoz vezető úton. Főtisztelendő Úr beszédei a vasárnapok elengedhetetlen tartozékai, – hogy várjuk, várjuk azokat s ha elmaradnak, hatalmas úr tátong a lelkeken. Ha drága Hazánk egy pontján az ország sok-sok helyéről jönnek össze emberek, egy sincs köztük, aki szentbeszédeiről tisztelettel nem beszélne. Áldja meg az Úristen Főtisztelendő Urat mindkét kezével munkálkodásáért!”

Hevesmegyéből írja egy plébános:

„Hogy a pesti prédikáció hallgatásának lehetősége elvonna valakit a helybeli szentmiséről, nem tapasztaltam.

A vasárnapi szentbeszédet és szentmisét kimondhatatlan örömmel hallgatják a betegek és azok az öregek, kik nem betegek ugyan, de télen a fűtetlen templomba nem jöhetnek. Sokan

vannak ilyenek, akik eddig szentmise alatt otthon imádkozták a mise-imádságokat, ma pedig, ha rádió van otthon, vagy valamely ismerősüknél, meleg szobában ájtatoskodnak. A múlt héten közvetlenül a vasárnapi szentmisém után egy beteget látogattam meg, aki véletlenül rádióelőfizető, s aki az ágyban éppen a pesti szentmise énekét hallgatta.

Itt az anyaegyház távolsága a filiálistól oly nagy, hogy a hívek nincsenek erkölcsileg kötelezve vasárnaponként szentmise hallgatása céljából a másik faluba átmenni, télen pedig a szószerint járhatatlan úton fizikailag is képtelenek volnának rá. Mikor tehát nincs valamelyik faluban szentmise, kitűnő segítőeszköz itt a rádió, melynek útján mégis kielégíthetik úgyahogy a vasárnapi isteni szolgálat után kíváncsozó lelküket. Ugyanez az eset, ha például a materben nagyon korán kell végezni reggel a szentmisét prédikáció nélkül, hogy a nehezen járható és másfélórát is igénybevevő téli úton a filiálisban a rendes időben meg lehessen kezdeni az istentiszteletet. Ilyenkor, akinek rádiója van, reggel korán itt szentmisét hallgat a templomban, délelőtt pedig rádión szentbeszédet.”

Tolnamegyéből írja egy káplán:

„... A rádiós prédikációt hallgatja az ágyban súlyos betegségben sínylődő. Hallgatja kíváncsiságból sok olyan ember, ki a templom küszöbét éveken keresztül nem lépi át, akár hitetlen, akár Nikodémus lélek ... Hallgatja sok pap, ki tanulni akar s talán éveken keresztül magán kívül mást nem hallgat. Hallgatja sok másvallású, kik közül sok ellenszenvvel, sok közömbösséggel, de sok növekvő lelkülettel figyeli ... Tudok esetet, hogy mikor az egyetemi templomból közvetítettek, az asszonyok szombatn este megfőzték a vasárnapi ebédet és vasárnap kismisét hallgattak, csakhogy rádiós prédikációt hallhassanak.”

Pincehelyről a káplán, egykori tanítványom (1928. április 2.):

„Előnyei a rádió-pasztorációnak bőven vannak. Olyan intelligens férfit nem is egyet ismerek, ki diákkora óta nem igen hallgatott prédikációt. Most lesi, mikor lesz már katolikus prédikáció. Könnyeső szemmel, elmélkedve teszi le a kagylót. Hány közömbös lelket megragad! Intelligenciánk legalább hallgat így prédikációt, különben, ha szentmisére eljön is, szentbeszédre már nem jár.

Mivel híveink kiváló beszédeket hallgatnak rádión, bennünket is arra indít e tudat, hogy alaposabban készüljünk s előadásunkat is kiműveljük.

Sokat tanulunk mi szóonokok is. A mai modern kor ez irányú követeléseit megismerjük s iparkodhatunk megvalósítani. Útmutatást, indítást nyerünk az újszerű, szívesen hallgatott prédikáláshoz.

Sokkal könnyebb vallási témát előhozni társaságban éppen a rádió kapcsán. A beszéd tartalmának megbeszélése, kritizálása bő teret nyújt vallási fölfogások helyesbítésére, megmagyarázására, kifejtésére. Eddig ez is nehezebb volt, mert közönségünk, társaságunk a mi beszédeinket hallotta csak, és arról az illendőség miatt vagy hallgattak vagy udvarias bókok közt említették meg.

Itt bátorodom megemlíteni, hogy nekem is van ötlámpás Neutrobyn-gépem. Sokszor hallgatom Méltóságod beszédeit s oly jól esik újra, ismételten a Központi Papnevelő növendékének érezni magamat. Köszönöm Istenem, hogy a rádiót nekünk föltalálni engedted, jutalmazd föltalálóját is, meg mindazokat, kik vele, általa Téged dicsérnek, Téged ismertetnek s Téged velünk megszerettetnek, mennyei Stúdiód örök angyali karának hallgatásával.”

Csongrád vármegye alispánjától (Szentes, 1928. ápr. 16.):

„Méltóságos Tanár Úr!

Mi, szentesiek, ájtatos lélekkel hallgatjuk mindig a rádión Méltóságod gyönyörűbbnél-gyönyörűbb szentbeszédeit és bölcs tanításait. A vasárnapokat különösen nagy ünneppé avatja

előttünk minden alkalom, amidőn oly szerencsések vagyunk, hogy a rádió Méltóságod beszédjeit közvetíti.

Szerintünk e beszédek hallgatásának óriási jelentősége van a vallásos érzés fejlesztésére és a hitélet mélyítésére az egész országban és a katolicizmus magasztos céljaira és törekvéseire általában országosan rendkívüli hatással volna, ha Méltóságod szentbeszédsorozatait kivétel nélkül hallgathatnánk.

Sajnos, a rádió közvetítésénél sok megszakítás van és sok vasárnap van, amidőn Méltóságod szentbeszédet tart s azt a rádió nem közvetíti.

Ezért sok-sok szentesi róm. katolikus család nevében, ahol a rádió az ott összegyülekező katolikusokat abban a nagy lelki élvezetben részesíti, hogy Méltóságodat hallgathatják – fordulunk alulírottak Méltóságodhoz azzal a nagy és alázatos kérésünkkel, hogy kegyeskedjék közbenjárni és kieszközölni, hogy a vasárnapi és ünnepnap szentbeszédeit a rádió kivétel nélkül leadhassa. Úgy sincs abban az órában más elfoglaltsága a rádiónak és úgy hisszük, kérésünk teljesítésének nem lesz különösebb akadálya, viszont kiszámíthatatlan az a nyereség és az a hatás, amit beszédei gyakorolnának a katolikus Egyház és a vallásos élet erősítésére.

Kérésünk megújítása mellett legmélyebb tiszteletünket nyilvánítva maradtunk

Méltóságodnak hálás és alázatos hívei:

Dr. Csergő Károly, Csongrád vm. alispánja; *Lukács Ignác* kir. jár. bír. elnök; *Csaba Sándor* kir. közjegyző; *Jaeger Imre* áll. reálgyimn. igazgató; *Csallányi Gábor*, várm. múzeumi igazgató; *dr. Péter Albert* t. b. vmegyei ügyész és ügyvéd; *Bugyi Antal* kormányfőtanácsos; *Czakó Ferenc* reálgyimn. tanár; *Opsic József* áll. reálgyimn. tanár.

Csanádmegyéből (1928. április 20.):

„... Professzor úr az elvállaltalanodott gazdag pusztai uraknak is a szónoka lett.”

Mátészalkáról (1928. április 29.):

„... Hogy Méltóságodnak szentbeszédei minél többeknek lehessenek lelki hasznára, a mátészalkai férfi-kongregáció vezetősége a helybeli katolikus elemi iskolába vezettette be a rádiót, s most már minden olyan vasárnapon, amikor a rádió az egyetemi templombeli szentmisét közvetíti, itt gyűlik össze tíz órákor katolikus közönségünk azon része, akik szentmisehallgatási kötelezettségüknek a rendes reggeli szentmisén már eleget tettek. A mai napon összegyűltek ezúton üdvözlük Méltóságodat és mondanak köszönetet azon páratlan apostoli munkájáért, melynek hullámai Mátészalkára is eljutnak most már s mindannyiunkat fokozott Isten- és emberszeretetre, intenzívebb lelki életre sarkalnak. A jó Isten bőséges áldását kívánva Méltóságodra, szívből üdvözlük hálás hallgatói: (57 aláírás.)”

Somogy megyéből (1928. május 15.):

„Magyarországnak egyik legkisebb falujában, ahol még templom sincs, csak egy kis kápolna, él egy sorstól üldözött úriasszony, ki minden nap forró imát mond azért a sok szép, magasztos szentbeszédért, melyek az egyetemi templomból a rádió hullámain vasárnaponként ide is eljutnak vigaszt és lelki békességet nyújtva.”

Budapestről (1935. május 19.):

„Még zúg a Himnusz hangja, még könnyesek szemeim és pereg a boldogságelőcsalta könny végig az arcomon, amikor megragadom az alkalmat, hogy megköszönjem azokat a simogató, magasztaló szavakat, melyek az anyáról, a sok gyermekes anyáról szóltak és meghajoljak hatalmas igazságai előtt, melyeket az újkor asszonyairól, a bűnben élő,

megfertőzött lelkű anyákról az éther hullámain keresztül és a szavát lesők részére a templom sokasága előtt, férfias bátorsággal mondani méltóztatott.⁶

Mily lelki nagyság kell ahhoz, hogy valaki megértse azoknak az anyáknak csodálatos hivatását, akik egy életre lekötik magukat a család, a férj és gyermekek számára! Mily fenséges hivatás anyává lenni és nem élni más életet, csak azt az egyet, melyet az Úr jelölt ki az anyának! Mily végtelen nagy boldogság az, ha a nyomor kapujában az anya csendesítő, bátorító szava kíséri az apát, a férjet, a napi munkára és otthon a gyermekek ezt az életet látva, megismerik a lemondást, nem követik az iskolában megszülető vágy szavát, hanem meglelészenek a foltos ruhával, sokszor maguk állnak oda hogy ruhácskáikat kimossák, mert a munkában elfáradt és kimerült édesanyát senki sem tudná pótolni, ha baj, ha betegség támadná meg.

Ma éjjel még éjfélkor varrogatott az én jóságos feleségem, hogy holnap az öt gyermekünk tisztán, rendesen mehessen az Isten házába. Ma, vasárnap reggel nagyon korán mentünk templomba, hogy hazatérve a lakásunkat a boldogság tanyájává varázsolhassa. És ez így megy napról-napra, hétről-hétre 18 év óta, a nehéz küzdelem, a nyomor és nélkülözés útján.

De soha egy méltatlankodó szó, vagy megbánás nem hagyta el ajkunkat, mert így, ebben a nagy nyomorban is megbékélünk a sorssal, a nélkülözésünkben is csodálatos erő, nagy-nagy boldogság él szívünkben. Szeretjük egymást. Mi dolgozunk a gyermekekért, azok megfizetnek nekünk, mert jók, szófogadók, Istenfélők és tanulnak.”

Domoszló (1929.december 15.):

„Szürke, ismeretlen ember Méltóságod előtt, de meg nem állhatom, hogy hálatelt szívvel ne mondjak őszinte nagy köszönetet azért a páratlan szépségű szentbeszédért, amit mi itt, kint a perifériákon, szívrepesve várunk s hallgatunk. Elmondhatom, soha, pedig a rettentő háború szenvedéseitől kezdve, az élet ezer bajában igen sok megpróbáltatásban volt s van részem, s mindig megtaláltam az egy igaz Istent, de soha, soha ennyire nem, mint ma. Legyen ezért örökké áldott s ezerszer megjutalmazott Méltóságod s Méltóságod tudós, nagy lelke. Minél többször, minél gyakrabban méltóztassék reánk, falusiakra is gondolni, s a rádió útján ily s hasonló, nagy örömeinkben részesíteni. Hálás szolgálja: N. N. községi jegyző.”

Sümei bazaltbánya (1930. december 24.):

„Tiszteletem kifejezésére szavakat találni nem bírok. Most tettem le a hallgatót, sírva imádkoztam és leülök, hogy megírjam az én megértő Embertársamnak, akit két év óta a rádióban, még áldozatok árán is, boldogan hallgatok. A képzelt kínai ember bennem a valóság. Izraelita asszony vagyok, aki a kínai gondolataival éltem és élek. A végcél nálam is: »igaz« kereszténynek lenni, megtartani Isten parancsolatait és Krisztus hitét.

Méltóságos Uram, ismeri a vágyódó és vergődő lelkek világát, ezért nem ecsetelem, – hanem kérni szeretném, hogy áldott bölcsességével segítsen a célhoz. Hitéletem nivójára nagyban hozzájárult, nemcsak értékes előadásaival, de könyveivel is, amiért Isten áldja meg Szentlelkével. Mélyen vágyom tanulmányozni, magambaszívni a legutolsó tanév (1929-30.) előadássorozatait, mert nemcsak élvezetemre, hanem üdvösségem megszerzésére is szolgálnak. Ezért vállalom azt a kellemetlen emberi érzést is, mely abból fakad, hogy eddig Isten segítségével mindig én adtam s most én kérek. Amíg anyagi helyzetem megengedte, meg tudtam venni könyveit, de ma, sajnos, nincs módom hozzá. Ezért nagyon kérem, önköltségi árban örvendeztesen meg Méltóságos Uram, legutolsó kötetével. Én érzem, hogy Ön ezt boldogan fogja megtenni, mert tudja, mily boldogság egy lelket felsegíteni, a drága, a megváltó Istenhez.

⁶ „Összegyűjtött munkáim” XII. kötetének XIV. beszéde.

Meg vagyok győződve, Isten azért engedte a rádiót felfedezni, hogy az evangélium hirdetéssé, de az emberek nem ezt akarják; az átlag üresen jobban érzi magát. Hála Neked, Istenem, hogy kiválasztottál a Magad számára s hála Neked, Uram, hogy adtad nekem Tóth Tihamér Urat, aki Hozzád segít, hogy egykor együtt örvezzünk a Te dicsőségednek. Amen.

Méltóságos Uram küldeményét kérem V... Józsefné címre küldeni, mert harcaim vannak családommal, Krisztusért.

Maradok hálás köszönettel és imádkozó szívvel ...”

Budapest (1930. január 20.):

„Engedje meg, mélyen tisztelt Méltóságos Uram, hogy alulírott, hithű izraelita vallású lévén, a rádión közvetített ünnepi prédikációjáért – melyet úgy én, mint családom, mindig a legnagyobb élvezettel hallgatunk – ezúton nagyon hálásan köszöntjük.

Méltóságos Uram! Higyje el, hogy már alig várjuk a legközelebbi szentbeszédet, mert bölcs beszédjéből nemcsak az általánosan szokott, hogy úgy mondjam, csak liturgikus beszéd hangzik el, hanem az életből beszél és folyton csak az aranyigazságokat. Például engem sokszor könnyekig megrázt bölcs beszéde, pedig katonaviselt lévén, a háborút elejétől végigcsináltam és mégis majdnem minden beszéde Méltóságodnak sírásra fakaszt.

Múltkori beszéde pl. a szent házasságról és ezzel kapcsolatos egyébről tartott beszéde, ahány hitsorsosommal csak találkoztam, mindegyik el van ragadtatva, annyira tetszik a bölcs prédikációja.

Ne haragudjon rám, Méltóságos Uram, de tartoztam ezzel, hogy ezeket ilyen keresetlen szavakban tudomására hoztam és kérem a jó Istent, hogy Méltóságos Urat nagyon sokáig éltesse az emberi kor legvégső határáig és részünk lehessen sok ilyen beszédet hallani, mert ez úgy kell nekünk, mint a falat kenyér!

Még egyszer bocsánatot kérek, hogy e pár sorral netán zavartam és maradtam Méltóságodnak készséges híve és alázatos tisztelője: (aláírás).”

Budapest (1932. október 30.):

„Nem ismerjük egymást személyesen, sőt Méltóságod eddig létezéséről sem tudott, mégis kérem, engedje meg, hogy levélben köszönjem meg, amit eddig, de különösen ma, velem tett.

Évek óta nem járhatok templomba, mert súlyosan szenvedő beteg vagyok, így Istennel csak magamban beszélgettem. Egy év óta a rádió lehetővé teszi számomra, hogy a szentmisét és istentiszteletet legalább meghallgathatom. Így ismertem meg én Méltóságodat.

1915 március havában, a Kárpátokban súlyosan elfagytak lábaim. Azóta, bár ismét kimentem a frontra, sohasem voltam többé teljesen egészséges. 1927 április hava óta – ha nehéz is elhinni – csak három órám volt fájdalommentes: 1927. X. 8-án d. u. 4-7h. A többi idő, a sok év, másodperceket sem véve ki, szüntelen nagy fájdalommal telik. Fáj az egész test, fáj a lélek is és sokszor kísértett a gondolat: »Bár tudnék meghalni, ha a saját kezemtől is!« De ezek a pillanatnyi lelki bukások elmaradnak tőlem, ha Istenre, családomra és kötelességemre gondolok.

Igaza van minden szavában, amit a szenvedésről mondott. Ugyanazt átéreztem magamban, még mielőtt tudtam volna, hogy valakitől, akit Isten nem sújtott annyira – hála legyen Neki azért – hallani fogom saját szenvedésem lefolyását. A mai szentbeszéd alatt sírnom kellett az első szótól az utolsóig. 49 éves férfi, katona családom! Könnyeim folytak, nem bírtam, de nem is igyekeztem őket visszatartani.

Köszönöm Önnek, hogy szavaiból lelki erőt meríthetek az eddigi és a még előttem álló szenvedések és kínok elviselésére. Adja Isten, hogy az én szenvedésem más testi és lelki betegnek is erősítse teherviselő képességét!”

Baja (1935. január 4.):

„Már évek óta, téli hideg időkben nem mehetek rendszeresen misékre, még vasárnap sem, így sok fájdalmas órámban, a rádió hullámain át, Főtisztelendő Úr szentbeszédei a legnagyobb vigasztalást nyújtják és bátorítanak a szenvedésben. Sokszor hallottam jó gyóntató atyámtól, hogy viseljem türelemmel a reám mért szenvedést, ajánljam fel az Úr Jézusnak engesztelő áldozatul és sok szép hasonló bátorítást, nehéz keresztem elviseléséhez. De hogy öt éves arcidegzsábám időnkint okozta kínjaimat hogyan kell elviselni és miért kell eltűrni, azt a mostani sorozatos szentbeszédeken tanultam igazán megismerni. Egész más lélekkel barátkozom meg a halál gondolatával is.”

Miskolc (1935. január 10.):

„Én Főtisztelendő Urat csak a rádión keresztül ismerem. És hogy ez a megismerés mily hatást gyakorolt az én lelki világomra, arról meggyőződhetik, ha levelem elolvasására egy kis időt szakít.

Huszonegyéves, református vallású lány vagyok. De lélekben úgy érzem, hogy már nagyon-nagyon összetört, öreg. A többi huszonegyéves lányoknak mily más az életük. Ezt nem azért állapítom meg, mintha irigyelném, vagy vágyom élni az ő életüket. Nem! Lelkem irtózik minden zajtól, szórakozástól, üres élvezettől, én sohasem vágytam a »mostani« világi szórakozást. Istenem! Szinte irigyen nézem az embereket, mikor látom a miséről jönni őket! Szemükben az áhítat tükröződik vissza. Hogy szeretném, ha én is így tudnék, ily odaadással, igaz hittel imádkozni! Hogy szeretnék térdre borulni az oltár előtt én is! ...”

Budapest (1935. január 20. d. e. 11 óra 10 perc):

„Főtisztelendő Uram!

Zsidó vagyok! Azt hiszem, jó zsidó. És mégis életem legszebb élményei közé tartoznak azok a beszédek, melyeket Főtisztelendőséged ajkáról hallottam.

Nagy dolog a rádió, de mily nagy és átfogó a katolikus Egyház vezetőinek áttekintése, ha ezt a zseniális találmányt ily hamar mondhatnám villámgyorsan a hit szolgálatába állította.

Épp az imént fejezte be Főtisztelendőséged gyönyörű szentbeszédét, amely, mondhatnám, nem „csak” katolikus volt. Ez mindenkinek szólt! Nemcsak a katolikusoknak, nem! Én elfelejtettem szép beszéde közben, hogy milyen vallású vagyok. Nekem is beszélt, mindenkinek. Itt hallgattam, csendben, az íróasztalomnál zavartalanul.

Hallottam egyszer, nem tudom kitől és hol, hogy a katolikus vallás mindenkit aki nem katolikus, úgy tekint, mint aki ideiglenesen, *egyelőre* nem tartozik az Egyházba. De majd! Vagy ő, vagy az ivadékai.

Mit tudom én? 65 éves ember vagyok és nagyon szeretnék majdan az atyáimhoz visszatérni. De a gyerekeim, a meglevő és a leendő unokáim? Mit tudhatom, hogy melyik vallás temetőjében fogják örök álmukat aludni? Azt tudom, hogy egy leánytestvérem van, annak idősebb fia katolikus leányt vett feleségül. Apósomnak öt leánya maradt. Három leány fia, ill. leánya, tehát három unoka katolikus vegyesházasságot kötött, – mind reverzálissal a katolikus hit javára. Nem lesz itt még irmagja se a zsidónak pár száz év múlva. Talán Isten akarja így!

Kérem, Főtisztelendő Úr, fogadjon egy negyedórára és kegyeskedjék az időről értesíteni. B. címét nem tudom, de remélni szeretném, hogy amint szép szavai hozzám találtak, úgy ezen levél is meg fogja találni.”

Budapest (1935. március 31.):

„Nem találok szavakat, amelyekkel megköszönjem velem tett nagy jóságát! A mai nappal visszaadta nekem s két kicsi fiacskámnak a mi megtévedt s bennünket már-már elhagyó

uramat! Ötéves házások vagyunk. Még a múlt év februárjában megismerkedett az uram a hivatalában vele szemben ülő hivatalnoknővel.

Hasztalan volt minden kérésem s fenyegetésem az öngyilkossággal, nem tudott, vagy nem akart attól a nőtől megválni. Azzal érvelt, hogy bármi történjék, nem szakít vele s ha én ellenzem találkozásukat, kész elválni tőlem, mert én nem tudom őt szórakoztatni, én mindig a gyermekeimmel vagyok elfoglalva s a háztartással; Ő nem így képzelte a házaseletet! Az Isten a megmondhatója, mit szenvedtem!

A múlt vasárnap, 24-én, kértem, hogy vigye el a nagyobbik négyéves fiacskámat sétálni s menjenek be az egyetemi templomba a nagymisére. Tudtam, hogy a Főtisztelendő úr prédikál a családvédelemről, magam pontosan a rádióból szoktam hallgatni. El is ment. Midőn hazajöttek, észrevettem valami változást viselkedésében, ami némi megnyugvást okozott részemről. Ma, 31-én reggel tudomásomra adta, hogy a kis Janikát hozzam rendbe, mert elmennek a templomba.

Végtelenül megörültem, tudva, hogy a Főtisztelendő úr ismét prédikálni fog. Én a rádióból hallgattam végig, de sejtettem, hogy mi ment végbe a bensejében, ezen még a kösziklát is megindító beszéd hallatára!

Nem csalódtam. Mire hazaértek, ebéddel vártam. Bemelve a szobába, látom, hogy az uram a párnák közé temetve arcát, keservesen zokog, aztán térdre rogyva, összetett kezekkel kért bocsánatot az Istentől és tőlem, hogy bocsássunk meg neki, hogy ennyire meg tudott magáról feledkezni. Valami sátáni hatalom elvette az eszét, de fogadja, hogy a mai napon jóvá fogja tenni minden ellenem elkövetett hibáját és bűnét!

Kis Janikám megmondta nekem, hogy: »Anyukám, a templomban nagyon haragudott a Főtisztelendő Bácsi mindenkire; nagyon kiabált az embereknek, apuka és én letérdepeltünk s apuka nagyon sírt ott!« ...

Most megbeszéltük a jövőnket. Ő annak a csábító kígyónak ír, hogy kerülje őt, én meg Főtisztelendő Atyámnak köszönöm, hogy visszaadta egy szép kis családnak a boldogságát, örömét mindenét. A jó Isten áldja meg még a lépte nyomát is! A kis »Janika« levele legyen áldott!⁷

Budapest (1935. június 13.):

„Mint az egyetemi templomi szentbeszédnek régebben a rádió útján, újabban, mióta Budapesten vagyok, közvetlenül, régi és buzgó hallgatója, kérem, fogadja tőlem szívesen a mellékelt verset emlékül, amely a vasárnapi búcsúzó beszéd hatása alatt alakult ki bennem. Szeretném ezzel egy kis részét leróni annak a hálának amelyre sok-sok felejthetetlen prédikáció lélekalakító és fejlesztő hatása kötelez.

MÉCSSES

(Tóth Tihamér professzor úrnak)

... Szomorú sors: születni égi mécsnek
És elpusztulni meggyújtatlanul
Nézni, hogy futnak nyomtalan az évek
S rettegve várni, hogy szólít az Úr.

⁷ Vö. „Összegyűjtött munkáim” XII. kötetének X. beszédével.

Ha bennünk fehér, szent tüzek fakadnak,
S a szívünk mélyén égi láng remeg,
Köszönjük neked, köszönjük szavadnak
Mi, százezernyi meggyúlt mécsesek.